

7755

తెల్లగా
డేశుబడినవి

ప్రకాశవంతముగా
డేశుబడినవి

బ్రందుకు
సన్ లైట్
సబ్
కారణము

బాదకుండగనే బట్టలను తెల్లగాను ప్రకాశవంతముగాను ఉతుకును!

భారతి

[నచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు :

శివరెంక శంకర్, ప్రసాద్.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ముద్రాలయము

మదరాసు.

సంపుటము 29

సెప్టెంబరు, 1952

సంచిక 9

విడిప్రతి వెల ఒకరూపాయి.

సి. కె. సెన్ ఆండ్ కో. లిమిటెడ్.

1878 నుంచి ఆయుర్వేద ఔషధములు, ఆసవములు, అరిష్టములు, తైలములు, ఘృతములు, దేశీయ ఔషధములు, వరిబియ్యములు మొదలైనవి తయారుచేయుచున్నాము.

వసంత కుసుమాకర రసం

అతి మూత్రవ్యాధికి, ఇతర మూత్రసంబంధ వ్యాధులకు పేరు గాంచినది. ఈ త్రమమైన బలవర్ధక ఔషధము. కత్తి ట్టిలతను అరికట్టును. జబ్బుపడి కొలుకొనుస్థితిలో నేరింపదగినది.

సిద్ధమకరధ్వజ

హిందూ ఔషధశాస్త్రమున సర్వరోగనివారిణి.

మా మకరధ్వజము సాటిలేనిదైయున్నది. ఈ త్రమమైనదనీ, అసలైనదనీ అంగీకరింపబడినది.

జ బా కు సు ం హా న్,

కలకత్తా 12.

తినువాన్కూరు, కొచ్చిన సంయుక్త రాష్ట్రములకు సోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు :

క వి రా జ్ మె డి కల్ హా,

తిరునక్కూర, పెంపిల్కోడ్, కొట్టాయం. (యు. యస్. టి. సి.)

ఆర్థర సాయన సాల
ముక్త్యాల, కృష్ణ

ఫా పి త ము 1925.

ప్రశస్తాయుర్వేద ఔషధములకు
నిలయము. ఏమందుకావల
సినను మాకు వ్రాయుడు.
నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

ఆయుర్వేదభూషణ

వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. పి. సి.

Consulting Physician

ప్రాణసుధ

క్షీణించిన వీర్యశక్తిని పెంపొందిం
చును. సరములకు పటుత్వమును, కండ
పుష్టి నిచ్చును.

మెదడుతోపని చేయువారికి ఆత్మవిశ్రమ.

పక్షపాతమునకు అమోఘమయిన

ఔషధము.

క్షీరబల (101 సార్లు ఆవర్తము)

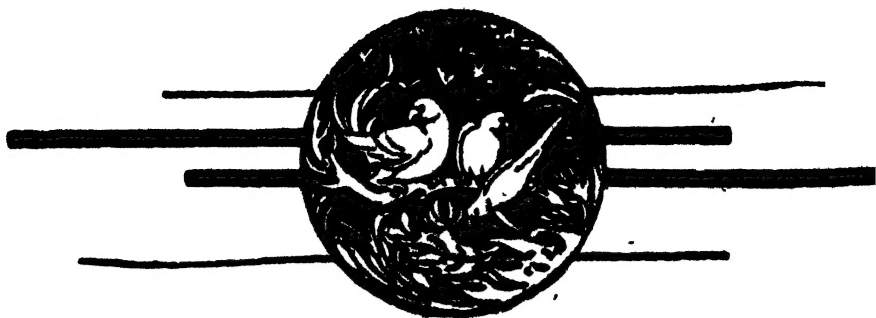
అయవీరము

వాడిచూడుడు, తృప్తిచెందుడు.

మలబార్ ఆయుర్వేదిక్ స్టోర్సు

నెం. 107-108, బ్రాడ్వే, మదరాసు.

విషయానుక్రమణిక

సెప్టెంబరు- 1952

నీటిమబ్బులు—బొడ్డు బాపిరాజుగారు	...	195
✓ త్యాగరాజు - సాహిత్యము—శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	...	197
✓ “సౌందరనందము”—“సురభి”	...	202
శా ఫో—ఆల్ఫాంప్ డాడె (టి)	...	212
కృష్ణదేవరాయలు—నేలయూరి వెంకటరమణయ్యగారు	...	227
“హిమగిరితనయే...”—క్రావ్విడి లక్ష్మన్నగారు	...	235
తొలకరి—వేముగంటి నరసింహాచార్యులుగారు	...	250
ముగ్గురు అభ్యాసులు—మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తిగారు	...	251
కల్పలలికలు—దోగిపర్తి వెంకటరమణగారు	...	256
నీటి చుక్క—మంథా వెంకటరమణరావుగారు	...	257
ఏమంటావ్, శ్రీనివాసరావ్ !—అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	...	267
✓ రుధిరజ్యోతి - ఒక ప్రస్తావన—రోణికి అప్పలస్వామిగారు	...	269
తీరని కోరిక—‘హితశ్రీ’	...	276
పదములు - శృంగారము—తిమ్మావజ్జుల కోదండరామయ్యగారు	...	281
నాచదువు—పులివర్తి శరభాచార్యులుగారు	...	285
లల్ల యోగీశ్వరి—నేలనూతల శ్రీకృష్ణమూర్తిగారు	...	286
గ్రంథవిమర్శనము—	...	289

ప్రివర్ణ చిత్రము : “నిరీక్షణ”—శ్రీ దళిక రామలింగేశ్వరరావుగారు

ఇంటి సినిమా ప్రాజెక్టరు

చేత్తో తీసుకుపోవగిన ఈ సినిమా ప్రాజెక్టరు బార్నితోను, ఎలక్ట్రిక్ తోను కూడా వడవటకు తుంది. తెరమీది బొమ్మలు నిండుగా సజీవంగా అగుపిస్తవి. మీ

ఇల్లు ఒకచిన్న సినిమాహాలు మాదిరి కనిపిస్తుంది. ఫిలిములు అతి ఆధునికమైనవి, ప్రతిహాటా దొరకులెవి (85 M. M.) నల రు. 12/8/- వి. పి. సి. ఛార్జి రు. 2/8/-లు అదనము. అదనపు ఫిలిములు గజం 1 కి అ. 8/-లు.

ఆటోమాటిక్ ఆరుగుళ్లు

పిస్తోలు

(లైసెన్సు అవసరం లేదు)

ఈ పిస్తోలు ఆరుగుళ్లు ఆటోమాటిక్ రిపీటర్ డయల్ అమర్చబడింది. ఇది పెద్ద ధ్వనివేసి, రవ్వలు చేపి బందిపోటు దొంగలను, అడవి మృగాలను హావలు కొట్టేస్తుంది. నాలుకాలకూ, సర్కుసు ఆటగాళ్లకు ప్రశంసమైనది, శత్రువులు చైబడినపుడు వగైరా సమయాలలో మీకు ఉత్తమమైనతోడు. నల రు. 8/8/- వి. పి. సి. ఛార్జిలు రు. 1/12/- అదనము. 12 రవ్వలు ఉచితము. అదనపు రవ్వలు చొజ్జను 1 కి రు. 1/4/- పిస్తోలు కేసు రు. 2/8/-లు.

ఎలక్ట్రిక్ అండ్ రేడియో గ్లజ్

రు. 15/-లకు మీ రేడియోను మీరే స్వయంగా తయారుచేసుకొని, ఇంటి ప్రెంక నెయ్యటం, రేడియో మరమ్మత్తు, ఎలక్ట్రిక్ సిటీనిగరంచి సర్వం నేర్చుకొని నెలకు రు. 200/- లు. పంపాదించ గల గండి. నెల రు. 4/లు. పోస్టేజీ అ. 12/-లు. అదనం.

లమెర్కా నూడల్ రోల్ ఫిలిం బాక్సు కమెరా

నం. 120 ఫిలిం మీద $2\frac{1}{2} \times 8\frac{1}{2}$ ప్రొజెక్షన్ కాశ్యుతమై ఉత్తమమైన ఫోటోలు తీస్తుంది. శక్తివంతమైన దృశ్య

ప్రదర్శిని. నల రు. 11/8/- వి. పి. సి. ఛార్జిలు రు. 1/8/-లు అదనం. తోలు కమెరా కేసు రు. 3/-లు.

చిన్న స్పిరిటు ప్రెస్

కొత్తనాదిరి. బహుళ చౌక ప్రశస్తమైనది. కొద్ది స్పిరిటు మీ పని నేర చేరుస్తుంది అల్పాహారం, టి, వేడినీరు వగైరా తయారు చేసికోవచ్చును. నల రు. 8/-లు.

వి. పి. సి. ఛార్జిలు రు. 1/8/-లు అదనం.

14 భావల మాస్టరు : 48 గంటలలో గుడ

రాతీ, మరాతీ, తమిళం, సంహానీ, హిందీ వగైరా (14 భాషలు) నేర్పికొనండి. నల రు. 5/-లు.

ఫోటోగ్రాఫీ, కళ రు. 3/-లు, సజ్జలు

తయారుచెయ్యటం రు. 3/లు, పరిమళాలు తయారు చెయ్యటం 3/-లు, కుట్టుపని, కత్తిరింపులు రు. 3/-లు, డ్రాయింగు, పెయింటింగునోధిని రు. 4/-లు, అదర్స్ వివాహము రు. 3/-లు, ప్రతి పుస్తకానికి వి. పి. సి. ఛార్జిలు అ. 12/-లు, అదనం.

ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు ఇంగ్లీషులో మాత్రమే వ్రాయవలెను.

MILAP TRADING Co., (B. M.)

P. O. 21—ALIGARH. U. P. (India).

త్వరలో వస్తుంది!

విజ్ఞాన విశోధాలయ
ఉత్తమ స్కూలులో
అందించు

శ్రీరాజరాజేశ్వరీ ఫిలిం కంపెనీ వారి

పెదరైతు

దర్శకత్వం: కె.వి.నాగభూషణం
అసోసియేట్: ఇంటారి

అంజనేయ
కన్యాంబ

కె.రామచంద్ర
అంజనేయ రేఖ

చ.మియూ రిలీజ్

ప్రసిద్ధ శ్రాంచినవలకారుడు

అలెగ్జాండర్ డ్యూమా రచించిన

కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రిస్టో

(రెండుభాగములు)

అనువాదం:

సూరంపూడి సీతారామ్

ఆంధ్రప్రదేశ్ సచిత్రవారపత్రికనుండి పునర్ముద్రితము

సంపుటము ఒకటికి మూడున్నర రూపాయిలు

అమ్మకమునకు నిద్దముగానున్నవి.

నిద్రముగా పున్నవి!

త్వరపడుడు!!

టామ్సా యర్

(పిల్లలనవల)

రచయిత:

మార్క్ ట్వేన్

అనువాదం:

నండూరి రామమోహనరావు

వెల రెండురూపాయిలు

కాఫీలకు:

ఆంధ్రగ్రంథమాల, మద్రాసు—1.

భావతి,

“చిత్తీ వ్రాణి”

నవంబరు, 1952.

(ఇంటర్మీడియట్ కలెక్షన్ కమిటీ, హైదరాబాద్, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం)

నందన
భాద్రపదము

భారతి

సంపుటము 29
సంచిక 9

నీ టి మ బ్బు లు

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

నీలాల నీటి మబ్బులు
ప్రేలేను మాయనుగు తెనుగు విను వీధులలో;
లీలా విధృత శ్రావణ
బాలాకమనీయకై శృంగారములగుచున్

మధురవిధిలకాంతి సుషమాకృతులై రమణీయ దక్షిణా
పథముల కాదృతిన్ వలనవచ్చిన వింధ్య హిమాచలమ్ములో !
విధురనిదాఘ నిర్దళన విక్రమముల్, సురరాజ వాహినీ
రథములో ! నీల నీరడములొనొ, వియత్పథి సాగ నుద్ధృతిన్

తుమ్మిద రెక్క కాల్మేరుగు దొంతరలై, తళుకుంజలుంగు పిం
ళమ్ముల విప్పి నాట్యములు నల్పు నెమల్లయి, -లేశపుల్లజొం
వమ్ముల పూలగాలి పసిపావల నూయెల తూపు నెత్తమా
లమ్ముల కొమ్మలై సాగనులదైను వింజితాధంధ మేఘముల్

నిగనిగనైన మబ్బుకొన నెక్కిన పల్లకలాకవంతు సో
యగములు తొంగి చూచు—హృదయమున నెన్నడో చాడుకున్న ప్రేర
స్పిగముడినేలు మల్లెవిరిచెందుల ; కాటుక కంటి రెప్పలన్
బగటగు బాష్పబిందువుల ; వాతెరయంచుల జారు నవ్వులన్.

చల్లని మబ్బుతెప్ప తెరచాపలు పట్టినజోక, నిద్దపుం
దెల్లని రెక్కసాది పరతెంచెను కొంగల బాద్లు—నీరసో
దేవ్విల్లితమైన యీ భువన వీధులకుం దిగివచ్చు వేలుపు
నెల్లువ క్రొత్తరంగ నురువెత్తిన తుంపర చిందు చిందులై !

నవనవరమృగమృగపరిణామ విభాస్వదనల్ప కల్పనా
వ్యవధులు, వారి వాహనివహంబులు సత్క విమానసంబులై;
భువన మహానసంబులయి పొల్చెను. పల్పని సంజవెల్లుల
న్నవకము చేరె నింటివలనై చనుదెంచెడి సాడి మందలై.

జలరాశి ముద్దు కన్యలు
తొలకరి క్రొన్నీటి మబ్బుదొరసానులు మా
తెలుగుం బొలాల నమ్మతము
లొలుకుచు బంగారుపంట లొరిగింతురులే !

త్యాగరాజు- సాహిత్యము

శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి

త్యాగరాజస్వామి సిద్ధి పాండి, నూచేట్లవాటి పోయింది. చెన్న పట్నము, చెజవాడా, రాజమహేంద్ర వరమూ వంటి పట్టణాలలో శతవార్షికోత్సవాలు వైభవంగా జరిగినవి. కాని ఈయత్సవాల ఫలితంగా త్యాగరాజు సంగీతరచనకి కన్న సాహిత్యరచనకే ఎక్కువ ప్రచారము జరిగినది. చెన్నపట్నములో రసికరంజని సభలో వివరించిన ఉపన్యాసాలూ, రాజమహేంద్ర వరపు గౌతమివిద్యాపీఠమువారు ప్రచురించిన త్యాగరాజు శతవార్షికోత్సవసంచికలోని వ్యాసాలూ, ములక నాటి సభివారి సంచికా, చెజవాడ కార్యక్రమమూ, అన్నీ కూడా త్యాగరాజు సాహిత్యవిభూతికే ఎక్కువగా ప్రచారము చేసినవి. రాజమహేంద్ర వరపు ఆంధ్రగానకళా పరిషత్తువారు “త్యాగరాజు కీర్తనలు” సవ్యాఖ్యానముగా ప్రచురించి త్యాగరాజు సాహిత్యానికి పరిపక్వమైన చేతులు. టి. వి. సుబ్బారావుపంతులు గారు త్యాగరాజుకవిత్యము కవీరు కవనాన్ని మించిపోయిందనేారు. వీరభద్ర శాస్త్రిగారు త్యాగరాజుని మహాకవి అన్నారు. శతవార్షికోత్సవోత్సవాలలో కూరితిగా ఎందరో ఉస్తాదులు “బ్రహ్మే సనాత్” చేశారు. త్యాగరాజు స్వామిని ఇంతవరకూ గుర్తించుకోలేకపోయిన తెలుగుజాతికి అయిన ఘనతను చూపించేయత్నంలో వైపండితుల యుత్సాహకటము సంగీతరస్తా తప్పి సాహిత్యరస్తాలో సుదురలము సాగిపోయినది. ఇన్ని సంఘాలలో ఏ ఒక్కటికూడా త్యాగ

రాజుకీర్తనలను మొత్తం గా స్వరసహితంగా ప్రచురించలేదు. రాజమహేంద్రవరము వారు ‘త్యాగరాజుశతవార్షికోత్సవ కార్యక్రమమూ’ ‘శతవార్షికోత్సవసంచికా’, ‘త్యాగరాజు కీర్తనలు—సవ్యాఖ్యానము’, మొత్తము వేయిపుటల్ని మించి పోయిన గ్రంథము ప్రచురించారు. స్వరవరచిన ‘అపురూప’ కీర్తనలు నూరు అచ్చై ఎట్టకేలకు వచ్చినవి. నూరు కీర్తనలు! దానితో కథ కంచికి పోయింది! తక్కిన ఐదువందల కీర్తనలూ అందరికీ అందుబాటులో ఉన్నట్లే వై పరిపక్వమైనవారు నమృతమన్నమాట.

ఏతానతా శతవార్షికోత్సవానికి ఆంధ్రులు వెలవరించినది—కలుగుతినీ చేరే పెట్టినట్టే—నూరు కీర్తనలు! త్యాగరాజస్వామి మహాగాయకుడూ, వాగ్గేయకారుడూ అయివుండగా మనము ఆధున నౌసటికి సాహిత్యవంశముపైటి ఉరేగించు కోడను మనకు రసికమండలిలో గౌరవాపాదకము కాదు. సంగీతకళకు బెన్నత్యము చేకూర్చిన కారణము

చేతనే త్యాగరాజునకు గౌరవము వచ్చినదిగాని అందఱును సాహిత్యభావములను నిలిపివేసినందుకు కాదు. ఆయన జన్మము బ్రాహ్మణములలో. ఆయన రచించినది సమకాలికులకు ఎందరికో తెలియని తెలుగు భాషలో. ఈనాటికి తెలుగు తెలియని దక్షిణాత్య విద్వాంసు లాయన కీర్తనలు వినిపిస్తున్నారంటే, ఆ కీర్తనలలోని భావాలుకు తన్మయులైకాదు, వాటిలోని సంగీతకళావిశ్వాసమునకు ముగ్ధులై ముగ్ధులను చేయుటకే. సాహిత్యభావాలు ఏలూనున్న సంగీత రచన గొప్పగానున్న కారణముచేతనే దక్షిణదేశముం దంతలా ఆయనపేరు మారుమ్రోగినది. ఆయన కీర్తనలలోని వాక్కులు చేలమాత్రములే. సంగీతమే వాటికి జీవము. అలాంటప్పుడు త్యాగరాజు సంగీతాన్ని చెనుకకు నెట్టి సాహిత్యాన్ని తీసుకొచ్చి ప్రదర్శించడము విరుదైన కార్యమా?

భరతుని కాలమునాటికి గాంధర్వకళ స్వరతాళ పదాత్రయము. జాతకకథలలోగాని, జాడ్యశిల్పములలోగాని తాళమూ, జంత్రమూ లేని గాంధర్వము కానరాదు. హీనయాన జాడులు గాంధర్వమును ఇంద్రియలోలత్వము కలిగించుకళగా పరిగణించి బహిష్కరించినా, బ్రాహ్మణ మతాభిమానులైన గుప్త రాజులు జంత్రగానమును స్వయముగా పాఠకము చేయునుచోషించిరి. హర్షవి కాలమునాటికి నాటకాలలో తాళాత్రయములే అయిన పదములు పాడు పద్ధతి ప్రారంభించినా పదకొండో శతాబ్దమువరకు పదములలో నూత్రప్రాయముగా మెలిగిన రాగము ప్రత్యేకముగా గుర్తించబడినట్లు కనబడదు. నృత్యగీత జాడ్యముల చేరికయే సంగీతము (సభ్యకళ) అనే పరిగణన అదృశ్యమై పద రాగతాళముల చేరికకూడ సంగీతమే అనే అభిప్రాయము అప్పుడు ప్రబలినది. నేనరాజులకాలములో రాగము సాహిత్యపు ఛాయలోనే ఒదిగియుండినట్లు జయదేవుని అష్టపదులు సాక్ష్యమిస్తాయి. పురందరదాసు రచనలలో రాగానికి కొంచెము సంకల్ప సహజినట్లు కనబడినా రామదాసు కీర్తనలలో అక్షరస్వరాలే సుమూలైనాయి. తాళపాకవారు పల్లవి అనుపల్లవి చరణమూ అనే రచనలలో కీర్తనా శిల్పాన్ని పెంచారు. త్రేత్రయ్య, జానకీ చక్రలూ, కీర్తనలను చాకకాలానికి దింపుటలో కీర్తనలలోని సంగీతానికి కాస్త హాని తిరిగింది. దీక్షితులవారి

సంస్కృత కీర్తనలలో కావ్యభాష అధికారము చలాయించినా, రాగము సెలయేరులాగ మెలికలు తిరిగి ప్రవహించి తన చైతన్యాన్ని గుర్తించజేసింది. చైతన్యముయ్యడైన త్యాగరాజు చేతిలో రాగానికి అధికారము వచ్చింది. ఒకే చరణమును మూడేసి సంగతులు చేర్చి పాడే ఆచారము ఆయన కల్పించారు. ఉమాకాస్త విద్యాకేళికులన్నట్లు ఒక్కమాటవంటే సాహిత్యభావము బోధపడిపోతుందే రెండు మూడు మార్లు వినిపించడము చేసి? సంగీతానికి వైఖ్యల్యం కలిగించడానికే. దీనికి తోడు త్యాగరాజు కీర్తనల ప్రాస్థరూపము ఒకటి బాగా తోడ్పడింది సంగీత విస్తృతికి. పదిపన్నెండు చరణాలతో బండ్లవరుసవలె కనపడే రచనలయందు, ఒకటి, రెండు చరణాలతో సాంతమైపోయే త్యాగయ్యకీర్తన చందల చైతన్యము ర్మియైన హరిణశాటకమువలె ముగ్ధమునోహరంగా విహరించింది. సంగీతరచనకీ చైతన్యములవర్చినది త్యాగయ్యయే. ఆయన కీర్తనలు రసజ్ఞుల నాకర్షించుట కిది ముఖ్య కారణము.

భక్తిపూరితములైననూ మీరాబాయి కీర్తనలు మధురభావపూరితములై శృంగారమునే ధ్వనించినవి. కబీరుప్రబోధగీతములలో సాహిత్యమే గరియిసి. సంగీతము ఆయన ఉపదేశములకు వాహనము మాత్రమే. జయదేవుని అష్టపదులకు రాధామధువు శృంగారమే వస్తువు. పురందరదాసు శ్రీకృష్ణుని లీలావిలాసమును కీర్తించెను. విజయనగర పరివాసంతరము ఆ రాజసభలలో పూజలందిన రాసిక్యము దక్షిణదేశానికి వలసపోయింది. రాధికాసాంతనము, విజయ విలాసము బట్టి ఆనాటి పరిస్థితుల పరిమళము కొంత తెలుస్తుంది మనకి. త్రేత్రయ్యపదములూ, జానకీ చక్రలూ ఆనాటి రచనలే. ఈరితిగా తొలిశోజులనుంచీ సంగీతముతో హద్దూపద్దూ లేని శృంగారము చేరి వుండడాన్ని బట్టి నటవిలుగాయకులు తుండ్రులుగా గణించబడేవారు. ఆ కారణముచేతనే కాబోలు త్యాగరాజు తండ్రి రామబ్రహ్మయ్యగారు త్యాగరాజు గొంతులో పరవళ్ళుతోక్కే సంగీత సరస్వతి అందెల మ్రోత విసికూడా త్యాగరాజుని సంస్కృత పాఠశాలలో ప్రవేశ పెట్టారు. కీర్తనలు అకువుగా రచించే ఉత్సాహంలో కూడా త్యాగరాజు 'నటవిలు తుండ్రుల' 'కామమోహదాసత్వా'న్ని ఈ

దీనిని, సంగీతజ్ఞులను భక్తినినా సన్మార్గము కాదని కీర్తించి, తొలిసారి ఉజ్వలమైన స్వరరాగ సుధారసమును భక్తితో చేర్చి ఇచ్చినాడు. ఆయన కాలమువరకూ జగన్మోహనమైన సంగీతము రమణీయతాద్యాని కే అంకితము. తన కీర్తనలన్నిటా రామనామమును ధ్వనింపజేసి, నరహరిస్తుతి నేగాని నరస్తుతి చేయక, శిష్యాచార సంప్రదాయమును తొలగ నీయని పద్ధతిని ఉంఛవృత్తివల్ల జీవనముచేసి, త్యాగ రాజస్వామి గాయకులకు గౌరవము సంపాదించి పెట్టి వారిని నటవిట వర్ణమునుంచి తప్పించినాడు. సరమే శిష్యునికి అంకితమైన సుందర సంగీతమును నాయ న్నాగులకు తర్వాత దక్షిణదేశము, త్యాగరాజు కాల ములోనే విన్నది. సమకాలిక జనసామాన్యమునకు అర్థమయ్యేముగా బోధపడకున్నను, భక్తిపునరీతమైన ఆయన కీర్తనావళి దూరదేశములకు కూడ వ్యాపించుటకది రెండవ కారణము.

త్యాగరాజస్వామి చేతుల్లో సంగీతము సౌందర్యాన్ని సాశీ ల్యాన్ని అలవడ్యమింది. ఈ కాళ జాలచేత ఆయన రచనలకి వ్యాప్తివచ్చింది. కాని ఆ కీర్తనలలోని సాహిత్యభావాలవల్ల కాదు. ఇప్పుడు కదా ఆయన కీర్తనలు తెలుగుదేశంలో వివరము తున్నాయి? దేశమంతటా తిరిగి వింటే నూటి కన్నుల కీర్తనలు వివరముతో యంటారా? సాహిత్యభావం అర్థంచేసుకోగల మనశుంటి రసకులకే అక్కరలేక పోతున్నాయే, మరి దక్షిణాదివారికి సాహిత్యాన్ని బట్టి కావలసినవచ్చాయంటారా త్యాగరాజు కీర్తనలూ? అయినా మన తెలుగువారికి త్యాగరాజు తెలుగుదనముతోనేగాని ఆయన కీర్తనా సంగీతంలో నిమగ్తంలేదు. త్యాగరాజు తన కీర్తనల సంగీతంలో మూర్తిభవించినాడుగాని తెలుగులో మూర్తిభవించలేదు. దక్షిణాదివారు పాపం తెలుగు ఏమీ రాకపోయినా, కీర్తనల సంగీతంకోసం వాటిని వర్ణించుకున్నారు వారిలో సంగీతవిద్యలో బోటి చెయ్యలేక, త్యాగరాజు కీర్తనాసాహిత్యాన్ని అరవలు పాడుచేస్తున్నారూ, మే ముద్ధరిస్తున్నామని మనము బోరవిరచి ఉపన్యాసాల్నిస్తున్నాము.

కీర్తన చెఱుకుగడ అయితే సాహిత్యము పిట్టి సంగీతము రసమాను. కీర్తన ఒక వర్ణచిత్రమనుకుంటే సాహిత్యము వర్ణలేపనాని కాధారమైన పటము మాత్రమే.

తొలిరోజులనుంచీ నేటివరకూ సంగీతము పొందిన వికాసాన్ని పరిశీలించుకుంటే, సంగీతాభివృద్ధి క్రమక్రమముగా సాహిత్యాభివృద్ధి కంటే మునుపి తన స్వత్వాన్ని నిరూపించుకున్నట్లు తెలుస్తుంది. త్యాగరాజు, సంగీతుల పద్ధతివల్ల కీర్తనకి ప్రాణము సంగీతమే అని నిరూపించడమే కాకుండా సాహిత్యాన్ని ఇష్టమువచ్చినట్లు విరిచి పాఠశాకు. ఆయన కాలమువరకూ కీర్తనలలోని పాదములు మధ్యన అప కుండా పూర్తిగా పాడవలసి పరిపాటి. త్యాగరాజు కీర్తనలలో సంగీతులు పాడే అలవాటువల్ల సాహిత్యాన్ని అడ్డదిడ్డముగా వివరవలసి వస్తోంది. కీర్తనలలో సంగీతమే ప్రధానము గనుక సాహిత్యానికి జరిగే ఈ 'అపచారాన్ని' గురించి నేటికాలపు ఆంధ్రాభిమానులు తప్ప త్యాగరాజుగాని, ఆయన, శిష్యులుగాని బాధపడియుండినట్లు లేదు. నేటి ఆంధ్ర గాయకులు త్యాగరాజుకంటే సాహిత్యాభిమానం బలిపినవారు కనుక, అడ్డదిడ్డపు విరుపు వచ్చినప్పుడు వెనకటి చరణంలోని అక్షరాల్ని ఎరుపు తెచ్చుకుని, 'గో-పురవ్యారమున' 'శివమనో-విధ మెరుగదు' అని పాడుతూ, —వ్యాకరణసూత్రాభిమానులు పూర్వకవుల వ్యావహారిక భాషాప్రయోగాల్ని దిద్దేశీ సమర్థించినట్లే—త్యాగరాజు 'యేమరిపాటును' సమర్థిస్తున్నారు. కాని ఆ పండితులకు యతిస్థానాలలోని ప్రయోగాల్లాగే, ఈ భాషాగాయకులకు, "బాగాయనయ్య", "చక్కని రాజమార్గము", "రామ నీ సమానము", "ఎంతని నే వర్ణించును" "నీవాడ నేగాన" వంటి కీర్తనలు చిక్క తెస్తాయి. వీటిలో వైపద్ధతిని సర్దుబాటు వీలు కాదు. అసలీ రకంగా సర్దుకోవాలని త్యాగరాజు అభిప్రాయము కానేకాదు. ఏమంటారా? గురుశిష్య న్యాయముగా దిగివచ్చిన గానపద్ధతిలో ఈ సర్దుబాటు కనబడదు. ఈ విరుపువచ్చినచోట్లలో, యతి, విరిగిన ముక్కలలోని మొదటి అక్షరానికే గాని ఆ ముక్కని పూర్తిచేసే మాటయొక్క మొదటి అక్షరానికి లేదు చూడండి, "(రా)జనాక్ష సాధుజన జీవన సనాతన" "(సం)తానగానలలో త్యాగరాజనతి" "ఫలము నీకు తనకు లేదనుచు పాలింపలేదా" పద్యం లోకన్న పాటలో యతియొక్క సౌందర్యము హెచ్చు. రెండక్షరాలూ వివరంగా వివరించవచ్చు అ అందము తీట్టుకుంది. ఈ రెండక్షరాలిని ఒక

పలకాలని త్యాగరాజు యరిస్తానంటావేస్తే వెనక అక్షరార్థి కడుపుకువచ్చి. సాహిత్యం పాదన పండా రక్షించాలని కంఠము కట్టుకొని సంగీతం లోని అందం చెబుతానని మనశ్శాస్త్రమిది?

మరొక సంగతి. కీర్తనకి పల్లవి అనుపల్లవి చరణమూ అనేవి అంగములు. పల్లవి రాగస్వరూపాన్ని సూచిస్తుంది, అనుపల్లవి ఆరోహణావసానాన్ని సూచిస్తుంది. చరణము రాగానికి చెందిన ఇతర ప్రస్తారార్థి సూచిస్తుంది పల్లవి అనుపల్లవి చేరి రాగముయొక్క పూర్తిరూపాన్ని చూపిస్తాయి. అలాగే చరణాలు పూర్తిగా పాడితే రాగముయొక్క పూర్తిరూపాన్ని చూపిస్తాయి. చరణపు మొదటి అక్షరంతో ఆ రాగానికి చెంది ప్రస్తారము ప్రారంభించి చివరిభాగంతో అంతమాకుంది. సాహిత్యం అడ్డదిడ్డముగా విరిగే చోట, విరిగిన ముక్క మొదటిఅక్షరముతోనే చరణముయొక్క సంగీతము మొదలు పెడుతుంది. ఒక గీతమీది బిందువులతో ప్రారంభమై సమాంతరముగా సాగిపోయే శబ్దాలంటివి ఒక కీర్తనచరణాలు. వీటి మొదళ్ళని స్థానశ్రద్ధము చెయ్యకూడదు. కీర్తనా శబ్దాన్ని గుర్తించుకుంటే ఈ నియమముయొక్క ప్రాముఖ్యత తెలుస్తుంది. కీర్తనను సాహిత్యపు విరువులు సరళబాటుచేసి పాడవోమేనారు సంగీతముమీద అభిమానమున్నవారు మాత్రము కారు.

అనుప్రాసాన్ని ధారాళంగా కావాలని కోరి త్యాగరాజు వాడినట్లు ఎన్నో కీర్తనలు సాత్త్వికమైతాయి. వీటిలోని అనుప్రాసము పాడుతుంటే చక్కగా వుంటుంది. సాహిత్యదృష్టితో చూస్తే అసహ్యంగా కనపడుతుంది. "తిరన దొరకని, పరాకు వాయెద, సురామ జేసితే, సురామరలు మె, తురాయిపుకు యా, హారాలు తనమే, లరా భక్త త్యాగరాజమర." అన్నది ఒక ఉదాహరణము, ఇలాటివి చాలా ఉన్నాయి. వీటి అందము పాడి నప్పుడే గాని మాటలు విన్నప్పుడు కాదు. ఇక త్యాగరాజును 'మహాకవి, విప్లవకవి' అని గొప్పలు చెప్పుకున్నవారు 'మహాకవి' కల్పారాన్ని గాని, త్యాగరాజుమాటకొరితనాన్నిగాని పరిశీలించినవారు కారం బాను. ఆయన వాక్కొలగా ముక్కులు మింగేస్తారా! స్వాధీనముకాని చోట భాష ఎలా నడిస్తే అలా నడిపిస్తారా! అన్వయానికి తిలోదక రిస్తారు

కావలినీ, మాటలకి కుద్ర తేరము చేసి ప్రయోగిస్తారా! పులకపు సమాసాలు వాడతారా! అరవపు జాతీయులు వాడతారా! మాటలు కుంచేస్తారా! ప్రాసలు తప్పతారా, పక్షికట్టు రాళ్ళపయోగిస్తారా, కవిత్వపు జిక్కులు ప్రయోగించడం కాలుజారతారా? ఇక మహాకవి అనగా యేమిటి? అయితే ఆరువందలకీర్తనలు రాసినవ్వడు, ఏడుదలకు ప్రయోగిస్తాడు? "ఉండేది రాముడొకడు" అలక లల్లలాపిగ, కంటివక్కని భావాల అందపురచనలేనో కొన్ని రాకపోతాయా? వీటిని, మనకి వచ్చిన భాషలో కీర్తనలు రాతారని పట్టుకుని మహాకవి పట్టాన్ని కట్టిన వా రేమిటి రచిస్తూ?

త్యాగరాజు కీర్తనలు కవీరు కవిత్వాన్ని మించి పోయాయని రాసివ సంగీత సుధానిధులు సంగీతాన్ని గురించిన తమ అభిప్రాయాన్ని సాహిత్య వీధుల్లోకి తోలేరంటాను. కవీరు కవనాన్ని అర్థము చేసుకోగలిగిన వారనవలసిన మాటకాడిది. వీరే మరొక చోట "ఎందుదాగినాడో లో గంభీరమగు తోడి రాగముచేత నే తన చింత నెలిమిచ్చివాడ"న్నారు. అంటే "కీర్తనాసాహిత్యభావములకు అనుకూలముగా నీతికు రాగమును" వాడి వాడని వారి అభిప్రాయము. వీరికే కాదు, పెక్కురు సాహిత్య మనస్కులకు ఈ అభిప్రాయము ఉన్నది. ఇది విన్నవారికి కూడా యిష్టముగా తియ్యి తియ్యగా వుంటుంది. కాని కొంచెము పరిశీలన చేస్తే ఈ డబాయింపు ఎంత ఆసం దస్యమైనదో బోసకుతుంది. కీర్తనకి చాలాచరణాలుంటాయి. రెండుమూడు చరణాలున్నవి కలవు. కీర్తనలోని పల్లవి, అనుపల్లవి చరణమూ మూడింటిని, ఒక్కొక్కటి మూడేసి సంగతులుకేసి పాడుట మామూలు. చరణాలన్నిటికీ సాధారణముగా సంగీత రచన ఒకలాగే వుంటుంది. అందుకే ఒక కీర్తనని స్వరయుక్తంగా రాసుకునే విద్యార్థులు ఒక చరణానికి మాత్రమే స్వరము రాసుకుంటారు. నాలుగు చరణాలున్న కీర్తనని దేనినైనా పాడితే ఈ చరణాల సాహిత్యభావాలు వేరుగా వుంటాయా? (లేకపోతే నాలుగు చరణాలు కలిపింపడమందుకా?) ఈ భావా లన్నిటికీ సంగీతరచన ఒక్కటే! అంటే ఒకరిరిని నడిచే సంగీతము మాడు వేర్యరు భావాలని అనేకులందవ్వటూ. ఇది

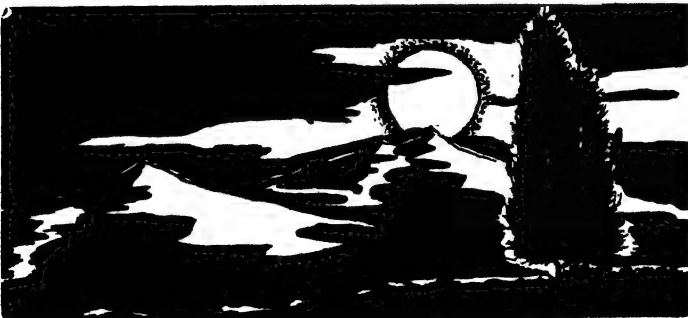
ప్రతి కీర్తనలోనూ జరిగే సంగతి. ఇక 'రసానుకూల' 'సాహిత్యానుకూల' రచన అనగా ఏమిటి? అనుపల్ల వికి, చరణాల చివరిభాగాలకి సంగీత మొక్కటే. ఇందుకు బాగా పనికొస్తాయి. త్యాగరాజు కీర్తనల కట్టలు పరిశీలించి చూడండి వీటికి 'భావానుకూల్యత' ఉన్నదేమా? కీర్తనయొక్క నిర్మాణంలోనే లేని దాన్ని. 'గిరిపై నెలకొన్న' లోంచి ఒకపుల్ల, 'ఎందు దాగినాడో' లోంచి ఒక గడ్డిపోచా తెచ్చి కాకిగూళ్లు నిర్మించి నిరూపించడము సాధ్యమా?

సంగీతజ్ఞులు చేయదగిన పని మరొకటి నూచి స్తాను. తోడిరాగములోని కీర్తనలన్నీ కూర్చి, వాటి సంగీతరచనను పరిశీలించి, సంగీతరచనా సామరస్యమున్నచోట్ల సాహిత్యరచనలను పట్టిక చెయ్యండి. ఇప్పుడు చెప్పండి వీటి సామరస్యపు కబురు. లేదా సాహిత్యరచనా సామరస్యమున్న కీర్తనల భాగాల్ని కూర్చి, వాటి సంగీత రచనలకి సామరస్య మున్నదేమా చూడండి.

ఇంతకూ చెప్పబోయేదేమిటంటే త్యాగరాజుని సాహిత్యపుట్రాలతో కాదు చూడవలసినది. ఇంత తరహా మన దురదృష్టమువల్ల సాహితీపరులే త్యాగరాజుని పట్టుకున్నారు. వీరి లేఖనలు చెయ్యగలిగిన దేదో చేసినవి. చెయ్యవలసిన పనిమాత్రము జరగలేదు. కరభోజీమహారాజూ, స్వామి తిరుణాళ్ ప్రభుత్వా విన నువ్వగూర్చినది, గణేశభావే, గోవింద మారాల్, సుందరేశ మొదలియూల్, శ్రీరామమూర్తీ, తిరుపతి వెంకటేశ్వరుడూ, విని సంతోషించిన పాల

సముద్ర తరంగమూషము తెలుసునాటికి వినిపించే యత్నము జరగాలి. అదీ విరుదైన పని.

అయితే త్యాగరాజు సాహిత్యానికి ఏమి ప్రయోజనము లేదా? అని అడుగుతారు కొందరు. లేకేమి? త్యాగరాజు మహాభక్తుడు. ఎరిగిన భగవద్మా పాలన్నిటినీ భక్తితో కొలిచినవాడు. ద్వైతా ద్వైత మతాల బోధలు అనుభవమువల్ల పరీక్షించిన సాధకుడు. పరమభక్తుని ఆధ్యాత్మిక వికాసాన్ని చూపించ నెంచేవారికి కీర్తనల సాహిత్యము సాయపడవచ్చును. కాని కీర్తనారచనాకాలముల వరుస తెలియదు కనక రచయితకు ఆధ్యాత్మిక వికాసమంటే వుండే అభిప్రాయాలనుబట్టియే కీర్తనాసాహిత్యాలను రచయితే వేర్వేరునని వేదాంతిదర్శన చేయవలసినదైంది. త్రిలింగరజతోత్సవ సంపుటలోని "త్యాగరాజు స్వామి ప్రశస్తి" అనే వ్యాసం ఇలాటి యత్నమే. స్వంతంగా వేదాంతచర్చ చెయ్యక త్యాగరాజు మాటలనే పరమపదసోపానములాగా అనుర్వేయత్నము కూడా 'త్యాగరాజు ఆత్మవిచారం' అనే ప్రస్తావనలో భమిటిపాటి కామేశ్వరరావుగారు చేశారు. అయితే దీనిలో "అక్కడక్కడ త్యాగరాజు రచనలోని తియ్యందనాలు ఇమిడ్చినప్పటికీ, భావ మొత్తమీద భమిడిపాటివారిదే." అసలు త్యాగరాజు ఏమన్నాడో తెలుసుకోవాలంటే త్యాగరాజు కీర్తనల్ని మునుగోవలసినదైంది ఒకటి, త్యాగరాజు భక్తి రసానికి వీరి హాస్యరసము చేరుతుంది రెండూ ప్రయోజనాలు. త్యాగరాజు సంగీతమా వద్దూ, ఆయన గారి సాహిత్యమా వద్దూ మనకి! మరేమిటి కావాలి?

“సౌందర్యసందర్శనము”

“సురభి”

సత్కావ్యానుకీలనము చేయునపుడు నిజతాతివిశిష్ట మగు బ్రహ్మబుద్ధి నుపయోగించి కావ్యవృద్ధ యములోనికి చొచ్చుకపోయి సహృదయంలో సాను భూతిని పొంది అందరి మహాపదార్థాలను సవివరం గా తెలిసికొన్నా గాని— ఒక నిమగ్నస్థ నిర్ణయానికి రాగూడదు. అట్లు వచ్చుచో అది తర్కసహమైన విమర్శన మనిపించుకొనదు. లోకంలో ఏ విషయాన గానానానికైనా సహృదయత్వం పరమావ్యక్తిమైన లక్షణమగుట అనుభవ ప్రత్యక్షమైన సత్యం.

అంటియకాని విమర్శకుడు ఏవో నానుభూతి అభూత ఆవేశాన్ని ఆలోపించుకొని కావ్యవిమర్శన మునకు సాహసించుచో వార్తకి కావీదాసాదులు కూడ వివరితంగా సాక్షాత్కరిస్తారు. నిష్పాక్షిక విమర్శనే విమర్శనము.

ఇటీవల క్రాంత భారతిలో శ్రీ పొట్టిపల్లి సీతారామారావుగారు సౌందర్యసందర్శననే కావ్యమై నెఱపిన విమర్శనమే ఎన్నీ కృత్యమునకు ప్రేరేపించి నది. దోపైకదృక్పథాలు కానివారి విమర్శనములోని అంశములకు నా సమాధానములను, తత్కావ్య అనుగత మహర్షములను యధాశక్తి సహృదయలోకమునకు సమర్పించుటయే నా యీ వ్యాసప్రయోజనము. భాద్రపద భారతిలోనే దీని నందించుటలోని పరమార్థము నే చెప్పబోవు సమాధానములకు సహృదయ హృదయ భద్రపద సంపాదనాపేక్షయే.

సత్కావ్యము స్థాతక్రమమునకు విలక్షణతలెన్నుకొన్ని హేతువులుండవలె నవ్నారు. (a) సమానమున కర్తము కుదురుట. (b) కారకప్రక్రియ సరిగా నుండుట (c) ప్రసిద్ధి నాంకేతికమైన శబ్దము వాడుట (d) భావననందు భాగ్యాపరసందర్భముండుట.

పై నుదహరించిన నాలుగు అంశములలో పై మూటిని విమర్శకులు తలచి చూడలేదు. మొదటి

అంశమైన సమానమును గుఱించి అధరీకృత శబ్దమును తడవి-గుటకలు మ్రొంగిరి. మూడవ అంశమైన ప్రసిద్ధి నాంకేతిక శబ్ద ప్రయోగమును గుఱించి విచారణ చేయుచు సౌందర్యసందర్శనలోని ప్రాథమికము, విశేషకము, స్వయము అనుశబ్దములను స్పృశించిరి.

తర్కసహమైన విమర్శ—అనుచు ఆధునిక విమర్శలో ఒక భాగమనిరి. ఆధునిక విమర్శలక్షణములు శ్రీ సీతారామారావుగారి దృష్ట్యా “కావ్యము వ్రాయునపుడు కవి ఎట్లున్నాడు? క్రమముగా ఆతడు పరిణిచెందినట్లు కావ్యమునందెట్లు కాన్పించుచున్నది” అనునది. ముఖ్యము గా తాదృశ్యస్థితి వారిలో లేదు, వారు చేసినది తర్కసహమైన విమర్శన మనిపించుకొనదు.

“భార్యపు ప్రబంధములు వస్తు నిర్దేశముగా ప్రారంభింపబడలేదు. ఆశీర్వ మస్మియ్యదులలో నేడని ఒకటి యుంజితీరుదు. సంస్కృత కావ్యము లెక్కువభాగము వస్తునిర్దేశకముగా ప్రారంభింపబడినవి” సంస్కృతాలంకారికుల రసనిర్దేశాంతము, తద్వంగలక్షణము, సంస్కృత వైయాకరణుల వ్యాకరణపద్ధతి స్వీకరించి విమర్శనము నెఱపుచున్న వారికి—“ఆశీర్వ మస్మియ్యదువస్తు నిర్దేశోవాపి తస్యభిమ్” అని చెప్పిన ఆలంకారిక మూర్తిప్రకారముగ వస్తునిర్దేశముగూడ కావ్యముఖమున నుంపదగు నని ఏల నోరుచింతలేదు.

అదియును గాక సౌందర్యసందర్శనలోని కృత్యత తారిక నమస్మియ్యదుపముగ నే ప్రారంభింపబడినది. కథారంభమున మాత్రము వస్తునిర్దేశము కలదు. పూర్వాంధ్రప్రబంధములలో గూడనట్లుండుట ప్రసిద్ధము. మునుదిరితము శ్రీవత్సోజనరంగ.....అని ఆశీర్వాదహుపమున ప్రారంభింపబడి కథారంభము మాత్రము వస్తునిర్దేశరూపంలో నిమగ్నమయినది.

“వరజాద్విపవతి తటాంచలమునకా.....మహి కంఠ హర తరళిన్సూర్తినిద్దం బించుచునా”

“కావ్యములో ప్రథమసర్గయంతయు బుద్ధుని ప్రవేశప్రబోధములు వర్ణింపబడినది. ఇది కథా దృష్టితో నిర్మింపబడినదికాని రసదృష్టిచే కావ్యమై నదికాదు. ఆ బుద్ధుని ప్రవేశప్రబోధములు రసమున కేమాత్రము దోహదముచేయవు”

ఇందు శాంతమంగిరసముగలచే శాంతరసో ద్దీపకములగు బుద్ధుని ప్రవేశప్రబోధములు కేవలకథా దృష్టిచే గాక రసదృష్టిచే కూడ పరమావశ్యకములు. ప్రతిభావంతుడైన కవి చేయుపద్ధతియే యిట్టిది.

“కావ్యమంతయు సుకుమారముగ నున్నది. కవి పలుకుబడి చాలినంతగ లేదు. ఎంతసేపటికి జిలుగుపని” ఇచట ఉపయోగింప బడిన “పలుకుబడి”, “జిలుగు పని” అను పదములు కేవల కల్పవాగ్దాహంతో వాడి నవేకాని రమణీయార్థ స్ఫూర్తములు కావు.

“పంద సంధుల నుచిత్తిస్థితిలో కూర్చుటకు కవి కిన్దీనంతయు వెచ్చింపవలయును.” ముఖ్యప్రతి ముఖ గర్భ అవమర్క...ఇత్యాది” పందసంధి ప్రతిపాద నము దృశ్య కావ్యములలోవలె క్రవ్యకావ్యములలో నంతగా పాటించ నక్కరలేదేమో! లేక వారు ఒక వేళ సామాన్య కావ్యదృష్టితో చాసిలో!

“కావ్యములో నాయక నాయకులు సుందరీ నందులు. వీరిద్దరి కృంగార చేష్ట లుదాత్తముగలేవు. దీని కుదాహరణముగ బుద్ధుడు మధ్యాహ్న భిక్షార్థియై వచ్చినపుడు నాయకనాయకులు కృంగారములో మునిగి లేలుచున్నట్లు వర్ణింపబడి యున్నది. ఇది దోషము. పట్టపగలు నాయక నాయకులకు కృంగారము నిశేషము” అని చెప్పిరి.

ఇట కృంగారమన విమర్శకుల దృష్టిలో పాశ కళా కళాబోలు. కాని సుందరీనందులు కేవల బహిః సాందర్యా కృష్యర్థమని నిష్ఠామ ప్రేమారాధకులు. ఈ పరమార్థము సుందరీనందుల ప్రతి మాటలోనూ ధ్వని తమై, అనునూర్తిమై కావ్యమంతటను ప్రసన్నముగు చున్నది.

“ఇది కథాదృష్టితో చెప్ప మాటకాని రసదృష్టితో చెప్ప మాటకాదు” అనిరి. కావ్యప్రధాన రస మైన శాంతమును పరిభ్రష్టము చేయుటకు తద్విరోధరస

మును లేటెల్లముగను, పుష్కలముగను వర్ణించుట చాల అవశ్యకము. ఇట కృంగారరసము పరిభ్రష్టమై నవేకాని అంగిరసముగ శాంతము స్వచ్ఛముగ చెల్వారదు. విరుద్ధరస సమ్యేకనమే—అదియును—హృదయంగను సమ్యేకనమే కవి ప్రతిభను చాటి చెప్ప థంకా చెప్ప. రసపోషణ చక్రవర్తిత్వానికి ఈ సన్ని వేశము పట్టుకొమ్ము. లోకమును చిల్చుక పోగల్గిన పుష్కలత్తి సముద్దీపిత ప్రతిభావంతుడైన కవి కాని, యిట్టి కార్యమునకు గాలూనడు. సాహిత్యరసపోషణ చక్రవర్తియైన నావనసోముడు ఉత్తర సారివంకములో ఘంటాకర్ణుని వృత్తాంతములో యీ చమత్కారమును చేసినాడు. విమర్శకు లెక్కడో ప్రయోగించిన “గారడీవిద్య” అన్నది అట ఆసాన ప్రయోక్తము కాని ఇట ప్రయోక్తముగనో సార్థకమగును. మను చరిత్ర మందరి వహుధిని ప్రవరుల ఘట్టము చదివిన యీ విషయం బోధపడగలదు.

“కృంగార ముత్తమప్రకృతి కృంగారము కాదని నావాదము” అన్నారు. ఇది కేవలము నిర్భేరుకవాదముగా కన్పించుచున్నది. దోషనిరూప జైక దృష్టితో విమర్శన మారంభించిన ఏ కావ్యమును అగదు. మహాకవులని లోకప్రతిని నందిన కాలిదాస, నన్నెచోడులు కుమారసంభవములో దివ్యులను పార్యోత పరమేశ్వరులకు గజమైథునమువలన కామోద్రేకమును గల్పించి తాద్రూప్యమును పొందించారు. ఇయ్యది యుత్తమప్రకృతి కృంగారముగనేమో! “ఉపనాయక సంస్థాయాం, మునిగురుపట్నీ..... తిర్యక్తు...కృంగారే అనాచిత్యం.” అని పూర్వా చాద్యులు ప్రవచించియున్నారు కృంగార రసా భాసమును గుఱించి. అయినను యీ ఘట్టములను పరమరసవర్ణనములుగా విజ్ఞులు గ్రహించారు. దాని కొకటి సమాధానం.

అనాచిత్యాదృతే నాన్యోత్ రసభంగస్య కారణం ప్రసిద్ధాచిత్యబంధస్తు రసస్యోపనివత్కారా.”

ఎంతవరకు అనాచిత్యమువలన రసభ్రష్టి సంపాదించబడునో అంతవరకు దానిని పరిహరింపరాదన్నాదు.

“యావత్తాకు అనాచిత్యేన రసస్య భ్రష్టిః తావత్ న వార్ధ్యతే.”

అందువలన యీ ఘట్టమునందలి రసపోషణ చాతుర్యమువలన కవి సిద్ధవాస్తవ ఆభివ్యంజిత మవు తోంది. ఈ విషయంలో శ్రీవారి పురోభాగిత్వము గుర్తొకటయిగా ప్రసన్నమగుచున్నది. అయ్యది విమర్శక లక్షణము కాదని వారే ఉద్ఘాటించారు.

“నందుడు బుద్ధునిదగ్గరకు వెళ్లి తిరిగిరాడు. సుందరి యప్పుడు విచారించినది.

“హరిమి తోబుట్టుగుల విస్మరించి యీ నెయ్యంబు నీమీద నిలుపుకొంటి.”

ఇది అధమనాయక భుచితముగ నున్నది. రాజాపుత్రిక భుచితముగ లేదు.” అని అన్నారు.

మీరికి విహారంలో ఉండే అవస్థా విశేషాలు అవగతంకావట్లు స్పష్టమగుచున్నది. తోబుట్టువుల పట్లగల సాదర్యవార్యంబూడ విడచి దాన్నంతా నందునిలో స్థాపించుకొన్నది. ఇది విరహవేదనలో ఉపాలంభనము.

‘అష్టవర్ణాభ వేదకవ్యా పుత్రవత్ పాలితమయా దాస్యామి తత్పుత్రస్య దత్తాస్మి హేనపాల్యతాం’ అన్న నూత్రి మహర్షయ ఇందులో వ్యజ్యమాన మగుచున్నది.

శృంగార చేస్తావర్ణనములో ప్రణయకోపము నొకదానిని తెచ్చిపెట్టినారు. అది కృతకముగా తెచ్చిపెట్టినట్లున్నది తప్ప సహజముగలేదు. పూర్వ ప్రబంధములలో నాయకునిచే గోత్రస్థలవాదికము చేయించుట కలదు. దానికి నాయక భుషితయగుట కలదు.”

ఇలవారువాడిన ప్రణయకోప కట్టమే సమాధాన మొసంగుచున్నది. వారు చెప్పిన గోత్రస్థలవాదికము చేయించినవో అయ్యది ఈర్ష్యాకోప మనబడును. ప్రమాణము మనవి చెయుచున్నాను.

“మానః ద్వివిధః ఈర్ష్యామానః ప్రణయమానః

ఇతిప్రణయమానః

ద్వయోః ప్రణయమానఃస్యాత్ ప్రమాదేసుమహత్కృ పిప్రేక్షుః

కుటిలగామత్వాత్ కోపోయఃకారణంనా”

ఈర్ష్యామానః ఈర్ష్యపాపియిత భోగాంక గోత్రస్థల సంగతము అగుచున్నది. కావున ఇల ప్రణయకోపము అని చెప్పినది సరిగానే ఉన్నది.

“ఈకావ్యములో వాద్యమతముయొక్క వాతా వరణము కాన్పించదు” కావ్యములో నున్నదే వాద్య మత వాతావరణము. అది సార్వత్రికముగ నున్నది. ఒక సుందరి నందుల ప్రణయఘట్టములో తక్కి తక్కినపట్టుల నెల్లననుసార్యతమై పూవులలో దార మువలె పరువులెత్తుచున్నది. ఉదాహరణము లాసగ బూనినచో నిదియును మహాకావ్యమగును. వ్యాస విస్తర భీతిచే విడచుచున్నాను.

“ఈగ్రంథమునిండా హిందూమతముయొక్క చాయలు ఎక్కువగ కన్పించుచున్నవి”

“స్వరదుర్మదున్వబ్ధి సపరివారంబుగ పశువరించిన యజ్ఞవాటిసేలె”

ఇది హిందూమత సిద్ధాంతచ్ఛాయగా బాహి రంగా విమర్శకుల దృష్టికి కన్పించినా ఇందులో తద తీతమై, తబ్బిన్నమై, పరమ రమణీయమై వాద్య సిద్ధాంత స్థితికరణము వెల్లారుతోంది. కామక్రోధ లోభమదమాత్మ్యర్యములతో తారామతున్న జగత్తును కామప్రకృతిమండి నిత ర్విరజేస్తూ నిష్కామ్యమేమ సిద్ధాంతాన్ని స్థాపిస్తున్న బుద్ధునిగురించిన వాక్యమిది. అంతతప్ప యాజ్ఞిక వాతావరణానికే ప్రసక్తిలేదు. నందుని పరిచిత హృదయ విధుల్లో బుద్ధుడు చొచ్చుకపోయి స్వీయసిద్ధాంతాన్ని స్థాపిస్తున్నాడు. అందువలన వాద్యచ్ఛాయలే గుభాసీతాలవృట్ట. హిందూమత సిద్ధాంత ప్రసిద్ధభాగాన్ని తీసికొని, దానిని ఖండించుచు బుద్ధునిప్రేమ సిద్ధాంతాన్ని నెల కొల్పుచున్నారు. కవులిచ్చట!

“బుద్ధుని యుపదేశమృత్యులలో వాద్యమతములేదు”

బుద్ధుని జన్మనింతో స నా సీ న మై భాసించే ప్రతివాక్కు వాద్యసిద్ధాంతకర్తవ్యమై, రమణీ యార్ధపరీవృతమై కాంతా సమ్యుత్తర్యంతో కలకల లాడుతోంది. అంతకంటే ఘాటుగా చెప్పితే కావ్యము కావ్యధర్మాన్ని విడచి కాస్త్రముయి ఉరకుంటుంది.

“నందునకు బలవంతముగా సన్యాస మిష్టింపు టయే తప్ప - వాద్యమత విరుద్ధము” దీనికి సమాధానము కొంత తీవ్రతలో ఇచ్చిఉంటిని. కామాది అరిష్టద్వర్గ బాధితమైన జీవలోకాన్ని ఉద్ధరించడమే బుద్ధుని ఆశయం. ఎయ్యది జీవి కాళ్యేతానందదహా

అయ్యది ఘటింపజేయుటయే వౌద్ధగర్వము. అదియే జీవకార్యుగ్య సిద్ధాంతము. తత్కూచకంగా కామోద్దీపితుడై కాలప్రవాహములో కొట్టుకొనబడుచున్న నందుని ఉద్ధరించుటకై చేసిన కృషి - అది బలవంతమయ్యెను పథ్యమే.

“ప్రేమ సిద్ధాంతము — ఈ ప్రేమసిద్ధాంత మాయన కంటకటగూడదు” అనిరి. బుద్ధసంతుల సిద్ధాంతము నిష్కామప్రేమారాధనము. ఇయ్యది అభంగమై కావ్యములో నెల్లెడల బ్రసరించుచున్నది. ఈ సిద్ధాంతమును పరమరమ్యముగ కవులు పోషించిరి. సహృదయంతో పరికిస్తే పూర్వాపరవైరుధ్య మేమీ కానరాదు.

“రస విరోధిజ్ఞానము. ఈ కావ్యమందలి ప్రధాన రసము కాంతము. అంగిరసము ఇతివృత్తియనం దంతటను అనుసంధింపమై వ్యాపించియుండవలయును. ఈ కావ్యమనందది లేదు”

కాంతరసము కావ్యమంతటను అనున్మూలమై యున్నది. రెండవ సర్గలో సుందరీసంతుల ప్రణయ వర్ణనము చేస్తూ అంగిరసమైన కృంగారమును తలముగ్గులుగా సృష్టించారు. విరోధిరసాన్ని అంత పుష్కలంగా పోషిస్తేనే తప్ప అంగిరసం పరిపుష్టం కానేరదు. విరుద్ధరస సంపుటికరణమే సిద్ధహస్తుడు చేసే పని. ఎవరో ప్రాథకపులు తప్ప ఇట్టి చమత్కారము నిర్వహించి కృతకృత్యులు జాలరు. ఎఱుక కతో చేసిన పనియే యిది. ఇది నిజంగా ఇంద్రజాల విద్య.

“ఈ కవులు వాడిన యలంకారములు వట్టి యలంకారములు.” దీని కుదాహరణంగా “సంసరణ మహాబ్ధి మగ్నమగు మానవకోటిపయి” కృపార్జునరూ”

ప్రథమ సర్గలో బుద్ధుని చరిత్ర సంగ్రహంగా వివరించిరి. ప్రథమసర్గలో మొదటి పద్యంలో బుద్ధుని జననము, రెండవ పద్యంలో అభినిష్క్రమణము తపోవన ప్రవేశము, జ్ఞానావహోషము వర్ణించిరి. మూడవ పద్యంలో పరమసత్యాన్ని అరయ లోక భివాదిప్లావ్యమానమై పాటులుపడుచున్న లోకాన్ని చూచి అతనికి గగన మనఃపరితాపాన్ని వర్ణించారు.

శాలవ పద్యంలో అందుల కతడు చేసిన ప్రచారాన్ని వర్ణించారు.

మూడవ పద్యంలో మానవలోకం పతే పాట్లను చూచి తాను కుందును సకరుణంగా సానుభూతిని ప్రకటిస్తున్నాడు, అని చెప్పటంలో పరస్పరనితమగు “సంసరణ మహాబ్ధి.....” అను పద్యపాదమున జన్మమును సముద్రంతో సరిపోల్చారు.

ఆ పోలికవలన భవాగాధర్వం వ్యంజిత మవుతోంది. ఆ అగాధములగు దుఃఖములను తెలిసి కొనుటకు చొచ్చుకపోగగ్గినది విముగ్ధ తక్కు ఇంకొకటి కాదు. సముద్రంలో ఝురిప్రవేశించినవాడే సామరస్యం కల్గును. కాని పూజ్యపాదులు చెప్పినట్లు లేవనెత్తు సాధనములతో పోల్చిన ప్రయోజనము లేదు. అయ్యది తరువాతి పద్యమున నిర్వహింపబడు విషయము. అందుచే నిట యీ అలంకారము సర్వాంగసందర్భమై నైకార్థస్ఫూర్తమై, కవి ప్రతిభా సముల్లసననూచకమై భాసించుచున్నది. ఈ కక్షి మహా కవి నిష్ఠము.

“భవనిదాహ సంతాపముతో పరిహరించు సత్యకాంతి దయోది నిర్వరులు పాడెను నీ విహార మహాహార్య మెక్కియులుల కంట నీర్వట్టదగునె నీవంటినాడు.”

కంట నీర్వట్టనలదనుటలో ఏమి అటంకమును వారించుచున్నాడు కి?”

జన్మయంతెడనే వేసవి వడదెబ్బలనుండి, ఆ కొండ యందు ప్రవించు సత్యకాంతి దయోది వాహినీసేకము స్వాస్థ్యాన్ని పొందిస్తుంది. అని కవి చెప్పచున్నాడు. ఇది లోకసామాన్యమైన విషయము.

నట్ల నడిచేసవిలో ప్రయాణం చేస్తుంటాము. ఆ ఊష్యతివలన మనలో దాహ ముద్యాతమై కన్నులు చీకట్లు క్రమ్ముట, లేదా చైరులుక్రమ్ముట, చెమర్చుట జరుగును. పదార్థజ్ఞానము కూడా నేత్రేంద్రియం కోల్పోతుంది. వెంటనే ఏ మహాత్మి యయినా చల్లని జలా లందిస్తే ప్రాణం బతుకొకటి వచ్చినట్లు సంతోషిస్తాము. అందువలన కంటనీర్వట్ట వలదని చెప్పచున్నాడు. ఇట్టి సామాన్యవిషయం తెలియకపోకటం కోచనియం.

“కావులు కట్టియునె తరుణ కంబుహితుం బుర దిండువాని” ... “అవలిహేమయి యున్నవాని”

అనుటతోడనే అందరి స్వార్థస్యము చెడి యూర కున్నది" ఇది విమర్శకాభిప్రాయము.

స్వార్థస్య మేమత్రమును చెడలేదు. కావున కట్టుకొనియుండుటచే బాలమార్య్యపథాభాసమానుడై ఉన్నాడు. సమానస్థ మరణమైన ఉదిన వేదన చూడలేక కరుణామయుడైన ఆతడు అవలిమోమై యుండెను. జీవివశేషదన చూడలేక అట్లు పాన ర్పెను. ఆతని జీవకౌరుణ్య సిద్ధాంతాన్ని పుష్టి మంతం చేస్తోంది సన్నివేశం. బాలభానుకుకూడ పశ్చిమాభిముఖుడై ప్రయాణం చేస్తున్నాడు. నందు డన్ననో జీవిపక్షా దను భావ్యస్థితి నూహిస్తున్నాడా అన్నట్లు అవలిమోమై ఉన్నాడు. ఉదాత్తభావ గంభీరంగా ఉండి సన్నివేశం.

"బోనునబద్ధ భద్రగజపోతము పోలిక... ఈ ఉపమలో లోకస్వభావము లేదు"

ఇట్ల బోనునబద్ధగా స్వేచ్ఛాసంచార నిరోధకము అని అర్థము. దీనిని లోకములో వ్యాప్తు సింహముల కుపయోగించు సాధనముగా వాడుచున్నారు. అట్లుప యోగించక భద్రగజ పోతమున కుపయోగించుటలో ప్రాధిమ్యకలదు. విశిష్టవాచక శబ్దములుకూడ కొన్ని చోట్ల విశేషజాత్యము విశేష సామాన్యార్థమున ప్రయో గింపబడుట ప్రసిద్ధము. అటు అనుభాగ్యార్థ సూచక శబ్ద మును స్త్రీ పరముగా వాడుచున్నాము. ముద్దరాలు ...మొ. పశుపక్ష్యాదులకు కామము ఋతుబద్ధమై ప్రకర్తించును. ఆ సమయముననే లెక్క అన్యసమ యములలో వ్యభిచరింపవు. అట్టి ఊహలక తానియవు. ఆ సమయమున మాత్రము కామ ర్థప్రకటన ప్రకాశమై, మహా రీతమై ప్రజ్వరిల్లును. కట్టుత్రాళ్ళను, గొలు సులను, కూడ—రేడిచ్చా పూర్తికై త్రెంచుక పారి పోవు పశువులను మనము చూచుచునే యుండుము. దీనిని ఎదవోవుట అందురు. ఆ కామేచ్ఛయైనను గజములందు ద్విగుణీకృతమై ప్రవర్తిల్లును. ఆ గజపో తముతో నందుని పోల్చుట లోకోత్తరముగనున్నది. సామాన్య్యుడా ఉపమను ప్రయోగింపబాలడు. పోగా "బోనునబద్ధ... అనుచోకదా సందేహము. అయ్యది కొంతవరకు వైచిత్వ సూక్తులవలన పరివృత్తమగును. ఏనుగుల పట్టుకొనునపుడు పెద్ద పెద్ద గోతులు త్రవ్వి—వానిని వెదురుతడకలతోన అచ్చాదించి, వైనమున్నచట్టి కృత్రిమగ్రాసము మొలి

పించి లేదా వెదజల్లి వాని నా కర్షింతురు. ఆగ్రాసా పేక్షతోవచ్చి ఏనుగులు గోతిలోపడును. దీనిని మాటొగ్గుట అందురు. ఇది యైనను స్వేచ్ఛాసంచార నిరోధకమే. బోనునబడుట అనగా అర్థమిది. ఏనుగును యధాతథముగా పట్టుకొనుట బ్రహ్మతరముకాదు. నందుని స్థితిని బోనునబద్ధ భద్రగజ పోతముతో పోల్చుట పరమ రమణీయముగ జౌచితీ పుష్టముగ నున్నది.

"కలయనలైన పన్ను కలచిక్కి బయటికి నుటే పాతదలంచు నుకుతిపోలే" ఇం దుపమాలంకార జౌచిత్యము లేదు."

వానివాని మహోర్థముల నరయజాలక "అదిరత్నం — ఇందులో జౌచిత్యములేదు" అనుట సాహసము. నందుడ వ్యవస్థితి చిత్రంలో ప్రయోగింపమైన భావ మొకవైపునుండి సోదగజ్జా పరిపాలనాధర్మం మఱొక పార్శ్వంనుండి వెనెచ్చి వాని వాని సత్త్వము సారంగా లాగుచుండే భాధపడుచుండును. ఆతని అప్పటి స్థితిని వర్ణిస్తాడు కవి. కలలో చిక్కుక బయ టికి పోజూచే ఉడుతిలా ఉన్నాడని కవులు ప్రవచిం చారు. ఉడుతి బహుదండల స్వభావమైన జంతువు. ఒకచోకాలాది నిమగ్నమైన నిలవదు. అస్థిరస్థితిని వేద నార్థమై ఆ ఉపమనుగ్రహించారు తక్కువాయాకు నకు హీనత్వాకోపజాత్యమై కాదు. అట్లునవోకిం కవీంద్ర ఘటాపంచానముల ప్రయోగించిన "చాలదే వేటకైఒకజాగిలంబు" అన్న గంభీరవచనము, త చ్చర్యాసంపత్తి సంధాతా లవుతాయి. ఇది కవి ప్రాధిమ్యము తెలుపు నలంకారములలో నొకటి.

"ఈ కావ్యమంతయు సౌకుమార్యమును గుణ ముచే నిందిపోయినది. కావ్యములో ప్రసాద గుణ మున్ననే రమ్యమని అలంకారికుల ఊహ"

ప్రసాదగుణము రమ్యము సర్వవన పర్యవసాయి అని అలంకారికు లెల్లరు సంగీకరించిన విషయమే. సౌకుమార్యము కావ్యస్వాదుతా సంపాదక గుణమని కొంతమంది అలంకారికు లంగీకరించిరి. సౌకు మార్యము అనగా శ్రవణ కటుక్యము లేని శబ్దరచన అనియు, ప్రసాదగుణమున్న పదనోత్తర ఊహముననే తదర్థము నవ్యోద్ఘాత నవనీతంలా మెత్తగా సద్యః ప్రసన్నతా గుణము కలిగిఉంటుందని శుక్లీంద్ర.

మగ్నిరిక! అని ఉదాహరణమువిన్నూ యాపించారు
అలంకారిక రెల్లరును. సాందరనందంలో ఎక్కువ
భాగము ప్రసాదగుణ భూయస్యమై యున్నదనట
సత్యమారము కాదు. స్థావరీపులక న్యాయమున
ఒకటి రెండు పద్యములు చదివిన చాలును. ఎంతగా
ప్రసాదగుణాన్ని చిమ్ముచున్నాయో తమరే పరీక్షిం
తురు.

“ఎలదేటి రెక్కరుదై

బాలనీన కసుగందు మరై మొగ్గుకు దులరై

తొలిసంజ నూర్చి రుచులన్

కలకలముని నవ్వు కలపు గాదనదగునే”

“తనీ వాళ్ళొడదు, ఒకప్పుడు

కసుగందదు మేర్పించాయ తిగ్గుడు తావుల్

కొసరు మరందము చిలుకును

వినుక ఎదదాల్తు నట్టి ప్రేమసుముమ్మన్.”

“పొచ్చె మెలుగని భావముల్ పొందిపొసగి

కలపు నెత్తాపురీగెడి భాగ్యమల్పునుగునె గురుదేవ!

ఆ భాగ్య మెరిది?

మనసు లేకీ భావము నందిన ఏ యిరువురి మధ్య
నన్ను ప్రేమయైనను యీతని కల్పము కాదు. కేవల
దంపతీగతమైన తుచ్చ కామము నీర దాశించుట
లేదు. నిహ్నును ప్రేమసిద్ధాంతమును నిరూపించుచు
నుపన్యసించు పట్టులో ‘దంపతుల భాగ్యమనవదదా?’
అని ప్రశ్నించుట విరుద్ధంగాను విరసంగాను
ఉన్నది.

‘బాద్ద ధర్మమే కరణముటంచు

భిక్షుకుడు సాధపురస్థలి నిల్వగాంచి’...

“ఒక భిక్షుకుడు నిల్వగాంచి అని యుండ
వలయును.”

A man అంటే ఒక మనుష్యుడు అను నర్థము
చెప్ప వ్యాకరణజ్ఞానములేనివాడు ఒక భిక్షుకుడు
అనవలెను. అదిట ‘దుక్’ ఏకత్వద్యోతకము.

“పుచ్చబాణాగ మాధ్యేత్పప్రాథమి కుండచై—

ప్రథమండచై యనవలెను.”

పుచ్చబాణస్య అగమః పుచ్చబాణా

గమః పుచ్చబాణాగమస్య అధ్యేతారః

పుచ్చబాణా గమాధ్యేతారః

ప్రథమేథిః ప్రాథమికః

ఆధ్యేత్పాణాం ప్రాథమికః

అని ఇచట సంస్కృత సమాసములో ప్రాథ
మికకట్టము ఏల దుద్దుమో అనూహ్యము. పొగవునకైన
సంస్కృతజ్ఞానమున్నచో విది యధార్థ మనిపించును.

“ఎలదేటి రెక్కరుదై.....

.....కలకలముని నవ్వుకలపు గాదననగునే

ఈపద్యమువలన కలపులక్షణమెట్లు తెలిసినది ?

తనీవాళ్ళొడదు.....ఎదదాల్తు

నట్టి ప్రేమసుముమ్మన్”

ఈ భావము రెంత పరస్పర భిన్నములుగ
నన్నవో చూడుడు. ప్రే పద్యములో కలపు కసు
గందును. రెండవపద్యములో ప్రేమ కసుగందదట.
కవులభావములో ప్రేమకలపులు విభిన్నములేమా?

కలపు—ప్రేమ భిన్నార్థకములే. కలపనగా
కోర్కె, ప్రేమ అనగా స్నేహము. అనిర్వచనీయా
త్యానుబంధము. ప్రేమ సాక్షాత్కారానికి ప్రథమ
దశకలపు. కలపుగాథమై, అస్థానా ప్రయుక్తమై,
పటిష్ఠమై సుప్రతిష్ఠితమైనప్పుడే అది ప్రేమగా
ప్రసన్నమగును.

అవలపు లలితాకృతి కలది. ఏమాత్రము
సౌవ్య, తాకుసహించదు. భ్రమరపాద నిక్షేపా
సహమగ్నీ పుష్పస్యభావము కందివలపు. అయ్యది
ప్రేమగా పరిణమించిన కసుగందదు. చాయతిగ్గుడు,
చిదానందకుల్యమై, స్రవస్వస్థుడై చృదయానంద
సంధాయకమగును. వాని యవస్థావ్యత్యాసజ్ఞానము
మహాకవికిగాని ఇద మిథ్యముగా తెలియదు. లోక
ముగో గృహస్థుడు కావచ్చును. పదిమంది అందాల
బరితెలవో పొందందవచ్చును. కామకళా బోధక
ములగు గ్రంథములను చిత్రములు చదువవచ్చును,
చూడవచ్చును కాని ఆప్రేమ యందలి దశా విశేషా
లరయుటకష్టం.

“ధర్మచక్రమును కేల ద్రిప్పను...ధర్మ చక్ర
మును త్రిప్పట ఏమి? ఇది ఏమేని గారడీ విద్యయా?”

ఈ మాటను రసనిరోధజ్ఞాన విషయములో
ప్రయోగించియున్న రమణీయులుగ నుండెడిదని
మనవిచేసియున్నాను. ఇటమాత్ర మస్థాన ప్రయు
క్తము. అల్పజ్ఞాననూదకము. ధర్మచక్రము అను
తోట ఉపనితసమాసము చెప్పినతో చక్రమువంటి
ధర్మము అని ధర్మమనకు ప్రాధాన్యము వచ్చును

అప్పుడు వారి యాత్మేపణ గురిపడును. కాని యావక సమాసము చెప్పకొన్నచో ధర్మమునది చక్రము అని ధర్మమునందు చక్రత్వోపము చేసి చక్రమునందలి పరిభ్రమణ క్రియావ్యయిత్యము ధర్మమునకు ఘటించ నగును. ఇట్లగుచో కేలప్రవృత్తులలో గారడీ ఏమున్నది?

“అతడతే సుకృతాత్మయైవ మాయాజీవి కడు పార గన్న బంగారు తండ్రి—ఈ ధోరణి సాగసుగా లేదు.”

ఇది పరమజాతీయమైన పలుకుబడి. అద్వైత తెలుగుదనాన్ని గ్రద్ధుకొన్నది. శ్రీ సీతారామారావు గారు పల్లజన సంప్రదాయ సౌభాగ్యాన్ని, పరస్పర బంధుత్వాసంపల్లక్ష్యిని పరిశీలించకుండా వ్రాసిన వ్రాతయిది. తత్సంఘంలో బుద్ధుడొకడై చెల్యారుచు, తదతీతుడై పెనుగొంపినుండి విడిచి పర్యవూర్త గవేషణా సక్తుడై మహాజ్ఞానియై వెలుగొందుచూ చిరకాలానికి సాక్షాత్కరించిన లేఖనమూర్తి. అట్టి లేఖ: పుంజాన్ని చూచి జనం ఏడ్చుట లోక స్వభావ విరుద్ధం. “ఇతడా నాతండ్రి! మనమాయుష్షు కన్న బంగారునాయన—ఇతడతే మనల్ని పాపపు రాసులనుండి ఉద్ధరించే క్షేపకు—” అని భావించుట పరమ సహజంగా ఉంది. “స్వంం వపు: కాంచన పద్మనిర్మితం” అన్న కాలిదాసుని వాక్యం స్మరణకు వస్తోంది. బంగారులోనున్న మేర్మిచాయ, మెత్త దనం ఆయన తనుర్యర్థిలో భాసిస్తున్నాయి. ఇప్పు టిక్కీ మా ఊరువెలిలే—నా మూర్త ముఘ్రాణించి—ముద్దాడి చేతివ్రేళ్ళ చిటికెలతో నన్నాదరించే ముసలమ్మ లున్నారు. లోకచక్షువైనవానికి గాని యిందలి పరమార్థము గోదరంకొడు.

“సడలని కాకిలింతలకు చందనదర్పలు పేలు రెత్తగా” “ఎట్లు సంభవమని నావ్రశ్న.”

లావణ్య రాసులయిన విలాసవతులు ప్రసముల యందు, చెక్కిలయందు ఉండన దర్ప సౌభా గ్యాన్ని అలంకరింపచేసికొనడం కేవల కావ్య గతిమే కాకుండా లోకసామాన్యంకూడా. అలాగే సుందరి ప్రవాంతరసీమలో చందనదర్ప గణపు కొన్ని. తల్పియ పరీరంధ నిర్వరానంద ఫలితంగా తనుర్యర్థికి అతిఃపూర్వము అలంకరించుకొన్న చందనం చీటలు వాటింది. వ్రేయదర్పనము తత్సం

భావణము, సంభాషణాచిరీప్రుల్ల మనస్సు దృఢోధ—కారణముగా సాత్త్విక భావోదయమై ఘోర్యాంబుకణ సంజననము, రోమాంచము మొదలగు కార్యము లాదిర్పిస్తుంది. ఆ సమయంలో గాఢాశ్లేష ఫలితంగా చందనం తడి యాటి అక్కడక్కడ చీటలు పాళినది. ఇందులో దోసమేమో కాన రాకున్నది.

“నిశ్శేషమృతచందనం ప్రసతటం

నిర్మృష్ట రాగోధర:—

వాటం స్నాతుమితోగతానీ వపున

ప్రసాద్ధిగ మహ్యంతికం”

అన్న శ్లోకము, దానిపై నాలంకారికులు పెరిపిన విమర్శనము వివరముగా తెలిసికొన్న నీ సంది యము తీరునను కొందును.

“కవి మన: పంకజా సవ సిక్తమై రసాగ్రమున నాడెడి పదార్థములనుగ, ఆనంది పరిఫుల్ల మనీంద్ర దహరతా రాద్యమందారజీవాత్మలనగ— ఇవి కాస్త్ర దృష్ట్యా నిలువవు.”

ఇది సుందరీనందుల సౌందర్య సౌఖ్య రసామృ తానుభవము గుఱించి వర్ణించిన పద్ధతి.

పదము అర్థము కవిమన: పంకజములో నుండు కారయిత్రి భావయత్రి కక్షలను నాసవముతో సమ్మేళనము చేయబడిననాడే అది రసపుతానై జహ్వనించా సనానీనలవుతాయి.

ఇటు జీవాత్మ పరమాత్మలకు భేద మంగీకరించినవాడు కాస్త్రదృష్ట్యా ఇవి తప్పక నిల్చును. అట్టి అంగీకారాన్ని స్థాపించే మతములు దైవశిక్షాదైవత ములు.

“నామామృతం త్రావునుకానీ నవ్యామృతి విక్షణమృతము.—ఈ ప్రయోగము పూర్వము”

శ్రీనారి నిందియే మృతి పర్యవసాయ యయినది. “రచియించుకొనియె తెలియ నును చెక్కులందు విశేషకమృ. ఇటు విశేషకము అనగా నొసటి బొట్టు, సుందరి దానిని చెక్కులపై విల అలంకరించు కొన్నది?”

ఇటు విశేషక క్షేమమునకు నొసటిబొట్టు అను అర్థమేకాక మకరికాపరము అను అర్థము కూడా

కలదు. అట్టి పత్రరచన కపోలములందు, ప్రసములందు పూర్వకావ్య ప్రసిద్ధిచే. అదియును గాక *Apte Dictionary*లో *A Parting line of the Painting on the face*-అని వ్రాయును ఉదాహరణగా

“స్వేదోగ్ధముః కింపురహంగనానా చక్రేపదం పత్రవిశేషకేషు” నిచ్చిరి. సాందర్య పదకర్తలు ఈ విశేషకశబ్దమును పెక్కుచోట్ల మకరికాపత్ర అర్థము నందుపయోగించిరి.

“ఎడవినిధర్మ మార్గమెటులే నొక ముందకుగేయ ఏయుపదమునకు బాణము ప్రయోగించుటయుని అర్థము, ఇక్కడవేయు అని ఉండవలయును.”

కనకపు సింహాసనమున శునకము

గూర్చుండబెట్టి కుధిలగ్నమునం

దొనరగ బట్టుముగట్టిన...

.....వినరా నుతుతీ.

దొనరగ అనేశబ్దమును గ్రహించి దానిపై కుస్తీ చేసినట్లుగా నున్నదీ విమర్శ. అత్యుగేయు అనే జాతీయాన్ని యధాతథంగా గ్రహించారు. దాన్నట్లు ప్రయోగించుటలోనే సాగనున్నది. ‘నాలుగు అడుగులేదా’ను అనేలోకవ్యవహారాన్ని మనం వింటూనే ఉంటాము. వారి లోకజ్ఞులకు తార్కాణంగా తీసికొని సంతోషింపవలసినదీ కాని కావ్యిక చర్చ నెఱపకూడదు.

“బాలికాబడె జేమిటి కన్నదైవ్యభావము గదురకొ-
జారి, దైవ్యము భిన్నార్థకములు కాబోలును.”

జాలియన మనః ఖేదము. లేక విచారము. దైవ్య మన భయభారములేక దిరిద్రభావము. అని అర్థము. “ఏలనియూ విచారింతు పురుషభావముట్టి పడు నట్లుగా” అని బుద్ధుడు ప్రశ్నిస్తాడు. అని రెండును భిన్నార్థకములే. అర్థ స్వారస్య పోషకములుగ నే ప్రయోగింపబడినవి.

“కొంగొకింత అగ్గరికృతమైనకొలంది.

అగ్గరి కృతము నిట్లు వాడకూడదు. సంస్కృత సమాస పూర్వశబ్దమైన రమ్యముగనుండును.”

ఇట మొదటవాడకూడదనియు, తరువాతి వాక్యములో వాడె వచ్చునన్నట్లు అంగీకరించి సంస్కృత సమాసపూర్వ శబ్దత్వము రమ్యమని వారే

అంగీకరించుచు అశబ్దసాధుత్వమును చూపించుటకు బంకిరి. ఇది శ్రేష్ఠమైన ప్రయోగము.

“స్వయము కొరివరించి కయికొన్న—

తెలుగులో స్వయముగా అని వాడి తీరవలయును”

స్వయం అని సంస్కృతములో నిది అవ్యయము. దీనిని తెలుగులో అవిధముగనే వాడకూడదనియు, ‘కాకా’ చేర్చి క్రియావిశేషముగ వాడవలెననియు వారీయంత్యశబ్దము కాబోలు. కాని క్రియావిశేషణ మునకు “కాకా,” “కకా,” చేర్చుకుండు యధాతథ ముగ ప్రయోగింపబడుచున్న పట్టులు కుప్పలు తెప్ప లుగ కన్పించుచున్నవి. ఉల్లి మిక్కిలి, పెక్కుగాక. “నేతి నేతి యటంచు ననేకగతుల బడలికొనె నుదకు నిర్వాణవర్ణము”

“నేతి నేతి అనునవి వేదాంతములోనివి. వానిని తీసికొనివచ్చి బుద్ధునివద్ద వాడుటలో పూర్వము చెప్పిన దోషము సంఘటిత మగుచున్నది.”

బుద్ధుడు స్వజనాన్ని ఉజ్జగించి సత్యహర్షగ నే చవాసకుడై తపస్సు చేస్తాడు. ఏవో కొన్ని పర మార్థములుగా తారకముందు తారాడుతవి. కాని యధార్థ మరయుచో, వానిలో నెవ్వియును సరి పడవు. ఆ భాగములో ఈ విషయ అను విచారము చేయుచు “ఇది కాదు—అరయవలయునది ఇది కాదు—అని నిర్ణయం చేసికొనుచు, చాల శ్రమ నంది తుదకు నిర్వాణసాధాన్ని అందుకుంటాడు. వేదాంతాతీతమైనదైనప్పటికీ దాని వాపట్టులో నుపయోగింపలేదు. ఈ సంప్రదాయము సంస్కృతము తొట్టముగా మాటాడగల అర్థుల సంభాషణలో స్వచ్ఛంగా భాసిల్లుంది. సంస్కృత మహావాక్యాలూ చితుత్కరంగా తెలుగులో విగించి పలకటం కవిప్రాధీనున చూపించే వెలుగుతునక. “నరకసతికొ దోషో మరణేసతికిం భయము” అని రామకృష్ణుడు పాండురంగ మహాత్మ్యములో ప్రయోగించాడు. అయినను బుద్ధభగవానుడు శ్రీవారసు కొన్నంతటి సామాన్యపురుషుడు కాదు. భగవదతీతార్థపురుషుడే.

“జౌచిత్ర్యము, రసము, కథ వీని దృష్ట్యా ఈ కావ్యం నిలువదు. కావ్యమునకు ముఖ్యముగా కావ లసిన సామగ్రియే ఇది” అని శిలపు ఇచ్చారు.

వ్యాసాన్ని ఉపక్రమిస్తూ కొన్ని కావ్యలక్షణాల నుద్ఘాటించారు. అదే వ్యాసాన్ని ఉపసంహ

రిస్తా ఈ లక్షణాలని విశ్లేషించారు. వానికి వీరికి పాత్రు ఘడులులేదు. అందరి పరమాత్మ మేరూ వారికే ఎఱుక. ఈ విషయంగా పూర్వాపర వచో భంగముతో నలరారే విమర్శనము ఎంతవరకు విశ్వాస్యమో విజ్ఞా లకే ఎఱుక. ఈ కావ్యములోనున్న శీతగజ్జయే దౌచి త్యము. కథాపటత్వ మెచ్చటను పడలేదు. రస మన్ననో పరిస్థుట విభావానుభావ త్యభిచారిపాదుగ్రీ సముల్లసితమై ఎట తడివినను తలమున్నులుగా దర్శన మగుచున్నది. శ్రీవారి భావముల రూపైట్టిదో వారి ఎఱుకకే సందేశముగా నున్నది. ఇక పరంగిరజ్జ త మాట బ్రహ్మదేవుడి కెఱుక.

ఇంతవరకు వారుచేసిన దోహదోపదామును సమ ర్థించుటయే యయినది. అటునట తలమానికములుగ నున్న పద్యములను సహృదయ చక్రవర్తులకు మనవి చేసి,—అందరి అలంకార ప్రయోగపాటవము' భావనా ప్రాగల్భ్యము, ప్రసాద సుగదర్శనము చూపించి నా వ్యాసమును యుగింతును.

ఒక కావ్యమును వినుటకైనను, చదువుటకైనను దానిని గుఱించి విమర్శనము నెఱుఱుటకైనను అధికార ముండవలయును. తనన వయః పాటవము—తరు తన్నువైన ప్రాధిమ, పుణ్యత్రియిండవలయును. జగ చ్చక్రార్థము సంపాదించవలయును. ఈ పాదుగ్రీ లేకుండా కావ్య క్రమ, పతన, విమర్శనములకు గడం గుట ఈత సేర్వక చెఱువులో దిగుటంటిది. సము ద్రములో నురుగుటయైననుగాదు. కబ్బము జ్యోతిస్సు అని కదా మనపూర్వుల ఊహ. దానివో గారడీ చేసిన కొంచుచ్చుల మనం భిన్నపార్శ్వార్థుల మవు తాము. ఒక కావ్యంలోనయినా అంతే. వారు చెప్పినట్లు లోకములో పెద్ద ఉద్యోగముల చేయ వచ్చును. అధిక సంపాదన చేయవచ్చును. పది మందిలో పలుకుబడి బడయవచ్చును. తర్క కర్మకుడైనవాని ఆక్రయము సంపాదించవచ్చును. కాని కావ్యము—నిర్మించుట విషయము దేవుని కెఱుక—అటుంచండి—అర్థము చేసికొనుట సామాన్యముకాదు. తగినంత దమ్ముండవలయును. ఊరక మందూక పురు లొసర్చిన ప్రయోజనములేదు. యధార్థము నివేదించుటకై ఇంతగా ఒత్తిచెప్పవచ్చును. ఓమింతవరకుగాక.

“పాతరలాదు తద్యుగ్రికుటి

వల్లి యెటుల్ చరియింపునట్లుల్
చేరులు తొండవించు మల

చెక్ నృపమానుకు విశ్వమెల్ల కా
లాతిగమా తడియ రుచి

రాంగ లిలస సుధాంబురాగి

వీరనిదోషప్రసాగి నిలి

చెక్ చెలిమాపుల పాలపీరికె.”

ఇది సౌందర్యవందకర్తల బ్రహ్మాండమైన భావనా ప్రాగల్భ్యిన్ని చాటి చెప్ప పద్యము. ఆ నందుకు సుందరిసౌందర్య ఆ కృష్యమూ సర్వ చేతనుడై ప్రపంచాన్ని ముఱచెనట. ఆమె కను చూపులలోని పాపలా త ర్తిస్తున్నాడట. ఆమెకు దర్శనాభిముఖం గా ఉపకరిస్తున్నాడని తాత్పర్యం.

ఆమె ఏ పదార్థాన్ని చూడవలెనని కాంక్షించినా, ఆ పదార్థమును తనలో (నందులో) ప్రతిఫలించ జేసికొని, ఆమెకు సాక్షాత్కరించచేస్తూ—తను ఆదర్శమై అనుక ర్తిస్తున్నాడన్న మహర్థం వ్యంజిత మవుతోంది. అందువలననే అతడు ముమ్మందు ఆమె చేసికొననోయే విశేష కాదులకు ఆదర్శధారణము వహిస్తాడు. ఆమె నేత్రగోళమున నందుకు తారక. అట తారక అన్ననూ బాసం దెడిదే! పాప అన్నారు. ఈమాట అనటంలో గడుసుదనం ఉట్టిపడుతోంది. తన్ను ఆచ్ఛాదించివుచ్చిన సుందర సౌందర్యో పనిచ త్సారజ్ఞానమును గ్రహించుటలో పాపలా ఉన్నాడు. పాప మెలా గ్రహించగలకు? బ్రియురాలు గట్టిగా కన్నెజ్జతేసి చూచిన నిట్టనిలువున వీరైపోతాడు. అనగా నందుకు ద్రవిభూతుడౌతాడు. లోకంలో ఏదైనా పదార్థాన్ని విదానంగా పరీక్షిస్తే తారక నీరుకమ్మటం సహజం. ఆమె నందుడను పాపకు నేత్రగోళముగ వ రించుచున్నదని ఈవఱకే మనవి చేసియున్నాను. ఇదిగో అవ్యవస్థిత చేరి ప్రకృతి ఈ దౌష్ట్యమంతలన స్వనితమగుచున్నది. ఈ ఉపమా లంకారమువలననే భావ్యర్థమాచనము జరుగుతోంది. ఇది నాక్షత్రితోదర్శనీయమైన అలంకార ప్రయోగ ప్రాగల్భ్యము. కాని విమర్శకు ఖచ్చితులు వీరి అల్పంకారములు ఎచ్చటను, ఎన్నఁకును నిచ్చి యోజనములు కావు.

ఇలా తఱచినకొలదీ మహారాలు సద్యఃస్ఫురితము లవుతవి. ఈ ప్రయోగము కేవలమపూర్వమే కాదు. బావనా గంభీరమై పరమ రమ్యముగ నున్నది. సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయంలో ఎక్కడా ఇట్టిదిలేదు. ఒక్క నాచనసోముడు మాత్రం అనిరుద్ధుడు అంతః పురంనుండి దొంగిలించబడినపుడు కృష్ణుని ముఖమున అనిపిస్తాడు. “కన్నుండ కంటిపాపం గొన్నట్టులు.” ఇలా ఎవరో రసచక్రవర్తులు మాటాడవలసిన మాట కాని కవిపామాన్యుడు అనగల్గినది కాదు. ఇలాంటి వాటి నాస్వాదించియే కాబోలు ‘వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం’ అన్నార పెద్దలు.

రసవిరోధజ్ఞానము వీరికి లేదన్నారు. వీరికి పుష్కలముగ నున్నది. అనుకున్నవారికి లేదేమో! (ప్రియ విరహవేదనా వేళ్యమాన అయిన సుందరి నందుణ్ణి ఉపాలంభనము చేస్తుంది. అచట

“ఔరా! అభినయవిద్యా
పారంగత! వంచకాతి వంచక! రసభా
వారంభ ప్రతిహల వి
చారా! సౌహార్ద ధర్మసమయ విదురార”

మేము యీ యీ ఘట్టాలలో యీ యీ గార డీలు చేస్తున్నాము. మీరు అప్రమత్తులై గ్రహించండి అన్నట్లు ‘టముకు’ వాయిస్తోంది వద్దిగం.

మహాకవులు ప్రతియుగంలోనూ పుట్టుచునే యుండురు. సత్కావ్య నిర్మాణం చేయుచునే ఉండురు. కవులు పెక్కురుండవచ్చును. మహా కవులు మాత్రము సంఖ్యాకంగా ఉంటారు. వారి వర్ణము చేసికొని ఆరాధించుకొనటం ఆ యా జాతి జీవనసౌభాగ్య సంస్కారాలపై ఆధారపడి యుంటుంది.

మహాకావ్యాన్ని గురించి ఏమిప్రాసనను అప రాధముగను. ఆధునిక కావ్యములకు మాత్రమే కాదు, కావ్యవాఙ్మయమునకు సౌందరనందము శిరోభూషణము.

యేనాస్మిక్ అతివిచిత్రకవి పరం
పరావాహిని సంసారే కాలిదాస
ప్రథ్వితముః ద్విత్వాః పంచమ
వా మహాకవయ ఇతి గణ్యంరే.
విద్యా నేత విజానాతి విద్యజ్ఞనపరిశ్రమమ్
నమీతంధ్యావిజానాతి గుర్భ్యం ప్రసవవేదనామ్.
“తమసోమాశ్చ్యోతిగ్గమయ”

శాఫో

అల్పాంజ్ దాదె (౧)

1

“వీ! ఇల్లా చూడు! అబ్బ! ఏం చక్కని కళ్లు! నీ పేరేమిటి?”

“జీన్”

“అంజేనా, మరేం లేదా?”

“జీన్ గాస్టిన్”

“దక్షిణాది కాదు! చూడగానే చెప్పగలనులే! మరి నీ కన్నేళ్ళు?”

“ఇరవై ఒకటి”

“అర్ధిష్టవా?”

“కాదండీ!”

“హానీలే—బరికాం!”

అక్కడి గల్లంకులో, నవ్వలటల్లో, నృత్య సంగీత కోలాహలల్లో, ఆ వేసంగివాటిరాత్రి జరుగు తూన్న మారువేమల ఉత్సవనృత్యమధ్యంలో, డెస్సి రెట్టి మూడిమో ఆరామపు పోకచెట్ల తోపులో, ఒక విగుప్త పల్లెపడుచు వేషధారికి, ఒక ఇటాలియన్ మేళకానివేషధారికి మధ్య జరిగిన ఈ సంభాషణకున కలు, దాదాపు ఆ కోలాహలంలో మునిగిపోతూ చెడు రుగా నిలిపిస్తున్నాయి.

విగుప్త పల్లెపడుచు ఒత్తి ఒత్తి ప్రక్కలు అడుగుతూంది. మేళగాని జవాబులతో యావనాం కురపు పసిదనం, పల్లియని అమాయకర్ణం తోడి శిశులాడుకున్నాయి.

ఆ నృత్యఉత్సవానికి అతన్ని వెంటబెట్టుకొని వచ్చిన స్నేహితుడు, నృత్యశాలలో అడుగిడటం లోనే అతన్ని సముద్రంలో వదిలినట్లు వదిలి తప్పించుకుపోయాడు. అక్కడి గాయకులు, శిల్పిలు, చిత్రకారులు, ఇత్యాది మహామహులందరూ అతనికి కొర్రే! చెరుకుదనంతో అతను వుంచించుకొనిపోయి, రెండు గంటలనుంచీ తోచక తప్పించుకొని తిరుగు తున్నాడు. తప్త కాంచనవర్ణంలో ఉన్న అతని దేహం, తీర్చిదిద్దిన అందపు మోము, అంటక త్రిర బడీ కూడా, కుమ్మెద నలుపుతో ఒత్తుగా ఉంగరాలు తీర్చుకొన్న జాటు, ఆ సాహస్యమే కల్లుతూ అతని దేహానికి అంటితోడిగినట్లున్న ఉన్న వస్త్రం, అన్నీ కూడా అతనిచుట్టూ, ప్రేక్షకులలో జోతుకర్ణం, అకర్షణా కర్ణిస్తున్నాయనీ, ఆ గుసగుసలు అభినందన లనీ మాత్రం, అతనికి ఈమజ్జాత్రమా తెలియదు.

నృత్యమధ్యంలోన వ్రకులజంటలు తన్నుబుజాలు రాసుకొంటూ తోసుకొంటూ, పోతున్నాడు. తన వేషం కట్టుకొంటుంటే వాయిద్యం అస్తవ్యస్తంగా బుజాల వేలాతేసుకొన్నా డతడు. అది చూచి, వేసని వేడికి అమరని అతని కొండడుస్తులు చూచి, యువ చిత్రకారులు అతన్ని తోసుకొనిపోతూ, వెక్కిరింపుగా మందహాసాలు చేస్తున్నాడు.

పారిస్ నగరపు టిరుమసందుల చీతనమంతా కన్నుల స్ఫురిస్తూన్న ఒక యువతి, జపానీస్ ల వేషం వేసుకొని, రెలకట్టు దివ్యుచుట్టగా నడిచిత్తి కమర్చి, ఉమ్మటానులతో వేణీబంధాన్ని విగించి, విలాసపు నడకతో అతన్ని రాసుకొంటూపోతూ, అతన్ని

ఉడికిస్తూన్నట్లు “ఓహోహో! అందమోరా! మాయ సక్కిని కోడెగాడా?” అంటూ మెత్తగా పాడుతూ లాలిస్తూ కదిలింది. తెల్ల పట్టువలవలతో స్నానిష్ కన్యకేమంలో ఉన్న మౌనక యువతి, తోయ నాయకుని కేమంలోవున్న పురుషుని బాహు మధ్యంలో కదలుతూ, తనచేతి మల్లెపువ్వుదండ నరికి ముకుళోళ్ళవద్దకు విలాసంగా చేర్చింది.

ఈ విలాసచేష్టల నెల్లా అర్థంచేసుకోవాలో అతని! తెలియటంలేదు. అందరికీ తన చాలా హాస్యాస్పదునిగా కనపడుతున్నాననుకొని, తోట లోపలి చెట్ల చల్లనినీడలక్రింది శిలావిత్తికికకు చేరి ఏకాంతంగా అక్కడ కూర్చున్నాడు. ఆ శిలాని తర్జివైసంతా లతలు పందిరట్లుకొని లతాగృహాన్ని ఏర్పరచుకొన్నట్లున్నాయి అతను అక్కడ కూర్చున్న మరుక్షణంలోనే ఆ స్త్రీ అతని ప్రక్కకువచ్చి కూర్చుంది.

పడుచుడేనా? అందగతా? అతను చెప్పలేదు. ఆమె ధరించిన ఊదా ఉన్ని వసనం దేహాన్నిటి పెట్టుకొని, ఒంటివంపుల వ్యక్తీకరిస్తూ, తామర తూండ్ల లాంటి గుండ్రని చేతుల రెంటినీ ఏమాత్రం ఆచ్ఛాదించకుండా నగ్నంగా చైట పెట్టాంది. ఆ చిన్న చేతులవ్రేళ్ళు ఉంగరాలతో బరు వెల్లి పోయినయి. అసలే పెద్దవిగాఉన్న ఆమె తెలి నీలి కండ్లు, ఆ నుదుటను వేలాడుతున్న ఆధరణాల ఆవరణతో మరింత పెద్దవిగా కనబడుతూ, ఆ రూపాన్ని సర్వాంగీణ మొనరుస్తున్నాయి.

నిస్సంచేహంగా నటిమణి అయిఉంటుంది. డెషిరెట్టి ఇంటికి నటిమణులు చాలామంది వస్తూంటారు. నటి అని అనుకోటంతోలే అతనిలో తెరుకు మరింత ఇనుమడించింది. అగ్లాంటివాళ్ళంటే అతని కనలే హడలు!

అతనితో మాట్లాడుతూ అతనికి అతి సన్నిహితంగా జరిగి, మోకాళ్ళపై చేతులొంచి అర చేతిలో యువకం ఇమిడ్చి, దీర్ఘాలోచనాపరురాలై నట్లు, ముందంగా - కొంత అలసత స్ఫురింపచేస్తూ మాట్లాడుతూంది.

“ఊ! అయితే నిజంగా దక్షిణాదినుంచే వచ్చా వన్నమాట! ఆ జట్టుకూడా ఎంత చక్కగాఉందో! ఓ! అద్భుతం!”

ఇంతా అతని విషయాల్ని కదలకేస్తూంది. పారిస్ లో ఎన్నాళ్ళబట్టి ఉంటున్నాడు! అతను కాన్స్ లో పరీక్ష కా చదువుతూంది! ఆ పరీక్ష చాలా కష్టమ! అక్కడ చాలామంది పెరుగునా! అయితే డెషిరెట్టి ఇంట్లో విందుకు ఎల్లా వచ్చాడు! డెషిరెట్టి ఉన్న “రూడికోవ్” పేటకు, అతనుంటున్న “లాటిన్ క్వార్టర్” పేటకు, చాలా దూరమే!

తనను తీసికొచ్చిన విద్యార్థి పేరు చెప్పి, మహా కవి “లాగూర్నెరీ” బంగువని చెప్పాడు. ఆపేరు వినగానే ఆమె ముఖకవళికలు మారిపోయాయి. మొగం ఆకస్మాత్తుగా నల్లబడింది. కాని అతనేమీ గమనించలేదు. ఇతర మేమీ చూడకుండా, కళ్ళు మెరిసిపోయే తీరున ఉన్నాడతను. తన ప్లేహీ తుడు, లాగూర్నెరీ మహాకవి ఇక్కడకు వస్తాడనీ అతని! తనను పరిచయం చేస్తాననీ, మాట యిచ్చి తీసుకు వచ్చాడు. “అయన పద్యాలంటే నాకు మహా యిష్టం. అయన్ని కలుసుకోవాలని నాకు ఎంతో కోరికగా ఉంది” అంటున్నాడు.

అతని బోకాతనానికీ బారితో చిరునవ్వు నవ్వు కొంది. ఒక చిన్న విలాసంతో నిరసనగా బుజాలు కుంచించింది. అక్కడి వెదురు పాదల ఆకులను రెండుచేతులా విడదీస్తూ. నర్తనశాలలో! చూచింది. అక్కడ ఆ మహామహుడు కనబడ్డాడేమో అతని! చూసిపెట్టామని.

ఉత్సవం చాలా రంగోళిగా జరుగుతూంది. ఆ పృథ్వీరంగం నిజంగా గంధర్వవిహారభూమిలాగా ఉంది. ఆ నర్తనశాల అసలు డెషిరెట్ చిత్రశాల. కాని అక్కడ అతను బొమ్మలుచేసిన పాపాన పోయి నట్లు లేదు. ఆ చిత్రశాల ఇంటిచైకవ్వనవ్వున ఒక్కటే పెద్ద హాలుగా ఉంది. హాలు నిండా రంగు రంగులతెరలు,రంగుటద్దాలు,కలంకారినగిషీలఅద్దాలు, పల్లవి వెదురువేళ్ళ రంగురంగుల సన్న దారాల జలగు తెరలు, అందంగా అమర్చబడి ఉన్నాయి. చేనీయ, జపానీయ, పారసీక, కాచ, మృత్తిక, లోహ దీపకలి కలకాంతులు, రంగుకాగితాల బుట్టలలోనుంచి ప్రస రిస్తూ భవనం అంతటా ఇంద్రధనుస్సు రంగుల సన్ని టినీ విరజిముకుతున్నాయి.

మధ్యమధ్య విద్యుద్దీప నీలికాంతులు తళుక్కు మని, ఈ వర్షాల సన్నిటిని పేలవ మొనర్చి, అక్కడ

నర్తకీ నర్తకుల మొగలమీదా, నగ్నభుజాలమీదా, వారి కవనాలు అభరణాలమీదా, వెన్నెల నెల్ల దనాన్ని వీరియింపచేస్తూ, అక్కడి అలంకరణలు అభరణాలు అన్నీ, తోటనుంచి నర్తనాలదాకా అంచెలఅంచెలగా వీడిలు కట్టకొని, నర్తకీనర్తకుల మొగల పేర్లలో సోపానస్థితి గడిచి, వాద్యగాళ్ళ వేదికపై, వాళ్ళమెడల తెలుపులో, మేళకర్త చేతి కమాను చలనంలో ఆ ఆరోహణకు తారకస్థానం అందుకోవ్వట్లు స్ఫురిస్తున్నాయి.

తాను కూర్చున్నచోటినుంచి, ఆ పచ్చని ఆకు జొంపాలసండ్రిలలో, ఆమరచిత్రంలోపాలు అల్లి విల్లిగ పెనవేసుకుపోయెట్లున్న పూల లీగల అల్లి కలోనుంచి, ఆ ఉత్పన్నదృశ్యాన్నంతా ఆ యువకుడు చూస్తున్నాడు. ఆ ఆకుజొంపాలు, ఆ చిత్రానికి అంచులుకట్టినట్లున్నాయి. అక్కడి నృత్యసంగీతాల లయతో పెనవేసుకొనే ఆ పూలతలు ఆ మధ్యను కదలుతున్నట్లు, దృగ్భ్రమను కల్గిస్తున్నాయి. తన ప్రక్కనేఉన్న ఆ వినుపు వల్లియ, అక్కడిజనాన్ని, వాళ్ళ పేర్లను, విషయాలను, ఒక్కొక్కటి వివరణ చేసుకంటే అతనికి మరింత కామోహం పెరిగింది. ఆపేర్లన్నీ ప్రతిష్ట కలవే! ఆ మహామహులంతా సరదాగా, వివిధ మారువేషాలతో ఈ ఉత్సవంలో పాల్గొనటం, ఆ విషయాలన్నీ ఈయువతి ఆ వాతావరణంలో తనకు వికరించటం, అతని ఆనందాత్ముత్సాహం ఇటుమండింపచేసింది.

నడుంబట్టి దిగించి, అందులో కొరడా దోపిస ఆ వ్యక్తి 'జేడిప్'; ఆ దూరాన్నన్న పల్లెటిల్లాజారి వేడుగాడు "ఇజుజే"; పాటిగా కనపడకుండా ఉండేందుకు కాలికొళ్ళలోనే పేకదస్త్రాలు కుక్కిరిస్తాడు. ఫించను ఉద్యోగి బోపీతో చిరునవ్వు నవ్వుతున్న వాడు కొరటి బాబా! "భామన్ కాచర్" బుల్ డాగ్ వేషంలో ఉన్నాడు. పోలీసు దుస్తులు ధరించిన వాడు "జండ్ల"; కొంగవేషధారి "భామ" అన్నీ ఆనాటి మహాకవుల, మహాకళాకారుల పేర్లే!

యువకులంతా పూర్వీకపు రావవేషాలు, ఇంకా అల్లాంటి గంభీరపు వేషాలు ధరించారు. కాస్త సడివయసుకూడిన పెద్దలంతా, బహిరీ అలగా వేషాలు, హాస్యదోహదకమైన వేషాలు వేసుకొన్నారు. యువకులే కాస్త తీవ్రంగా వెనుదిగి

ఉన్నారు. వృద్ధులే అధునరులు విడిచి కాముడి పండ్ల గలో నిమగ్నులైపోయినట్లు విచ్చలవిడిగా ఉన్నారు.

విబదివిడేళ్లు నిండిన శిల్పి "కాఉడల్" వేదరి కంలా దుస్తులు చినిగి అల్లాడిపోతున్న వీధిమీదను వేషంలో ఉన్నాడు. కండ్లు తిరిగిన అతని కైదండ్లు ఇంకా అతనిలోని భీమబలాన్ని వ్యక్తపరుస్తున్నాయి. అతని రంగులపట్లం, పాత దాలులాగా వేలాడుతూ ఆకని మెకాళ్ళకు కొట్టుకొంటూంది. మహా సంగీత విద్వాంసుడు "డిపాట్లర్" ఫక్కిరు వేషంలో తలపాగా పక్కకుమట్టి, పాట్లతో శీల మీద పాకుతూ, సర్వనృత్యం చేస్తున్నట్లు, సాగుతూ "అల్లా, ఇల్ అల్లా" అంటూ కీచుగొంతుకతో అరుస్తున్నాడు. "కాఉడల్" అక్కడే ఒక నైసికట్టి ఒప్పులకుప్ప ఆడుతున్నట్లు చేతులతో గిరిగిరి తిప్పేస్తున్నాడు.

ఈ మహాపురుషుల ఇద్దరిమట్టా చాలామంది నర్తకీ నర్తకులు గుడికట్టినట్లు కూర్చుని విశ్రాంతి తీసుకొంటున్నారు. గృహయజమాని డెస్ లెట్ పారశిక శిరోష్ఠం ధరించి, చిన్నికళ్ళు చికిరించుకొంటున్నాడు. అతని బిరుదుగడ్డానికి, ఆ దీర్ఘవాసికమా ఆ శిరోష్ఠం అమరినట్లుంది. ఆ జలపాలలో అతిథులు చూపిస్తున్న "సరదా" అతనికి చాలా మోయి కొల్పింది. పైకి కనుపరచకపోయినా అతనికి కూడా ఆ రాత్రి స్వర్ణసౌఖ్యం అనుభవిస్తూన్నట్లుంది.

డెస్ లెట్ ఉద్యోగగరిత్యా ఇంజనీయరు. చాలా ధనికుడు. దయార్థి వృద్ధయుడు. పదిపన్నెండేళ్ళ నుంచి పారిస్ కళాసంఘాలలో మంచి పేరు ప్రతిష్ఠలలో ఉన్నాడు. తన కూడా చిత్రాలు గీస్తాడు. కాని అంత "ఖాతరీ" ఉంచినట్లు కనపడదు. బ్రహ్మచర్య జీవితం, విప్రుల పర్యటనం, అంతకు అంతగా చేరినాండా ధనం, పిట్టతో, అతని వ్యక్తిత్వంలోనూ, కళ్ళలోనూ కూడా, సాంప్రదాయనిరహితమైన స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలు అలవడిపోయాయి. అప్పుడతను మధ్యప్రాచ్యంలో టూరిజ్ నుంచి టెవరాన్ దాకా రైలుమార్గం నిర్మించే ఉద్యోగంలో ఉన్నాడు. పదిపెట్లుగా ఆ ఉద్యోగంలో రాత్రింబళ్ళు, నెనుటోడ్చి పనిచేసి, ఎండకొండి వాన తిడిసి, ఇసుక ఎడారులలో మలేరియా మన్యాల్లో, తేరానివాసాలతో గడిసి, వేసవి రెండుతెలుబా

విక్రాంతి తీసుకొందామని పారిస్ కి వ్యవహారిక చేరుకొన్నాడు. ప్రతిసంవత్సరం పది నెలలు విదేశాల్లో ఉద్యోగంలో అహారాత్రాలు గడిపి వేసంగి రెండు నెలలు పారిస్ లో కులాసాగా విక్రాంతి తీసుకొంటానీ! 'రూ డి రోమ్' విధిలోని తనయింటికి వచ్చేవాడు. ఆ యిల్లు కూడా, అతను వేసవికేంద్రంగా అమరికంజేటట్లు తన స్వంత డిజైనుతో కట్టుకొన్నాడు. పారిస్ లో ప్రతిభులైన పురుషులని, అందగత్తెలైన స్త్రీలని అందర్నీ ఆ రెండు నెలలా తనయింటికి ఆహ్వానించేవాడు. ఆ కొద్దివారాలలోనే నాగరక జీవన మధుమ క్రితనంతా ఆస్వాదించటానికి ప్రయత్నించేవాడు.

అతని ఇంటిముందు కిటికీ తలుపులు తెరుచుకొనేటప్పటికే, హాటకంలో తెర ఎత్తినట్లు, 'డెష్ రెట్ ఊల్లోకి వచ్చాడ'న్న వార్త ఊరి స్టూడియోలన్నిటా పాకిపోయేది. అంటే ఇక వసంతోత్సవాలు మొదలు అవుతాయన్నమాట. ఇక ఆ రెండు నెలలు, సంగీతసభలు, నృత్యాలు, ఉత్సవాలు, కామండి పండగలతో, ఆ యింట ఒకే జలసాగా గడిచిపోయేది. వేసంగి నెలవులకు పారిస్ సామాన్య జనం అంతా పల్లెపట్టులకు సముద్రతీరానికి పోయి, పారిస్ నిర్జీవమైందా అనిపించే రోజుల్లోనే సరిగ్గా ఈ ఉత్సవం ప్రారంభమై మళ్ళీ వైతన్యం కల్గించేది.

అతని ఇంటిలో రాత్రింబవళ్ళు ఏకధాటిగా సాగే ఈ జల్సాలలో 'డెష్ రెట్' స్వయంగా పాల్గొనేవాడు కాదు. అంటే అంటనట్టుగా ఉంటూనే భంగుతాగినవాని మాదిరిగా, అందులో కనరాని నిమగ్నతతో విసుగులేక వింతిలేక ఆనందిస్తూ కూర్చున్నట్లుండేవాడు—కాని ఏమాత్రం తొణకకుండా, ఏ నిమిషమూ వైతన్యం తప్పకుండా హుందాగా ఆనందించేవాడు.

'డెష్ రెట్' చాలా స్నేహపాత్రుడు. మిత్రులకు సహాయం చేయటంలో చేరి! ఎముక ఉండేదికాదు. ఆడవాళ్ళంటే, ప్రాచ్యులకున్న నిరసన—అందులోనే సహన గౌరవాలు—మిగిలించుకొన్న నాగరికతతో చూసేవాడు. అతని భౌగోళికగ్రామాలకు పేరుప్రతిష్ఠలకు ఆకర్షణ వచ్చిన అందరు యువకులలోనూ, ఒక్కరాత్రికి మించి అతని ప్రేమ చూరగొన్నావని చెప్పకోగల పడతి ఒక్కతే లేదు.

"అయినా మనిషి మొత్తంమీద మంచివాడే". అంటూ పల్లెపడుచు, గాసిన్ తో 'డెష్ రెట్' విషయం వివరిస్తూ చెప్పింది. ఇంతలో అకస్మాత్తుగా ఆ విషయం ఆనీ, "అడుగో నీ మహాభవి" అంది.

"అ! ఎక్కడా?"

"నీ ఎదురుగుండానే—కాపు పెల్లికొడుకు కేషంలో ఉన్నాడే, అతను."

యవకుడు ఆకాభంగంతో నీరసంగా "అహా!" అన్నాడు—ఇరదా తన మహాభవి! ఆ ఊటకాయం, ఒక్కంతా ఆ జిడ్డుచెమట బడుతూ, వొక్కలోనించి ఉబుకుతూన్న రొమ్ము, మహాదరం—ఇరదా తన మహాభవి—"ప్రేమ కావ్యం"లోని ఉద్భావిత వేదనా గీతాలు అతనికి జ్ఞాపకానికి వచ్చాయి. ఒక్క పులకరింతలతోనే ఆ కావ్యగీతిక రెప్పుడూ పరిస్థాంజేవాడు—తనకు తెలియకుండానే గట్టిగా ఆ కావ్యంలోని గీతం చదువుతున్నాడు.

"నీ లాసదృశ్య సుందరదేవా యప్పిన్ వైతన్యమింత కలిగించేది యాత్రో, నా ఎదివీపు గుండె నెత్తులలోద్భవించున తుది బొట్టుకూడ నరిపెట్టిరి, నోనీ కాఫీ!"

ఆమె చటుక్కున ఇటు తిరిగింది. ఆ ఊపులో ఆ అనాగరక ఆధరణాలన్నీ ఖగేలోమన్నాయి.

"ఏమిటి అంటున్నావ్?" అంది విసురుగా. ఆ గీతపాదాలు "లాగుర్నో" రచించినవి. అంత ప్రసిద్ధమైనవి, ఆమెకు తెలియదా అని ఆశ్చర్యం చెలిబుచ్చాడు.

"నాకు కవిత్వం అంటే చిరాకు" అని ముక్తసరిగా అంది. అల్లా నిల్చునే ఉంది. నొసలు కోపంతో ముడిపడే ఉన్నాయి. ఆ లతాకుంజంలో ప్రేలాడుతున్న అందమైన పూగుత్తులను వణుకుతూన్న చేతులతో చీదరింపుగా తోసేస్తూ నర్తకులవంక చూస్తూంది. చివరికి అతికష్టమీద మనసు నొక దోతకు రెచ్చుకున్నట్లు "నెలవు" అని చెప్పి, అక్కడంచి మాయమైంది.

పాపం ఆమెకేగాదు తెల్లపోయాడు. ఇంతలో ఏం ముంచుకొచ్చింది? ఆదిద కేమయింది! నేనేమన్నాను! అంటూ విగ్రహచేతిమీద జైత్రోయాడు. తల పగులకొట్టుకొన్న కారణం ఏమీ తెలిసేటట్లు

అల్లుడు కనబడలేదు. చివరకి తనలాంటివాడు ఇంటికి పోయి పడుకొని నిద్రపోతే మంచినీటిని తాగింది. ఒక్క నిట్టానూనికేచి, తన వేదం సరంజామా అంతా చేతుల్లోకి తీసుకొని, నృత్యకాలకు బయల్దేరాడు. ఆ విగుప్తు పర్వత కర్ణించిన చిగామకన్నా, అక్కడి జనం వత్తిడినామంచి చిట్టకొని తలుపు అవతల పడటమే మరింత చికాకుగా కనిపిస్తోంది.

ఇంతటి కీర్తిప్రతిష్టల సాన్నిధ్యంలో తన అల్లుడైన మరింత కన్నులకట్టినట్లయి, అతన్ని మరింత భీరువుగా తయారుచేసింది.

అక్కడ నృత్యం ఆగిపోయింది. సంగీతం ఆలాపనలు ముక్తయింపులు ఏవో ఇంకొంచెం పాగుతున్నాయి. వాట్లకే తాళం వేస్తూ, కొందరు ఉత్సాహాలు మాత్రం నృత్యంలో గిరగిరా తిరుగుతున్నారు. అందరికన్నా ఎక్కుగా భీమవిగ్రహంతో కనబడుతున్న కాఉడలో, ఒక చిన్న కోమలాంగిని బాహువుల్లో ఇరికించుకొని వానాలప్పులు తిప్పుతున్నట్లు గిరగిరా తిప్పుతున్నాడు. ఆవిడ కేళిబంధం విరబారి, వెనుకకు కేతనంలాగా జీరాడుతోంది.

హాలు వెనుకగా ఉన్న పెద్ద కిటికీలు తెరచి ఉన్నాయి. వాట్లలోంచి వస్తూన్న శుభ్ర ప్రాతరవ్వలయనిలవీచికలు, పోక ఆకులను కడులుకొంటూ వచ్చి, నర్తనకాలలో వెలవెలబోతున్న క్రొవ్వాత్తి జ్యోతులను నొక్కేస్తున్నట్లు దిగవాల్చేస్తున్నాయి. ఒక కాగితంపం బుట్ట అంటుకొంది. అక్కడి గాజు పలకలు చిట్టి మట్టా జిమ్మాయి. హాలునిండా నాకరులు చిన్న చిన్న గుండ్రనిబల్లలు కుద్దీలు అతుబులు పూటర్యలోలాగా విందుల కమరుస్తున్నారు. డెస్క రెక్క విందులలో జనం నల్లరైసుగురు జట్టులుగా చేరి కూర్చోటమే అలవాటు. ఎక్కడి కక్కడ సన్నిహితుల, సమహితుల, గుంపులు ఏర్పడేవి.

అక్కడ ఏం కోలాహలం? ఏం కేకలు? బజారు చికిరి పేగుల అలగా కేకలకు, ప్రాచ్యుకుండ గుల "ఏఏఏఏ" అన్న ఓలకేకలు సమాధానా రిస్తున్నాయి. ఎన్నో చిన్ని చిన్ని గుసగుసలు, ఎన్నో కిలకిలవ్వలూ, కామపారవశ్యంలో చిక్కిన లలనామణుల మాజితారానాలు! అన్ని ఒకే కోలాహలంలో మేళించిపోతున్నాయి.

ఈ సందడిలో చప్పుడులేకుండా వారిపోతున్నాననీ, తలుపుదగ్గరకు చేరేటప్పటికి అసలు మిక్తుకు కనుపించాడు—అతని కళ్లు ఉబ్బిపోయి ఉన్నాయి. ఒక్కతా చెమటలుకారి పోతున్నాయి. రెండువంకలా రెండు సీసాలు ఇరికించుకొన్నాడు.

“ఓరినీ! ఎక్కడి కళ్యాణోయ్! ఈ హాలు అంతా నీకోసం గారించేస్తున్నాను. అదిగో అక్కడే మేజా, స్ట్రీలుదొరికాయపడ—అదిగో చూసిన నంది వచ్చిన బాచిరిప్పి అక్కడే ఉంది—ఆ జపాన్ వేళ్ళి వేదంలో ఉండే, ఆ అమ్మాయ్! నిన్ను పిల్చుకు వచ్చుని పంపించింది. త్వరగా పోదాంపడ” అంటూ పరిగెత్తాడు.

అతనికి వాహం వేస్తోంది. అది కాకుండా, విందులో పాల్గొనాలని ఉత్సాహము రేకెత్తుతోంది. దూరాన్నుంచి తనని రమ్మని నైగచేస్తూన్న ఆ నర్తకి మొగంకూడా వ్యామోహితుణ్ణి చేస్తోంది.

ఒక మెత్తని గంభీరస్వరం “వెళ్ళవద్దు” అంటూ అతని చెవిలో ఊదింది.

కాసేపటిక్రింద అతనితో ఉన్న స్త్రీ అతని ప్రక్కనే, వాదాపు అతన్ని ఆలంబించుకొని నిలచిఉంది. అతన్ని ప్రక్కగా లాగ్కొని పోతోంది. ఏమాత్రం ఆలోచనలేకుండా ఆమె ప్రక్కనే కదిలిపోతున్నాడు—కారణం? ఆమె అతన్నాకర్షించిందని కాదు. నిజాని కామ వంకన్నా అతను కన్నెత్తి చూసినట్లే లేదు. నైపెచ్చు, తలకట్టులో బాకులు అమర్చుకొంటూన్న ఆ జపాన్ వేళ్ళయ్యలు, అతన్నింతకన్నా చాలా అకర్షిస్తూనే ఉంది. కాని తన చిత్రాన్ని మంచిన మరో మానసిక కత్తి వశ్యమొనర్చుకోగా ఆ వ్యక్తి ఉద్ధృత వాంఛా విజృంభణానికి తలవొగ్గి కదులుతున్నాడు.

వెళ్ళవద్దు...!

మరుక్షణానికి ఆ యిద్దరు “యా డి రోమ్” వీధి అంచున నిలబడ్డారు. వేటవర్షాము వెల్ల వెలుగులో అక్కడి కిరాయిబట్ల కునకుతున్నాయి. వీధి ఊడ్చే వాళ్లు వీధి కడ్డంగా ఇటువంటి కదలుతున్నారు. కూలికి పోతున్న కార్మికులు, వీధిలోకి పొంగి పొద్దుతున్న ఆయింటి జలసాకాంతులను, వదిలేసగిలో ఈ వసంతోత్సవాన్ని, వీధినిబడ్డ ఈ వేదధారి మిస్సునాన్ని, లేరిపారజానీ కదలిపోతున్నారు.

“మీ యింటికా, మా యింటికా?” అని అడిగింది. ఏ, కారణమే సరిగ్గా తెలియకుండానే తన బసకు వెళ్ళిమే మంచిననుకున్నాను. బండివానికి తన బసకునికి చెప్పాను. దోవ పొడుగునా, అంతటి దీర్ఘప్రయాణంలోనూ వాళ్ళేమంత మాట్లాడుకోలేదు. ఆమె మాత్రం అతని చేతిని తన రెండుచేతుల్లోకి తీసికొని అల్లాగే పట్టుకొని కూర్చుంది. ఆచిన్ని చేతులు మంచుకన్నా చల్లగా తగులుతున్నాయి అతని చేతికి. వెనుకకు వారి సీటుకానుకొని ఆ సోఫాలలో మునిగిపోయి పడుకుంది. ఆమె తన చల్లని చేతులతో తన చేతిని నిమగ్నంపై కదలిక లేకుండా నిద్రపోతోందనే అనుకోనేవాడు. బండికిటికి అద్దాల నీలి చాయ ఆమె మొగంమీద నీడలు వార్చుకొంటోంది.

యా బాకర్ వీధిలో, విద్యార్థులకు వసలేస ఒక చూటలుముందు బండి ఆగింది. నాలుగు అంతస్తులపైదాకా ప్రయాణపడి నాలుగు వరసల మేజు మెట్లెక్కుకుంటూపోవాలి.

‘నా చేతుల్లో నిన్ను ఎత్తుకొని తీసికెళ్ళనా’ అంటూ నవ్వాడు. నిద్రామగ్నమైఉన్న ఆ యింటి నిశ్శబ్దతను ధింకపరచకుండా చిన్నగానే నవ్వుతున్నాడు. ఆమె ఒక్క సెయ్యిది మాత్రమే అతనిని ఆస్వాదిస్తోంది. నిరసనంలోనే మృదుత్వం—ఆ మాత్రులో అనుభవం ఉట్టిపడుతుంది. ఆ మాత్రు అతనిని పూర్తిగా ఆకళించుకొంటూ స్ఫులంగా “పిచ్చిపిల్లాడా!” అంటుంది.

దక్షిణపు పల్లెటూరినుంచి వచ్చాడు. ఆ గ్రామీణయౌవనపుటుత్సాహ ఉద్దేకాల్లో, ఆమెను పసిపిల్ల సెత్తుకొన్నట్లు రెండు చేతులా ఎత్తుకొని మెల్లకక్కసాగాడు. కన్నుకోమరివంటి కున్నిరంతో మృదులంగా కనుబడుతున్న అతని జేహంలో మంచి బలముంది. మొదటి అంతస్తు మెట్లు ఒక్క విగిరి ఊపిరి పీల్చుస్తే ఎక్కిపోయాడు.

తనకంతానికి పెనవేసుకొని ఉన్న ఆ మెట్లని గుండ్రని అందపు చేతులు, తన చేతుల్లో ఆ సౌందర్య రాసే, అతనికి మహాదానందాన్నిస్తున్నాయి.

రెండవ అంతస్తుమెట్లు మరికొంత దీర్ఘమైనట్లున్నాయి. ఆమె తన జేహాన్ని అవకంగా అతనిమీదికి వదిలివ్యర్థింప బరువైంది. ఆమెనుదుటికిఉక్కు అభి

రణాలు, అతని చెంపలవద్ద ఊగుతూ, మొదటి మెట్లవరుసలో నిలిగింతలు కల్గించినవి-అంతకంతకు ప్రాచీనంగా చర్యం లోపలికి గుచ్చుకొంటూ బాధ చెల్తున్నాయి.

మాడవమెట్ల వరుసకు వచ్చేటప్పటికి, బరువైన పియానోను మోసుకెళ్తున్న సామానుకూలీలాగా వగరుస్తున్నాడు. అతనికి ఆయాసంతో నోట మాట రావటంలేదు. ఆమె మాత్రం, అరగన్నయూత రెప్పల నల్లలాడిస్తూ ఆనందానిరేకంతో, “ఓహో! ప్రియతమా! ఏమి సౌఖ్యం! ఎంత బాగుందోయ్!” అని గుబురు పల్కుతూంది. ఆచివరిమెట్లు ఒక్కటొక్కటి ఎక్కుతున్నాడు. అనొక రాక్షససోపానమైనట్లు, ఆమెట్ల తిరుగుడు కంతులేనట్లు, ఆమెట్లూ గోడలు, మెట్లపక్కని బద్దీలు, అన్ని ఇరుకైపోయి అంతకంతకు అంతులేకుండా నిద్రగిరి తిరుగుతూన్నట్లుపించింది. ఇంక అతని చేతుల్లోదీ స్త్రీయూర్తిగా అనిపించటంలేదు. ఏదో మోయరాని బరువైనట్లుగా తోచి, ఏకజానికాక్షణం ఆగ్రహంతో విదగిరిన వాటేసి, తునాతునకలు చేసేదామన్న తీవ్రవ్యామోహం కలిగిస్తోంది.

నాల్గో అంతస్తు వరండాలో చేరేటప్పటికి ఆమె కన్నులు తెరచి “అప్పడే!” అంది. అతను మాత్రం, “ఎప్పుటికి!” అనుకున్నాడు. కానీ ఆమాట బయట కనలేదు. మొగం సెత్తురుమక్క లేకుండా పారిపోయింది. బద్దలైపోతోందనిపిస్తున్న రొమ్మను రెండు చేతులా గట్టిగా అదుముకొంటున్నాడు.

ఆ తొలి వెలుగు మసకచీకటిలో, ఆ సోపానారోహణంలోనే, ఆ యుద్ధరికథా అంతా ఇమిడి ఉంది.

2

ఆమెను రెండురోజులుంచాడు. ఆమె జేహాకోమలత్వం, ఆమె అంతర్వసనాల సౌరభం - ఈ ఇంద్రియ జ్ఞానచ్ఛాయను మాత్రమే అతనికి వదిలి ఆమె వెళ్ళిపోయింది.

ఆమెనుగురించి పేరూచిరునామా తప్ప అతనేమీ తెలుసుకోలేలేదు. “నీ కళ్ళకు నేను కావలినీవే అప్పుడు నాకు కలుగు చెయ్యి. సర్వదా సిద్ధంగాఉంటాను” అన్నమాట మాత్రం ఆమెఅంది.

ఘుమఘుమలాక్షున్న చిన్న విజటింగ్ కాట్ట, తపసి ఇచ్చింది.

సాన్నీ లైగెండు
గి. యా డి లా ఆర్కేడ్

అని మాత్రం ఆ కాట్టమీద అచ్చు వేసి ఉంది.

ఆ కాట్ట అద్దంప్రక్కన డెజిటల్ విందు ఆహ్వానపు కాట్టకూ, విదేశకార్యాలయంలో విందు ఆహ్వాన కాట్టకూ మధ్య గుచ్చాను. ఆ ఏడాది మొత్తంమీద అతను వెల్చిన వాటిలో చెప్పకోదగ్గ విందులు ఆ రెండే.

అంతకంతకూ ఆ సువాసన, గ లికి అంతరించి ఆ కాట్ట చిమ్మిగొట్టం మూలకు చేరి వాడిపోతోంది. గాసికో కష్టపడి చదువుకొనే విద్యార్థి. పరీక్షలంటే క్రెడ్టా—ప్రపంచంవిషయంలో ఉచితానుచిత జ్ఞానమూ కలవాడు. పారిస్ చూపించే ఎఅలని నమ్మి వ్యామోహపడకూడదని పూర్తి నిబ్బరంలో ఉన్న వాడు. అందుచేత ఆ అనుభవాన్ని ప్రసక్తరణ మొనర్చుకోవాలన్న ఉద్దేశం కూడా అతనిలో ఏనాడూ కలగలేదు.

మిస్ట్రీ పరీక్షలు నవంబరులో జరుగుతాయి. పరీక్షలకు తయారయేందుకు మూడు నెలల వ్యవధి మాత్రమే మిగిలిఉంది. ఆ పరీక్షతర్వాత మూడు నాలుగేళ్లు “కాన్సుల్టర్ ఆఫీస్”లో పనిచేయ్యాలి. అప్పుడు ఏ దూరదేశానికో వెళ్లవలసినప్పుంది. ఆ దూరప్రయాణపు ఆలోచనేమీ అతన్ని కలతపెట్టడంలేదు. వాళ్ళ కుటుంబం, “అవిగ్నస్”లోని పురాతన కుటుంబం. గాసిన్ డి ఆర్మండీల కుటుంబంలో, పెద్ద కొడుకు, రాచకొలుపులో విదేశాల కళ్లటం, తన పూర్వీక ప్రతిష్టా ప్రావళ్యా, పేరు పెద్దరికాల చాటున తనూ ఆ ప్రతిష్ట నిలబెట్టటం సాంప్రదాయంగా వస్తూంది. ఈ మహాపథంలో పారిస్ నివాసం ఒక చిన్న మజిలీ మాత్రమే. అందుచేత ఇక్కడ రాక్షసమైన మైత్రీబంధాలు గాని ప్రేమబంధాలు గాని కుదుర్చుకోటానికి వలనపడదు.

డెజిటల్ యింట విందయి ఒకటి రెండు వారాలు గడిచాయి. గాసిన్ ఒకనాడు సంతెచీకటిలో దీపం వెలిగించి పుస్తకాలు బల్లమీద పరుచు

కొని చదువు పువక్రమించబోతున్నాడు. సన్నగా తలుపుతీసిన కబ్బమైంది. తలుపు తెరుచుకొంది. నీలైన లేతరంగు దుస్తులగిరించిన ఒక స్త్రీయూర్తి ప్రత్యక్షమైంది. మేలిముసుగు దీసేదాకా ఆమెను అతను గుర్తించలేదు.

“మాకావా...మల్కీ వచ్చాను.”

అని పుస్తకాలవంక అతను సందిగ్ధంగా చూడటం గమనించి,

“ఉహూ! నీపని పాడుచేయను—నాకూ తెలుసును” అంది. మేలిముసుగు విప్పి అక్కడపెట్టి, “రాండు ది వరల్డు” అన్న పాఠశ్రుతిక సంచిక నొక దాన్ని తీసికొని ఒక కుర్చీలో కూలబడి అందులో నిమగ్నమైపోయింది. కాని అతను తలపైతీ చూసి నవ్వుపెట్టా, ఆమె చూపులు కలుస్తూనే ఉన్నాయి.

నిజానికి, వెంటనే ఆమెను చేతుల్లోకి తీసుకోవడా ఆగటానికి అతను ఎంతో మనోవిబ్బరం ప్రదర్శించుకోవలసినవచ్చింది. ఆమె అతి ఆకర్షణీయంగా అతి రమణీయంగా కనబడుతూంది. ఆ చిన్న తల, సన్నని నుదురు, చిన్నముక్కు, కామాన్ని ప్రకోపింపచేస్తూ వయసొలికిస్తూన్న ఆమె అగరం—ఆమె ధరించిన పారిస్ దుస్తులు ఆమె జీవాసాదనాన్ని వ్యక్తపరుస్తూ, తొలిరాటి అనాగరిక వేదం కల్గించిన అలజడి కల్గించకుండా ఆకర్షణీయంగా ఉన్నాయి.

మరునాడు తెల్లవారగానే వెళ్ళిపోయింది. ఆ వారం పాడుకునా చాలాసార్లు వచ్చింది. ఎప్పుడు వచ్చినా, మొగంలో ఆహంధురత్వం, స్వర్ణలో ఆ తైత్వం, కంఠంలో ఉద్దేశపూరితమైన గాడ్గడికం, ఆమెలో అల్లాగే ఉన్నాయి.

“ఆ! నీ పనికి అడ్డంగా ఉన్నానని తెలుసును. నిన్ను విసిగిస్తున్నానని తెలుసును. నా కింతకన్నా కొంచెం అధిమానం ఉండిఉండాలిస్తే... కాని గమ్యేత్త! కోకా పొద్దున్నే వెళ్ళేటప్పుడు ఇక మల్కీ రానని ఒత్తేసుకొంటాను. అయినా సాయంత్రం అడుగుపెట్టి వెళ్ళితివై పోయి మల్కీ మొదటికొస్తాను”. అంటూ అతనితో అనేది.

అతనికి ఆదమాల్గంటే ఉన్న నిరసనలో, ఈ నిరంతర అనురాగాన్ని చూసి ఆకర్షణపడి

ఆమెను వింత ఉత్సాహంతో చూడసాగాడు. అంతకు ముందు అతని పరిచయంలోకి వచ్చిన స్త్రీలంతా, హుళిగల్లో చేటికలు, క్రీడాగృహాల్లోని దానీలు, వీరే. అందులో కొందరు అందమైనవదులు కూడా తారసపడ్డారు. కాని వాళ్ళలో ప్రతిఒక్కరూ తమ వెకిలి నవ్వులతో, మొరటుచేసుకుంటే, నీడస్వభావాలతో, సంభాషణలతో, తమ వెళ్ళేల్లోపలే అతనిలో వెగటూ వికారం కల్పించి, వాళ్ళు వెళ్ళగానే, కిటి కీలు తెరిచి కాస్త చల్లగాలి పీలిస్తే తప్ప తెలుకో లేనట్లుగా అనిపించినవాళ్ళే. అనుభవంలేని ఆ పసి తనంతో, ఘోర స్త్రీలంతా అంతే అనుభవని వచ్చాడు. ఆ స్థితిలో, ఉత్తమ స్త్రీసహజమైన సౌమ్యవర్ణం మాధు ర్యం, గాంభీర్యం, మొదలైన గుణాల ఫాస్మీలో ఉంప టం అతనికి ఆశ్చర్యం కల్పించింది. తన పల్లెలో తన తల్లికి పరిచయమైన కులస్త్రీలలో ఆ గుణాలు చూశాడు. వాళ్ళకన్నా నాగరికతతో, ప్రపంచ విజ్ఞానంతో, ఆమెలో ఆ గుణాలు, ఆమె మాటలకు చేతిలకు ఒక క్రొత్త ఆకర్షణను కల్పించాయి.

అంతేకాక ఆమె సంగీతప్రియ! పింగాణి వాయిద్యం, స్వర్ణ అలసర స్వరీంపచేస్తూ, కొంత స్థాయి తప్పకున్నా సుశీతమైన కంఠంతో మధ్యమ స్థాయిలో, ఘోషనీ, ఘోషునల ప్రేమ గీతాలనో, లేక సీమసీమల జానపద గీతాలనో పాడుతూ జంత్రి గాత్రాలు మేళవించి పారవశ్యంలో చొక్కతూం డేది. ఆమెకు ఎన్నెన్నో జానపదగీతాలు వచ్చు.

గానీనకు సంగీతమంటే ప్రాణం. సంగీతం ఆరుబయ్యే విశ్రాంతి విరామాలకు అనునైన కళ. అతని సీమను పల్లెప్రజలందరూ, సంగీతప్రియులే. అతనికి పనిచేసుకొంటూంటే సంగీతం వినిపిస్తే మరింత ఉత్సాహంతో పని సాగిపోయేది. విశ్రాంతి కోసం వింటూంటే హాయిగా మొలిపించేది. ఫాస్మీలో ఈ సంగీతప్రియత్వము అన్నిటికన్న అత స్సృక్కుల ముగ్ధుణి చేసింది. అసలీమె నాటకాలు ఎందుకు వెయ్యడా అని ఆశ్చర్య పోయాడు. ఆ కుతూహలంతో, 'లిరిక్' నాటకంలో పాడిందని తెలుసుకోన్నాడు. "కాని ఎక్కువ రోజులు సాగలే. అక్కడ నా నరాలు విశ్చిత్తి పోసాగాయి" అని చెప్పింది.

నిజానికి నాటకాల కృతకధోరణి, ఆ తెచ్చు కోలుమాటలు తెచ్చిపెట్టకొన్న అవ్యాయతలు అవేమీ ఆమెలో లేవు. వగలుగాని మోసంగాని ఆమెలో చిహ్నమాత్రంగా కూడా లేవు.

ఆమె దుగతా జీవితవిషయాలు మాత్రం అతి సులభంగా చెప్పిపెట్టకుండా ఉండేది, రతిపార

వశ్య సమయాల సామి హిత్యంలో కూడా, ఆ ముగు సును తెరల్లటాని కలిపే ప్రయత్నం చేయలేదు.

ఆ విషయంలో అతనికి ఔత్సాహ్యంగానీ, ఈర్ష్యగానీ కలుగలేదు. అనుకున్న వేళ్లకు రావటం విషయమంతా అతను ఆమెకే వదిలేశాడు. ఆ సమయం అసన్నమైందో లేదో తెలిసికొనేందుకు గడియారంకంకన్నా చూపేవాడు కాదు. కామాతు రతనో మృదయం తీవ్రంగా స్పందించే అవసరాలు, అవస్థలు, అంతవరకూ అతనియగదు. అందుచేత ఆమె రాకపోకల నంత లక్ష్యమే చేసేవాడు కాదు.

ఆ సంవత్సరం వేసంగి బహు రమణీయంగా ఉంది. చాలాసార్లు ఇద్దరూ కలిసి పారిస్ వుట్టూ ఉన్న రమణీయప్రదేశాలన్నిటికీ విహారంగా బయలు దేరి సభ్యుడు. ఆమెకు ఆ ప్రదేశాలన్నీ తుట్టుగా విఖలుంగా, తెలుసును. నగర పరిసర గ్రామాల రైళ్ళ స్టేషన్లలో ఆ జనసమృద్ధిలో కలిసిపోయి, ఏ చిట్టడవి ప్రక్కనో ఏ కాసారం ప్రక్కనో ఉన్న చిన్న ఫలహారశాలల్లో ఫలహారా లారగించేవారు. వాట్లనీ కూడా ప్రసిద్ధమైన స్థలాలకు పోయేవారు కాదు.

ఒకనాడు 'వా(క్యు)-డి-కెర్మే' అనే విశ్రాంతి స్థలానికి పోవామని అతని ననగానే,

"వద్దు వద్దు—అక్కడికి చాలామంది చిత్ర కారులు చేరుకుంటారు..." అంది.

ఆప్పుడు జ్ఞప్తికి వచ్చింది. కళాజీవులంటే ఆమె కున్న చిరాకులోనే తమ సమాగమం ప్రారంభ మయిందని. వాళ్ళంటే చిరాకుకు కారణమేమిటని అడిగాడు.

"వాళ్ళందరూ తలక్రిందులు వ్యవహారం— అన్నీ చిక్కులే—అప్రమాదం అనాప్రదిగో జగత్తు లోనే ఉంటారు. ఆ విషయాల్లో మాట్లాడుకుంటారు. ...వాళ్ళే నన్ను చాలా నాశనం చేశారు."

"అది కాదు! 'కళ' ఎంత చక్కనిది? జీవి తాన్ని ఎంత రమణీయ మొనరిస్తుంది..." అంటూ అక్కచెప్పాడు.

"ప్రియతమా! జీవితంలో నిజంగా రమ్యమైన విషయం—నీలాగ అమాయకంగా, బుజువుగా ఉంప టమైన తెలియటంలేదా? ఇరవైయేళ్ళ పడుచుదనం, ప్రేమజీవితం—ఇంతకన్నా నిజమైన చక్కదనం జీవి తంలో ఏముంది..."

ఇరవై ఏళ్ళ! మునివళ్ళమీద కదులుతూ ఉన్నట్లు ఉత్సాహంతో కదలాడిపోతూ, ప్రకృతి లోని ప్రతివిషయాన్ని ఆనందంతో స్వీకరిస్తూ,

ప్రపంచమంతా మంచేసరి భావిశూన్యమైతన్యంతో తోణికనలాడుతూన్న ఆమెను చూసి, ఇరవై ఏళ్లకు మించి ఉంటుందని ఎవ్వరూ అనుకోలేదు.

ఒకనాటి సాయంత్రం పెట్రోల్ లోయలో 'సెయింట్ క్లౌడ్' చేరుకొన్నారు. అప్పుడు ఆ గ్రామంలో ఏదో పంజా. అప్పటికి బాగా చీకటి పడింది. అక్కడక్కడా బసకు గది ఏదీ దొరకలేదు. మరోవోటికి పోలీసులన్నా మూడు మైక్రు చిట్టడమిలా నడిచిపోలేకాని సమీపంలో పల్లె లేదు. చివరికి ఒక కొట్టంలో ఒక మూల, గోమట్టా ముసలితమందం ఒకటి మాత్రం దొరికింది. కొట్టం పొడుగునా ఇటుక పరివాగు కొందరు నిద్రపోతున్నారు.

"దా! దా! నా జీవిత నిక్కడదినాలు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొంటాను, దా!" అంటూ పకపక నవ్వింది. ఆమె జీవితంలో చాలా నిక్కడ దారిద్ర్యం అనుభవించిందన్నమాట.

కొట్టం, పొడుగుగా పన్నువోలులాగా ఉంది. గోడలు పల్లవేసి ఉన్నాయి. గోడలలో ఒక మూల చిన్న గూట్లో ఒక గుడ్డి దీపం వెలుగుతుంది. సద్దు చేయకుండా పడుకొన్న జనాన్ని తప్పించుకొని చివరుకు చేరుకొన్నారు. గాటపు కాగిలింతలో ఇరుక్కునిపోయి, ముద్దుల, చిరునవ్వుల శబ్దాలు పైకి పొక్కునీయకుండా, బిగబట్టి ఆక్కరి నిద్రపోతున్న క్యాకుల గుట్టలూ, నివాసాలూ, కిదిమీలూ ఎంటూ కాలంతో గడిపారు. వాళ్ళ ముతకబట్టు కట్ట చెప్పల ప్రక్కనే ఆమె సిల్క గౌను, సున్నితమైన పాదరక్షలూ పడిఉన్నాయి.

తెల్లవారగానే కొట్టం అటు చివరనున్న కేటు తలుపులలో, అడుగున ఉన్న చిన్న తలుపు తెరుచుకొని, అక్కడి గోనపక్కలు, మట్టిపప్పులతో మిళితమయిపడుకొన్న జనంమీదికి సన్న వెలుగు ప్రసరించింది. "ఒహోయ్! తేనెదీరో, అపూయిలా!" అంటూ ఒక పొలికేక వివబడి మరీ తలుపు మూసుకొంది. ఆవులింతలతో, వర్షు విరుచుకోవాలతో, పొడిదనలతో - మంద భాగ్య మానవజీవితపు వేకువ నిస్సవాలన్నిటితో - కొట్టం మెల్లగా మేలుకొనాగింది. ఒక్కొక్కే, లేచి బయటగా అడుగులేసుకొంటూ నోటమాటలేకుండా, క్యాకులూ కొట్టం బైటికి వెళ్లిపోయారు. ఆ కాలాది తమప్రక్కనే అంత అందమైన యువతి పడుకొని ఉందన్న విషయం ఒక్కళ్ళకీ తెలియకుండానే అంతా వెళ్లిపోయారు.

అంతా వెళ్లిపోగానే ఆమె లేచింది. తన దుస్తులకోసం సెమరుకొని వెంటనే తొడుక్కొంది. తొందరతొందరగా విడిపోయిన జుట్టు జాడముడి చేసుకోచిది.

"అల్లాగే ఉండు - యోగిని వస్తా" అని వెల్లింది. కాసేపటిలో, రెండు చేతులూ ముంగిలూ తడిసిన అశుభపూలు నించుకొని వచ్చింది.

వక్కండి అ సువాసనపున్నలను విరజిమ్మింది. ఉదయవరముకంటే, నవనలలాడుతూ పువ్వులు ఆ వాతావరణానికి కొత్త కాంతిని కోభను చేపూర్చాయి.

"ఇంక నిద్రపోదాం, దా" అంది. ఆ ఉదయ కాంతిలో, చిరునవ్వులనకూ, ముంగురులు నులును మారులంలో తేలిపోతూ, అలరిగా చేతులనిండా పువ్వులనింపుకొని, ఆ కాలగోపలికి వసున్న పప్పు కనుపడతం తరమయేదంగా ఆమె అంతవరకేన్నదూ అతనికి కలిపించలేదు.

మరొకసారి విల్లీ - డి - ఆస్టీలో సరస్సు ప్రక్కన పొద్దున్నే ఫలహారాలు తీసుకొంటున్నాడు. ఆ రోవర నిక్కలనీరాలు, శిశిరబుతువు తొలిపొద్దు మంచు తెగలలో ముసుగు కప్పకొన్నట్లున్నాయి. అల్లంతదూరాన చిట్టడిని కొనఅంచు లవ్వడే అరుణ, స్వర్ణ, రాగాలలో మంచెల్లెరుగుతున్నాయి. ఆహూబలో ఆరామంలో వాల్లిదగ్గర ఒంటరిగా ఉన్నాడు.

పావురాజంటలాగా ఫలహారాలను నోటికినోటికి అందిచ్చుకొంటూ మధులు పెట్టుకొంటున్నారు. అకపాత్యంగా నాల్గు కూర్చున్న చెట్టుపైన ఆకు పోయేలా నులురు పొదకట్టెట్లున్న ఒక కొమ్మ మీదినుంచి, అల్ల సమాధున్న పెద్దగోరు వినించింది.

"ఏమిటోయ్, చెట్టుక్రింది పిట్టలూ, మీ కూజుతాలూ, మంటితాలు పూర్తయ్యాక కాస్త..."

కొమ్మమీది ఆకుబోంసాలలోనుంచి రెల బైటికి పెట్టి సింగపు మొగమూ, బుజ్జమీసాలూ కనపడుతుంటూ, శిర్చికొపువరే పిలుస్తున్నాడు -

"నాకూ క్రిందికివచ్చి మీతో కూర్చుని తినాలనిఉంది. ఇక్కడోకాకినే కూర్చుంటే మరీ గుడ్డ గూబూగా తోవకుండా ఉన్నాను."

ఇక్కడ ఇతను తలవీసంబం చిరాకతించి నట్లు పొన్న మూటడలేదు. గాస్పినమాత్రం ఆత్రంతో ఆహ్వానించాడు. అంతటి మహాశిర్షిని చూడాలన్న కుతూహలమూ, అతను తనుతో పాటాంటున్నాడన్న ఉత్సాహమూ అతన్ని పరమశిర్షి చేస్తున్నాయి.

కావునో దుస్తులు అతి నిర్మలంగా ధరించి నట్లు కనుబడుతున్నా, బహు బాగ్రశ్రతో, ప్రతి స్వల్పవిషయాన్ని ఆచి తూచి, అంధానికి అనుభూతి

నేను నే సంతరించుకొన్నాడు. అతని చర్యల అంతా రాచకురువులతో మధ్యలూ సుగ్లా బడి ఉంది.

ఆ మొగంలోని వికృతిని కనరానీకుండా కమేందుకు తెల్లని కేవల పట్టుకుమలు పెడకు చుట్టాడు. అతని చొక్కా ఒంటినంటి పెట్టకొని అలిసి పన్నుని నడుమూ, కండుగుట్టిన దేహసౌధ మమూ మరింతగా స్ఫురించేట్లు చేస్తూంది. ఆ యువకుని చూపులో, కాపుజలో, డెషి లెట్ విందుకు వచ్చిన నాటికంటె ఎక్కు ముదిరినవాడుగా కనిపించాడు.

కాని తన ప్రియుం లితో అతిపరిచయంగా, అతి సన్నిహితంగా కాపుజలో, మాట్లాడుతూంటే గానీనకు ఆశ్చర్యం కల్గి, కొద్దిగా తి త్తిరపడ్డాడు. కాపుజలో ఆమెను “ఫాన్ని” అని పిలుస్తున్నాడు. ఆమెతో బాగా అంతర్ద్యం ఉన్న వాడిలాగ మాట్లాడుతున్నాడు.

కాపుజలో తన స్నేహితుడూ వాళ్ల తేబిల్ విూది పెట్టారు.

“అన్నట్లు నీకు తెలుసా! పది హేను రోజుల నుంచి నేను భార్యాపైన సైనికాయన. మేరియా, మోరేచరి గాడితో లేచిపోయింది. మొదట కొన్నాళ్లు “అమృత్యాగి!” అనే అనుకున్నాను కాని ఇవారే ప్రాద్దున్నే నూడియోలోకి వచ్చేటప్పటికి చెప్పలే సంత నిస్తోంది పట్టుకుంది. పనిచేద్దామరే వందరనే లేదు—అందుచేత చెక్కుచూన్న బామ్యలను వాటి మానన వరిలేసి, పల్లెటూలో ఫలహారం చేద్దామని ఇక్కడకు బయలుదేరినవచ్చాను. కాని వంటిగా ఎక్కడికైకొనుకొంటున్నా బుద్ధితిక్కనే! ఇందాక, చేతిలో ఫలహారపృథ్వుంతా కళ్లరీళ్లతో తడిసే పర్యంతమయింది.”

అంటూ ఆ పల్లెటిపిల్లడివంక చూశాడు. పట్టుకుచ్చులాగు వస్తూన్న అతని చిరుగడ్డం, లిల ఉంగరాలు, వాటి రమ్యత్వం అన్నీ చూస్తూ సుటక లేశాడు.

“యౌవనంలో ఉండటం ఎంతటి మహా భాగ్యం! ఈ కుజ్జాడు ఒంటరితనంతో కుమలార్చిన పనిలేదు కదా! అంటే, కాదు. గమ్యక్షేమిటంటే, ఈ యౌవనం పరుసనే ది లాగా పరిసరాంకకూడా మారేస్తాంది. ఈమెకూడా అన్నివిధాలా ఆతి సంత పడుచుగానూ కనపడుతుంది.” అన్నాడు.

“ఓరి, పోగిరి!” అంటూ నవ్వింది. ఆనవులలో కాలపరిధులెరుగని చిరుంతనమైన వలపులల ముగ్ధ రస్యనం వినిపిస్తూండే. వలచి వలపింపబడిపోతున్న యువతి యశస్వినీమరొక ఆనవులలో ప్రతిస్పందిస్తూంది.

కాపుజలో ఫలహారంచేస్తూనే, కన్నులతో ఆమె అందాన్నంతా చూరగొంటూ “ఆశ్చర్యం, ఆశ్చర్యం” అంటూ గొణిగాడు. అతని పెదవుల పెలుపులతో కొంచెం వివాదమూ, కొద్దిపాటి తార్కాణ మెలతపడిపోయి నిలిచాయి.

“దేనుగాని, ఫాన్నీ, ఒకనాడిక్కడే ప్రాద్దుట ఫలహారాలుచేశాం, జ్ఞాపకంఉందా!—ఓ! ఎన్నాళ్లపోయిందో!—ఆవేళ ‘ఇబానో’ ఉన్నాడు, ‘డిజోయ్’ ఉన్నాడు. నుసబ్బందం యావన్నీంది ఉన్నారు. ఆవేళ సువ్రస్ చెరువులో పడిపోయాడు—చెరువు కావలా అబ్బాయి నడిగి మొగడుస్తులు తెచ్చి తొడిగాం, నీకు! ఆ దుస్తులు ఎంచక్కా అమరి యి నీకు!”

“ఏమిజ్ఞాపకం ఉన్నట్లులేదు.” అంది బహు క్రపరిగా, కుంచించుకుపోయినట్లు. ఆమలా అబద్ధం కూడా కాదు. రిల్వం నూతనపరిశ్చేతులతో నిడికెదులైన అనుభవాలతో జీరితం గడిచే వాళ్లవలెలాగానే, ఫాన్నీకూడా ఎప్పుడూ వర్చనా ప్రేమ చితి కుడాలలోనే నిమగ్నమై జీవించేది. అలాంటి వాళ్లకు, జరిగిన విషయాల జ్ఞప్తికొని, జరుగనున్న విషయాలగురించి చింతిగాని ఉండదు.

కాపుజలో అల్లా కాదు. భూతకాలంలో జీవిస్తున్నాడు. ఆ కైపులో. తన యౌవనంనాటి కామ కలాహాలను, మధుమత్రేవిహారాలను—ఆనాటి వసంతోత్సవాలు, సృష్టికైవిహారాలు, కళారంగ ఆర్యాటాలు, యుద్ధాలు, విజయాలు—అన్నిటిని వికరువు పెడుతున్నాడు.

ఆ స్మృతులతో తలలోని కామగ్నిని ప్రజ్వలింపచేసుకొంటూ ఆ స్ఫులింగాలు ప్రసరించుకొంటూన్న చూపులతో, వాళ్లవైపు మధ్యమధ్య చూస్తూవచ్చాడు. వాళ్లు తన గోడే విసటంలేదు. పచ్చిద్రాక్షపళ్ల కొకళ్ల పెదవి కొకళ్లు అందిచ్చుకోటంలో నిమగ్నమైపోయిఉన్నారు.

“నేను మరి పీపగా తయారయ్యానా, విమతా! నిజమేలే, మిమ్మల్ని వినుగల్గించి చంపుతున్నట్లున్నాను. వ్వు! అంతేలే! వృద్ధుడికి బ్రతుకు హాయి ఏం ఉంటుంది.” అంటూ లేచి హోటల్ దిక్కి వెయిటర్ ని పిలిచి “అబ్బాయి, గ్లాస్! బిల్లు నాపేర వ్రాయరా” అన్నాడు.

వికా పురాణవ్యాధితో బాధపడుతున్న వాడిలాగా, బరువుగా కాలేడ్చుకొంటూ, విచారవదనంతో కాపుజలో నిమగ్నమైచాడు. ఆ పేదమిషప్పని ఆకుర కొమ్మలక్రిందగా నడుం వంచుకుంటూ

పోతున్న ఆ దీర్ఘకాయుని వంక చాలసేపు మాన్తూ ఆ ప్రేమికులు అల్లా ఉండిపోయారు.

“పాపం! కావునలో అంతకంతకు కృంగిపోతున్నావట నిజమే” అంది ఘాన్ని స్వల్పంగా జారిపోత పోతూ.

కేవలం, ఆర్థిస్తుమోడలోగా బ్రతికే ఒక నీచస్త్రీ, మేరియా, కావునలోలాంటి మహాశిల్పిని, మంచివెట్లకు లెట్టచేయకుండా, వదిలేసిపోవటం— అందులోనూ మోరేవర్లాంటి అనామక చిత్రకారుడితో,— యావనంతప్ప మరే సద్గుణమూలేని నధవతో లేచిపోవటం—గాసిన్లకు ఉగ్రకోపం తెప్పించింది. ఆ కోపం చూసేటప్పటికి ఘాన్ని “ఓరి పిచ్చివాడా, పిచ్చివాడా!” అంటూ పకపకా విరగబడినవ్వించింది. ఆతని తల తన పెండుచేతుల్లోకి తీసికొని తన ఒళ్ళోకి వంచుకొని ఆతని వపువేరిమోన్నా ప్రూతినా, ఆతని కన్నులలోకి నిశ్వాసాలవదుల్నూ, పూలగుత్తిలో తాకినట్లుగా ఆతని ముద్దులు పెట్టుకొంటుంది.

ఆ రాత్రి, మెట్టుమొదటిసారిగా, జీన్ తన ప్రియురాలి ఇంట నిద్రిచేశాడు. మూడు నెలలుగా ముచ్చైమార్గన్నా తన యింటికి రమ్మని ఆతిన్న బ్రతిమాలుతూ వచ్చింది. “అసలు ఎందుకు రావు?” అంటూ అడిగింది.

“ఏమో తెలియదు— నా కేమిటో” ఇదిగా ఉంటుంది” అనేవాడు.

“కాదు! ఏం బాదరా ఉండవని చెప్తున్నా! నేను స్వల్పత్రులారాను— ఒంటరిగానే ఉన్నాను...”

ఆనాటి వివేచనంతరం, అలసిపోయి ఉన్నా రేమో, స్నేహనకు దగ్గరగా ఉంటుంటే ఆతిన్న, రూడిగా ఆర్గేడిలోకి తన యింటికి లాగ్గినిపోయింది. ఆ యిల్లు కాస్త కల్గిన మాధ్యమిక కుటుంబీకుల ఇల్లులాగే కనబడుతుంది. తలుపు కొట్టేటప్పటికి కొబ్బరికాయలుకూన్నా మొగంతో ఒక వృద్ధ పరిచారిక వచ్చి తలుపు తెరిచింది.

“ఇదిగో మాచామి! ఏం, మాచామి కులాపా!” అంటూ ఆ ముసిలిదాని మోడమట్టూ చేతులు గీరించి కొగరించుకొంది ఘాన్ని. “మాడు! ఇదిగో, నేచెప్పానె, నా వలపుకాదు, నా రాజా! నాతో ముంటికి తీసుకొచ్చాను మాతానా! పదపద తిర్యరత్వరగా దీసాలన్నీ పరిగించు. ఇల్లు జేమేదభవనంలాగా అందిగా ఉండాలి”

ముంగిటి చిన్నగదిలో జీన్ ఒక్కడూ కూలబడ్డాడు. గదిలో కిటికీలు దిగువగా ఉన్నాయి.

యి. కిటికీలపైన అర్థదండ్రాకారంగా గూళ్లు ఉన్నాయి. అక్కడి సోఫాలమీద, కుర్చీలమీద టేబిల్ మీద పరచిన నువ్వులరకాని వే, వెలిసిన సాదా ఊదా సిల్కు తెరలు కిటికీలకడ్డంగా ఉన్నాయి. గోడలమీద ముతకరంగున మరిపిస్తూ, మూడు నాలుగు ప్రకృతిచిత్రాలున్నాయి. “ఫానీ లెగ్రాండోకుగే” “నా ప్రియమైన ఫాన్సీకి” అన్న రీతి అంతిమ వాక్యాలు, చిత్రకారుల సంతకాలు ప్రతి చిత్రంమీదా ఉన్నాయి. చరిత్రకృత కట్టిన గూటిపై అరుగుమీద, కావునలో చెక్కిన “కాఫీ” పాలరాతి ప్రతిమ, మూడడుగుల ఎత్తుది, ఉంది. దాని నకిలీ కంచు ప్రతిమలు నేతమంతటా వెలశాయి. తన ఇంటి దగ్గర తన తండ్రిగదిలో అలాంటి చిన్న కంచు ప్రతిమ ఉన్న విషయం గాసిన్లకు జ్ఞప్తికి వచ్చింది. చిన్నప్పటినుంచి దాన్ని చూసే ఉన్నాడు.

ఆ ప్రతిమప్రక్కనే ఒక నెమ్మమీద చిన్న కొవ్వొత్తిదీపం వెలుగుతూంది. ఆ సన్నటిదీపం వెలుగులో, ఆ ప్రతిమకు, రెండు ప్రియురాలికి ఉన్న పోలికలు గాసిన్లకు కనబడ్డాయి. ప్రతి ముఖా యావం, ఇంకొంచెం యావనంలో, కొంచెం సున్నితంగా కనబడుతుంది. ఆ ప్రక్కకు తిరిగిన యావంలోని రేఖాగరిమం, జలుగునవనాలలో ఆ దేహపువంపు— బానువుల వీరించి ఆ బావలతల కమనీయనాప్తవం— అన్నీ ఆలసికి తెలిసినవే— సుపరిచితాలే! అంతకన్నా మధురస్మృతులలో ఆ కన్నుల సుందరి మృగహం కలిసిపోతోంది.

అతనా విగ్రహాన్నే కాగ్రచిత్రంతో మాన్తుంటేగా ఘాన్ని వచ్చింది. “కొంచెం నాపోలిక ఉంది కామా? కావునలో ఆ నూపస్పృశ్టికి ఎంచు కొన్నట్టే నాలాగే ఉండేది!”

అని వెంటనే అతన్ని తన పడకగదికి తీసుకెళ్లింది. అక్కడ చూచామి కొరకొరలాడుతూ ఒక చిన్నగుండ్రని మేజాబల్లమీద ఇద్దరికి భోజనాలమరుగుస్తూంది. అక్కడ కొవ్వొత్తిదీపాలు అన్నీ వెలుగుతున్నాయి. చితికి బీరునా అద్దాల అంచుల కమర్చిన దీపపు కొమ్మలలోకూడా కొవ్వొత్తిదీపాలు వెలుగుతున్నాయి. చలిమంటగూడులో నిండుగా కట్టెలంటికి కణకణ రవ్వలు వెలుగుస్తూ గదికంతటా నచ్చదనా నిస్తున్నాయి. ఆ గది, విందుకు తయారౌతున్న యంతరి పోషిమనే ప్రకటిస్తూన్నట్లుంది.

నవ్వుతూ అంది. “ఇక్కడే భోంచేస్తామనుకొన్నా! ఇంకొంచెం త్వరగా నిద్రకు జేరొచ్చు”

అంత చక్కగా అమర్చిన శయ్యాగృహం అతనక్కడా చూడలేదు. అంతరవరూ తనతల్లివంటి

వారి గదులలో వెలిసిన మజ్జిన్ తెరలను, పూర్వ కవులట్టు, డెమోక్రాస్ తెరలులాంటివే చూశాడు తప్ప, గడిగిడలవద్దనుచి మొఖమర పట్టుదిట్ట తాపితా ఒనర్పబడిన బంగారు పిచ్చుకగూడు సతమ చూడనేలేదు. గడిసరంబీ గోడలన్నీ మెల్లని మొక్కల పట్టుతాపితా చేయబడ్డాయి. పడకమంచము, మామూలు పోఫాలకన్న కొంత విశాలమైన పోఫా మాత్రంగానే కనబడుతూంది. గదిలో ఒక మూల తెల్లని కంబళం పరిచి దానిపైన మంచం అమర్చి నట్టుంది.

గదినిండా ఉన్న అద్దాల అంచులనుంచి చేద రిన నీలికాంతులు గదిసంతా నెచ్చని వెలుగులతో నింపుతూ, ఇందాకటినుంచి ఆరుబయటి హాలల మంచులోను, పారిస్ సందుగుండుల బురద కచాట లోను, తడిసి ఇరుకునపడిచచ్చిన దేహాన్ని నేడ నేరుస్తూ, అమిలిమైన హాయిని చేకూరుస్తున్నాయి. కాని ఈ ఆనందం ఈపల్లెటిపిలవాడు అనుభవించేం దుకు, ఆ వృద్ధచేటికి అతనివంక అనుమానంతో కొల కొల లాడుతూ మాస్తున్న మాపులు అధ్యంతరంగా ఉన్నాయి. చివరికి ఛాన్ని ఆ అమ్మని “మాచామీ! నువ్వు పో! మాకు మేం చూసుకొంటారే!” అని బైటికి పంపించేసింది. మాచామీ చిట్టాబుస్సు లాడు కొంటూ తలుపు భద్రాచల వేసికొంటూ బైటికి పోయింది. “అది అంతే. దాని విషయం పట్టించు కోకు. నిన్ను నేను ఎక్కువ ప్రేమిస్తున్నానని దానికి మంట. నాలుగుకు చొక చేసేసుకొంటున్నా నంటుంది. ఈ పల్లెటివాళ్ళకంతా ఎక్కడి కక్కడ రాబట్టుకునే దృష్టే! అయితే వంటమాత్రం మహా రుచికరంగా చేస్తుంది. ఇంకా మాడు, ఇది ఈ అప్పచ్చులు తిన” అంటూ ఛాన్ని అతనిని మురిపిం చింది.

రోజ్ ఇద్దరికి ముక్కులకొసిపెట్టింది. ఛాంపేన్ సీసా తనే చూపిస్తోంది. అయితే అతను ఆరగి న్నూంటే కళ్ళలపపెట్టి మాస్తోందేగాని తను తినటమే లేదు. ఆర్డరియన్ ఉన్న కంమకుం ధరించింది. చేతులు కడిగినప్పుడూ ఆ చొక్కాచేతులు పైకి మడుచుకొంటూండేది. అంతలో అతనికి డెస్ట్ రెట్టి విందునాటి ఆమెతో ప్రథమ సమాగమం జ్వల్లికి వచ్చింది. ఇద్దరూ ఒకేచోట ఒకర్నొకరు ఆను కొని కూర్చుని, ఒకే ప్లేట్లలోనుంచి ఆరగిస్తూ, ఆనాటి రొంతి విషయాల మచ్చలించుకొంటు న్నారు.

“నిబం! నువ్వు లోపలికి రావటం చూసిన కుడాన్నుంచి నిన్ను నావాడిని చేసుకోవాలనే నిశ్చ యించుకొన్నాను. అసలు వీరవుంటే, ఇతరుల కెవ్వ

రికీ అందకుండా అప్పటికప్పుడే నిన్ను ఎగరేసుకొని పోయిఉండేదాన్ని. మరి నన్ను మొదట చూసి నవ్వుకు నువ్వేసుకున్నావ్!”

అతనికి మొదట ఆమె అంటే భయమేవేసింది. కాని తరువాత మంచినమ్మకం చిక్కి ఆమెతో ఉండటం బహు కులసగానే ఉంది.

“అన్నట్టు అడగటం మర్చిపోయాను—నీకు అప్పుడు కోపం ఎందుకు వచ్చింది?—అజీ, లాగూర్నై పద్యాలు చదివినప్పుడు?” అని ప్రశ్ని కలిపాడు.

ఆనాటిలాగే, మళ్ళీ ఆమె కనుబొమలు ముడి పడ్డాయి. ఇంతలో తల విడిచేసింది. “ఆ! ఏదో చిన్న తనం రే! ఆ విషయం మాట్లాడుకోవద్దు” అంటూ అతనిమట్టూ చేతులు గీరించి, “అసలు నాకు కూడా కొంచెం భయమేవేసింది. తిప్పించుకు బైటపడాలని, కాస్త నన్ను నేను కూడదీసుకోవా లని ప్రయత్నించాను. కాని చేతకాలేదు. ఎప్పటికీ చేతకాదు కూడాను!”

“ఆ!—అల్లా అనకు”

“మాద్దవుగాని!”

ఆ “మాద్దవుగాని” అన్నమాట విసరులో ఉన్న ఉద్రేకం ఆకంఠంలోని బెదరింపు, ఏమాత్రం పరిగణించుకోకుండానే ఆ యీడుకు సహజమైన యీసడింపుతో అలలిగా నవ్వాడు. ఆమె కోమల హస్తబంధం అంత మృదువుగా, అంత లొంగిబోతు న్నట్టుగా ఉంది. ఆ బంధంనుంచి తన్ను తను విముక్తుణ్ణి చేసికొనేందుకు తాను కాస్త కదిలికు నూచించినా చాలవనే అతని గాఢసమ్మోక్షము.

కాని ఎందుకు వదుల్చుకోవాలి? ఆ గది దిక్ల మెత్తనపపు హాయిలో మునిగిపోయి నిద్రాభారంతో అద్దనివారితలయిన కనురెప్పల నాశ్యానీస్తూన్న ఆమె నిట్టూర్పుల సువాసనల కైపులో మురిగిపోయి, స్వర్గదృశ్యాలను చూస్తున్నాడు. ఆరుబయళ్ళ తను ప్రేమకులాపాల, ప్రేడిపచ్చని పంటచేల, సెలయేళ్ల గులకంబై నీటిపారుదలల ముర్రురవ్వలు, ప్రేమ మయమైన ఆ దీర్ఘవాసరాలు... ఆ దృశ్యాలే వీక్షి స్తున్నాడు.

తెలవారగట్ట, మాచామి కేకలతో అతాత్తుగా నిద్రలేచాడు. కాళ్ళదిక్కున నుల్చుని, ఏ దాపరి కాయి లేనట్లు, “వాడు వచ్చాడు. నిన్ను చూడా లంటున్నాడు” అంటూ మాచామి అరుస్తూంది.

“ఏమిటి! వాడన్నాడు! అయితే నా యింట్లో నా పెత్తనమే లేదన్నమాట! వాణ్ని లోప లికి రానిచ్చావా” అంటూ కోపంతో మండిపెట్టా,

ఒక్క ఉరుకున ముంచుచు, విడివడ గొనునంటే లాగా సరిగా పెట్టుకొనుండా పరుగెత్తినా, వెనక్కు చూసి, “ప్రియతమా, కదలకు. ఒక్కక్షణంలో మళ్ళీ వస్తా”నంటూ ఛాన్ని గది బయటికి కదిలించి.

అత నామోసం ఆగలేదు. లేచి దున్నులన్నీ నేనుకొని బూడులలో కాళ్ళు బిగించుకొనేదాకా అతనికేం తోచినట్లయింది.

గారి ఆపకుండా మూసి పెట్టినట్లున్న ఆ గదిలో ఇంకా కలుగుతూన్న నుడిదీపపు వెలుగులో తన బట్టలన్నీ సంగ్రహించుకొన్నాడు. వాళ్ళు ఆరగించిన ఎంగిలి పళ్ళాలు, చీదరింపుగా కవబడాయి. అటు చూస్తూనేగా, ఆ గది తెరలు కంం నొక్కేసినట్లు, తగ్గుస్తాయలో వైట గలభా వినబడింది.

వాదప్రతివాదాలు ఘోరంగా జరుగుతున్నాయి. ఒక పురుషకంఠం- ముందు ఆగ్రహంతో- తరువాత బలిబాల్నా, తరువాత ఏడుస్తూ, చివరికి జాలిగా కుక్కులు పెట్టి ఏడుస్తూ, వినబడుతుంది.

గంజవ కంకం ముందు నురుపులకేవో వూడు. అంత కరుకుగా, కఠోరంగా, చేష్టపూరితమై వస్తున్నాయా మాటలు. ఆ మాటలూ, నీచపుటిల్లా. అక్కడికి కూడా వినబడుతూ, బహుళంజల పోట్లాటలను స్ఫురింప జేస్తున్నాయి.

సిలుకు బట్టలనిండా బురద జమ్మినట్లు, ఆ కామసాస్యం అంతా ఒక్కసారి మురిపడి నీచపడి పోయినట్లయింది. ఆ స్త్రీ కూడా హీనపడిపోయి, ఏ స్త్రీలంటే కంటగించుకొనేవాడో వాళ్ళల్లో ఒక్కరైగా ను అయిపోయింది.

ఆయాసపడుతూ, వగరుస్తూ, విడివడిన జుట్టు, విలాసభంగిమలో నానుడుకి తగురుస్తూ “అబ్బ! మగవాడు ఏవవట మేమిటి అనవ్వంగా!” అంటూ గదిలోకి వచ్చింది.

అంతలో అతని ముస్తాబుచూసి కోపంతో “అవ్వతో లేచావా! ముందుపోయి పడుకో! నే చెప్తున్నావది” అంటూ ఉరిమింది. అంతలో అక సాత్తుగా మెత్తబడిపోయినట్లు, గండుచేతులూ అతని చుట్టేస్తూ, మాటలలోకూడా చుట్టి నేస్తూన్నట్టుగా మెత్తగా గొణిగింది “వస్తు! వస్తు, చెళ్ళోవస్తు! నువ్వట్లా పెట్టిపోటానికి వీలేదు. అదీ కాకుండా ఇల్లాఅయితే నువ్వు మళ్ళీరావని నాకు తెలుసు”

“వస్తాను. ఎందుకు రానా!”

“నీకు కోపం రాలేదని బ్రతుకు! మళ్ళీ వస్తానని బ్రతుకు! ఈ! నిన్ను నేను ఎరుగుదునులే!” అంటూ మూరం చేసింది.

అడిగిన కట్టున్నీ వేళాడు. తొని పన్ను చెప్పినా పక్కమిదికి మాత్రం చేరలేదు. ఎంతో బలిహారించి. ఇది తన ఇల్లేనని, తన ఇద్దమే రాజ్యమని, తన ఇద్దంబచ్చినాళ్ళూ చూడవచ్చునని, తను చిత్రంబచ్చినట్లు చెయ్యవచ్చునని ఎన్నో చెప్పింది. తాని అతను వినలేదు. చివరికి అతను పెట్టిపోటానికి బిప్పుకోక తప్పనని సమ్మతించుకొని అతనిని నాగ సంపుతూ కదలించి. అంతకు ముందటి భీకర కామినీ రూపానికి, ఇప్పటి ఆమెబద్ధికు విమీ పోలికే లేదు. అతి వినయంగా అతని తూచుతూనగ్నిస్తూన్నట్లు వెంటనంటివస్తూంది.

వివరేని వీడ్కోలుకొగిలింతలో హాలులో ఒక్కక్షణం విలంబన మొనర్చింది.

“పోనీ—ఎప్పుడు” అంది, అతని కళ్ళల్లోకి కళ్ళు పెట్టి లోతులు పారజూస్తూ. అతను వైటికి వెళ్ళాలన్న తొందరలో ఏదోజవాబు, బహుశా అబద్ధమే, చెప్పాలనుకొంటున్నాడు. ఇంతలో వైట తిలుపు గంట మోగి, అల్లాగే సుంభించి నిలచాడు. మాచామి వంటయింట్లోంచి కదిలివచ్చింది. తాని తిలుపు తీయవద్దని ఛాన్ని ఆ మెకు కైగచేసింది. ముగ్గురూ కదలకమెదలక అల్లాగే నుల్చున్నారు.

తిలుపవతలమంచి నుండేలు నొక్కేనుకొంటున్నట్లు ఒక్క నిట్టార్పు వినపించింది. తిలుపుక్రింద సందుమంచి ఒక ఉత్తరం లోపలికి పడింది. బరువుగా, మెల్లిగా నిమ్మలమిస్తూన్న పాదస్వలులు మెట్టు దిగి అంతరించాయి.

“మాతావా! నేను సుతంత్రుల నన్నావాలేదా—ఇంకా ఇది చూడు” అంటూ ఉత్తరం విప్పి అతనికి అందిచ్చింది. ఏ కాఫీరగాబలో బల్లదగ్గరే కూర్చొని, దొరకన కాగితంపక్కమిద పెన్నులతో వ్రాసుకొన్న ప్రేమలేఖ. కాగితం చూస్తేనే విషాదా రుచి, అతడినమై జాలినిపుతూన్నట్లుంది. ఆ ప్రాసీన ముదభాగ్యుడు, ఆ తొలిరూపన తన అనర్థంగా అడివిగోడుగా ప్రవర్తించినందుకు తీమాపణ నేడుకొంటున్నాడు. ఆమెమిద తనకు ఏ హక్కులేదనీ, ఆమె విధితుపెడితే అదే చాలననీ, తిన్ను భాళ్యంగా వదిలివేయవద్దని మోకరిల్లి ప్రార్థిస్తున్నాడు. ఆమె ఎల్లాచెప్తే అల్లా బిప్పుకొంటానని హామీ యిస్తున్నాడు—ఎంచేనా నిద్రమొనన్నాడు. ఆమెనుమాత్రం వదలలేనని, “భగవాన్! ఆమెనుంచి దూరం చెయ్యగ్గుడు!” అని ప్రార్థిస్తున్నాడు.

“ఏమిటి గాడవ!” అంటూ కటికనవ్వు నవ్వంది. ఏ చూడయ్యాన్ని తనకు వశమొనర్చుకోవాలని అల్లాడి పోతాండా, ఆ చూడయకవాటిన్ని. ఆ శతవ్య

గట్టిగా బంధించేసింది. ఆమె కర్మరూపమునున్నాడు జీవీ ప్రేమించిన స్త్రీకి, తన ప్రేమించిన పురుషునిపట్ల తప్ప, ఏ యితరులయినా కూడా, వీసమెన్ను బానిసాడా ఉండదనీ, ఆమెలోని దిశా, దాక్షిణ్యమా, కరుణ, భక్తి, సరస్వత్యతాలూ, ఆ ఒకే ఒక్క పురుషుని ప్రేమాభిలాషలోనే నీవమైపోయి ఉంటావనీ, జీవీకింకా తెలియదు.

“ఆ మాటలను నువ్వల్లా వేళానోళ్ళంగా తిరస్కారంగా మాడటం తప్ప. నిజంగా ఆ ఉత్తరం అంతో వివాహార్తంగా, హృదయ విదారకంగా ఉంది” అన్నాడు. అని అనువయంగా మెల్లిగా, వివాహమా అడిగాడు. “అలా నిజం చెప్ప—ఎందుకెత్ని శృంగారావ్.”

“నాకింకా ఇంకా ఏ సంబంధాన్ని పెట్టుకోవాలని లేదు—నాకు వాడంటే ప్రేమ లేదు.”

“కాని నీ ప్రేమకుడేకనా! ఈ భాగ్యభోగాలు, ఈ సౌఖ్యం, అంతా అతను చేకూర్చినవేకదా! ఆ భోగాలే ఇప్పుటికి అనుభవిస్తున్నావే! ఇవి వదిలి ఉండలేవు కదా!”

మనసు విప్పినప్పుడు భోగభిక్షా అమె జవాబు చెప్పింది. “ప్రియా! నిన్ను ఎవ్వరకల్పార్యం అనిన్నీ సరిగా ఉన్నట్లే అనిపించాయి. ఇప్పుడికన్నీ అనార్యంగా నిలచేటటుగా అనిపిస్తున్నాయి. ఒక్కొక్కప్పుడు నాకే రోతి లుట్టకొస్తుంది—ఆరు. నాకు నువ్వేమీ కావనీ, నీకు నామీద ప్రేమ లేదనీ చెప్పబోతున్నావ్. అయినా నేను కొంతరచేయను. ఆ విషయం నేను చూడకొంటాను. నీకు యిష్టమన్నా లేకపోయినా నువ్వు నన్ను ప్రేమించితిరేట్లు చేసుకొంటాను”

అతని జవాబు చెప్పలేదు. మరునాడు కలుసుకోవాలని ఒప్పుకొని, తనచేత మిగిలిన చివరి డబ్బులు నాల్గూ మాచామికి కానుకగా అర్పించి అక్కడినుంచి ఎక్కడో బైబిష్టాడు. ఈ స్త్రీ జీవనంలో ఎక్కడో ఒకడునుండి తప్పించుకునే తనకేం హక్కుందో ఆమె విషయంకొంటానన్న భోగభాగ్యాలకు ప్రతిగా తను ఆ విషయం అర్పించుకొంటాను

ఆ విషయమే తనకు చేతనైతే, ముగ్ధుడైన భావలో బులువుగా ఉండే కష్టమైనా ఆమె కోనాడే ఉత్తరం వాచామికిని ఏదో గాలిపాటుగా, బూసరుగా, తిరిగి తనకింకా గడిచిపోతుందని తను నమ్మిన తర్వాత మాత్రం, అనాటిరాత్రి, ఆ విఫల ప్రేమకుని నీలమృదులు—అందుకు ప్రతిగా ఆమెవిక బాటపాటుగా తనకు తెలుసుకున్నాడు

రాలు, వివరబహుతో, తీరవ్యధానంభరితమైన విషయంగా తన మనస్సులోనే మారిపోయిందని మాత్రం ఆ ఉత్తరంలో అతను వ్యక్తపరచలేదు.

పాఠివకు మారంగా, పతైషటల బలికిన ఈ యువకుని తనలో, తన తండ్రి సైన్యకర్తవ్వతో పాటు తన తల్లివృద్ధయంతో సున్నితత్వం, కించిచ్చం చలితంగా ఉండే రసాత్మకతలు గూడా జరిగిన పోయిఉన్నాయి. సుమారున్నూ తల్లిదండ్రుల దండ్రులు ఆతను. ఇవేకాక, విలాసజీవితపు బుచ్చుల బారి వడకుండా రక్షించేందుకు మరొక సంపద్య శేషం కూడా ఉంది. అతని సినపండ్రి, గాలితిరుగుతుంది దిగి దాచు వాళ్ళ కుటుంబం చేరు ప్రతిష్ఠలు, ఆస్తిపాస్త్రులు కూడా నీలకరిసిపోయేంతటి పని చేశాడు. ఆ అనుభవాలు కర్మకుకట్టి ఎట్టెరుగుగా భరి కల్పించటం కూడా, అట్లాంటి ఉచ్చులలో పడకుండా రక్షించేది.

నీశేరీ బాబాయి! ఆ గండు చూడలే చాలు, రెండు కుటుంబ నిగిరి నాచుకం ఆసారం కళ్ళకు కట్టించేందుకు! తనకు ఏ అసాగిల్పించి ఈ స్వల్ప ప్రణయకాంక్షకన్నా కూడా, ఎంతో తీర్చమేన, బాహ్యకమైన త్యాగాలు చేయాలన్నా కూడా సంసిద్ధమేనన్న, గానంకల్పం అతనిలో కల్గేందుకు, ఆతరు ఆ చూచు సృరిచే చాలు!

కాని తీరా, అది విడగొట్టుకోవాలన్నా అతి సమకొన్నం చేలేక గా కనబడలేదు.

నా వదిలేనని ముగ్ధుగా అన్నాక కూడా, ఆమె మళ్ళీ మళ్ళీ రాసాగింది. అతను మాడనని నిరాకరించినా, రెండు తాళం వేసుకొన్నా గోలలతో తప్ప ముగ్ధుడారికి దిక్కులేకపోయినా, ఏమైనాకూడా ఆవిడ రావటం మానలేదు.

“నాకు అభిమరం అంటూ లేదు” అని అతనికి ఉత్తరం వ్రాసింది. హోబురు అత సెప్పడెప్పుడు ఇక్కడో అసమకూరిన కాసుకొని చూచేది. అత సెప్పడేనా ఉంటే ఆ పరిస్థితిలో నీ నీక్షిమా గంబుల గడిచేది. అయితే ఏమీ పొక్కని చేసేకాదు. కంటినిరు బెట్టేకాదు. ఎవరితోనైనా అతను కలిసి వస్తూంటే సమకూరంగా ఉండి. అనుసరిస్తూ, ఒంటిగా. అతరు బైబిష్టేనా కా నీక్షిక్షిచేది

• ఈరాత్రి రానా? వదా? ఏదోలే, ఇంకా సారి వస్తాను” అని, కర్మబురురైవట్లు. భారంగా నల్లిపోయేది. ప్రతిసారి ఆ మ క ను బి వచ్చడల్లా ఆమెను తప్పించుకొనేందుకు ఏదో అనుభవ సాకులు,

నట్లుతూ, చెప్పకోవలసిరావటం, అమెపట్టి, అంత పడుచుంగా ప్రవరించటం, ఎప్పటికప్పుడు అతనికి మనస్తాపం కలిగించేది.

పరీక్షల ముఠ ఒకనూరు—ఒకసారి, తనకి తీరు బడి తేరు—అంతగా గావాలనుకొంటే తర్వాతి ఎప్పుడో గూఢచువునుకో—అంటూ ఎప్పటికప్పుడు కనిపించగా విడిలించేస్తూ తప్పించుకొన్నాడు. నిజానికి పరీక్షలైపోగానే నెలరోజులు దక్షిణ కోశంలో గొప్పగలవరి, ఈ రోజుల అమెలన నెల్లాగా మరిచిపోతుందనీ జీన ఆశించాడు.

కొని గురక్కవువకావు పరీక్షలవగానే జీన జబ్బుపడ్డాడు. పరీక్షాహాలు వరండాలో చలిగాలి ఎక్కువై పరీక్షం, గొంతుగావునో రొంపపట్టిన యింది ఎంగు. అదే అశ్రద్ధచేసేటప్పటికి మరింత అస్సాన్నమై బ్యూరంలోకి దికిం పారినలో తన జీనానుంగి వచ్చిన నల్లురెదురుగు విగ్యాంధులను తప్ప అతావరీ ఎరుగకు. ఈ క్రేమ కూపాపాంధంత్, ఆ విద్యార్థులలో కూడా పరిచయం ఉన్నగిరిం. అంతకన్నాకూడా, మామూలు ఉపచారాలను మించిన నిత్యసేవ అవసరమైన స్థితికి దిగింది రోగం. జబ్బు ఎక్కువైన మొదటిరాత్రినుంచే ఫార్మీ అతిగా మంచంప్రక్కనే కూర్చునిపోయింది.

పదిరోజులు అతిన్ని వదలకుండా అక్కడే రిలించింది. కించిలేనా, అలపు కుబునీయకుండా, గర్భం అతిన్ని కనిపెట్టేమాస్తా, తన కూడా జబ్బు పడతానేమోనన్న సంకోచమే లేకుండా, హాస్పిటల్ నర్సులకన్నా చాకచక్యంతో ఉపచారాలుచేస్తూ, అనునయంగా లాలించి, రోషం, పథ్యం, పానం నకుపుతూ, అలా నేడచేస్తూనే ఉండిపోయింది.

రోగశ్రీతరలో నవ్యనవ్య పెత్తనప్రభావంలో—చిన నాటి జబ్బు, నాడు పిన్ని తనకుచేసినసేవా, జ్ఞాపకం తెచ్చుకొంటూ, అప్పటిస్థితి నే భావించుకొంటూండే వాడు. చెనుటలు కారిపోయాన్న అతిగా నడుటివొడ పొన్నీ చచ్చగా తన అక్కచేయి ఆనింగినప్పకు “అమ్మయ్యా! బాగుం, దివోసీ” అనేవాడు.

“గూ ి కాదు! నేను! నేనే కనిపెట్టి ఉన్నాను” అనేది.

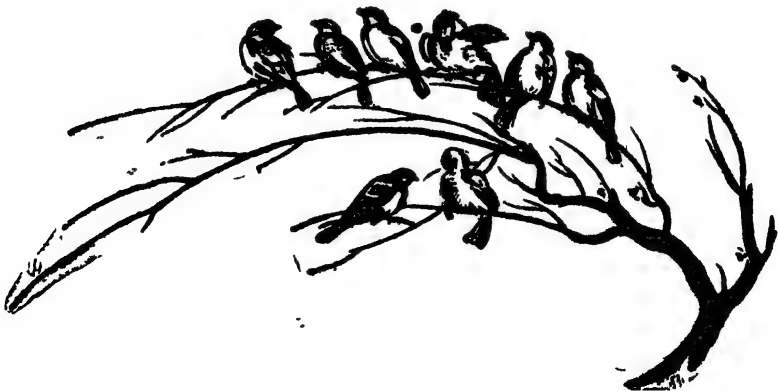
బెబ్బు పారలేస్తే జరికే హృదయవీసిన కర్క శోపచారాల బారిపడుండా, హాస్పిటల్ అవస్థలు పడనక్కరలేకుండా, ఫార్మీ అతిగా రిలించింది.

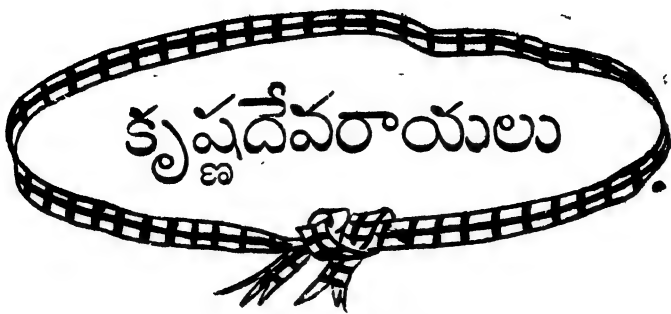
అమె పనికేతనో నురుకువనం, తెలివి, అ హస్తకౌశలం చూసి అతిగా రిత్తం ఆకర్షణపోయిండే వాడు. కేవలం వలపులుక్రమకాల వయ్యారపు సామరి తనానికే పనికిరచ్చే చేతులన్నట్లు అతిగా కంతకు ఎంగు సురింప నాయి అమెచేతులు!

పోలీస్ స్టేషన్లలో ఉండే కొయ్యతెంపి లిటి, ఒక ఇరుకు కొయ్యతెంపి ఆ గదిలో ఉంది. ఇదిగిరి శియ్యనే రోమ్స్ రాత్రిక్కు నెండు గంటలు సూత్రం నిద్రపోతేది.

చివరి కొకనా పడిగాడు. “పిసి పచ్చి దానా, ఫార్మీ! ఒకసారి ఇంటికి వెళ్ళవేం! నాచామి నీకోసం కంగారుపడకూ ఉండవోదా!”

పకపకా నవ్వసాగింది. మాచామీ! బలే! వినాదో మాచామీ, అయితూ కూడా గాలికి పోయి నాయి. అయిల్లు సామాన్యస్వయంకో సహా ఎప్పుడో అమ్మేతారు. అమెకు మిగిలింది కట్టుబట్టు మాత్రమే. ఇప్పుడతను పంపేస్తే, అమె ినిని వదలింజే.

కళింగ జైత్రయాత్ర గ.

శ్రీ నేలటూరు వెంకటరమణయ్య

గజపతితో సంధిగావించుకొనిన పిమ్మట తత్సూర్యమేబడియేండ్లనుండియు గప్పగియక తిరుగబడియుండిన కాటూరు ప్రభువువిన రాయలు దండెత్తి చలెనని న్యూనిజు చెప్పుచున్నాడు. ఈ కాటూరురాజ్య మెచ్చటనుండెనో నిశ్చయించి చెప్పటకు దగిన సాధనములు లేవు; విజయనగర చరిత్రకారు నీ యంశమునుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయములను వెలుచ్చియున్నారు; కాని న్యూనిజీ సందర్భమున చెప్పియుండు సంతకములనుబట్టిని దృష్టియందుంచుకొని నిచ్చుట పాతబుద్ధిగో బరికీరించి చూచితీ మేని యది దక్షిణదేశమున తామ్రపర్ణి యుద్ధావర ప్రాంతమున నుండెనని తోచకపోదు. 1

ఈ దండయాత్రయందు నెచ్చిన యుద్ధ ప్రకారము మనకు జక్కగ దెలియదు. ముఖ్యాంశము నొక్కదానిని మాత్రము న్యూనిజు పేర్కొని యున్నాడు. కృష్ణరాయలు కాటూరు ప్రభువువై నెత్తిపోయి యతడు నివసించుచుండిన ముఖ్య పట్టణమును ముట్టడింప చలపెట్టెను; కాని గూఢబట్టణము నావరించి ప్రవేశించుచుండిన నదియొక్కటి నెలువ నీటితో నుప్పొంగి దగలు దాకి ప్రవేశించుచుండుట కలన దాని ముట్టడి చేయుటకు సాధ్యపడదాదా; కృష్ణరాయ లంటిట నా యుద్ధమును ముగిస లేదు. నదియొక్క ప్రధానశాఖనుండి పెక్కు కాలు కల ద్రవియించి వానిమూలమున బ్రహమాజలము నవ్య

మగ్గములదిప్పి నెల్లువను తోపిలవేసి కోటనుముట్టడించి స్వాధీనపఱచుకొనెను. అందు విస్తారమైన గడమును హస్తశ్యాదివాహన చయమును లభించినవి. కాటూరు ప్రభువు బందీకృతుడై విజయనగరమునకు గొంపోగుడెను. అతని రాష్ట్రము రాయసామ్రాజ్యమున కలసిపోయినది.

కాటూరు వృత్తాంతము న్యూనిజు చరిత్రయందు వప్ప మఱియొందును గానరాదు. సమకాలిక ప్రబంధములుగాని యనన్యరచనలుగాని ఈ దండయాత్రను జేర్కొనవు. రాయవాచక కృష్ణరాయ విజయాది యర్వాదిన గ్రంథములందు నైతము దీని ప్రస్తావము గానరాదు. కాటూరు ప్రభువు కృష్ణరాయలకు మాటొడిన తొండ్రకత్తువులందొక్కడనియు, దత్తారణమున భారతీయ గ్రంథకర్త లతనిమీది దండయాత్రను గృష్ణరాయల సుప్రసిద్ధ విజయములలో జెర్పి లెక్క పెట్టక వదిలి పెట్టియుండురనియు మనమగూహంప కలసియున్నది.

కుత్బుశాహుతో యుద్ధము :

ఇతడు గోల్కొండ కుత్బుశాహీ రాజ్య స్థాపకుఁడు సుల్తాన్‌కుల్లీ కుత్బుశాహు. ఇతనిని సమకాలి కాంధ్రులు కుతుసనులక యని పిలిచెడివారు. జన్మముచే నితడు కురుష్కుడు. ఇమ్మడి ముహమ్మదుశాహు కడపటిదివములలో దక్కనుకుచ్చి సుల్తాను అంగరత్నక బలమును బ్రవేశించెను. ఇతడు మొదట బహమనీసుల్తానుయొక్క వేటకుక్కలను గాపాడు చేర్యగాడుగ నియమింపబడినట్లు రాయవాచకమునందు కలదు. 2 ఇది యంతనశ్చిత్తము.

1. చూ: అనుబంధము, 'కాటూరు'.

2. రాయవాచకము, ఆం. సా. పరి. పత్రిక, సంచి. పుట 81.

యను. ఇతడు నెఱచిన; నేర్పరియైన దశవాని; సుల్తాన్ ఇమ్మడి మహమ్మదుశాహు రాజ్యప్రారంభ దశయందు తెలం గాఢమునకు పాలకుడాయెను. సుల్తాను దౌర్బల్యమును సందర్భపఱచుకొని, తక్కిన బహమనీ సామంతులందరికలెను, స్వతంత్రుడాయెను. కృష్ణరాయలు సింహాసనము నధిష్ఠించిన త్రోత్రిలో నితడు దనపేర నాణెములను ముద్రించుకొని ఖుద్వా జనునించుకొని విజస్వాతంత్ర్యమును బ్రకటించుకొనెను. ఇతడు ఆసఫాదు, ఇతని రాజ్యకాంక్షకు పేరలేదు; తెలుగుభూమి కంతటికిని తానె యొడయుడను గావలయునని ఇతని కోరిక. కావున, గజపతులతోడను విజయనగర రాయలతోడను పోరితని కని వార్ధమాదెను.

కృష్ణరాయల ప్రథమ తురుష్కయుద్ధముననే కుల్లీ కుద్దుశాహుని కత్తిపోటు రుచిజూచియుండెను. రాయలు సింహాసనము నెక్కియు నెక్కకముందె జిహ్వాదును బ్రకటించి విజయనగర సామ్రాజ్యముపై నెత్తించిన బహమనీసుల్తాను రెండవ మహమ్మదు శాహునకు దోడునడచి కృష్ణాతటమున ఘోరసంగ్రామమున నిర్జితై పాటిపోయిన ముగ్గురు దునెవారు లోలో కుత్తుకాహుక్కాను. ఈ పరాజయ మతని హృదయమునకు శిల్పప్రాయమై రాయలతో పదింబదిగ బోరాడ బురికొల్పినది. ప్రతి సంవత్సరమును అతడు విజయనగరసామ్రాజ్యముపై దండయాత్ర వెడలువాడె! క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్ద ప్రారంభదశయందు విరచితమైన 'తారిఖ్-ఇ-ముహమ్మదు కుల్లీ కుద్దుశాహీ' యను గోల్కొండ సుల్తానుల చరిత్రయందు సుల్తాన్ కుల్లీకుత్తుకాహుకు గృష్ణరాయలతోడనే యుద్ధములు కొన్ని విభలముగ వర్ణింపబడియున్నవి. ఈ చరిత్రప్రకారము ఆ యుద్ధ మంతయు రెండు రాజ్యముల గడిప్రదేశములందుండిన గిరిదుర్గము లెడింటి చుట్టు నడచినది. జీవరవాండ ముట్టడితో యుద్ధము ప్రారంభమైనది; కుల్లీ కుత్తుకాహు తన సైన్యములనంటి కొటను ముట్టడించి స్వాధీనపఱచుకొనుటయే కాక యచ్చట హిందూదేవాలయములను కట్టడములను మడియగొట్టించివాని స్థానమునమసీదులను గట్టించెను. ఈ వార్త విన్నంతటనే కృష్ణరాయలొక గొప్ప సైన్యముతోగూడ కుత్తుకాహీ రాజ్యముపై నెత్తించి గడిప్రదేశమున జాలభాగము

దొక్కిచూచి పాతుగావించెను; సుల్తాన్ కుల్లీ యంతట నొక చిన్న సైన్యముతో నతని దఱుముటకు వచ్చెను ఉభయ సైన్యములును పానుగల్లు దుర్గముకడ వారసీల్లినవి; యుద్ధమున గృష్ణరాయ లోడి పాటిపోయెను; తరువాత కొంతకాలము ముట్టడి నడచిన పిమ్మట రాయల బంధువైన దుగ్గాస్యకుకు పానుగల్లు కొటనుసుల్తాన్ కుల్లీతశము గావించి రాజ్యముతో గూడ నవటు నాపిపోయెను; అచటినుండి కుల్లీకుత్తుకాహు ఆ దుర్గమునకును గోయిల్ కొండకును మధ్య నుండు గమ్మరమును ముట్టడించెను. రెండు నెలల పర్యంతము ముమ్మరముగ ముట్టడి నాగినది. దుర్గపాలకులు మొండిచైర్యముతో దుర్గసంరక్షణకార్యమును నిర్వహించినను నుదకు కొటను శత్రువులపాలు గావించి బహులు నెలలలనెనవారైరి. గమ్మరము స్వాధీనమైన పిమ్మట కుల్లీకుత్తుకాహు కొనలకొండ (కొయ్యలకొండ)ను ముట్టడించెను; కొన్ని నాల్గవ పిమ్మట తురకలు కొటగోలలో గండ్లు పొడిచి లోపల బ్రవేశించి బ్రతుక్కిరించిరి; అహిమిమ్మట శత్రువులన్నిరిండుటకు సాధ్యము గాకపోయినందువల్ల దుర్గసంరక్షకులు కొటను శత్రువులకు గైవసము జేయబలసి వచ్చెను.

కొనలకొండను సాధించిన తరువాత కొన్ని యేండ్లు గడచినవి. కుల్లీకుత్తుకాహు ప్రతాపదుర్దగజపతి నోడించి కృష్ణాగోదావరుల మధ్యనుండు తీరాండ్రభూమిని స్వాధీనము జేసికొనెను. అతడు గజపతితో యుద్ధము నేయుచుండగా గృష్ణదేవరాయలు గడిసిమలపై దండెత్తి వచ్చెను. సుల్తాన్ కుల్లీ యుద్ధప్రయత్నములు పూర్తి జేసికొని కొండబీటికివచ్చి యా దుర్గమును ముట్టడించెను; కాని యది నిరర్థ్యం తిరముగ నాగలేదు. తెల్లముకొండ వినుకొండ దుర్గములందు కాపుండిన రాయరాజుల పలు మారు రాత్రులందు ముట్టడికాదులచైబడి వారి కపార నష్టము గలిగించెను; కావున కుల్లీకుత్తుకాహు కొంత దగదుతో దన కుమారుని హైదరుఖానుని కొండబీటి చుట్టును గాపుంచి స్వయముగ తెల్లకొండపై నడచి యా దుర్గమును ముట్టడించెను. అచ్చటి రాయరాజ్యము నిర్వృక్ పరాక్రమముతో బోరినను కొటను దుదకు కుత్తుకాహున కొప్పజెప్పబలసినవారైరి. ఇంత

లోపలన కొండవీటిని ముట్టడించుచుండిన కుత్తు
కాపీ దండు ఘోరముగాను యాధిపత్యము సంఘీ
రింపక తిరుగుబాటుచేసెను; ఇంట నీ కుల్లకుత్తుకాపూ
కొండవీటి బోవలనివచ్చెను; ఘోరకొండ మహమ్మ
దీయులకు వశమైనదని తెలియవచ్చినంతటన, కృష్ణ
రాయ లోక గొప్పనైనవనును. కొండవీటి రాజ్యము
నుండి తురకలను బాటదోలి వారాక్రమించుకొన్న
దుర్గములను రాష్ట్రము మరల స్వాధీనము చేసికొనుట
కొలంకొనెను; కాని యా సైన్యమును ఘోరకొండ
జేరగనే వారి రాక నెరిగిన కుల్లకుత్తుకాపూ కొండ
వీటినుండి జేరిగమె తిరిగవచ్చి యాకాస్మికముగ మైబడి
యుద్ధమున వారి నోడించి పాటదోలెను; పిమ్మట
నరిడు కొండవీటికి మరలివచ్చి యా కొటను గూడ
సాధించెను. కొండవీడు క్రైస్తవశత్రువారైన విన్నం
తిని, కృష్ణరాయలు దన యల్లుడును సేనాధిపతియు
నైన కిరరాయల యాధిపత్యము క్రింద నొక లక్ష
దళము నా దుర్గమును మరల జయించి వశపఱచు
కొనుటకొలంకొనెను. రాయసైన్యము వచ్చుటనుగని
కుల్లకుత్తుకాపూ కొండవీటిని విసర్జించి కొండపల్లి
నైపు తరలిపోయెను. హిందువులు జన్మించి తలు
మును బోయిరి. వారు సమీపించునదాక ఊరక
యుండి కుత్తుకాపూ దబాలన వారిపై నురికి పంచ
బంగాళము గావించెను. ఇట్లు నిర్మితమైన హిందువులు
వనుదిరిగి కొండవీటికిబోయి యా దుర్గమున జొరబడి
ద్వారములను మూసికొనిరి. కుల్లకుత్తుకాపూ వారిని
వెంబడించవచ్చి కొండవీటిని మరల ముట్టడించెను.
కుత్తుకాపూధాటి కాగబాలక హిందువులు, సంవత్స
రమునకు మాడు లక్షల చూపులను గప్పముగట్ట
నొప్పకొని, యతని కరి గావుతైరి.

తాళిఫ్ - ఇ. మహమ్మదు కుల్లకుత్తుకాపీయందు
వర్ణింపబడిన యుద్ధవృత్తాంతము సంగ్రహముగ నిది.
యుద్ధవృత్తాంతము నింత విపులముగ విరచించిన
చరిత్రకారుడు యది యెవ్వడు జరిగినో తెల్పి

3. Briggs Ferishta III pp 355-57,
365-67.

4. కె. వి. లక్ష్మణరావు గారు-మహమ్మదీయ
మహాయుగము, పుటలు 368, 69.

5. డిబ్.

యుండిన విషయ గ్రహణమునకు బాలగ ననుకూలపడి
యుండెడిది. అట్లాతడు తెల్పియుండకపోవుటచే నీ
యుద్ధచరిత్రము దురవగాహమై తప్పుతలంపులకు
దానక మైయున్నది. కొండలు సుప్రసిద్ధచరిత్రోధకుల
మహమ్మదీయ చరిత్రగ్రంథమున వివరించియుండు
యుద్ధవృత్తాంతమంతయు గల్పనాకథయని ద్రోసి
పుచ్చియున్నాడు. కావున మొట్టమొదట నీ యుద్ధ
కాలమును నిర్ణయించుట కర్హము. కుల్లకుత్తుకాపూ
యొక్క దేవకొండ ముట్టడిలోగా ఈ యుద్ధము
ప్రారంభమైనది. మొదట నీ దుర్గము గజపతులకు
జెల్లుచుండినది. క్రీ. శ. 1460 వ సం॥మున కపిలేశ్వర
గజపతి యాజ్ఞాబొప్పన నతని పుత్రుడందీరదేవుడు
దేవకొండ వెలసులకు దోచుచు నప్పటినుండి క్రీ. శ.
1515 సంవత్సరమున గృష్ణరాయలు గజపతి సామ్రా
జ్యముపై దండెత్తివచ్చుచు దేవకొండలో గూడ
తెలింగాల దుర్గముల నన్నిటి సాధించువఱకును నది
గజపతుల యాధీనమండె యుండినది; కావున కుత్తు
కాపూ దాని ముట్టడించినది క్రీ. శ. 1515 నకు దూ
వారిసైన్యముండవలయును. తరువాత పానుగల్లు గమ్మర
కోవలకొండదుర్గము లన్నియు నొకదాని వెనుక
నొకటిగ కుత్తుకాపూచే నైదాబునెలల కాలమున
జయింపబడినట్లు చెప్పియుండుటచే నది కుత్తుకాపూ
నకు క్రీ. శ. 1516 వ సంవత్సరమున వశమైనట్లు మనము
నిశ్చయింపవచ్చును. కాని క్రీ. శ. 1516 క్రీ. శ. 1517
జంటలల్లూరాపు పంతులు గారు అద్దంకి గంగాధర
కృత తపతీసంకరణ ఖీకలోని కుల్లకుత్తుకాపూ
ప్రళంసాత్మకములైన—

“పదమట సవాయి బసవని గా జేసి

యదట గొయ్యలకొండ యావరించె

ద మది (రి) మి (మ) ల్లా ఖాను దక్షిణంబున గొట్టి
హరియించె పానుగల్లాదిగల.”

అను సీసపద్య చరణముల సాధారణముగొని
‘ఈదమదిమల్లాఖాను దక్షిణంబున గొట్టి’ తెలియదు. కాని
యతడు తురుష్కు డనుటకు సందేహములేదు. అది
సాహాయ్యక సేనానియైయుండనోవు. కావున గుహు
సాను పానుగల్లును రాయలయొద్దనుండి తీసికొనియె
నన్న వార్తకల్ల’ యని వ్రాసివారు. కుత్తుకాపూ
దమదిమల్లాఖానుని దక్షిణపానుగల్లాదిదుర్గములను గొని
యెవని గంగాధరకవియన్నంతమాత్రమున, గృష్ణరాయ

లకాతడోడించి యా దుర్గము స్వాధీనపఱచుకొనెనని తారీఖ్ - ఇ - ముహమ్మదు కుల్లీకుత్బుశాహీయందు చెప్పబడిన వృత్తాంతమును, 'కల్ల'యని త్రోసిపుచ్చవలసిన యావశ్యకతలేదు. ఎలన, రెండును సత్యమే కావచ్చును. పానుగల్లు మొదలగు దుర్గములను కుల్లీ కుత్బు శాహీకాసారి కృష్ణరాయలను జయించియు మఱి యొకసారి దమదిమిల్లాఖానుని బాబుదోలియును స్వాధీనము చేసికొనియుండు వచ్చునది.

ఇకకొంప పీఠీ యుద్ధవిషయమును విచారించుము. తారీఖ్ - ఇ - ముహమ్మదు కుల్లీకుత్బుశాహీ లోజెప్పినట్లు ముల్తాకుల్లీ కొంపపీఠీపై నెత్తివచ్చినది వాస్తవముని పరిశోధకు లొప్పుకొనుచున్నను, అందు వక్కాణించినట్లు విజయముగాక

6. జరిగినవాస్తవము గూఁపి నింతియయని తోచుచున్నది. ఇందు కేర్లోనబడిన దుర్గములన్నియు నిప్పటి ప్రాచారాబాదు రాజ్యమునందలి మహబూబ్ నగరమండలము నందున్నవి. జేవరకొంప నల్లగొంప జిల్లాపరిపాక్షమును పానుగల్లు గన్నుర కోవలకొంపలు మహబూబునగర పశ్చిమస్రాంతమునం దొంపింట్రిచేరువయందున్నవి. క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దప్రారంభమున విజయనగర విజాపుర గోల్కొండరాజ్యముల పాలీమేరలను ఇచ్చటనే సంధించుచుండినవి. ఈప్రదేశమువృషు మయ్యలగుట్ట; కావున పై కేర్లోనిన దుర్గములన్నియు డిల్లము, కేతులమారుచుండుట యందు వింతి యేమియు లేదు. కోవలకొంప పీఠీయందు ప్రధానదుర్గము; దాని చరిత్రననుసరించియే తక్కినవాని కథయు నడచెను. 16 వ శతాబ్దప్రారంభమునది విజాపురరాజ్యస్థాపకుడగు యూసఫ్ ఆదిల్ ఖానుని యాధీనమందుండెను. క్రీ. శ. 1511 వ సంవత్సరమున గృష్ణరాయలీ తరి వధించి కోవలకొండను దిత్తివీరదుర్గములను రాష్ట్రీయులను వశపఱచుకొనెను. క్రీ. శ. 1584 వ సంవత్సరమున కోవలకొంప కుల్లీకుత్బుశాహీనునకు జెల్లమండినది. విజాపుర ప్రభువగు ఇస్మాయిల్ ఆదిల్ శాహీదుర్గమును గైకొనుటకు వచ్చి ముట్టివేసి యదటనే కోటను సాధింపకముందు న్యాధిగ్రస్తుడై మృతినందెను. (Briggs Ferishta III p. 71) కావున కుద్దుశాహు సవాయని బసవని గావించె కోవలకొండవాసరించినదియుదముదమిల్లా ఖానుని గొట్టి

రాయలచే పరాభూతుడై పాఠీపోయెనని నిశ్చయించి యున్నాడు. వీరు తమ యజ్ఞప్రాయము సత్యమైనదని నిరూపించుటకు న్యూనిజమున్నగు సమకాలిక రచయితల వ్రాతల నుదాహరింతురు; కాని న్యూనిజసాత్వము నాధారపఱచుకొని తారీఖ్ - ఇ - ముహమ్మదుకుల్లీ కుత్బుశాహీయందలి యుద్ధవృత్తాంతము సత్యాత్యక్తముగాదని వాదించుట తగవుగాదు. ఎలనగా, న్యూనిజ, కేర్లోను దింపయూత్ర తారీఖ్ ఇ - ముహమ్మదు కుల్లీ కుత్బుశాహీయందు వర్ణింపబడిన దండ్ యాత్రకంఠే భిన్నమైనది. న్యూనిజ చెప్ప దంపయూత్ర. క్రీ. శ. 1519 సంవత్సరముననో యంతకు కొంచెము ముంవో జరిగినది. కృష్ణరాయలు కలింగవిజయము సంపూర్ణమైనవిమ్మట విజయనగర

పానుగల్లు మొదలగు దుర్గములను హరించినదియు సత్సూర్యముజరిగియుండువలెను. ఎప్పుడోనిశ్చయించి చెప్పటకు దగిన సాత్వ్యములేదు; కాని యది 1580-84 ల మధ్య జరిగియుండువచ్చును. ఎలనగా క్రీ. శ. 1529-30 సంవత్సరమున వీరుప్రభువైన బరీదు నకును ఆదిల్ శాహీనునకును యుద్ధమునడచెను. ఈ యుద్ధమున ఆదిల్ శాహీనునకు వీరారు పాలకుడైన ఇమాదు శాహును, బరీదునకు కుత్బుశాహును తోడువచ్చిరి; కాని బరీదువత్తమునకు ఓటమిగల్గెను. ఆదిల్ శాహు వీరును స్వాధీనముచేసికొనెను. ఈ సంవత్సరమున ఆదిల్ శాహు కోవలకొంప గన్నుర పానుగల్లు దుర్గములను స్వాధీనపఱచుకొనియుండువచ్చును; ఎలనగా నతని, పుత్రుడగు మల్లాఖానుడీ యుద్ధమున దండ్రీక బాటుయై నిరీచి కేర్రులతో బోట్లాడెను. (Ibid p. 64). ఇతడు గంగాధర కవి కేర్లోన్న దమది లేక దమరి మల్లాఖానుడు. దమది లేక దమరియనునవి రెండును అవపాఠములు. 'తజిమి' మల్లాఖాను అని యుండువలెను. తరువాతి కుత్బుశాహీదిలు శాహీయుల నోడించి యీ దుర్గముల నన్నిటిని కైవసముచేసికొని యుండువలయును. కావున వీరుదుర్గములను కుత్బు శాహు కృష్ణరాయల నోడించి కైకొన్నది క్రీ. శ. 1516 నందగుటలన గంగాధరకవి వాక్యముల నాధారపఱచుకొని తారీఖ్ - ఇ - ముహమ్మదుకుల్లీ కుత్బుశాహీ సాత్వ్యమును నిరసించి త్రోసిపుచ్చుట సమంజసముగాదు.

మునకునచ్చి తిమ్మరసయ్యను అతనికి నాయకరమున కిచ్చియుండిన కొండవీటికి ప్రయాణము జేసి యుండును. అతడవటికి బోయి చేరకముందే కుత్తుకాపూ దళవాయి - మదార మలుక యను మహమ్మదీయుడు అటువది వేల సైన్యముతో నతని నెదిరించెను. రెండులక్షల ఫౌజును, వెంటచెట్టుకొని పోవుచుండిన తిమ్మరసు నానిని సులభముగ నోడించి భార్యాపుత్రులతోగూడ చెజబట్టి విజయనగరమున కుండును. వారందఱు నచట చెజసాలయందు మృతులైరి.

తారీఖ్ - ఇ - ముహమ్మదు కుల్లీ కుత్తుకాపీషాయందు వర్ణింపబడిన దండయాత్ర క్రీ. శ. 1526 న తరువాతి నడచెను. ఎలన నతడు గజపతిని జయించి కృష్ణానదీ దావరలు నడిమి వీరాంగ్రదేశమును జయించి న్యాయము జేసికొనినవిమర్శలు కొండవీటిని యట్టడించి నట్లు చెప్పియున్నది. కుల్లీకుత్తుకాపూ విజయముల కప్పుడు కొండవీటిరాజ్యమున రేగిన యల్లరియే ముఖ్యకారణము. క్రీ. శ. 1515 మొదలు కొండవీడురాజ్యము గృష్ణరాయల సర్వశక్తిప్రధానయైన తిమ్మరసయ్యకు జెల్లమందున; అతని పక్షమునందలి యల్లడైన నాదెడ్ల గోపమంత్రి యారాష్ట్రముయొక్క పాలనకార్యమును కొండవీటినుండి జరుపుచువచ్చెను. ఆసంవత్సరమున గృష్ణరాయలు దినకుమారుడైన తిరుమలదేవ మహారాయలను నాటండ్ల బాలుని తిమ్మరసయ్య కుమారులగు తిమ్మదండనాయకుడు విషప్రయోగముచే జంపినాడని విశ్వసించి తిమ్మరసయ్యను నతని పుత్రులను సోదరులను బంధించేసిచెజబట్టించెను; కాని తిమ్మదండనాయకుడు చెజనుండి తప్పించుకొని సాంధ్రారణ్యమునకు బారిపోయిబంధిపోటు దొంగలకునుదారి దోపిడిగాండ్రును ఇరవైన యొక దుర్గమునుబోయిచేరెను. ఆ దుర్గాధ్యక్షుడతనికి బంధువగుటచేత నతని జేరదీసి యతనికి వలసిన టైలు సాయమొనర్చెను ఆ దుర్గమును బ్రధానస్థానముగ జేసికొనికృష్ణరాయలతో యుద్ధమునెయి గడగెను; రాయలూతని యల్లరి నణచివేయుట కయ్య పరసయ్య నాయకత్వముక్రింద నొక గొప్ప సైన్యము

సంపవలసవచ్చెను. అయ్యతరగు తిమ్మదండనాయకునికి మనికిపట్టిన దుర్గమును జాటుముట్టి సాధించి యతనిబట్టి విజయనగరమునకు గొంపోయి రాయల ముందుంచెను. కోపాద్రిక్తుడై రాయలూతని సోదరుని, తండ్రియైన తిమ్మరుసును చెజసాలనుండి రప్పించి కన్నులు బొడిపించి మరల కారాగారమున బంధించెను. తిమ్మదండనాయకుడు చెజసాలయంద మృతిపంచెను. 8

తిమ్మదండనాయకుని తిరుగుబాటువలన కొండవీటి రాజ్యమున శాంతి చెడి సంతోభము గలిగినది. తిమ్మదండనాయకుడు పోతపోయిన సాంధ్రారణ్య పర్యతిప్రదేశము శ్రీశైలస్థాని. అతని కౌశలమునగిన మట్టమతని బావ నాదెడ్ల గోపమంత్రి. తిమ్మదండనాయకుని తిరుగుబాటునకును కుల్లీకుత్తుకాపూ కొండవీటిదండయాత్రకును పరస్పర సంబంధ మెద్దయేనియు గలవో తెలియదు. కాని యించుమించుగనని యేకకాలముననే సంభవించినవి. అనొన్యసంబంధ ముండినను లేకపోయినను తిమ్మదండనాయకుని యల్లరి మూలమున గలిగిన సంతోభము కుత్తుకాపూ దండయాత్రకు బాలగ ననుకూలించె ననుటకు సంశయములేదు.

తారీఖ్ - ఇ - ముహమ్మదు కుల్లీ కుత్తుకాపీషాలో జెప్పినట్లు ఈ దండయాత్రయందు జయము కుల్లీ కుత్తుకాపూకు జేకూరెననుట సంశయాస్పదమైన విషయము. హిందువు లోడి దుర్గము సంరక్షించుకొన నేరక కప్పము కట్టెదమని యొడబడినంత మాత్రమున కుల్లీకుత్తు కొండవీటిని హిందువులకే విడిచిపెట్టి పోయినన్నది నన్యదగిన సంగతికాదు. ఇది సుల్తాన్ కుల్లీషద్దతికి వ్యతిరేకమైనది. అతనికి గలిగిన యపజయమును గప్పిపెట్టుటకు తారీఖ్ - ఇ - ముహమ్మదు కుల్లీ కుత్తుకాపీషా వయిత యవలంబించిన కుయుక్తి ఇది యని తోచుచున్నది. ఈ కలంపు కళాపూర్ణోదయ పీఠికయందలి,

“వదలక యుత్కలంధ్రుని సవాలు
బరీదు నడంచు దుర్గయ్యం
గురుపనముల్ దల్లెలి గొట్టె
మహాద్భుత సంగరంబులో

గదిరిచి కొండవీటికడ నెవ్వరు
సాటి విచిత్ర కౌర్య పం

7. Nuziz. Sec. Forgotten Empire
p. 322.

8. Ibid pp 360 - 61.

పదవన నారసింహ విభవటికి నార
నృపాల మారికికా."

అను పద్యమువలన దృఢముననున్నది. ఇందు
కురుపనమల్ల నువలన నందల నారపరాజు కొండపిటి
దగ్గర యుద్ధమునం జోడించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.
ఈ నందలనారపరాజు ఆరెపిటి బుక్కరాజునకు ముప్పును
మడు; మఱియొక ముమ్మనుమడైన అలియరామరాజు
కృష్ణదేవరాయల యల్లుడు; ఇతని నే తారీఫ్-ఇ-ముహ
మ్మను కులీకుత్బుశాహీ రచయిత శివరాయలని
చేర్చొనియున్నాడు. ఇతని యాధిపత్యముక్రిందనే
కృష్ణరాయ లొక ప్రచండ వైస్యమును కులీకుత్బు
శాహును కొండపిటినండి తఱివేయమని పంచి
యుండెను. కావున లక్ష్మణరావుగాగు వచించినట్లు
'కొండపిటికిడి నోడిపోయినది కుత్బుశాహుగాని
హిందువులుగా'రని స్పష్టముగ జెప్పవచ్చును.

కృష్ణరాయలకు సుతుపనమల్లతో జరిగిన
యుద్ధములలో నాద్యమున జయము సుతుపనమల్లకే
గలిగినది; కలింగ దిగ్విజయమున నిమగ్నుడై యున్న
తరి యాదిత్యశాహు కుత్బుశాహు లిద్దరును గలిసియో
ప్రత్యేకముగనో విజయనగర సామ్రాజ్యగడిదుర్గము
లను గొన్నింటి నాక్రమించిరి. కృష్ణరాయ లక్ష్మల
ఆదిత్యశాహు నోడించి రాయమారు ముద్గలు దుర్గముల
మరల స్వాధీనపఱచుకొన్నను కుత్బుశాహుక్రమించిన
కోవిల కొండగిన్నరపానుగలు దేవరకొండ దుర్గములు
నాలుగు అతని యధీనముననై నిలిచిపోయినవి; కొండ
పిటి రాజ్యమున తిమ్మదండనాయకుని హావలి మూల
మున గుల్తాక కుత్బుశాహునకు మొదట జయము
చేకొనెనను చివరకు నిర్జితుడై నిజరాజ్యమును బోయి
చేరెను.

అ ను బ ం ధ ము

కా టూ రు,

కలింగ విజయానంతరము కృష్ణదేవరాయలు
కొటూరు రాజ్యముపై దండు వడలెనని న్యూనిజా
వ్రాసియున్నాడు. కొటూరు దండయాత్ర ప్రశంస
మఱి యెచ్చటను గానరాదు; కావున దీని దిరిత్రను
గమగొనుటకు న్యూనిజా గ్రంథమునకంటె సాధనాంత

1 న్యూనిజా గ్రంథములో ఆ పట్టణము చేరుం
డవలసిన తావు కూనస్యముగ వదలివేయబడి యున్నది.

రములేదు. అతడు వివరించిన కొటూరు వృత్తాంత
మిది :—

"కృష్ణరాయలు ఒరియరాజుతో సంగి కొడ
బడి యెరిసి పుత్రకను చెండ్లియాడి యెరిసి రాణివా
సము చెలవదల్చి (కృష్ణ) నది కవ్వలి రాష్ట్రముతో
గూడ నతనికి మరల నొసగిన పిమ్మట కొప్ప వైస్యమును
సమకూర్చి కొటూరుపై దండు వడల సందీర్ఘదా
యెను. కొటూరునుండి బదివిండ్లనుండి (రాయల
యధికారము నంగీకరింపక). తిరుగుబాటు చేసియుం
డిన యొక ప్రభువు యెలబడిక్రిందనుండిన—యొక
రాజ్యము. చోళముండు తీరమందున్నది—(కృష్ణరా
యలు) దానిమీద దండు వడలి తత్ప్రభువు వసించు
చుండిన ముఖ్యపట్టణములయం దొకదానిని ముట్టడిం
చెను. దానిపేరు.....1 అది జలపరివృత్తము.

కృష్ణరాయలి పట్టణమును ముట్టడిచేయ గడిగిన
పుడు వానకాలమునటచే దానియట్టును వావరించి
యుండిన నది వల్లవచే నుట్పొంగి జలభరితమై ప్రవ
హించుచుండెను. తత్కారణమున ఆరివివలన నా పట్ట
ణమున పట్టిముప్పను గలుగదాయెను. ఆలస్యమును
సహింపక కృష్ణరాయలు తన యుద్ధయమును కొనసా
గనీయక యుద్ధపడుచుండిన యానది ముఖ్యశాఖను
దాటి దాని (యా పట్టణమును) దాకుటకు వీలు కలుగు
నట్లు దానినుండి పెక్కు కాలవలను ప్రవహింప పరి
వారమున కాడ్చాపింపించెను. (అతనికిడి) జనస్తోమ
మధి, ముగనుండుటచే నా కార్య మచిరకాలముననై
ముగిసెను. క్రొత్తకాలవ లన్నియు ద్రవ్యి యైన
పిమ్మట నదీప్రవాహమును వానిచైపు త్రిప్పించెను. నది
లోని నీరంతయు నల్పకాలముననై కాలవలమూలమున
బాళిపోవుటచే నది యడుగంటి లోతులేక వట్టిపో
యినది. అంతట నా పట్టణ ప్రాకారమును దాయ
టకు వలనుబడెను. ఏబదిపాయలసంక వేలు మార్గ
ముల నదీజలమంతయు బాళిపోయినది.

పట్టణములో గావుండిన లక్షకొల్లలమును
మూడువేల సుల్తపురౌతులును ధైర్యసాహసముల బ్రక
టించుచు చూరాఁగొరిగి బోరిరి; కాని వారి పరా
క్రమము వానిక్కొక వ్యూయిపోయినది; వారు
కృష్ణరాయలను పట్టణమును జొరనీయక యుద్ధపెట్టి
బాలరైరి. ఒక కొన్ని నాళ్లు పోరాటజరిగినవెనుక,
రాయలపట్టణమును బ్రకేరించి యందుండినవారి నంద

రిని సంహరించెను. అందు విస్తారము ధనముండినది. భూషణములను బహు సంఖ్యాకాశ్వచయమును మదహా స్త్రీధనుగాక యొకకోటి యాటుదడి లక్షల బంగారు పర్రావు లతోకీ హస్తగతమాయెను. ఆ రాష్ట్రము గైవసమైనప్పుడు కృష్ణరాయలు దన నాయకులతో నెవ్వరెవ్వరి కంటి చూత్ర మీదను నో యంతమాత్రము బంచయిచ్చెను. ఆ పట్టణమున నివసించుచు నా రాజ్యము నెలచుండిన ప్రభువును బంధీకృతునిగావించి విజయనగరమునకు గొనివచ్చెను. అతఁడచట రాయల చెఱయగు మృగు డాయెను.²

న్యూనిజా చెప్పిన కాటూరు వృత్తాంతమున సంభాషింపదమలైన యంశములు కొన్ని కలవు. కాటూరు చెప్పటికి రాయలకోపమునకు గుఱియైన తద్రాజ్యాధిపతి యెవ్వఁడు? తెలియరాదు. ఈ యంశములను సుష్టముగ చెలియజేయగల సాత్వ్యము న్యూనిజా చరిత్రయందుగాని యనంత్రుల మఱియందుగాని లభ్యపడదు. కావున నీ దంపయాత్ర చరిత్రను వివరింపబూనిన యాధునిక పరిశోధక పండితులు ఒకఁడు చెప్పినట్లు మఱియొకఁడు చెప్పక తల కొక గారి (నోకి) యభిప్రాయభేదమును చెలిపుచ్చి యున్నాడు. గజపతుల రాజనిధాయుల కలకఁపే కాటూరున్నారని హాసశబ్దం కృష్ణకాశ్మీ గారు³. సాధు సుబ్రహ్మణ్యకాశ్మీ గారు 'తేభాస్తు' అని కృష్ణ కాశ్మీ గారి యభిప్రాయమును నిరసావహించినవారు⁴. వీరి యభిప్రాయము సరికాదని నిరసించి కాటూరునగా కావేరరాజ్య మనియు నదియే యుమ్మత్తూరుని యను, న్యూనిజా భ్రమమైంది కృష్ణరాయల యుమ్మత్తూరు కలిందంపయాత్రల కాలక్రమమును దాగు మారు చేసినాడనియు వాదించినారు డాక్టరు, యస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు⁵. తొలఁత రాయచేటాచే కాటూరుని యూహించేసిన నూయలూరి తరువారీ కృష్ణస్వామి అయ్యంగారి యభిప్రాయము నంగీకరించినారు⁶. ఇది సమంజసము కాదని త్రోసేపుచ్చి

ఆచార్య కె. ఎ. నీలకంఠకాశ్మీ గారును డాక్టరు, టి. వి. మహాలింగము గారును, కాటూరును నది చెంగల్పట్టజిల్లా పాశ్చేరితాలూకాలోని తూర్పుసముద్ర తీరమున నుండు కాటూరును కుగ్రామమే యని నిర్ధారించినారు⁷.

ఈ యభిప్రాయము తెలఁపఁట కంగీకార్యమనిచారించుట యుక్తము—కాని యుమ్మత్తుగు న్యూనిజా కాటూరు వృత్తాంతమున దత్త్రేదేశ నిర్దేశమునకు సాగకములను నంశములను వివరించుట మిక్కిలియు నావశ్యకము.

(1) కాటూరునునది యొక రాజ్యముకేగు; అది చోళమండలతీరమున నుండెను.

(2) కృష్ణరాయల రాజ్యములో నొక ముఖ్య పట్టణమును నదిచే పరివృతమైనదనిని ముట్టడించెను.

(3) ఆరాజ్యమును బాలించుచుండిన రాజు కృష్ణరాయల దంపయాత్రకు పూర్వ మేబిదంపత్న రములనుండియు తిరుగుబాటుచేసియుండెను. ఈమాడంశములను ని ప్రశ్నేమున కనువర్తించునో యా ప్రశ్నేమున-కాటూరు రాజ్యముండెనుట సమంజసము; ఇందే యంశమునకు విశోధించినను అట్టి చోట కాటూరు రాజ్యముండెనని తలచుట యుక్తముగాదు.

ఇక కాటూరురాజ్య మెచట నుండెనో కనుగొందము. కలకఁపే కాటూరునా? తూర్పుసముద్ర తీరము నంతటిని పాశ్చాత్యులు చోళమండలతీరమని చెప్పవారు. కలకఁపే తూర్పు సముద్రదేశమునందున్నది. అంతమాత్రమున నదియే కాటూరునుట తగదు. ఏలన కృష్ణరాయల కాటూరు దంపయాత్రకు పూర్వ మేబిదంపత్నరముల (క్రీ. శ. 1519-20—50=1469-70) నుండి తత్పాలకుడు తిరుగుబాటు చేసియుండెనని న్యూనిజా చెప్పచున్నాడు. తిరుగుబాటునకు పూర్వ మతడు రాయసామంతి మండలాధిపతి యని తెల్లమగుచున్నది. అను నేని యతని రాష్ట్రము విజయనగర సామ్రాజ్యాంతర్గతమై యుండవలెను. విజయనగర రాణుల యధికారము కృష్ణరాయల కలింగ దిగ్విజయమునకు పూర్వమెన్నడును సింహాచలమున కవ్వరిదేశముపై సాగియుండలేదు. మఱియు గలకఁపే గజపతుల రాజధాని. అచట మొదట పూర్వ గాంగ వంశజులును నటునెనుకు సూర్యవంశజులును నగు గజపతులు రాజ్యమొనర్చిరి. వీరెన్నడును విజయనగర చక్రవర్తుల కరిగావులై యుండిరనుటకు లేక

2. *Nuz.* See the *Forgotten Empire*, pp 820-22.
3. *ASIAR*. 1908-9 p. 180.
4. *TDER*. pp 181-2.
5. *The Yet-remembered Ruler*, pp 9-11.
6. *Forgotten Empire*, p. 321. n. 1.
7. *Historical Inscriptions*, li. 228.
8. *Ep. Ind.*

మాత్రమైన నాధారము లేదు; కావున కటకమే కాటూరను నిర్ధారిత మంగీకరింపదగినది కాదు.

ఉమ్మటూరు కాటూరా? ఇది కృష్ణరాయల కాలమున గాని యంతకు ముందుగాని కాడవుల యధికారముక్రింద నుండెనా? కృష్ణరాయలలోడించి బండి కృష్ణుని గావించి విజయనగరమునకు గొనిపోయిన కాటూరు ప్రభువు కాడవ వంశజుడా? అను ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పవలసియున్నది. క్రీ. శ. 1828 వ సంవత్సరమున మహమ్మదీయులు ద్రావిడదేశమును జయించిన తరువాత కాడవ వంశజు లడపాడవ నాగాకపోయిరి. విజయనగర యుగకావనములలో గాని మఱి యన్యదర్శితాధారములందుగాని కాడవుల ప్రస్తావ మెందును గానరాదు. కాడవు లనగా పల్లవులు. క్రీ. శ. 10 వ శతాబ్దారంభమువఱకును పల్లవుల యధికారము పశ్చిమాంధ్ర దక్షిణకర్ణాటక భూములపై సాగినది. తరువాత వీరి యధికారము తీగించి వారి రాష్ట్రము చోళసామ్రాజ్యమున గలది పోయినది. క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దమునకు కొప్పెరుం జొంగునుకాడవ ప్రభువు ప్రవీణకెక్క నొండుమంజులమున చాలభాగమునేలెను. అతని యధికార మెన్నగును ఉమ్మటూరుపై సాగలేదు. మఱియు విజయనగరరాయలకాలమునందు ఉమ్మటూరునేలిన రాజు వంశము కేవలము కర్ణాటకవంశము; మఱియు, దాము పాశ్చాత్యుగాంగరాజుల యొక్కయు హొయసలు యొక్కయు సంతతివారమని వాగు చెప్పవలసివీరి. కాడవులకును వారికిని సంబంధమున్నట్లగుపడదు. ఇంతకుండు బ్రబలమైనచోక్షేపము యొక్కటికలదు. కాటూరు ప్రభువు ముగ్గుపట్టణమువలె కృష్ణరాయలచే సాధింపబడిన యుమ్మటూరులోని శివక సముద్రమధ్యయ కావేరిమగ్గునమైనను, నది మైసూరు పీఠభూమిపై నున్నది కాని చోళముండు తీరదేశమున లేదు. ఈ రెండు కారణములవల్లను కాటూరునది కాడవరాజ్యమనియు వాని కుమ్మటూరు రాజధానియనియు దలంచుటకు వీలులేదు.

ఇక న్యునిజువించిన కాటూరు పొన్నేరితాలాకాలాని ఆచేరిటి గ్రామమా? ఇది పై నుడివినట్లు చోళముండు తీరదేశమునందున్నది. మఱియు దత్తేరి సరముల సొక యేఱుప్రవహించుచున్నది. కాని యా ప్రాంతము నేలుచుండిన ప్రభువు కృష్ణరాయలదండ

యాత్రకు మునుపే బది సంవత్సరములనుండి తిరుగుబాటుచేసియుండెనుట విశ్వసీంపదగినది. విలసనీ ప్రాంతభూమియంతయు క్రీ. శ. 1491 పర్యంతము సామనరసింగరాయల యేలుబడిక్రింద నుండి నది. తరువాత ఇమ్మడి నరసింహతమ్మరాయల కాలమున రాజ్యసంరక్షకుడైన నరసానాయకు దుదయగిరికడ గజపతి నోడించి సముద్రతీరమున నెన్యమును నడిపించుకొనిపోయి ద్రావిడదేశమును బ్రవేశించి యడటినుండి దక్షిణ దిగ్విజయయాత్ర సాగించి నట్లు వర వాం చి కా పరిణయమునందు చెప్పియున్నది. 9 నుండిరముంజలమును బ్రవేశించుటకు ముందుగాని తిరువారీగాని సముద్రతీరదేశమున నతిదైవ్యరితోడను గురుప్రముతేసినట్లు చెప్పియుండులేదు. ఈ దండయాత్ర క్రీ. శ. 1496 వ సంవత్సరమున నడచెను. నరసానాయకు డీ సందర్భమున రామేశ్వర పర్యంతము రాజ్యము సల్పుచుండిన దాక్షిణాత్య భూపాలురకల్ల జయించెను. 10 వీరనరసింహరాయల కాలమునగాని కృష్ణరాయల రాజ్యారంభకాలమునగాని పొన్నేరి ప్రాంతభూమిని రాయల కనకుడై యుండిన మాంజెరుకు గోక్క జేలుచుండినట్లు సించుటకు దగిన సాక్ష్యములేదు. కావున పొన్నేరిప్రాంతమున చోళముండు తీర ప్రదేశమున నదితలమున కాటూరును పేరుగల గ్రామ మొకటి యున్నను నదియే న్యునిజు వర్ధించిన కాటూరిని తలచుట పారభాటా.

మఱి యా కాటూ రెచ్చట నున్నదనుట విచారణార్హము. కాటూ రినునది కాయత్రాగు కావచ్చును. ఇది మధురక పక్షిణ దిగ్భాగమున తిరునేల్వేరి ప్రాంతభూముల నేలుచుండిన పాండ్యవంశజులలో సొక శాఖవారికి రాజధానియై యుండెను. అప్పటి పొన్నేరియు ప్రయాణీకులను గంధక రైలు దినిని జేర్చునీయున్నాడు. 'ఆ తీరదేశమునకు రాజధానియైన మాచుకుడి ప్రభువును 'కాయత్రోరాజు'ని పిలువరు. అతడు మాచుకు', అని కైట్రోడి బస్తోయను నతడు చెప్పియున్నాడు. || సింహళవిజయ చరిత్రను రచించిన కైరసుపాదీగారు 'కేత్రో' నేలు చిన్న రాజులను జేర్చునీయున్నాడు. ఇట్లు పొన్నేరిగు రచయితలచే కాయత్రోయని జేర్చిన బడినది కాయత్రు పాండ్యరాజ్యము. న్యునిజు కాటూరునుగూర్చి చెప్పిన ముఖ్యాంశములు కాయత్రునకు సరిపావుచున్నవి. కావున కృష్ణరాయల క్రీ. శ. 1519-20 వ సంవత్సరమున జయించిన కాటూరి కాయత్రుగు రాజ్యము గావచ్చును; ఇట్లని దృఢముగ శిప్పట్లకు వలనుపడదు; ఈ యంగమును దులుపునొకగు సాక్ష్యమింకను లభ్యుపపడలేదు.

9. Sources of Vijayanagara History.

pp 172-3

10. Further-sources I. pp 168. f

11. Queyros, The Conquest Ceylon,

pp 394. n. 1.

“హిమగిరితనయే...”

శ్రీ క్రావ్విడి లక్ష్మన్న

“కారదమ్మ, కారదమ్మ” ఉన్నరని నిట్టూరుస్తూ పీఠిరమ్మం యెక్కి నెమ్మదిగా పిలిచింది ఉమాదేవి చువ్వాళ్ళుం తెంకుంటులవేళ. అగ్గి కత్తెలున్ను. ప్రాణికోటిసర్వం ఎంపగాకుకి సామ్యునిర్ది పడిపోయినట్లుంది. ఎక్కడో రెండు బిగుల వెనక తిరుగాకుతున్న “అయిన్ క్రీమ్” అమ్మ వాళ్ళ కేకలూ, అంతకంటే దూరంలో ఉన్న అఫీసుల్లో పనిచేసుకుంటూన్న వాళ్ళ బీ మినోయిస్తే, ఊరు నిద్రలో యిందనే తెప్పొప్పు. గోకల్ ఫండు వాళ్ళ ధర్మమా అని నుకూచిపడ్డ మొహంలాగ తియారయిన రోడ్డుమీద పలదగాజల్లిన సన్నులు తిపకా, సగం కరిగిన తారుమరకలూ, ఆ ముండుటెండ్లలో మిలమిగా మెరిసిపోతూ కళ్లు చిలిచిస్తే కాని చావు ఆనందవ్యం లేదు కందగట్టిగా యోరబారిన ములుంపైల చెరగుతో కుడుకుతుంది, ఉమాదేవి. ఎంపచెబ్బ మూలాన్ని యేకో అలా గనిపించింది కాని, నిజానికి ఆమె అట్టే సేపునేచి ఉంపవక్కర లేకపోయింది. పిలుపు వర్షివన గెండు నిమడలకి తిలుపు తెరుచుకుంది; వట్టివేళ్ళ తవక వొత్తిలిస్తూ కారద అభ్రవడనూ అభ్రపించింది.

“మీ—మీరా? ఇంత యెండలోన?” అని ముహూర్తమాత్రం ఆశ్చర్యపోయి, తిరిగి ఉత్తర కుణలలోనే “రండి, రండి...అక్కే, యిక్కడ కాదు. నాగడిలో కూచుంటాం రండి, అక్కడ చల్లగా వుంటుంది” అంటూ నోటినిండా పలకరించి, లోనికి తీసుకువచ్చింది.

“నిద్ర పోతున్నావు గాబోయి, పాపం.” కుంతవర్ణి అన్నట్టుగా అంది ఉమ, పానుకుముసం లాటి కారద వాయిలుచీరా, లాగా మెత్తరిందికి కత్తరించిన కాళ్ళటూ, కాస్త చెరుకుకాటుగా ఉన్న ఆ ముంగురుతో మాస్తూ.

“అక్కే—నిద్ర పోవడం లేదు. తలంటుకున్నానేమో, షేను క్రింద కూచునేసరికి జుట్టు కాస్త చెదిరినట్టుంది” సమాధానం చెబుతూనే కారద పెరస కామలాంటి ఉంగరపు వేలితో ముంగురుల వెంకిగోస్తి సరిరించుకుంది.

నీవగా, కాస్త చీకటిగా ఉన్న ఆ గదిలో కూచుని, వట్టివేళ్ళ తవకల మీదుగా వస్తున్న గాలి అనుభవించేసరికి రెండునిమషాల్లో తెప్పరిల్లుకుంది ఉమాదేవి. దానికితోడు కారద బలవంతంమూలాన్నూ, కూలానీళ్ళతో సత్పెట్టి మొహం కడుక్కుందేమో, కాస్త ప్రేమితపడింది కూడాను

తను అంటే యెండుకో అంత అభిమానం ఆ పిల్లకి? “ఆ—హా—హా. ఆ వరభక్తునాకు. మీరీ ఓవర్తిన్ను తీసుకోండి. ‘వల్లటి వోవర్తిను పానీయ’!” వాళ్ళే ఎవ్వోటయిజా చేస్తాడుగా!! అంటూ కిదిచినవ్వుతూ అలా కయిల్లు చెబుతూనే బలవంత పెట్టేసింది, కారద.

“చిన్నదానివి. ఈ మర్యాదా అంతా నాగానే వుండనో... అయినా, అనవసరపు క్రమ అమాయా.”

కాని, నిజానికి ఉమ అలా మన్నించమని అనవలసిన అగత్యం లేదు. అక్కడా అక్కడా చెప్పవలసివుంటున్న చెయివేటు తప్ప వేరేమీ ఆమెకి ఆధారంలేదని కారదకి తెలుసును. అందులోనూ ఏ యింగ్లీషు, తెల్లలో గనకనా? పది యిళ్ళలో కుదురుకుంటే ఏవో యిదవుతుంది అనుకోదానికి? సంస్కృతం ఆయిరి! మొగరాయళ్ళే వరీత. పాల్కు కావడానికి తెలుగుకన్నా సులభం అని అభూత ప్రాయ, సంస్కృతం—కేవలం యెలాగో తట్టతగలేదాం అని. అలాంటప్పుడు అడవిల్లకి పిలి అంతా కాని ఉంది యెదుప్తాయా? అసలు భుచ్చిలంగా

పెద్దకొడులు చదువుకునేవాళ్లు యెంతమంది? ఇహ సంస్కృతంకోసం ప్రాచీయ పఠేవాళ్లు మేమాత్రం? అందులోనూ మరి ఆ ప్రాచీన! ఆ భాష అంటేనూ, ఆ సారస్వతం అంటేనూ తల్లిదండ్రులకి యెంత ఉత్సాహం ఉంటే, పిల్లలకి యీ పరిస్థితులు కలిగేనూ? నూటికి తొంద్రైవం రొడ్ల కొట్టుగా చదువుకు పోతున్న వాళ్ళేగా? ఇంక యెవో ఒకటి కుదిరింది అంటే శబ్దమంజరి మొదలుకుని భాకులం వరకూ యేపాఠం చెప్పినా అల్లా పడేతీరం, కని బొమ్మలమీది వెంట్రుకల్లాగ యెదుగూ పొదుగూ లేకుండా; పైగా యింటికి యింటికి వొల్లమాలిన దూరం! పాపం, ఉమాదేవికి ఊరు మొత్తంమీద యెలాగో నాలుగుపాతాలు కుదిరేయి: ఉదయం ఓ రెండూ, మధ్యాహ్నం ఓ రెండున్నూ. అమ్మలక్కలే ఆరిండియోడియో ఆయిపోయిపో ఆ ఊల్లో ఆమె పరువు మర్యాదలన్నీ గూటిసి కనిపెట్టుకుని ఉండవలసివే. విదేశీస్తారని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఆయా పరిస్థితుల్లో మొగాళ్లు క చేరినవం చి యిల్లకి రాకుండానే పాతాలు ముగించుకుని గుమ్మం చేరుకోవలిసి వచ్చేది ఆమెకి. అంచేత ఉదయం, మధ్యాహ్నం, సాయంత్రం అన్నవిధేంద్రకుండా కలగలుపుగా కలిసి జరిగిపోయేది కోజులు, ఉమాదేవికి, నిత్యమున్నూ. వేసవికాలం అయినా అంతే.

“మధ్యాహ్నంపూట వస్తూ ఉంటానమ్మా” అని మొన్న వాళ్ళ అమ్మతో అంటూ ఉన్నప్పుడే భారదకి యీ పరిస్థితులు చూచాయగా తెలిసినా, బొత్తిగా యిలా. యెండ మండిపోతూన్నా, వచ్చేస్తుంది అనుకోలేదు. ఎంతపడి వస్తుంది అని మాత్రం తెలుసు. అందుకే కాస్త వోవల్లిను కలిపి “రెఫ్రెజరేటరు” లో ఉంచింది.

ఎన్నికైన పరిస్థితులలో క్రిమినవలసి వచ్చినా ఉమాదేవిమాత్రం, యెవో ఘోర తపస్సులో నిమగ్నురాలయిన దానిలాగ, ఎంతో క్రోధానిష్టలతో సాగించేది కార్యక్రమం. సంస్కృత కావ్యాలు ఆమెకి కరతలామలకం. అందులోనూ కాలిదా సంతేప్రసాదాలే పెట్టేది.

భారత చరిత్రపని నూసేసరికి, ఉమాదేవి ఓవరితీన్నూ వున్నాకోవడమున్నూ అయింది. ఆమెపై

చెలవతో పెదవులు కుడుచుకుంటూ ఉంటే, భారద పుస్తకం తెరిచింది. కుమారసంభవం కంట పడేసరికి ఉను పరవళి అయిపోయింది. అంతవరకూ ఉన్న ఆయాసం, నిస్త్రాగ్నా, బలీకా పూపంచలయి పోయినాయి. ఆమె పెదవుల మందహాసం తొణికిసలాడింది; కనిపాపల్లో కళ్ళలు మెరిసేయి. భారద పుస్తకం విప్పి యింకా స్లోకం తరుముకుంటూ ఉండగానే, దేవి వరసగా చదువుకు వెలిపోతోంది; రసవత్తరమైన ఘట్టాలు—ఒకటి, రెండూ, మూడూ, ఆ ధోరణిలో ఒక మాధుర్యం; ఆ విరుపుల్లో అర్థస్ఫూర్తి, ఆగమకాల్లో భావ సామర్యం—స్లోకం ఆయ్యేసరికి త్రోవే ఉగ్రూత లూగించేయికావు? దేవి పాఠం చెప్పడంలో మెలకువలే వేరు!!—

“ఇదుగో, చూడు, భారదా. నువ్వే ఉన్నావనుకో,” క్లిష్టతరమైన భావం మృదయూనికి హతుకు పోయేట్టుగా ఉదయిస్తోంది దేవి, —“నీ కన్నా వెయ్యి అంతస్తులు మెన్నన్నాటి ప్రేమించేవు. కేవలం కాముకన్యేనా కాదు; మనసారా వలచి వరించేవు. అతను, ఏ విదేశాల్లోనో పెద్దపెద్ద పరిక్షలు పాస్సయినవచ్చి, ఏవో పేర్ల ఉద్యోగం చేస్తున్నాడనుకో. నువ్వు—మాట వరసకి అనుకుందాం— అతనికన్నా యెన్నో మెప్పు దిగువ ఉన్నదానివి. కాస్త నాలుగువేళ్ళా నోట్లకి పోతున్న దానివే; అందగరైవి కూడాను. కానీ, మొత్తంమీద చూస్తే అతని వర్తననేడు; నీతరహా వేరు. ఇటువంటి పరిస్థితుల్లో అతన్ని చూద్దాం అనీ, అతనితో మాట్లాడదాం అనీ యెంతో అటమటించి పోతున్న నీహృదయం— అకస్మాత్తుగా ఆ సన్నివేశం తలపై పడేసరికి— ఎంతలాగ కొట్టుకుంటుందో కాస్త ఊహించు.

“సరిగ్గా అటువంటిదే సారస్వతీ శివుల ప్రణయంలో తొలిఘట్టం. శివుడు మహా విశ్వరథంకుడు. ‘విశ్వరథవిశ్వరాదిచ్ఛేత్’, అని ఆర్యోక్తేఉంది. అవునా? అయినా అంతకన్నా నిరాధింబరణీయింకోకుడలేదు. అనునిత్యం ప్రపన్న వచనంతో తపస్సు చేసుకుపోయే వ్యక్తి; కానీ కోపంవచ్చింది అంటే ముల్లోకాలూ భస్మం చెయ్యగల శక్తి ఉంది. ఇలాగ అదర్శ ప్రాయమువని అనేకగుణాలు అతనిలో యుదిఉన్నాయి. కాగా, చుక్కెసి ధవళ కాంతి దేహం. మరి అతన్ని చూసేసరికి

పార్వతి ముగ్ధహృదయంలోంచి ప్రేమవాహినీ పెల్లుబికివచ్చి, పొంగి, కట్టలు తెగి పారింది అంటే ఆశ్చర్యం ఏంవుందీ? అయినా అపరిచితగా? అంచేత వివిధ భావాలు విపరీతంగా పెనవేసుకుపోయి, నానా గందరగోళం చేసేసేయి ఆమెని. తపశ్వర్యా నిమగ్నమౌత తన నోములపంట కాబోయే నాడున్నా; భక్తి తత్పరతలో పడింది పార్వతి. కాని తన మనోవికారం మూలాన్న ఆ తపశ్వర్యకి యెక్కడ భంగంకలిగి ఏది శపించిపోతాడోనని భయంతో వొణికిపోయింది, పాపం. అంతలోకే త్రికరణమర్థిగా ఆరాధిస్తున్న ప్రేమమూర్తి స్వరించే సరికి వొల్లమాలిన సిగ్గువొళ్ళంతా కమ్మేసింది! భయం, భక్తి, సిగ్గు అనేయీ మూడు లక్షణాలూ జడపాయలాగ పెనవేసుకు పోయినాయిట, ఆమెలో. ఈమాట తెలిసింది! ఇప్పుడు చదునీ.”

అప్పటిదాకా వొట్ట మరిచిపోయి వింటూన్న శారద తిరిగి వాస్తవిక ప్రపంచంలోపడి, అఘట్టం మళ్ళీ చదివింది. అర్థం చేసుకుంది. గురువుగారి కాన్య పరికిలనకి లోలోపలే మెచ్చుకుంటూ ప్రంభించి పోయేసరికి—అంతలో ఉమాదేవీ అందుకుంది— “హిమగిరితనయే, హైమవతీ—” అని. దానిలో నాటికి పాఠం సమాప్తం. యవ్వనమూ యంతే. ఈ మాటలోనే పాఠం ఆరంభం అవుతుంది; దానిలోనే మళ్ళీ ఆటలు!

2

“హిమగిరి తనయే... హైమవతీ... హిమ... గిరి... తనయే...” ప్రకాంత సలిగంభీరంగా ఆరంభించిన ఆలాపన, అలా అలా గాలిగుమ్మటలూగ చైచై యెగిరిపోతూ, సుట్టుకాతిరిగి వస్తున్న మూర్ఛనలు వొట్ట పరకణం చేసేస్తూఉంటే, యెత్తుకున్న యీ కృత్రిమ కృత్రాలు తిరిగి, మూర్ఛనలుమారి, కల్పన స్వరాల్లో విజృంభించి, శ్రోతలని మంత్రముగ్ధులని చేసేసింది—రెండేళ్ళక్రితం ఉమ పాడిన ఉదయరవి చంద్రిక! శంకరం ఉపన్యాసం యెంత బావుందన్నాకో, అంతకి మరింత మెచ్చుకున్నారు ఉమాకుమారి సంగీతం ఆనకే. అసలుసంగతి యేదిటి అంటే, ఓ ప్రాశ్నెసరు రిహైరయి పోతున్నాడు. అతనికి వీడ్కోలు విందూ, సందర్భమున్నూ. నిజానికి

శంకరం అప్పటికి ఆకాలేజీ స్టూడెంటుకాడు. ఆ క్రిందటి సంవత్సరమే బి. ఏ. ముగించుకుని చై చదువుకోసం పట్నం వెళ్ళిపోయేడు. దసరాసెలవుల కని యింటికి వచ్చేసరికి, యిదిసంగతి. ఏవో ఉపన్యాసాలూ అబ్బిచ్చి, ప్రతికలలో. కథలూ వ్యాసాలూ రాసీ, కాస్త గడబిడ చేస్తూఉండడం శంకరానికి యింటరునుంచీ పరిపాటీ. అలాగని కాలేజీలో చదువు వెనకాడేదికాదు. అందుచేత కాలేజీ ప్రాఫెసర్లకి అందరికీ శంకరంఅంటే యెంతో అభిమానమూ, గౌరవమున్నూ. కాగా మొదటినుంచీ ఆ కాలేజీలోనే చదువుకున్నవాడాయీ. వీటి అన్నిటి మూలకం గానే అతనిన్ని ప్రత్యేకించి ఆహ్వానించేరు ఆ సమయానికి. ఉపన్యాసాలు ముగిసేయి. ఫించను పుచ్చుకోవోతూఉన్న ప్రాఫెసరు శిర్యగారు ఎంతో సాదరంగా మాట్లాడేడు. కార్యక్రమంలో చివరి అయిటం సంగీతం. ఏవో ఫిల్మ్ గీతాలూ గొడవా కాబోలుననుకుని, నెమ్మదిగా హాలు గుమ్మందాటి వరండాలోకి వెళ్ళేడు శంకరం, సిగరెట్టు కొల్పి వందాం అని. అంతలో ఫిజీలు శ్రుతి విగింపులూ, “త-ర-నా-నా-ఆ-” అని రాగం ఎత్తుబడీ శ్రుతి పుటానబడాయీ సిగరెట్టు కొలుస్తూ, ఎవరగానుండుని తన ఉపన్యాసం మెచ్చుకుంటున్న యింకో ఫోర్మ యిమరు విద్యార్థితో మాట్లాడుతూ పరధానంగానే విన్నాడు మొదట్లోను. అంతలోకే రాగం అవరోహణలోపడి, కైకి నిషాదంవద్ద ఆగి, కాస్తేపు రిచభం దగ్గరికివచ్చి, మళ్ళీచైకి, జెర్మి వట్టువలు తిరిగి, మూర్ఛనలుమారి, వింటూన్న కొద్దీ గంభీరతా ముద్ర వహించుకుపోతూ, ఇకామరి నిలవననిచ్చిందికాదు. సగం కాలివిన సిగరెట్టు గట్టిగా ఒక్క దమ్ములాగి ఆవరలి విసిరేసి, నిశ్చలంగా తిరిగి వచ్చి కూచున్నాడు, చివరి బెంచిమీద. హాల్లో అంతా చెవులు రెండూ ఆమెకే వప్పచెప్పి మరీ వింటున్నారట. ఆ పాడిన సంగతులు కెరటాలమీద తెప్పలాగ వొయ్యారంగా తేలిపోతూ వినవస్తున్నాయి. శంకరం వొట్ట మరిచిపోయేడు.

అలాగ పాటించిటా ఉండగానే అతనిలో ఆలోచనలు లేకతయి. ‘ఎక్కడ మానేను చెప్పా? కొత్త మొహం మాత్రం కాదు, నిశ్చయం’ అనుకుంటూ బాగా అయిదునిమిషాలు గుంజాటనపడితేనే

గాని తేలలేదు. తమ ఘోరములులో ఉండగా యీమె ఘ్న యియరులో చేరిందని. ప్రక్కనున్న విద్యార్థిని కూడా అడిగి గుండుగిమ్ముల అనుమానం తీర్చుకున్నాడు. ఉమకు కంఠంబయ్యరు మూడెంటు ఇహనేం? ఆ అమ్మయే. పక్కపిఠులో ఉండేది. వాళ్ళ తండ్రి ఏవో తెలుగువైద్యుడు కాదూ, నల్ల రాతి కల్వలు పెట్టుకుని మందులు నూరుకుంటూ ఉండేవాడు యెప్పుడూనూ? అవునవును. ఆ అమ్మయే...:

“ప-ప-ప—ని-ని-ప—స-ని-ప...” ఓమూల స్వరాలు దొర్లిపోతున్నాయి ఫిజీలు కమాను జవుకు యిచ్చి తిరుగుతోంది.

ఆమె కంఠంలోంచి అమృత స్వరాలు కెరటాలయి నలువడుతున్నాయి. కంకరం వేళ్ళు అప్రమత్తింగా తాళం వేసుకుంటూ పోసాగేయి.

ఆలోచనలన్నీ వొదిలి, తాత్కాలికంగా తన్ను చామరిచిపోయాడు అతను.

కూడా వచ్చిన స్నేహితులు నాలుగు రోల్ల ముగని విడిపోయారు. ఇంటిదోవ పట్టినా కంకరానికి ఆపాతే ప్రతిఫలంగా మారుమోగుతోంది—‘హిమ గిరితనయే... హేమలతే’.

“వై”

కంకరం అదిరిపడి తిరిగి చూపేడు. ఉమ నాలుగజాలు వనకఉంది, చిన్న చెల్లాయితో సహా. అతనికి అనుమానం వేసింది. ఆ అమ్మయేనా అలా పెదిమిలిస్తా?

“మన్నించాలి. హేమలతే కాదు, మైమలతే అని చరణం” పార్వతీ అనేసింది.

“పైకి అంటున్నానా యేదిటి కొంపదీసి? కాకపోయినా శృత పొండిత్యంలో. తప్పలకేం కొదవా? ఇంతకూ మీ పాట అలా నిలిచిపోయింది చెబిలోను.”

“మీ ఉపన్యాసం కంటేనా?”

“సహృదయులు కనక అలాగ ఆ పేతుగా మాట్లాడుతారు, మీరు.”

“మీ మాటల్లో ఆ పేతు లేదని అనుకోను?”

ఇద్దరూ నవ్వుకున్నారు.

ఇద్దరికీ యిద్దరి యిళ్ళ బోనూ పరిచయమూ అయింది, రాకపోకలు సాగేయి, క్రమేణాను. ‘మా ఉమకి సంస్కృతం. కాస్త నట్టుతోందిట. నువ్వో రెండు ముక్కలు చెప్తావా, నాయనా?’ అన్నాడు ఉమతండ్రి ఓసాడు. అదీ వాళ్ళ సాన్నిహిత్యానికి నాంది ప్రస్తావన.

“వాగ్ధా కళ్ళిదీసి? అని యేదో ఆత్మపణగా అంటారేమిటండీ?”

“ఎవడో కాలిదాసుని ఆత్మపించేట్ట, గ్రామమే తెలియదని. అసలు ఆయన వ్రాయుోయే ఉద్ధింధాలకి వేసుకున్న ప్రాతిపదికల అవి.

‘అమృతి రిన్యాం’ యిందాకానే చెప్పే సుగా; కళ్ళితోతా అన్నదాంతో మేఘమూత ప్రారంభం. వాగ్ధావివ అన్నది రఘువంశంలో మొదటిశ్లోకం. నిజం అని నమ్మడానికి వీలేక పోయినా, చమత్కారంగా ఉన్నది, యిలాంటివి బోలెడు కథలున్నాయి’ అంటూ ఆ గ్రంథాల్లో మెరుగులు స్థానిపురాక న్యాయంగా వివరించేడు కంకరం, ఉమ నాన్న గారికి.

ఆ దివసా నెలవల్లో ఆమె మేఘమూత చదివేసింది.

తరవాత వేసవిలో రఘువంశంలోని నాలుగు సర్గాలు, కుమారసంధానం అంతానూ పూర్తిచేసింది. ఏ రోజు పాతానికి ఆనాడు కంకరం శ్లోకాలకి తెలుగు పద్యాలు రాస్తూనే వచ్చేడు; పాకం పూర్తి అవగానే ఆమెకి వినిపించేవాడు. చూలం పూ, తిథుల తైపారు వేసుకుని చర్మ జరిపించేవారు ఉధయబానూ. ఉమనూవల ప్రకారం ఎన్నో సార్లు దిద్దుకున్నాడు అతని పద్యాలు; దిద్దుకున్నాక తన అనువాదానికి తనే ముగ్ధుడైపోయేవాడు. తిరవారే తరవారే అవి పత్రికల్లో పడి బాగున్నాయని నలుగురూ ప్రశంసించి న ప్త డెల్లా అరగమ్మ మోక్షుతో ఉమని లోలోపలే అభిమతించేవాడు. అలాగ సలహాలుయిచ్చి, మెరుగులు దిద్దినందుకు. తల్లితో అనేవాడు కూడాను, ‘అమ్మో, మొదట్లో యిలాగ రాసేకే. రాస్తేనూ... ఉఖయిలా మార్పు సుంది. చూశావా మరీ, ఆ మాత్రం మాట మార్పుతో పద్యం ఎంత బావుందోనూ?”

అటువంటి ప్రసక్తివచ్చినప్పుడల్లా ముసలావిడ వాళ్ళ చతురతా అనోధివృత్తా మానీ మురిపిపోయేది.

ఉమ వి. వి. లోకి వచ్చేసరికి శంకరానికి ఎం. ఏ. పూర్తి అయింది. ఉపాధి దిక్కుటనకి ఉరు వదిలి వెళ్లవలసి వచ్చింది. మర్నాడు వెల్లిపోతా డనగా, ఉమ ఏదో పుస్తకం చేతపట్టుకువచ్చింది. పాఠం చెప్పకునే నెపం లో, శంకరం తల్లితో కాన్సేపు మాట్లాడి మేడమిడికి వెళ్ళింది. ఆతల్లి అరగంటకన్నా యెక్కువ నేపు పాఠంకొక పోయినా, పాఠం అవుతూ ఉన్నంతసేపూ నోరు యెంతమాట్లాడిందో, అంతకి రెండేంజలు సంభాషించుకున్నాయి వారి కళ్ళు. ఉమ యింక తన యింటికి తరలిపోతూ ఉండగా అంది శంకరం తల్లి—

“రేపు ఉడయం బండిలో వెల్లిపోతున్నా డమ్మ, చూవాడు... ఇక్కడికి వస్తువు అయిందా? యింకయేనో బతుకు తెరువు చూసుకోవాలి, మరి.”

ఉన్నపాళ్లంగా సుంభించిపోయి, నోటమాట రాక, కళ్ళు నేలకే పొప్పచెప్పిచూస్తూ, బరువుగా దీర్చి నిశ్వాసం విడిచింది ఉమ. ఆ లేత గుండెలో ఆ జేడన ముసలామె గ్రహించక పోనూ లేదు. నంటనే నానుకంపతో అంది.

“అయితే నేం లే, ఆమడలు దూరం అయితే అంతకి కరణలు దూరమా ఏమిటి? ఉత్తరాలు రాస్తూ ఉండవున్నాను.” ఆమె అంతక్కుర్తి మెచ్చుకుంటూ లోలోపలే చేతులెత్తి మొక్కింది ఉమ, ఆ దయార్థిమయికి.

ఆ మాటే శంకరానికి ఆ జేడమా అశిన్నా అయింది కూడాను. సోమవారం తనరాస్తున్నాడు. బుధవారం అది చూసుకుని లక్ష్మీవారంనాడు ఉమ జవాబిస్తోంది. శనివారం దాన్ని అందుకుని తిరిగి సోమవారం శంకరం రాస్తున్నాడు. పట్నం డ్రైలో శనివారంకి ఒక ప్రత్యేకత, యిక్కడ కేలంపడలో బుధవారంకి ఒక విశిష్టత యేర్పడిపోయినాయి. నిజానికి ఆ డ్రైలో కాని, యీ కేలంపడ కాని ఏనాడూ యిది ఫలానాకోజా అని తెలియజెయ్యడం చూశిని— ఆ శనివారమో బుధవారమో, ఏదయితే అది— ఎట్లాంటి వస్తువదనో, తెల్లవారితేనో, యింకా కాక

పోలే యిహాశేననో అనేది. అసలు ఆ మాటకి వస్తే ఆ రోజులకి ఉన్న జౌన్నత్యము, విలవా యింకే రోజులకి ఉన్నాయి?

3

తల్లి ఆశీర్వాదనమో, ఉమ తపః ఫలమో, తన కృషి పర్యవసానమో తెలియదుగాని శంకరానికి నెల్లొళ్ళలో నాఖరీ అంటూ కుదిరింది. మరో ఆరేళ్లు పోయేసరికి రెండు మూడు జాగాలు మారీ చివరికి ఒక మంచి కంపెనీలో కుదురుకున్నాడు, కాస్త చెప్పకోదగ్గ ఉద్యోగమే ననిపించుకుని.

ఆతల్లి ఘృతాశీమా శనివారమున్నూ, జీతం పుచ్చుకుని లాడ్జికి చేరుకునేసరికి గుమ్మంలోనే పలకరించింది ఉమ రానీన ఉత్తరం. ఉచ్చి తిబ్బిబ్బయి పోయేమొ శంకరం అది చూసుకుని, ఉమకి నెలక్షను పరిక్షల్లో మంచిమార్కులు వచ్చేయి. ఇంగ్లీషు లోనూ, సంస్కృతంలోనూ ఆమెచే ఘృతమార్కులు—ట. తనదగ్గర చెప్పకున్న నాలుగుముక్కలూ సద్వినియోగానికి వచ్చేయనీ, శేషధ్వు యిచ్చిన నాడయితే మరి అతని మూర్తి మంత్రమే పడే పడే మననం చేసుకుంటూ, అలా మనస్సులోనే సాక్షాంక పడి ప్రణమితేననీ రాస్తూ—

“హిమ నే నేమి గురుకట్నం యిచ్చుకోగలనా? అయినా నేను చెయ్యగలిగినదల్లా హిమ దుచితగాత్రం, మధురపాతం మననం చేసుకుంటూ ఉండవచ్చు” అని ముగించింది. కాని శంకరానికిమాత్రం ఉత్తరం ముగియలేదు. చివరిదాకా చదివినట్లే చదివి, మళ్ళీ ఒక రెండు పేరాలు ముందుకువెళ్లి, అంతలో యింకక్కడో మరో నాలుగుముక్కలు అందుకుని, తిరిగి మొదటినుంచీ ఆరంభించి—ఆకాశంలో విమానం చక్రాకారంగా తిరిగి తిరిగి, అంతలో నిటావుగా యెగిరి, గభాల్ను ముక్కు చూటిగాడిగడి, చూస్తూఉండగా పోయ్యారంతో రక్కలవిమానం పట్టిల కొట్టి కొట్టి నేత్రపర్వంగా భంగిమలుపలిపి నట్లు—ఆ వరస చూడచూకాశంలో పోతల్లంతో అతి ఉల్లాసంగా విహారాలు నలసి తనకి తెలియకుండా నే కేంప్ కాట్ తలగదామిడికి పొరిగిపోయేడు, చేతిలో ఉత్తరం అప్రయత్నంగా పక్కరినంటుతూ ఉంటే ఏదో అవ్యక్తమయిన అనుభవం అనుభవించుచు.

మర్రి కన్ను తెరిచి చూసేసరికి ఆరు!

ఉత్తరం తిరిగి చదువుకున్నాడు.

నిర్భరసంతోషం అనుభవించేడు.

ఉమ—తన శిష్యురాలు—కాదు, తన సర్వస్వమున్నూ—తన మనస్సులోఉన్న కోరికే ఆమెకి ఉన్నట్లు—తనలాగే ఆమెకూడా ఉబలాట పడుతూ న్నట్లు—ఉవ్వల్లూరుతున్నట్లు—ఎంత సున్నితంగా నర్మకృపరినింది?

శివాలయంలో ఘంటారావం చెవివిపడింది. ధన్యమూర్తి. తపశ్శాలి, నిగ్రహం గ్రహసమర్థుడు, కరుణామయుడు—ఆ శివుడి హృదయంలో పార్వతి ఎలా హత్తుకుపోయింది? ఆమె సౌజన్యానికి, సామనస్యతకి, అమాయకతకే, మరుమదనానికి ముగుడైనాడుకాదు, శివుడు? శరీరార్థం త్యాగంచేసి, ఆమె అను నిత్యపూ తనలోనే యిమిడి ఉండిపోయే లట్లు విలసన చేసుకున్నాడు కాదు? ఆదర్శ దాంపత్యం అంటే ఫలూనే అని కానికీ నిర్దేశించిన మహానుభావుడుకాదు ఆ ప్రేమ స్వరూపి? వాగ్ధామివ అని కాలిదాసు, వారి అన్యోన్యం ఉపమానించేటా పాద్రవమేకాని ఉత్ప్రేక్షి యేముంది?

కాలిదాసుమాల తట్టడంతోనే సుమరసంభవం పాతం జ్ఞాపకంవచ్చింది. దానిలో ఒక్కమూలు, సినిమాలో చూసినట్లు, ఉమ ప్రార్థనగేయమూ, వెంబడే తను మామూలుగా పాడేపాటా వెంబడే స్ఫురించి, “పాడు, పాడుమరీ” అని ఎవరో చెబిలో చెప్పి ప్రోద్బలం చేసినట్లు—మనం మాటల్లో విషమరిచి చెప్పకోవడమే ఆలస్యం అయిపోతోంది అని పించేటట్లు ఆరమోద్యు కన్నులతో, అతిశయిల్లిన భక్తి పారవశ్యంతో, గౌడగాత్రం సామ్రాజ్యై, కేవల గౌళంలో అందుకున్నాడు— “నీలకంఠం భజేహం—సతతం—నీరహస్సాది సతతం “నీల” బాలకుదాంబా సహితం—బాలచంద్ర నేనితం...” ఈశ్వరార్చన చేసుకుని అలాగ బజారు వేపు వెళ్ళేడు. ఉమకి ఏదయినా ప్రెజెంటుకొని పంపాలి. ఏది కొనడానికి పాలుపోయిందికాదు.

బట్టలకోట్టువాడు ఆకాశంయెత్తున పొగుడుతూ అతిసేనపు ఫాషన్ అని అమెరికన్ జార్జెటు దూపించేడు. కాని శంకరానికి నచ్చలేదు. “కాకపోయినా,

చీరారవికలగుడ్డా యేమిటి శేరంటానికి పెట్టినట్లు” అనుకున్నాడు.

“టాయిలెట్ సెట్ తియ్యండిసార్. ఇది దాగర్లకి యిస్తురు. అవ-టు-జేట్. మూక్కు ఫాక్టర్ సేట్ దా, సార్. ఏంది అట్లా యోచనచేస్తురు? “అన్నాడు” ఫాన్సీ స్టోర్సు”లో నెల్లుమనే. కాని, యేవిటో సంప్రదాయ విరుద్ధం అనిపించింది.

ఎనిమిదిగంటలయినా ఏ వస్తువా నదృశేడు. అలాగని ఆ క్వేడుకుమానకూలేడు. ఇహ ప్రాణం విసిగి, అడుగు వెనక్కి పడుతున్న మనస్సు చిన్నబుచ్చుకుని తిరిగి వచ్చేస్తూఉంటే, ఎవరగా కంటపడింది— రోలెక్సుకంపెనీ! అద్దది, వస్తువా, ప్రెజెంటూ అంటేను. పరీక్షలకే పనికివస్తుంది, తరవాత తీని తాంతం ఉండనూఉంటుంది. కాగా అనునిత్యపూ ఆమెపొడినే అంటి పెట్టుకుని వుండేవస్తువా, అలంకారమున్నూ. ఎంచెంచీ భవదతురస్రంగావున్న చిన్న రిఫ్టవాచీ కొన్నాడు, దానికి అమెరిక రోల్ట గోల్డ్ ఫెయిసున్నూ.

గూటికి చేరుకోగానే మొదలెట్టిన ఉత్తరం గదిదాటిపోయినా ముగియలేదు; ఏమో కొంతకని విస్తూనేవుంది. అంతలో చిన్న ఆలోచనతట్టి తనలో తనకే నవ్వువచ్చింది. జనవరి, ఫిబ్రవరి, మార్చి, ఏప్రిల్— జూలై నెలలు. ఈ నాలుగునెలలూ ఎలాగో కట్టుమానుకుని గడిచేస్తే ఆమెకి పరీక్షలూ అయిపోతాయి—నేసవిలో ముహూర్తాలు ఉండనూ ఉంటాయి. గభాలూ ఉత్తరం ఆ పాళంగా ముగించి—

“కేఫాన్ మాసాన్ గమయ

చతురోలోచనే మాలయశ్యా”

అని మాత్రం ఓ చిన్నకాగితం ముక్కవీడరాసి, వాచి డొక్కుచై భాగానికి అంటించి, ఆ ఉత్తరపూ యీవాచీ కలిపి పేకింగచేసే—బోధు ఆఫీసులో యివ్వడనే తరవాదుగా పరిపూరించేకుకుని—అసందడోరీ కల్లో ఊగి పోతూ, స్వగ్గానికి ఒక్కపేట్లు తక్కువలో కన్నుమూసేడు శంకరం.

4

బి. ఏ. ఫలితాలు తెలిసేయి.

ఉమ ప్రకంపనయంగా ప్యాసయింది.

అనాడు కళ్ళకళలాడుతూ పెల్లవారిట్లులాగ ఉంది వాళ్ళయిల్లు.

“పాపం, ఆకంకరావు ఓ సందుముక్కలు చెప్పబట్టి యీనాడు మాట దక్కింది,” అంటూ ఆమె తండ్రి కొంఠ అందుకున్నాడు. వృద్ధదంపతులు యిద్దరూ శంకరాన్ని యేరితిగా సంవోష పెడితే బావుంటుందా? అని ఆలోచనలు సాగించేరు.

“ఉప్పాచ జరి ధోవతుల చావు పంపుదాం” అన్నాడుతండ్రి.

“పట్టుంటే ఉద్యోగం వదిలి గిస్తున్నవాడికి పంచల చావు రొందుకూ? అంతకన్నా యేపట్టు గూట్లో కుట్టించియిస్తే కచ్చేరికి నల్లదానికి పనికి వస్తుంది, అతనికి మచ్చట తీరుతుంది. తను యెలాగా కుట్టించుకునే స్థితిలో లేదాయీ, పాపం” తండ్రి ప్రతిపాదనకి తల్లి ఓ దిద్దుబాటుచేసింది.

“కాకపోయినా బట్టలు నాలుగు రోజుల్లో చిరిగిపోతాయే. ఏదయినా యిచ్చేమూ అంటే, మన పేరుతో నాలుక్కాల్లాలపాటు మన్నాలి. నెండిది ఒకాఫీకబ్బా, నల్లుపెల్లో యిస్తేనే?”

“ఇంకానయి, పన్నీరుబుడ్డి, గంఫలుగినోయిస్తానన్నారూ కాదూ?”

“పోనీ నైతిలు కొని పంపనా?”

“ఎందుకూ? అసలే పట్టుంటే ఊజు సమస్తాల్నూ, తొరితొక్కడీని. ఏదయినా యిదియిం దంటే ఆజన్మాంతం మన ఉసురుకి పడియేకుస్తాను.”

ఇలాగ ఓ పావుగంట భార్యభర్తలు ఏవాద పడి, ఏనిర్లగానికీ రాలేక, చివరికి మాతురినే కేకే సేరు. పట్టరాని ఉత్సాహంతో పక్క వపారా లోంచే చెవులు దిక్కించుకుని వింటూన్న ఉమచిరు నవ్వుతో ప్రవేశించేసరికి, తల్లి గారాబంగా ఒడి లోకి తీసుకుని, తల నిమిరుతూ అంది—

“ఎంతల్లి, శంకరం చలవమూలాన్న పరీక్ష అంటూ ప్యాదయ్యారేమిదా, మరి నురుకుటూం ఏం దుదిదించమంటావమ్మా?”

“చెప్పి తల్లి చెప్పి. పావుగంటయి కొండా పూదా పుడుతూన్నాడు. మన యే ఆలోచనా పాలుపో

యింది కాదు. ప్రాజ్ఞాకాలవయినావు, నీ సలహా కూడా చెప్పి,” తండ్రి ప్రోత్సహించేడు.

“నేనుమాత్రం మీకన్నా యొక్కవ విని టాలోచించగలనూ? మీ కెలా బావుంటుందని కోస్తే అలాగ చెయ్యండి.”

“మాకు యేమంటా సాంకేతిక నగదమ్మా, నిన్ను కేవలమా?”

“ఏం చెప్పయంటారూ?”

“ఏదయినా చక్కని వస్తువ ఆలోచించి చెప్పమమ్మా,” తల్లి అంది బుజుగిస్తూను, “అతనికి ఇవ్వ తగిందీ—”

“మన దర్బాకి లోటులేకుండా ఉండేదన్నీ” తల్లిదాక్యం అగ్గోర్తిలోనే అందుకుని తండ్రి ముగించేడు.

ఉమ కాస్తేపు మానంగా కూచుంది.

“నీకు నురువుగారు మరి, ఆ కృతజ్ఞత తెలియ శయ్యెద్దులే” తండ్రి ప్రోద్బలం చేసేడు.

“అతని శుశ్రూషల్ల నీకు వరితార్థం లభించింది” తల్లి పల్లవిపాడింది.

“చెప్పనా?” అంది పార్వతి, ఎర్రబడ్డమొహం తల్లి నుండెల్లో దాచుకుంటాను.

“నా ఫోటో ఒకటి పంపించండి” చెప్పనే చెప్పేసింది.

ఆ మాట అతని ఘాతంగా తగిలింది తండ్రికి, తల్లి దిగాలుపడింది.

క్షణకాలం యెవ్వరూ మాట్లాడలేదు.

ఆ రాత్రి తల్లిదండ్రులకి తీవ్రమయిన వాదోప వాదాలు జరిగేయి అని తెల్లవారేసరికి తెలుసుకుంది ఉమ, కూరలు తరగడానికి తల్లిపక్కనే వంట యింట్లో కూచుని.

“నిల్వజీయం అనీ, అదనీ యివనీ యెన్నో ఆడి పోసుకున్నారే తల్లి, తెల్లవాడూను.”

“నాన్నగారు యేమన్నా మంచిమాటేనమ్మా. ఆయనకి ముక్కుపొద ఉంటుంది కోపం. ఇవాళ కొత్త గవనా?”

“అది కాదీ—” అని అగ్గోర్తిలో ఆసీ, గుడ్డనీళ్లు గుక్కుకుంటూ, జారిగా దీనంగా మాతురివంక చూసింది తల్లి. ఆ మాటలూ ఏదో నీలవనింద

అంతర్గర్భిణిగా ఆత్మసింఛించి. కుటుంబం పడుతూ, మర్యాదా, యింకా ఏదో—అనరానిది, అనకాడ నివీ కూడా—తండ్రి అన్నట్టూ, ఆ ఉదాసీనతో తల్లి కుర్చిపోతూన్నట్టూ ద్యోతకం అయింది ఉమకి. కోపతూ, కోపతూ కూడా ముందుకురాగా, కంపించు న్నూన్న పెదవులతో, ఎర్రబారిన కళ్ళతో, కుద్ధ కంఠంతో అంది—ఉమ, “అమ్మా, నాన్నగారు పెద్దవారయితే అయినారు కాని, అంత తొందర పాటు కూడదమ్మా. పోనీ, ఆ ఆశేకంగా ఆయనకి తెలియకపోతే నువ్వయినా చెప్పలేకపోయావులే? ఎంతైనా ఆయన కడుపున పుట్టేను; ఆ సుజాలే నాలోనూ ఉంటాయి మరి.”

ఈ జవాబుకి చెంపఘెక్కుమరి, తల్లికి కడుపు తరుక్కుపోయింది.

“తెలుస్తూనే వుండమ్మా. నిన్నూ నేడూనా? నేటికి పంథోమ్మిదేళ్ళయి చూస్తున్నాను కానూ? ఆ తండ్రికి యెంత కోపవో, యీ కూతురికి అంత రోషం” అంటూ, అటు భర్తని నివారించే మార్గం తెలియకా, యిటు కూతురికి ధైర్యం చెప్పే శక్తి చాలకా బావురుమంది తల్లి.

తాటూల మంటలాగ, ఎంత త్వరగా అంటు కుందో అంత త్వరగా చిల్లారిపోయింది తండ్రికోపం, పాయంకాలానికి. కానీ కూతురికోరిక తనకేమాత్రం కూడా చెప్పలేదు.

“ఇన్నాళ్ళలాగా కాదు, ‘యద్దపుకోణాలు, ఎక్కడో ఒకచోట నాకరియే దొరక్కపోతుందా’ అనుకోదానికి తెలుసా? ఇప్పుడు యొక్కడ చూసినా రీలించిమంటే, ఉన్నఉద్యోగాలు చెజామదా తగ్గించి పాకేస్తున్నారు. ఎనిమిదేళ్ళి, పదేళ్ళి సర్వీసు ఉన్నవాళ్ళే ఉన్నామని ఏడుస్తూ ఉంటే, తుయనగారి లెక్కనిటి? నిన్నుగాక మున్న ప్పొద్దయేదుట ఎం. ఏ. ఎలాగయితే నేం” తండ్రి వనస చదివేస్తున్నాడు.

“మీరు మరి నాలుగారే రెద్దయో, పెడినే పెళ్ళి పెట్టకపోతే మరేకాస్త. ఇన్నాళ్ళూ మనం మెచ్చుకున్న శోకకంఠేనా, యీ లెంతుకోణాల్లోనూ మరిపోతుందా? తల్లి నుండ లోతుల్లోంచే అంది,

“అది కాదే. చంటిసిల్ల, దానికి తెలియకపోతే నీకు మరిపోయిందీ? ప్రియిద్ది! ప్రభయంతోకా అని అన్నారంటే వొత్తినే అన్నారామరి? ఏదైనా వ్యవహారం వ్యవహారంలాగ చూసుకోవాలి గాని, అభిమానాలతో కొట్టుకుపోకుండు. నేనయినా శోకరానికి చదువులేదని అన్నేడు. కాని యెందు కోచ్చిన చదువు? అదే యే డాక్టరీవో, యెంబ నీరింగో నెరిగించిఉంటే—ఆ బాపతు అవసరాలు మనిషి ఉన్నంతకాలం ఉంటాయికనక—ఎక్కడో ఏదో కాస్త యిదవునుందిని అనుకోవచ్చును. అలా క్కాకుండా మనవాడిది ఇంగ్లీషూ, సంస్కృతమూ, తెలుగునూ. ఎం ఏ. అయితే నేం? నురేమయితే నేం?

“మీరన్నట్టు యింజనీగో, డాక్టర్ అవుతే బాగానేవున్నా కాని, ఆ పరీక్షలుల్లో ఆయన మనకి తబిద్దపడి వుండేవాడుకాను, మీరు యెంతో ఉబలాటపడి చెప్పించిన యీ సంస్కృతిం నాకు అట్టే వీకారు.” ఉమ అన్న యామాటకీ, పచ్చి నెలక కాదు గొంతుక పడ్డట్టుయి, తండ్రికి మరి నోటమాట రాలేదు, గెండు నిమహలు.

“ఏ చదువయితే నేం? ఏదో ఉద్యోగం అంటూ చేసుకుని తనపొట్ట తను పోషించు కుంటు న్నాడుగా” తల్లి అందుకుంది సద్దుబాటుగాను.

“చాల్లే. చూడేళ్ళు కసరత్తుచేసి మూలనున్న ముసలమ్మని కొణ్ణేట్టు ఏం ప్రైలుకట్టిన ప్రివరీయా? ఖచ్చితమయిన కవర్ మెంటు ఉద్యోగవా? ప్రైవేటు కం పెనీలా? అఫూరిస్తున్నట్టు. కేపు చాళ్ళకి నచ్చకపోతే యిట్టే ఉద్యాసన చెప్పేస్తాడు.”

“అంతలాగ నుడుటరానీవుంటే లక్షాధికారి ఫిర్యాదికారి అయిపోతాడు.”

“ఇన్నీ చెప్పి నువ్వు అసలు విషయం మరిచే పోతున్నావు” అంటూ ఏదో ఆలోచనలో పడ్డ వాడి లాగ ఒక్క నిమిషం నిదానించి. “కానీన్ని మంచి నీళ్ళు అందుకోలేదీ” అన్నాడు ఉమవైపుదిరిగి. ఈ చివరిమాట ఆమెని బాటుటికి పంపించే ఉద్దేశంతోనే అన్నాడు తండ్రి. ఆ మాత్రం అంతర్యం కూతురు గుర్తించక పోనూలేదు. “ఏమిటి చెప్పా అంత నీరూఢ నిమయం? అనుకుంటూ గదిలోంచి బాటుటికి వచ్చి నోడేవచ్చి, నువ్వుం పక్క గోడతొక్కుతేదిరిగి, తండ్రి

వీవు వెనకగోడనున్న కిటికీ దగ్గరపొచ్చి నుంచు నేసరికి, ఆయన రహస్యంగా అంటూన్న ముక్కలు తనచేదిని పడచేపడ్డాయి.

“ఏవంత చెప్పకో రక్త కుటుంబం అని మీరిద్దరూ ఊహించుకుంటున్నారేమో? పోతున్నారా? మొన్న మొన్నటిదాకా ఆరివడ కలక్షగ గారింట్లో వంట చేసేది తెలుసా! ఇంత బతుకూ బతికి చివరికి ఆవంట పుట్టి కొడుకుచేతుల్లాగా పెట్టమంటూ, బంగారుతల్లిని? చేసినపని విన్నవాడయినా మార్చించా? దానికి బొత్తిగా చిన్నతనం. నువ్వు నువ్వే అలాగించుకుని, దానినే నచ్చకెప్పు. కాకపోయినా, మన పిల్లకి యేం తక్కువనీ? అనాకారా? చదువు లేనా? సంకితం రాదా? కానూ పోదూ అంటే ఆ మాత్రం కట్టుంచేయియ్యకో లేవా? ఘో—”

ఉను యింక అక్కడనుంచోలేక దాగా వినిపిస్తోంది. తండ్రికి మరి మంచినీళ్ళూ రాలేదు. అధూధాసే లేదు ఆయనకి. భార్య భర్తలు యెంత సేపు మాట్లాడుతూ కూచున్నారో తెలియదు. కాని యిక్కడ దాబామీద కూర్చో వేయరులో కూచుని, కాళ్ళు పిట్టగోడని అనించి, ఉనుయేదో దీర్ఘలోచన నలో పడిపోయింది.

నిజమే, శంకరం పేదవాడు, పాపం. అయితేనేం తక్కువొచ్చిందీ, కూటికి పేదలయితే కులానికి పేదలా, అనీ! అదేం ప్రారబ్ధమా కాని యీ పాపిష్టి ప్రపంచమాత్రం “జెబ్బు, జెబ్బు” అనే దేవుల్లాడుతుంది. సభల్లోనూ, శృశానాల్లోనూ యెంత చైరగ్యం వెళ్ళబోసినా, పట్టుమని అవసరం వచ్చేసరికి ధనకూలమే అయి పూరుకుంటుంది. యిదం బగత్తు. ఇంతా చేస్తే ఆర్థన పరులు అనుకుంటున్న వాళ్ళకే యీ జెబ్బుయే. ఆ సంపాదనకోసం వాళ్ళు యెంత తాపత్రయపడేదీ, ఎన్ని జొంక తిరుగుళ్ళు తిరిగేదీ, ఎంతలేని ఘోరాలకి పొడికట్టుకునేదీ చూస్తే, ఘరానా మనుషులు అనిపించుకున్న వీళ్ళకంటే గర్వనీయం అయినవాళ్ళు యింకొకరు ఉండరు అనిపిస్తుంది. ఎవరిదాకాకో యెందుకూ? నాన్నమమే అనుకుందాం. మొన్న నా శంబరివారి ఆమ్రయికి కాళ్ళు చేతులా చల్లబడిపోయినాయంటూ, ఉన్న వాళ్ళకేకలా మరులుపోయి, తన యేదిటో మహా ఘనచైత్యదని, పెద్దపెద్ద యంగిరె దాక్షర్ పెదని

విరిచేసిన కేసులు యెన్నో బాగుచేసేసిన కొండంత ఆశతో పులికాభిక్ష పెట్టమని అర్థిస్తూవస్తే—నూట పదహార్లకి చేరం ఆడుమని, అర్థనూట పదహార్లు అరిచేతులూ పెట్టేదాకా అడుగయినా కదిలేదూ నాన్న? అలాగ యేదో ఆనకాళాలు చిక్కుచున్నవని, అవతలవాళ్ళని వేసింది, నాలుగు రాపాడుకాలు మూలజీర్చినవాడిని పెట్టబతుకూ; లేనివాడిని లే బతుకూను!

జెబ్బు లేకపోవడం శంకరానికి ఏ పెద్ద లోపవా? తల్లి కలక్షగగారింట వంటచేసి పెడితే అదో మహాపచారమా? డోర! ఇంతకూ, యేని పూట కూళ్ళయిల్లు పెట్టకుండా, అడ్డమయినవాళ్ళ యిళ్ళల్లోనూ కురుకుకుండా? పరమాయువు చాలక, పాపం యిరవైతొమ్మిదో యేటే కాలం చేసేరుటగాని, అసలు శంకరం నాన్నగారు ప్రాసేసరు గిరి చేసేట్టగా? బతికిఉంటే యీపాటికి ఆయనపేరు దళదిలేలా అలుముకుపోయేది కాదా? ఆమాత్రం సర్వీసులోనే ఏ అయిదువేలకి యిచ్చుగెవ్వు చేసుకున్నాడు—పాపం. అదివినా యింకే ఆధారమాలేని ఆమె, ఆ జెబ్బు అలాగే వుంచి, దాంతోనే శంకరాన్ని వెంచి, పెద్దవాణిచేసి, చదువు చెప్పించి సాకుతూ వొచ్చింది ఇహ, నిత్యపూజేమాయాత్ర ఎలాగో ఒకానొక సానించకతీరగు కనక కొన్నాళ్ళు—నిజమే—కలక్షగగారింట వంటచేసి వెడి. అయితే? తన తోబుట్టువులాగ చూసుకునే వాడా కలక్షరు. ఎన్నడూ “అక్కయ్యా” అన్నకుటకీ మినహాయింకోలాగ పిలిచి యెరుగునూ ఆయన? సాటివాళ్ళు కావడంచేత, వారికి వీరికి యేదో బంధుత్వం అనేగాని, యింకొక లాగ అనుకుందా లోకం? పడేశ్వరికథం—శంకరానికి యేదో జెబ్బుచేసి, యింగ్లీషు దాక్షర్ని పెట్టుకోలేక—అప్పట్లో నాన్నకి యింత జెబ్బు వచ్చిరిం ఉండేదికాదు మరి!—తనని పిలిచించి నవ్వుడు తెలుసుకున్న యీ లోనట్టు ఇవ్వడిలాగ రద్దీ యిచ్చడం యేమయినా బావుందీ? ప్రాజ్ఞతికి ఇలాంటివా? ఇంతకూ ఎన్నాళ్ళు చేసింది కనక? శంకరం నూగ్లయైనలు ప్యాసయ్యేదాకాను. తన వారసుని అతనికి స్కూలరునివ్వలు రావడంతోనే, వాళ్ళు యేలా బతుకుతున్నారో రెండోకంటివాడి

తెలియకుండా వ్యవహరించింది, శంకరం తల్లి. ఆ మహా యిల్లారిని యిప్పుడేలాగ ఆడిపోసుకుంటే మున్నగు పుట్టగతులుంటాయా?

తనలో తాను యెన్ని అనుకుని యేంలాభం? ఇందులో ఒక్కముక్క కూడా తండ్రిముందు అనడానికి వీలేదు. తనదారి తను చూసుకోవలసిందే.

సరే ననుకుంది.

స్నేహితురాలు జానకమ్మతో సంప్రదించింది.

ఓ నిశ్చయానికి వచ్చింది.

ఉమకి వేరే సంబంధం నిశ్చయం చేసేడు తండ్రి, లగ్నం నాటిరాత్రి పెళ్లికూతురు పరారీ!

5

ఏ నూతా గోతాపడిందేమోనని తల్లి తల్లడిల్లి పోయింది. పరువుపర్వదలు మంట కలిసిపోయేయి అంటూ, పాటిబంధువర్గంలా—అందులోనూ కొత్త వియ్యాలవారి దగ్గర—ధరించరాని అవధానానికి గురి అయి తండ్రి అగ్నిహోత్రావవాణ్ణి అయిపోయినాడు. నాలుగురోజులు గడిచిపోయేయి. కంచు కాగడా పెట్టి వెతికించినా పిల్ల ఆ చోటికి తెలియలేదు. కావలసిన ఆ విద్యులవారూ, ముచ్చటగా వచ్చిన బంధుకోటి అంతా ఒకొక్కరే—మింగనూ లేక కక్కనూ లేక—ఏవో కాస్త అనునయంగానే అంటూ, తను ఆకాశం గం వ్యక్తపడతూనే జారుకున్నాడు. నిమగ్నంగాను. చూస్తూ ఉండగా యిల్లు చిన్నబోయింది. తనకే యేదో చెయ్యి విరగొట్టుకున్నట్టునిపించింది. పొరపాటే జరిగిపోయిందని గ్రహించేడు కూడానంటే వాస్తవ దూరం కాదు. ఏడవనూ లేక, ఐగబట్టుకోనూ లేక యేలాగో నిలదొక్కుకుని చుట్టుపక్కల ఊళ్ళన్నీ గాలింపించేడు. ఈలోగా గృహిణి శ్రువులు అడిగించింది, అంజనం వేయించింది; జాతకాలు చూపించింది; ఇహ రుద్రాభిషేకాలకీ నవగ్రహ పూత్రాలకీ, మొక్కుబళ్ళకీ, మీదు కట్టకీ అయితే లెక్కలేదు. పిల్ల బరికి ఉందని కాస్త ఆ చోటికి తెలిస్తే ఆ ఏడుకొండల వాడికి వెండి పావుకోళ్లు చేయిస్తానంది; అంజనేయ స్వామికి చెయ్యి కొట్టరకాయలు కొడుతానంది; మహామ్యూరీ ఏనుగు కుంకంభాజ చేయిస్తానంది. దేశంలోవున్న దేవుళ్ళపేర్లు రిట్టదాటిపోతున్నా,

పిల్లనంగరి సిసరంతా తెలియలేదు. ఈలోగా బెంగతో చిక్కిపోయి జిల్లావృత్త పట్టిపోయింది.

ఆయనకయితే అంతకుముందే యేనాడో మరీ పోయింది. అసలు గారీలూజికి పిల్లని తీసుకురాండి అని ఓ మూలనుంచి పానోహిత్యం గొంతుక చింపుకుని అరుస్తూఉండి, యివరల పిల్ల కనపడక పదిమంది కంగారుపడిపోతూఉన్న స్వతే—ఆ వేళం లో తన్నుదా తిట్టుకుని, యెదుటనున్నవారిని మరో నాలుగు తిట్టి, గొడవగా విరుచుకుపడ్డాడన్నమాటే గాని—కడుపులో యేడుస్తునేవున్నాడు తనూను. అయితే అప్పట్లో అవని? అది తెలియలేదు. రోజులు గడిచిపోయి, ఊరూరూ వెతికడానికి వెళ్లివచ్చి యే భోగట్టా లేకుండా తిరిగి రావడంతోనూ, యిటు యింటావిడ అలాగ బెంగతో కృశించిపోవడంతోనూ, మరి కడుపులో చెయ్యిపెట్టి కలికేసి నట్టుంది.

ఈలోపున—గుంధనగా వ్యవహారం జరిగే చాలన్న ఉద్దేశంతో వ్రాసిన ఉత్తరానికి జవాబూ వచ్చింది, కం పెనీ నుంచి—శంకరం వాళ్ళ కంపెనీలోనే ఉద్యోగం చేస్తున్నాడనీ, చాలా నమృకస్తుడనీ. సరే. తెలియకుండా పిల్లి అరాత్తుగా శంకరాన్ని కలుసుకోవాలనుకున్నాడు. అసలు పట్నం పిల్లి చూడాలన్న ఆలోచన మొదట్లోనే తీటింది. కాని పట్నం వెళ్లాలంటే పదిహేనురూపాయలు టిక్కెట్టుకే ఉండాలి; ఇక్కడ మాడబోలే ఉమ పెట్టిలో వస్తువులూ బట్టలూ అన్నీ సద్దినవి సద్దినట్లే వున్నాయి. పోనీ వస్తునా వాహనం ఎక్కడయినా కుదవ బెట్టి ఏవయినా చేసిందా అని అనుమానించడాని కూడా వీలేకుండా, మెడలో గొలునూ, చేతిని ఉన్నబంగా రపుగాజులూ కూడా పెట్టిలోనే దిగవదిచి వెళ్లింది. తొలినాడు పెళ్లికూతుర్ని చేసినప్పుడు, వాళ్ళూ ఏళ్ళూ యిచ్చినదూపాయలుకూడా, ఆ పెట్టిలోనే ఉన్నాయి అయి, సిల్కరుహల్లా ఓమూల భద్రం గాను. ముచ్చటపడి తిల్లి కట్టించిన నేలం పట్టుచీర కూడా విప్పేసి ఆ పెట్టిమీద ఉంచేసింది. ఇన్నోటి యెందుకూ, వస్తువల్ని బాబితా రాసినట్టు పొందికగా కేర్చుకున్నాయి అంటూంటేనూ? అసలు అది అన్నీ అలాగ ఉండబట్టే ఎందులోనో పుడి యేని అభూయత్యపు పని చేసిందోనని భయపడ్డారు

మొదట్లోను. ఇహనివ్వడు అన్ని ఆశలూ అడుగంటి పోగా, పట్నంపెళ్లి శింకరాన్ని చూడడంతప్ప గత్యంతరం యెవీ తోచలేదు, మానవుడికి. ఫలానా నాడు వొస్తున్నానని తెలియబడుస్తే, మరెక్కడి కయినా ముందుగానే ఉదాయించేస్తారేమో? ఫరవాలేదు. తనకి ఆమోదమేననీ, వాల్లిద్దరూ గుళుంగా ఉండడమే ప్రధానం! అని రాస్తేమాత్రం— యింత రథసా, హంగామా జరిగేక తన మాటల్లో వాళ్ళకేం నమ్మకం ఉండేనా? అంచేత యింతో మార్గం అవలంబించాలి.

అలాగ అనుకునే రాసేడు, పట్నంలో కంపెనీ వాళ్ళకి, మీ కంపెనీలో ఫలానా కుర్రవాడు ఉన్నట్టు వినికి. నాకో ఆదృష్ట వుంది. సంబంధాల విషయంలో మీ సహకారం అర్థిస్తున్నాను. పిల్లవాడి జీతం వగైరా వినరాలు కాస్త వ్రాయించిచవలసింది అంటాను. ఈ వ్యవహారం చాలా గుట్టుగా వుంచ వలసిందనీ, వారివద్దనుంచి బాబు రాగానే తాను స్వయంగా బయలుదేరి వస్తున్నానని మీ కూడా ఒక్క ముక్క చేర్చేడు, అందులోనే.

ఆ పర్యవసానంగా వచ్చింది కంపెనీవాళ్ళ ఉత్తరం. శింకరం చాలా ఘర్షనవాడనీ, పెర్య పెంట అయిన నాగరి అనీ, యెంతో నమ్మదగిన వాడూ సౌమ్యుడూ అనిన్నీ. శింకరం పట్నం లోనే ఉన్నాడని తెలుసుకుని కాస్త కుదుట పడ్డాడు, ముసలాయన. మర్నాడు ప్రయాణం కట్టేడు.

6

ఒకనాడు ఉదయాన్నే కబురొచ్చింది శింకరానికి, తొమ్మిదింటికే కచేరికి రమ్మనమనీ, వస్తూనే సరాసరి పెద్ద అధికారిని చూడవలసింది అనిన్నీ. అదావిడిగా హోటల్లో రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని—వి వ్యవహారం తాలూకుది యేభోగట్టా అకుసుతాడోనని—ముఖ్యమయిన కాకితాలూ, కంపెనీ లెక్కలూ అవీ నెమరుకి తెచ్చుకుంటూ పావురక్కువ తొమ్మిదికే చేరుకున్నాడు శింకరం. టేబిలుమీద ధూళి దులుపుతూన్న బండ్లోకు అటుదొరా, యిటు శింకరంకూడా ఆవళ్ళ అంత పెందరాళే రావడం గమనించి, యెందుకో—ఈహిం

చుకోలేక, నమస్కరిస్తునే, “భోంచేసేరా, బాబూ, మరీ పెందరాళే వచ్చేరు” అన్నాడు.

“ఆయేదో ఎంగిలివత్త వచ్చేను—దానికేం గానీ—దొరగాదు రాగానే చెప్పవోయ్”

“ఆయినా యిప్పుడే వచ్చి ను సెప్పనా, బాబు, తమ రొచ్చేరనీ!”

“ఉండవోయ్, ఉండుండు. ఇంకా పదినిమిషాలు వ్యవధి ఉంది, ఈలోగా ఓసిగరెట్టు పెట్టు తెచ్చిపెట్టా” అంటూ దగ్గరున్న ఆఖరు సిగరెట్టు ముట్టించి, వాడికి డబ్బులిచ్చి వీరువా దగ్గరికి పోయాడు—శంకరం. సిగరెట్టు కాల్చుకుంటూ పైబుర్రీనీ, కొన్ని అర్థంటుకాకితాలూ అవీ జతపరుసుకుని, లెక్కాడొక్కా యింతోసారి నిఖరాసుగా చూసుకుని, యింక తొమ్మిదీ కొడతారనగా అధికారి గదిలోకి వెళ్లేసరికి, ఆయన కాళ్ళు రెండు మేజా చివరని ఆనించి, ఉయ్యాలలాగ ముందుకే వెనక్కి డోగతూ, తల పైకెత్తి కళ్లు మూసుకుని ఏదో ఆలోచనలో మునిగిపోయినవాడిలాగ కంటపడ్డాడు కుర్చీలోను. శింకరంబూట్లుచప్పుకు వినపడడంతోనే చప్పున సర్దుకుని కూచంటూ, “రండి, రండి, కాస్త యిబ్బందే ఆయినా నామాట మన్నించేరు” అంటూ నోటినిండా పలకరించేడు, యెంతో గౌరవంతోను.

“ఇవాళ యింత తొందరగా యెందుకు పిలిపించేనో తెలుసా?”

“ఏమో అర్థంటు వ్యవహారాలు ఉండిఉంటాయి.”

“అబ్బే, ఆవేకాదు. ఆంతరంగికంగా ఒక్క ముక్క చెబుదాం అని రమ్మనన్నాను. మీలాగే నేనూ యింకా బ్రహ్మచారిని అన్నమాట తెలుసుకున్నామా? క్రిస్మస్ కి పెలపుపెట్టి మాడేశాం ఐతేదాం అనుకుంటున్నాను, కొన్నాళ్ళపాటు. నేను ప్రేమించిన అమ్మాయి ఒకరై అక్కడ ఉందిలేండి. నిన్ననే పంపించింది; యిదుగో యీ ఫోటో చూడండి.”

ఈ విషయితప్ప వెంగలితనానికి శింకరం ఎంతైనా ఆశ్చర్యపోయినాడు. తానంటే దొరకి మంచి నమ్మకవే; ఎన్నో ఆంతరంగిక విషయాల తనతో ముచ్చటిస్తూనూ ఉంటాడు. కాగా తన పనికి మెచ్చుకున్న

రోజులూ ఉన్నాయి. పొరపొట్లు వచ్చినప్పుడు యెంతో మృదువుగా చెప్పి సవరించినరోజులూ ఉన్నాయి. ఎప్పుడూ దొర ఎంతో ఉత్సాహం గానూ, సద్భావంతోనూ ప్రవర్తించేవాడు. కాని ముగ్గులపైసలు ఘోషాన్ని పొగ్గిసయినవాడిలాగ యిలాగ వేల్రోడిపోవడం యేనాదూ జరిగలేదు మరి శంకరానికి ఆశ్చర్యమూ వేసింది, వత్సా వచ్చింది.

“కళ్లలో చక్కని చురుకుదనం ఉంది; కాగా మాంపు స్ఫురద్రూపి” అన్నాడు చివరకి మంచ హస్తంతో.

“మీ దేశంలో ఆడపిల్లలవాళ్లు వరుణ్ణి నెరుక్కంటారని విన్నాను. అవునా?”

శంకరం ఆర్యసంప్రదాయాలూ, ఆచారాలూ వివరించేడు.

అంతా విని అతావుగా అన్నాడు దొర “నా కంటే యిందు మీ పెళ్లి స్థిరపడింది. బ్రాంచి మేనే జరుగా ప్రమోదనూ అయింది. కళాగ్రామ్యతేమన్న” రెప్పవయ్యకుండా శంకరం కళ్ళలోకి చూస్తూనే, మళ్ళీ కాళ్ళి బల్ల అందు వానించి, కుర్చీలో ఉయ్యాల లాగుతూ, ఒక్కొక్క ముక్కా వొత్తి వొత్తి నెమ్మదిగా అన్నాడు—“ఈ ప్రమోదనే—మీకు నేను—యివ్వగలిగిన—పెళ్లికానుక!”

అసలే ఆశ్చర్యపడిచుపయివైన శంకరానికి యీపారి బొత్తిగా తల తోకా తెలిసింది కాదు.

“నాకా? నాకు పెళ్ళా?”

ఇంకా యేవో అలాగ తొట్టుపాటు మాట అంటూ ఉండగానే దొర ఘటనలేచి, వోరగానేసి పున్న పక్కగది తలుపుతోస్తూ—

“దయచేయండి, పంతులు గారూ; యీయనే శంకరంగారు. మీ అమ్మాయికి యింతకన్నా సొమ్మకు యింతోకాదు దొరకడు” అనేసేడు. ఉమ తండ్రిని చూసేసరికి శంకరానికి ఆశ్చర్యమూ సంతోషమూ ఒక్కసారి పైననేనుకుపోగా—అంతలో ఆఫీసులో ఉన్నానన్న సంధి గుర్తెచ్చుకుని—ప్రభులవదనంతో అంజలిబద్ధుడై నిలుచున్నాడు.

కథ యిలాగ అడ్డుతిరిగేసరికి—కచేలో శంకరాన్ని చూస్తూ అని వచ్చిన ముసలాయనకి—విని అనడానికి పాలుపోక నీలపునా క్షంభించిపోయేడు.

మరో నిమిషానికి, “ఇవాళకి మీకు నెలవు. వచ్చిన అతిథిసమ్మానం చూసుకొండి. గుడ్ బై” అంటూ యిద్దర్నీ సాగనం చేసేడు దొర.

ఎంత బలవంతం పెట్టినా ముసలాయన భోజనం చేయ్యనన్నాడు. పోనీ, కాస్త కాఫీపుచ్చుకుందాం రండి అంటూ, కాఫీహోటలుకి దారితీసేడు శంకరం. క్లబ్బు చేరుకునేదాకా యెవ్వరూ యేమటా ఆడకుండా నడిచేరు. ఆలోగా ముమ్మారు వినోమాట నాలికచివరిదాకా వచ్చింది శంకరానికి. తనలో తనకి నవ్వువచ్చింది. ఇందుకా మూడు వారాలయి ఉచువగిర్నుంచి ఉత్తరంలేదు! ఎంత లెబ్బడిల్లిపోయినాదూ అనవసరం గానూ? ఉమ ముఖం మననం చేసుకుని, సిగ్గు వొంతెరలతో నిండి పోయి కళ్ళకళ్ళ లాడుతూన్న ఆమె చెక్కిళ్ళు ఊహాచిత్రం గీస్తూనే మురిసిపోయినాడు తనలో తాను.

యాలగా నున్న ఓ పేడలుపగ్గిర కూచుని, “పుచ్చుకొంకి” అంటూ ఐస్క్రీమ్ కవ్వ ఒకటి అయినవైపు జరిపి, తిను స్వామి తీసుకున్నాడు.

“బాబూ, ఇది కాష్టగాని చేతులుకావు. మన్నించు” అంటూ శంకరం చేతులు రెండూ తన చేతుల్లోకి తీసుకుని బావురుసున్నాడు ముసలాయన.

శంకరానికీ యిదో పులివాడవు!

“ఉమ నీ దగ్గరికి వచ్చింది—దనుకున్నాను.” రుద్దకంబంతో తొలిమాటకీ మలిమాటకీ సంబంధం లేకుండా అన్నాడు ముసలాయన. క్రమేణా వివరాలు వెలువడాయి.

“నాయనా, నాకు కాస్త సాయపడవూ? యెక్కడుందో, యెలాగఉందో నాబంగారుతల్లికి చచ్చిపోలేదు; చచ్చిపోలేను. అంతమట్టుకు విశ్వయంగా నా గుండెల్లో నాకే తెలుస్తోంది. యెత్తిపడి ఉన్నా అది నీదే బాబూ; ముమ్మటికీ నీదే. ఆ చిన్నప్పుడయంలో యింత దృఢంకల్పించూ, యింత గాఢానురాగతూ ఉంటాయని గ్రహించలేక పోయాను. ఎలాగయినా, యీ వృద్ధాప్యంలో నాకు తోడుపడవూ? మనశ్శాంతి చేశారవుతూ?”

ముసలాయన వాపోవడానికి అంతంటూ లేకుండాపోయింది.

శంకరానికి గుండె నెరుపుపోయింది.

ప్రేయసికోసం ప్రియహృదయం అటమటించింది.

“వోస్తున్నా—వోచ్చేస్తున్నా. ఎంత వెలికినా దారి కనపడదేం కర్మం? అయినా కాస్తేపు వోపికపట్టు. ఇంక పడినంత కాటం కష్టాలు పడవులే. దగ్గిరపడ్డాంగా” అంటూ లోలోపలే ఉరకలు పయ్యటం మొదలెట్టంది గుండె.

7

ఆ మేళ శారద గారింట్లో ఓ చిన్నపార్టీ. వాళ్ల నాన్నగారు ఆ ఉత్సాహం వలన బడిఉన్న నాడు కావడంతో, “సెన్ససు” పనిలో యెంతో చాకచక్యంతో నలుగురినీ కూడాగట్టుకుని మాంధి ఉత్సాహంగా పనిచెయ్యడంవల్లనూ, ఆ “సెన్ససు” పనిలో నడుము కట్టినవాళ్లందరినీ సీపార్టీకి కేకేసేడు ఉమా శ్వేతలూ కొత్త పరిచయాలూ, నూతన స్నేహాలూ అభిలషిస్తూన్న శంకరానికి “సెన్ససు” పని, నిజంగా దేవుడిచ్చిన వరంలాగ దొరికింది. గంపెకు ఆ ఉత్సాహం వాలంటీరు చేసేడు అతను. అంతమందీ ఒక్కొక్క వార్డు చేస్తూ ఉంటే, తాను స్వయంగా రెండుమూడువార్డులు చేసి, అది చాలక యింకా మిగిలినవాళ్ళకికూడా యధోచితంగా తోడు పడుతూ వచ్చేడు. ఆ మూలంగా రెండుమందితోనో చక్కటి స్నేహం యేర్పడింది. కాగా, తన కంపెనీకి ఆ ప్రాధాన్యతనే పెద్ద ఉద్యోగి. దానాదీనా, యితే ప్రత్యేకతలభించింది సంఘంలో శంకరానికి. తనూ వోచ్చేడు. అల్పాహారాలయినాయి.

అంతమందీ టీ పుచ్చుకుంటున్నారు.

“శారదా” అని కేకేసేడు వాళ్లతో(“ఏమైనా రెండు గృతులు పాడతావా అమ్మా, కాస్తేపూ?” అడిగేడు.

“జోసమ్మ, చాలాలోజులయింది నీపాట విని” అంటూ ఆ ప్రతిపాదన బలపరిచేడు, ఆ కుటుంబంతో చనువుగా ఉన్న యింకో స్నేహితుడు.

“మరేం. ప్రతిపార్టీలోనూ నేనే పాడటం అయిపోతోంది. ఈ సారి మీరు పాడండి మూవ య్యుగానూ” కాస్త కొంతసేపంగా అంది శారద. నలుగురూ కిలకల నవ్వరు. అతన్ని మేరాకోళం

చేసేరు. ఆం త లో యె-వ లో శారద నాన్నగారి చెవిలో ఏదో ఊదేరు.

“సరే అయితే, యిహానే? శంకరంగారికి సంగీతం అంటే అంత మనసా!” అంటూ మొహమాటపెట్టేసేడు శారదతోండి.

శంకరం పాడడానికి శారద ఫీజేలు వాయిదానికి ఒప్పన్నం అయిపోయింది. ఆదిలో శంకరా భరణం పాడువాం అనుకున్నాడు. అంతలో ఉమ స్ఫురణకి వచ్చింది. పాతలింకు బలపడింది. ఈ రెండేళ్ళలోనూ తను మనసారా పాడింది యెప్పుడూ? గొంతుక సవరించుకుని, శ్రుతి అందిచ్చి, నాపుగా కంటం యెత్తి ఆరంభించేడు శంకరం—

“హిమగిరితనయే—మైమమతీ... హిమా-గిరీ-తనయే...” కూడా వాయిదానికి పూనుకున్న శారద, కమాను ఒళ్ళోకి జారవిడిచి, రెప్పచెయ్యకుండా శంకరం మొహంకేసే మాస్తూ ప్రంభించి పోయి కూచుంది.

శంకరం ఈ లోకంలో లేడు.

సమాధిలోపడి, స్వర్గంలో ఏ దేవతతో ఆరాధిస్తూన్నవాడిలాగ, అరమాడ్చు కన్నులతో, పారవశ్యం చెందిపోయి పాడేస్తున్నాడు. వచ్చిన నలుగురూ మంత్రముగ్ధులయిపోయేరు.

అంతలో, లోనుమృతంలోంచి యెవో కలకలం! యెవరో మొహం తిరిగి పడిపోయారు!!

ఒక్క అంగలో శారద లోపలికెల్పింది; తండ్రి అనుగమించేడు. శంకరం పాటకి ప్రేమ పడి పోయింది. నలుగురూ నాలుగు విధాల సలహాలు యిస్తూ కోలాహలం చేసేరు. మరి కాస్తేపటికి, ‘ఏమీ లేదంటే, యేమీ లేదని’ కొందరూ, ‘వైభవం చేసి ఉంటుందని’ యింకొందరూ, ‘కాకపోయినా కాటం మారుతోంది కాదు’ అని మరికొందరూ ఊరటపడ్డారు. సద్దు అడిగింది. అతిథులు గృహస్థులులయినారు. శంకరం కూడా సెలవు పుచ్చుకుంటానన్నాడు.

శారద కాస్తేపు ఉండమంది.

భోజనానికే బలవంత పెట్టేసింది.

“మీపాట చివరంటా వివాలనీ, దాని ఆరాటం. పిల్లలారిక మన్నించకూడదూ?” తండ్రి మొహమాటం లోకి దింపేసేడు.

కాదనలేక తిరిగి వచ్చి ద్రావింసురూము సోఫాలో కూచున్నాడు శంకరం.

కారద కాఫీ పట్టుకొచ్చింది.

“ఇప్పుడే కాదమ్మా, పుచ్చుకున్నాను?”

“అయితే నేంలేండి. మీకు అతిథిగిమానం అయిన వస్తువేగా?” తండ్రికాలం శంకరం చకితుడైనాడు. అంతలోనే సంభాషించుకుని, “బూత్రిగా కొత్తవాణ్ణి, నా సంగతి నీ కలగా తెలిసిందమ్మా?”

“హిమగిరితనయే చెప్పిందిలేండి. శంకరుడి యిష్టాయిష్టలు ఆ ఉమాకాంతికి తెలిసినట్లు యింకెవరికి తెలుస్తాయా?”

కారద వాక్యం ముగిసేలోపు, ద్వారం తెర తొలగించుకుని, ఉమ రావోచ్చింది. అతని పాదాలకి ప్రణమిల్లింది. తన కళ్ళని పనే నయ్యలేక పోయినాడు శంకరం.

“ఉమా? నువ్వే? నువ్వే ఉమా? ఇలాగ ఈ ఊల్లో—ఇన్నాళ్ళిబట్టి—యన్నాళ్ళనుంచి ఉంటున్నావు ఉమా? ఎక్కడ ఉంటున్నావు? యెలాగ ఉంటున్నావు. నీ కి అజ్ఞాతవాసం ఏంకర్క కారింది ఉమా? నాకో కైలిగ్రాం యివ్వలేకపోయినావా?”—అతని ప్రశ్నల వర్షానికి అంతులేదు.

“మరిచిపోకుండా గుర్తించుకున్నాను నన్ను. అదీ పదివేలు నాకు. ఇవాళ నిజంగా అద్భుతమే కలి సాచ్చింది. లేకపోతే, యీ ట్రీపార్టీకి అంత బలవంతం చేసి నన్ను పిలిచి ఉండదు కారద; మీ దర్శనవ్రాసే దుర్లభం అయిపోయేది.

“అసలు ఆనాడు జానకి— మా బానకమ్మని యెరగరు మీరూ, నా క్లాసుకుంటూ—అది సాయ పడకపోతే, మరి మిమ్మల్ని చూసే భాగ్యం కలిగిది కాదు నాకు. జానకి యిచ్చి పంపింది ఓ వాలుగు మీరలూ, పాలికరూపాయిలున్నా. వాళ్ళ అక్కయ్య యీ ఊల్లోనే ఉంది; ఆయన, పాపం బోర్డు స్కూలు మేస్టరు. వాళ్ళలో నాళ్ళే అవస్థపడుతూ ఉంటే నేను కూడా యొక్కడ నెత్తెక్కి కూచోనూ?...అయినే సంపాదించి పెట్టేడు నాకో

వాలుగుటూగడన్లు. వేన్నీళ్ళకి చన్నీళ్ళు తోడుగా వెళ్లిపోతోంది కాలం...వ్యవహారం గట్టుగా ఉండా లని సంస్కృతం తప్ప మరేదీ చెప్పనన్నాను.” కారద కొంత పూర్వగాధ ముగించింది.

“మీ నాన్నా అమ్మా యెంత తల్లడిల్లి పోతున్నారో తెలుసా? అసలు నువ్వు యేమి అపూయిత్యం చేసేవోనని—”

“మొదట్లో ఆపనే తలపెట్టేను మరి. కాని బానకమ్మ ఉండే—దానిబుడం చర్యం చెప్పలు పుట్టియిచ్చినా తీర్పుకోలేను—అది ప్రేమలు వేస్తూనే వచ్చింది. ‘చచ్చి సాధించేదేమిటి? ఆత్మ. అనాత్మ, పునర్జన్మ—వాంఛాసాఫల్యం యీలాంటి మాటలు అన్నీ ఉపన్యాసాల్లో అయితే బాగానే ఉంటాయి గాని—అవన్నీ తథ్యం అని నమ్మినా, ఆ సిద్ధికోసం నువ్వు చేసిన కృషి యేదీ? అసలు నీకు కాస్త ప్రాజ్ఞత వచ్చిందీ అనుకున్నప్పుడు హృదయం పరవశం చేసేవు. ప్రేమ పెంపొందించుకున్నావు. నానాటికి అది మహావృత్తయిని నిలుపుల్లా ఆవరించుకుంది నిన్ను. ప్రేమభోగ్య ప్రపత్తి, వస్తుతః ఆత్మతః కూడాను మరి దాని కాధారమయినదేహం తల్లికనే—నిర్వికారం అయిన ఆత్మకి అనుభూతిప్రపూర్త యేమి సిద్ధించినట్టూ? ఇహ కాగాపోగా, కైవల్యమో, భగవత్ సాన్నిధ్యమో అనుకోదానికి బీజే దుగా నీ పరిస్థితుల్లోనూ?”

“కాబట్టి, నీవు అనుభవించడానికి నోచుకోక పోయినా, మిగతా కొంతమందికయినా అనుభవైక వేద్యంచెయ్యి. సంస్కృతం చదివేవు. శృంగార కావ్యాలు యితోడకం గా అర్థం చేసుకున్నావు. రసాస్వాదనలో పరమావధి కనిపెట్టేవు. నీకున్న రసార్ధ హృదయం వాళ్ళలో ప్రసరించు. నీలాగ సంస్కృతం చెప్పకున్నవాళ్ళు యేదీ? నువ్వు వేర్పు పున్నట్టే మరి కొంతమంది పిల్లలకి నేర్పు. వాళ్ళని ప్రేమించు. అందరి పరిస్థితులూ ఒక్కలానే లేనలవేవుగా. వార్ల ప్రేమసాఫల్యంచూసి ఆనందించు. ఈలోగా అద్భుతం కలిసివచ్చిందా సరేసరి. లేదూ, ప్రేమోపాసన చేసినందుకు ఆ సిద్ధి శిష్యులహృదయవికాసంలో చూసి ఆనందించ గలుగుతావు. ఇలాగ ఓనాడు రెండుగంటలనీవు

బోధపరిచింది బావకి. ఇన్నాళ్లకి నానోము ఫలిం చింది. మీరు కంటపడ్డారు.”

“నిజవే ఉమా. నీనోమా ఫలిం చింది. నా దీక్షా పూర్తయింది.”

“మీ—దీక్షా? అంటే—మీరింకా—అవి నానీరూపా?”

“ఇంకా అంటే? ఈ శంఖచక్రాలూ మారి పోయే ననుకున్నావా, వెర్రిదానా? నీకు కాకుండా పోయినాడు, లోకంలో యింకెవరికీ కానవ సరంలేదు, నేను.”

ఉమకి సంకోచపూర్ణమైన ఒక్కసారి ఉప్పెనగా మంచుకొచ్చేయి. కళ్లలో నీళ్లు గుళ్లు తిరిగేయి—

“మరి - నేను - ” గడ్డకతో అంది, “లోకం దృష్టిలో నీచురాలిని. పతితని. పెళ్ళి నాటిరాత్రి పరాగీ అయి, పగయినానశ్చయిస్తోంది పగయినానశ్చో, తలదాచుకున్నదాన్ని.”

“హూం. లోకం!” గుడిచిపాకేస్తూ అన్నాడు శంకరం, “లోకం అని వ్యవహరించే మనుషులకి యేమాత్రం అయినా వివేచనశూన్యం ఉందీ? ఒకడు ఒడు అంటే కంచం అంతా ఒకటే! అనినో నన్ను యీశ్వరించలేదా ‘వంటకక్కకొడుక్క’ గుమాస్తా గిరి కాకపోజీ గవర్నరు అవుతుందా యింబనీ? ఈనాడు నాలుగురాళ్ళు తెచ్చుకుంటూ ఉండేసరికి, ‘భద్రమక్క కొడుక్కెం? నాకు చిన్నప్పట్టుంచీ సీకే విరవకాయే’ అని అంటున్నారు నాణేను.

“నువ్వు కనిపించకుండా పోయింతరవాత అట్టుడికి పోయింది మీ జీవితం, ఊపుకార్తలతోను. ఏం ప్రమాదం అయిన పని చేసేవోనని అనుమానపడ్డారు, లోలిలోజుల్లోను. ‘అతనింటే మొదట్టుంచీ దానికి ప్రాణవేసే’ అంటే, ‘రాధాకృష్ణునిగా యెంత పుణ్యం చేసుకుంటే నమ్మాళ్లూ బెల్లం జీలకర్రలాగ అతుక్కుపోవడం’ అంటూ ఓ నాలుగు రోజులు

మెచ్చుకున్నారు నిన్ను. కానీ మరికొన్నాళ్ళకి నువ్వు యేపుటో వెళ్ళిపోయేవనీ, బిగి కే ఉన్నావనీ యాధి అయిపోవడంతోటే ‘కాబాసు! ఎంత సాహసం అయిన పనిచేసిందీ? నీని పెరమెచ్చు మాటలకి లొంగిపోయి అతను చేసుకున్నాడు కాదు. పుట్టినింటికి మెట్టినింటికి కూడా అప్రతిమ’ అంటూ, నాకు ధైర్యం చెప్పి సంబంధాలు తీసుకొచ్చే నెపంతో రచ్చకేళ్ళుపేరు నిన్ను. నువ్వు లోకం అనుకుంటూన్నవాణ్ణి ఆ యిరుగుపొరుగు అమ్మలక్కలేగా? ఇలాంటి వాళ్ళే పొగయి సీతా అమ్మవారిలాంటిదానిని నీలాపవందలు నెత్తిన వేసేరు. మళ్ళీ వాళ్లే నాదూశేడూ కూడా ఆ సాపటం నెత్తినెట్టుకుని పూజిస్తున్నారు. అవునా?

ఉమ ఆనందం అతిశయిల్లింది. అతని పాదాలు కన్నీళ్లతో కడిగింది. ముందుకు వంగి, తన పాగాలకి మోకరిల్లిన ఆమె ముంగురులు నిమరుతూ అన్నాడు శంకరం—

“లే ఉమా, లే. ఏమిటి వెర్రితనం!”

నాటినుంచీ శంకరం బాడ్డికి మరి నెళ్ళలేదు.

నేటికీ ఉడయసాయాహ్నాలు ఉడయ రవి చంద్రిక వినిపిస్తూనే ఉంటుంది ఆ మేడవిదనంనీ, అదే రాగం, అదే పాట—“హిమగిరి తనయే.”

ఇదివరలో ఒక్క స్త్రీకంతమే వివశజేది. ఇప్పుడు పురుషగాత్రం కూడా జనులుగా మేళ విండుకుపోతుంది. కొత్తకొత్త సంకతులతో, వీర్పి కూర్చిన కల్పనస్వరాలతో, ఉత్తుంగ తరంగభంగిమల లాంటి మార్గనలతో జీవం ప్రజ్వలిల్లజేస్తూ— “హిమగిరి తనయే”—

అని వివశజనుంటే క్రిందిని వీధి చీడీమీద ఓ తాళిగారు కల్వంలో ఏవో మందులు నూరుతూ కూచుంటారు. అందులో మాకువొంతులు మందులు గాత్రం చెడిపోకుండా ఉండడానికే!!

తొలకరి

శ్రీ వేముగంటి నరసింహాచార్యులు

వెచ్చని వాగు గుండెలు ద్రవింప నమస్త జగమ్ము చల్లగా
వచ్చిన వానజల్లులకు పచ్చని పచ్చిక పట్టుచీరతో
నుచ్చట గూర్చుచున్నయది భూజనయిత్రీ ; కృషీవల ప్రజల్
కచ్చె బిగించినారు తోలుకారు పొలాలహలాల దున్నగల్.

మొగ్గ దొడగనది మొగిలికొమ్మయొకండు
ప్రియురాలి దరహానశేఖ వోలె
మురిపించిపోయె ముబ్బుల మధ్య మెఱపులు
తెరిచాటుమాటు సుందరుల వోలె
పొటమరించినవి నాగటిచాళ్లు కేదార
లక్ష్మీకటాక్ష జాలముల వోలె
వలపించె పూచికోమల మాలతీలత
పడుచు ప్రాయశనవప్రమదవోలె

చల్ల చల్లగా గాడుపుసాగె మోద
మొప్ప ప్రకృతి విడిచెడు నిట్టూర్పువోలె
ఉడికిపోయిన లోకమ్ము వడకిపోయె
చెలుపుమీరగ తొలకరి తొలకరింప

జాలిగల మానవుడు పేదరాలిచేరి
బిచ్చపుంగిన్నలో పడవేసిపోవు
నట్టి చిల్లెరడబ్బులయట్లు చిన్న
చిన్న చినుకులు టపటప కీలిని రాలె.

జగములో బగబగ సెగల్ రగులు కొలుపు;
చండకిరణుని ఆతపజ్వాలలందు
మోడువారిస కాననభూములన్ని
పెల్లుగా క్రొత్త క్రొత్త చిగుళ్లుపెట్టె.

ముగ్గురు అభాగ్యులు

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

గతకాలాభారంబునుచే, పాఠశాల, కళాపాఠశాలల్లో యూకపురు నెలుగునిస్తూ, అగ్రసరంగా విలకుంటుంది. గ్రీకు, రోమను సాంప్రదాయాలంటే విసిరిపోయిన పాశ్చాత్య కళాలోకానికి క్రొత్తజీవం ఇచ్చింది ఫ్రెంచి విప్లవం తరువాత వచ్చిన కళావిప్లవము. బూజుపట్టిన క్లాసిసిజము వదిలి వచ్చిన రోమాంటిసిజము తరువాత అతి నవ్య విధానాలైన ఇంప్రచునిజము, పోస్టు - ఇంప్రచునిజము బయలుదేరినాయి. ఈ పాశ్చాత్యత్వానువాద సాంప్రదాయాలకి ఎడోవర్డు మేనెట్ తల, వినియోగ వేంగి, గుండె, పాల్ సిజునె తనవు, అనవచ్చు. ఇప్పుడు ప్రసిద్ధులైన మెటిస్, మెడిగ్లియానీ, పికాసోలు వీరి అడుగు బాటల్లో నడుస్తున్నారంటే కళాలోకంలో వీరి ప్రాముఖ్యం తెలుస్తుంది. అయితే, వీరి జీవితాలు చాల విచిత్రమైనవి సామాన్య మానవదృష్ట్యా అవి మిక్కిలి దుర్భరమైనవి. కళాపరంగా మహోన్నతులైన వీరిని ప్రపంచము దృష్టిలో అభాగ్యులనే అనాలి.

కళాజీవనము పూలబాట కాదు. నిజమైన కళాశీలి నరిగిన బాటను పోడు. తన కళ్ళ ఎదుట తరలితమయ్యే ఎదో క్రొత్త కళాలోకానికి బాటలు కడతాడు అతని కాలోకం ఎంత యధార్థమంటే ప్రపంచముంతా తగ్గుంత పోలనచేసినా, ఇనుప పాదాలలో ముట్టించినా తన దృష్టి మరలించడు. పసరు పేరిన పాత ప్రపంచం ట్రాన్సచేసి క్రొత్తలోకాల కాంతులు వెలయించి, నవ్యయుగ కళానిర్మాతలైన ఈ ముగ్గురి జీవిత విశేషాలు పర్యాయ కథాము.

ముగ్గురిలో ఎడోవర్డు మేనెట్ తెలివైనవాడు. చిన్నతనంలోనే ఆకర్షణకరమైన కళాపాటవము గడించాడు. ఫ్రెంచి నవ్యకళా విభాసంలో ఉన్న వయస్కరం అంతా అతను సంతరించినదే! అనుచూచిన పద్ధతులన్నీ అతిక్రమించి విషయం, విధానంలో

క్రొత్తదనం తెచ్చిపెట్టాడు. కళాశీలుల్లోనే గాక వ్యక్తిజీవనంమీద కూడ అతని ప్రభావం బాగా పనిచేసింది. ఊహల్లో, తత్వవిధానంలో చాల గడసరి. సాంప్రదాయంలో మాగిన కళాలోకంలో పెట్రు రెత్తించాడు తన సరిక్రొత్త యధార్థ రచనలు విరచిమిట్టి.

నిద్రపోతున్న సింహాన్ని జాలు లాగినట్లు యింది. కళాలోకం గగ్గోలు పెట్టి అతనిమీద విరుచుక పడింది. సుతిమెత్తని అతని హృదయమును సురిమి వేయబడింది. సుఖమూరమైన తనువల్ల తెప్పిపోయింది.

సాంప్రదాయకమైన ఫ్రెంచి కళాభిరుచిని సుంపే—చిత్రాల్లో దేవతలు గాని, దేవకన్యలు గాని ఉత్తమ నాయకులుగా తలకొత్తారు. కాని, మేనెట్ తన చిత్రాల్లో విష్టోలైను అనే తన మాడలను యధార్థంగా అనేక భంగిమల్లో—అందులో నాట్యకలైగా, వేశ్యమాతగా, వివస్త్రగానూ, వివిధ భరణ విలసిల్తగానూ చిత్రించాడు.

విష్టోలైన్ మ్యూరెండ్ అనే చిన్నదాన్ని, మేనెట్, పట్టణంలో ఒక బహిరంగ ప్రాసాదాంగణంలో చూసి మాడలుగా తీసుకువచ్చి తన కళకే గాక హృదయానికి రాక్షగా చేసికొన్నాడు. ఆమె విమల అందమైనది కాదు. ఎర్రని జుత్తు, పొట్ట మునిసి. ఏదో వింత ఆకర్షణ ఉండేది. ఆమెనే రవంత మార్చి సాంప్రదాయసిద్ధంగా ఏ అచ్చరగానో, అపహృషపు ఆశయం గానో చిత్రించుకుపోతే తగాదా ఉండేది కాదు. మేనెట్ తాను చూచినది గాని చిత్రించడనే క్రతం కలవాడు. దాంతో దానానలం చుట్టుకుంది.

దీనికోర్కు కొన్ని చిత్రాల్లో చక్కని సీమ ఉదీసులో ఉన్న ఒకరిద్దరు మొగాళ్ళ సరసని విష్టోలైన్ను నగ్నంగా కూర్చున్నట్లు చిత్రించాడు, ఈ

విధంగా వస్త్రాలంకృతులైన పురుషుల సమక్షంలో విశ్రుతులైన అంగనలను చిత్రించడము అంతకుముందు లేకపోలేదు. సుప్రసిద్ధులైన టిటియాన్, పీటరుపాల్ రూబిన్సు మొదలైనవాళ్లు చాలా చిత్రాలు ఈ ధోరణిలో చిత్రించారు. అయితే, అందులో వారు వీనను మొదలైన అచ్చరమచ్చెక్కంటులవలెముచేత బాధ లేక పోయింది. మరి, ఇక్కడ విక్టోరియా, ఫలానా ఫలానావాళ్ళూనాయెను. ఇందుకు శ్రేణించి నాగరక ప్రపంచము వికృతదృష్టిలు తీండించింది.

మేనెట్ అడిగిండుంటే—తనభార్యకులైన టిటియాన్, రూబిన్సుల కిచ్చిన అవకాశమే తనకూ ఇయ్యమని. అందుకు అతన్ని ఆనరాని చూటలని, అల్లరిచేసి, సంఘం ఉప్పు పుట్టకుండా చేసింది.

అంటే, ఆనాటి శ్రేణించి నైతిక జీవనము ఏమంత ఉన్నతమైనదని కాదు. శ్రేణించి నాగరకులు మోడలు స్టడీసుగానీ, న్యూగ్రుమోడల్సుగానీ ఎరగరని కాదు. చిత్రకారుడు ఆ మోడల్సుతో ధర్మబద్ధమైన సంబంధము కలిగి ఉండటమే వ్యక్తియ్యమయింది. మేనెట్ బాలూకు కళ, నీతికి సంబంధించిన నిజాయితీ అర్థంచేసికో లేకపోయింది.

మేనెట్ చిత్రాలు ప్రదర్శనాల్లో నిరాకరించి, దుష్టకళా విమర్శకులు అవరూపమైన అతని కళాజీవనంలో కత్తులదూసి, నిప్పులు చెరిగారు. మళ్లీ అతని చిత్రాలే ముహ్యద్దేశ్యం తరువాతిలోవరీ ఆర్థ గ్యాలరీలో ప్రదర్శించుకొని మరుసుకున్నారు.

మేనెట్ వి, అతని మిత్రులని తిరస్కృత చిత్రాలన్నీ ఒకసారి ప్రత్యేకము ప్రదర్శించారు. అందులో ప్రసిద్ధుడైన క్లాడిమెన్ట్ తాలూకు “ఇంప్రమిస్సు” అనే ప్రకృతిచిత్రం ఉంది. అది చూసి ప్రేక్షకులు ఆ గ్రూపునందరనూ “ఇంప్రమిస్సులు” అని అవశేషన చేశారు. ఈ విధంగా “ఇంప్రమిజము” అనేది కళాలోకంలో ఉద్బవించి సుప్రతిష్ఠితమైంది. మేనెట్ ఈ ఇంప్రమిస్సుల కందరకు మొనగా నిలిచి దుష్టవిమర్శకులకు ఆహుతి అయ్యారు.

మేనెట్ తన చిత్రాల్లో అతిలోకమైన దివ్య స్థాందర్యానుభూతులు కాక, తనమట్టా కళ్ళ ఎడట

కనిపించే మానవజీవితంలో మిలమిలలాడే అందాన్నే అనంతకాలం వరీ చేలా చిత్రించాడు. ఆకాశపథాల నుంచి కళ్ళను నేలకు దింపి నిత్యజీవనవాటికే కళా సందిన వనాలుగా వాసింపజేశాడు.

కృత్రిమమైన విషయగౌరవానికి తగ్గట్టు కాని కళా చిత్రాల్లో వర్ణనమౌదాన్ని కష్టమౌ వ్యవహారమై వస్తూన్న కాలం మేలిముసుగు కూడా మేనెట్టే తొలగించాడు. ఇంప్రమిజంలో వర్ణనవ్యత ఒక ప్రధానలక్షణం. బొమ్మలలో వెలుగునీపలు వర్ణాత్మకంగా ఉహించినవాడు మేనెట్. తన చిత్రాల్లో విషయం వెలుగే అనేవాడు. మేనెట్ చిత్రాల్లో రంగుల నవకమూ, ఉహల వాస్తవికత, రచనలో నాజూకుతనము తన వెనుక మూడుతరాలవార్త చిత్రాలనిద నైల్యములు పులిమి తిరువారీ రెండు తరాల వారికి వెలుగు ఇచ్చినాయి.

నిముసలే నేం, మేనెట్ బ్రతికున్నంత కాలమూ కళాలోకం పగబట్టింది కోడైత్రాచులా. అతని బొమ్మలకు మార్కెట్టు లేకపోయింది. సంఘం చేసిన గాయం కోలుకొనిందైంది. ప్రసిద్ధ సారస్వతీకులు బాడిరీలు, జోలా, గయ టీరు—పిళ్ళొంతా కలుగజేసుకొని అంధనిలిచినా మేనెట్ తన ఎగ్జియోయేటసే కళాదిర్శకుల బరి అయ్యారు.

మేనెట్ తెచ్చిన ఇంప్రమిజమువల్ల రెండు ముఖ్య విషయాలు జరిగినాయి. చిత్రిత విషయమైన వస్తువు ఉత్తమ, అభయ వివక్ష లేకుండా యధార్థ జీవితంలోంచి తీసుకొనడం, రచనలో కంటికి కనబడిన రంగులు, ఆకృతి స్వచ్ఛంగా, సహజంగా చిత్రించడం. కాని ఈ రెండూ మేధస్సుకు, కంటికి సంబంధించిన బాహ్య విషయా లే. మేనెట్ ప్రాధాన్యం ఇయ్యకపోయినా, అతని తరువాతివాళ్లు యీ విషయాల్లో శాస్త్రీయమైన పరిశోధనలు చేసి అనేక క్రొత్త సాంప్రదాయాలు సృష్టించారు. వర్ణాత్మకంగా లాగిమినిజము, పోయింటిలిజముతో బాటు బొమ్మకు జీవమైనభావము అప్రధానమై కేవల ప్రాదేశిక కల్పనలు హృదిజానికి, ఆయాపనాదానికి దారి తీశాయి. మళ్ళీ చిత్రాల్లో జీవం, అనేకం, మానవతా విశ్వాసం నిండింది వినిగెంటు వేంగో అనే అతిలోక వ్యక్తి.

నిర్జీవమైన చిత్రంలో ఎంత కళాకళలంఉంటే ఏమనే మనస్వీయే. అమానుషమైన లోకం మన వరలో అకుంతిత విశ్వాసమే అతని మతం. బాల్ స్టాయి, డిక్సెన్సు రచనవలె తన చిత్రాలకు నైతిక ప్రయోజన ముండాలనే ధార్మికవాది. తన్ను నిర్లక్ష్యంచేసిన ప్రేమకు ఒడలుపోసి ఇచ్చిన ప్రయోగాన్ని అందుకనే అతని ప్రతి తూరికా విన్యాసం లోనూ జీవం మలమల లాడింది.

చాలా ఆలశ్యంగా చిత్రకళ వృత్తిగా అవలంబించాడు వేంగో. అతనితండ్రి ఒక మత ప్రచారకుడు. వేంగో అందమైనవాడు కాకపోవట్టి ఆ ప్రచారానికి పనికిరాలేదు. అయితే వేం, బ్రెములు తిత్వం బాగా జీర్ణించుకున్నాడు. మొదట్లో ఒక బొమ్మల వర్తకునివద్ద తాళేదారుగా పనిచేశాడు. తన దగ్గర బొమ్మలు కొంటూ ఎవరన్నా విలువలేని చిత్రాలు ఏరుతుంటే తన జీవిత సత్యాలైన పరమహంస సూక్తులు ఉపన్యసిం చేసాడు.

వేంగో జీవితమంతా అనాధృత ప్రేమ కెలాపాలలో దుర్బర మైపోయింది. తన అధికారి ఖతురు ఉట్టుసులూను ప్రేమించాడు. ఆ అమృతం నడిచిన నేలకూడ అతి ప్రవ్రతంగా చూసుకోనేవాడు. ఉట్టుసులా హృదయం లేకుండా అతని పవిత్ర ప్రేమని చులకనచేసి అవపాళన చేసింది. దాంతో వేంగో మత ప్రచారానికి దిగాడు. ఈ సందర్భంలో అతని నికృష్టమైన ప్రజానీకంతో అతనికి జోన్ల వీర్పడింది. భగవద్వాక్యం ఏమో! ఈ పరీసరాల్లో వేంగో చిత్రరచన ప్రారంభించాడు. ప్యారిసులో ఉన్న ఇతని అన్న ధియో ఈ చిత్రాలు చూసి ఉప్పొంగిపోయాడు. అయినా, వేంగో అప్పటి తన జీవితం చిత్రకళకు అంకితం చెయ్యలేదు. తన ప్రేయసి ఉట్టుసులా వద్ద మళ్లా ప్రేమభిక్షకు పడ్డాడు. ఆమె తిరస్కరించింది. ఇక చెల్లియము గనులలో పనిచాళ్ళకు మత ప్రవోధము చెయ్యడానికి వెళ్లాడు. ఆ పామరులు వేంగోను తమలో ఒకడుగా చూసుకునేవారు. వాళ్ళపిల్లలకు చదువు ముదునళ్ళకు మతవిద్య చెప్పతూ మానవసేవలో నిమగ్నమయ్యాడు వేంగో.

అక్కడ చిత్రించిన చిత్రాల్లో కొండల్ని కదలించే వేంగో తాలుకు మానవతా విశ్వాసం, జాతికి తనందియ్యబోయే జీవన సందేశాచ్ఛాయలు నిండి

ఉన్నాయి. ఆ రోజుల్లో అన్న గారైన ధియోకు ఉత్తరాల్లో తన జీవితం సార్థకము చేసికోనే అవకాశం లభ్యమయిందనీ, సజీవమైన గొతురు, కండ మలమలలాడే పాటకజనంతో తన బ్రతుకు శృతికలిపి పోతోందనీ, నేనాపరంగా మహాశిల్పి. అయిన క్రైస్తవ తనకు ఆదర్శమని రాశాడు.

పచ్చని ప్రియురాలి ప్రేమకోసం తపించాడు. కాని ప్రేమ ఒక చిరునవ్వు రాలిపోలేదు—నింటి వద్దలో ఒక పతిత, వేంగోకు మోడలుగా ఉండటానికి వచ్చునుంది. “విహదమూర్తి” గా ఆమెను చిత్రించి క్రింద యీ పంక్తులు రాశాడు. “నీ స్త్రీగాని ఒంటరిగా ఎందుకు ఉండవలసి వస్తుందో” అని. తిండికి మాడి అధమస్తమైన జనసముదాయంలో సర్వ వాతసమయే సమయంలో ధియో తనవెంట ప్యారిసుకు తీసుకువెళ్లాడు వేంగోను.

ప్యారిసులో పినాకో, సీరట్ మొనలైన ఇంప్రషనిస్టులతో కలిసి పనిచేశాడు. అతనికి జీవితం చాల పరిమితంగా ఉన్నదని తెలిసింది. ప్రాంసు దక్షిణ భాగంలో అల్లిస్ పుల్లె తన్ను మింగునున్న ప్రకృతిని లాలన ప్రారంభించాడు. ధియోధర్మ్యూ అని ఒక ఇల్లు అద్దకు తీసుకున్నాడు. అక్కడ ఉంటూ మూడు సంవత్సరాలు నిరంతరాయంగా వందలాది చిత్రాలు చిత్రించాడు. ఈ చిత్రాలవిూడనే వేంగో ప్రతిష్ట అంతా నిలబడిఉంది. హూర్మని వెచ్చన, దున్నిన చాలాల పరిమళాలు—ఈ మట్టిలో మళ్ళా పనిపాపలా ఆడుకోవాలనుకున్నాడు.

మద్రసునే ఎండలో ఆచ్ఛాదం లేకుండా ఎన్నో బొమ్మలు అప్పటికప్పుడు చిత్రించేవాడు. తన కాంతి కుటిరంలో ఉంటూ సూర్యోపాసన చేశాడు. కాని ఈ కాంతి అతని బ్రతుకులో జారిపోయే ఘడియలు వచ్చినాయి. పాల్ గాగ్స్ అనే చిత్రకారుడు వేంగో యింట్లో వచ్చి బసచేశాడు. గాగ్స్ వింతప్రకృతి గలవాడు. ఇతరులను హింసించి ఆనందించేవాడు. వేంగో చిత్రాలు విమర్శించి తనడించాడు. దగ్గరఉన్న ఒక పడుపుటింటికి తార్వాడు వేంగోని. హృదయంలేని ఒక గయ్యాలి రాత్రిని వేంగోను చిలిపిగా అతని చెవి బహుమతి ఇయ్యమంది. వేంగో ఇంటికి వెళ్లి ఆలోచించాడు. అతని మతిపోయింది. ఆవేశంలో తన చెవి నిజంగానే కోస

పార్శ్వముకంటే పంపించాడు. ధిమో వేంగు తీసుకొని మానసిక చికిత్స చేయించాడు. వేంగు ఉన్నాడని ప్రతిచాల చేరువలో ఉంటూనే చాలా చిత్రాలు చిత్రించాడు. చెవికట్టుకోనే తన రూపచిత్రం చిత్రించుకున్నాడు. అప్పటికే అతని చేయూ, హృదయం ఎంత విశేషంగా ఉన్నదీ ఆ చిత్రంలో చూడవచ్చు.

ఒకరోజున వేంగుకు అంతా కేటకెల్లంగా కనిపించింది. పూర్తిగా మనస్సు చుక్కానై కోలుపోయింది. కడుపులో విషలు కేల్పుకొని సంతోషంగా దచ్చిపోతున్నానని చెప్పి దచ్చిపోయాడు.

సామాన్యంగా ఇతర చిత్రకారులకు కేవలము సాధనకోసమైన మోడల్స్ వేంగుకు అతిలోకం అయిన ఆవేశం కలిగించేది. పంటపొలాలు, ఎగిరే పట్టలు, పోదలు అతనికి క్రైస్తవ పుష్పకవంటి పవిత్ర పౌరాణిక విషయాలకు తాళవేళం కలిగించేది.

వేంగు తన పరిసరాలను తీవ్రమైన ఆవేశంతో, ఆప్తతతో చిత్రించాడు. అల్లిమనూ తన ఇల్లు, పచ్చిక పొలాలు, తనకు ధిమోవద్దనుంచి మణియార్లకు తెచ్చే పోడుబండ్రోలు, అతని భార్య, కొడుకుని అతిలోకం అయిన ఆప్తతతో చిత్రించాడు.

“జైలుగోడలమధ్య” అనే ఇతని చిత్రము మాస్తే హృదయం పిండి వేసినట్లువుతుంది. జైలుగోడల మధ్య కైదీల దుర్గభరణీతం కరుణాయంతంగా చిత్రించాడు. నిరాశాపూరితమైన పెద్దరాతిగోడల మధ్య చేతులు కట్టుకొని ఒకరి నెమక ఒకరు వ్యాయామం కోసం తిరుగుతూఉంటారు కైదీలు. మానవ జీవితాన్నే చిత్రిస్తానని, తత్సాధనలో సంతోషంగా తన్నే ఆహుతి చేసుకొన్నాడు వేంగు.

కళ, మతిమతలె, జనాన్ని చిన్న చిన్న సంఘములుగా కలిపితే, ఈ ప్రపంచముతా ప్రతి ఒక్కడికీ స్వర్గహామంగా అవాలనేది వేంగు ఆశయం. చాల విషమమైన సామాన్య మానవుడికోసం చిత్రాలు చిత్రించాడు. కానీ అతని చిత్రాలన్నీ చాలా డబ్బున్న వాళ్ళుగాని కొనలేరు. అన్ని బొమ్మలూ ఎక్కడెక్కడున్నానీ పెద్ద పెద్ద మ్యూజియములకు, కోలెక్టర్లు సొంత గ్యాలరీలకు సేకరించబడ్డాయి. కానీ వేంగు చిత్రాలు బహిరంగ ప్రద

ర్శనం ఏర్పాటుచేస్తే ఎక్కడెక్కడనుంచో జనం గుంపు వంటలుగా వచ్చి అతని చిత్రాల్లో అభివ్యక్తిమయ్యే మానవత సందర్శించుకు పోతారు.

ఇక సిజనే. ఇతను మేనెట్ కన్ను విడళ్ళు చిన్న, వేంగుకన్ను పద్మాలన్నీ పెద్ద. అయినా వాళ్ళందరికన్నా ఎక్కువ కాలం జీవించాడు. అరవైయ్యేడు సంవత్సరాలు. ఈ శతాబ్దారంభంలో ఆరే శుద్ధాకా ఉన్నాడు. వేంగు ముగ్గురిలోకి తక్కువ కాలం బ్రతికాడు—మధ్యయ్యేడు సంవత్సరాలే!

సిజనే ఇంప్రషనిస్టులలోనే తన చిత్రాలు ప్రదర్శించేవాడు. పిసారో, రిసోయిర్ మోనెట్ మొదలైన వాళ్ళతో స్నేహంగా పనిచేశాడు. అయినా తన వ్యక్తిత్వము ప్రత్యేకము నిలుపుకున్నాడు. వర్ణరమ్యమైన వాళ్ళ చిత్రణా విన్యాసాలతో చిక్కుకొనక కళలో శాశ్వతమైన ధైర్యము కోసము ప్రయత్నాలు చేశాడు. ఇంప్రషనిజములో ఉన్న అల్పత్వము గుర్తించి మళ్ళీ పూర్వపు చిత్రాల్లో ఉన్న సూక్ష్మత, రూపము నెలకొల్పి “పాస్టు - ఇంప్రషనిజము”కు జనకుడయ్యాడు. అయితే సిజనే చిత్రాల్లో కనబడే బూడిదరంగు క్లాసిక్ చిత్రాల్లోని బూడిద బుర్రా మాత్రం కాదు. అది అతని జన్మస్థానమైన దక్షిణ ఫ్రాంసుకు సహజమైనరంగు. ఇక - ఇంప్రషనిస్టులందరూ ఉత్తర ఫ్రాంసుకు చెందినవాళ్ళే.

పాల్ సిజనే 1861 లో ప్యారిసుకు ఒక వర్సిట్టు చిత్రకారుడుగా వెళ్ళాడు. అతని ఈ చిత్రకారులంతా చాల నాగరీకులు. దక్షిణ ఫ్రాంసునుంచినచ్చిన ఈ అనాగరీకుణ్ణి వట్టి సంస్కారంలేని నాటుసరుకుని వేరాకోళం చేశారు. అయితే సిజనే ధైర్యము, పట్టుదల, తెలివితేటలూ కలవాడు. సుకుమారమైన మనస్సు. మొగ్గుబాట పెక్కువ. కానీ ప్రత్యేకతలకు లొంగేరకం కాదు. ఏ విధమైన అడ్డంకులూ నిర్లక్ష్యం చేయగల మానసిక గృతి కలవాడు. అద్భుతవశాత్తు రెండ్ర బాధించకు అవటంవల్ల సిజనే తన ఉన్నతాదర్శాలను నిలబెట్టుకోకలిగాడు.

అయితే నేం, సిజనే ప్యారిసులో ఉన్న రెండు ఏళ్ళూ కళాలోకం అతనికి స్థానంలేకుండా చేసింది. ప్యారిసు కళాసమితిలో అధికారంలో ఉన్న సాంప్ర

దాయికవాదులు నిజనేతి సభ్యత్వం నిరాకరించారు. పది సంవత్సరాలు తలవంచుకొని ఒంటరిగా ఎవరితోనూ సంబంధం లేకుండానే చిత్రసాధన చేశాడు. సహజంగా అతని చిత్రాలు వర్ణాత్మకంగానే ఉండేవి. ఎప్పుడూ అప్పుమైన ఊహ లేరుగదా. ప్యారిసులో తన్ను నీరసంగా చూసినా లక్ష్యం చెయ్యక తన చేశానికి పోయి మధ్య మధ్య చక్కని ప్రకృతిచిత్రాలు చిత్రించుకునేవాడు.

నిజనేతి ఒక సామాన్య కుటుంబంలో పిల్లను పెరిచేసుకున్నాడు. ఆమె అంత తెలివైనది కాకపోయినా, నిజనేతి జీవితానికి పెన్నుముకగా ఉండి కథాలోకంలో వచ్చిన అనేక ఆఘాతాలను అతడు తట్టుకొనేట్టుగా చేసింది. 1874 లో రికోయర్, పిసారోలతో కలసి వాళ్ళ మొదటి చిత్రకళాప్రదర్శనం ఏర్పాటు చేసినప్పుడు నిజనేతి బొమ్మలనే ఎక్కువ దుయ్యబట్టుకున్నారు సాంప్రదాయవాదులు. ఆ దుష్టకళా విమర్శకులు నిజనేతి బ్రహ్మపతిని అడివి మనిషి అని, కసాయివాడిని నిందించారు. చిన్ననాటి స్నేహితుడు, ముద్రసిద్ధి సారస్వతేయుడు అయిన ఎమిలిజోలా, మరి కొందరు సన్నిహిత కళామిత్రులు అండ్లకు రాబట్టి ఆ చిత్రకళ తట్టుకున్నాడు.

నిజనేతి తండ్రి నెలకు 12 పానులు ఎలవన్న ఇచ్చేవాడు. దాంతో నిజనేతి బొమ్మలు అమ్ముకోవలసి అవుతూ ఉండేదికాదు. అందుచేత ప్యారిసు కళావిమర్శకుల దౌష్ట్యాన్ని లక్ష్యపెట్టక ఎక్కువకాలం తన జన్మభూమిలో ప్రకృతిని స్వేచ్ఛగా ఆరాధించుకునేవాడు. 1895 లో ఒక చిత్రకళా ప్రదర్శనలో తన చిత్రాలకు ప్రత్యేకం అన్యాంశం జరిగింది. దాంతో క్రాశ్యతగా ప్యారిసు వదిలి తన ఎస్టేటులో మకాం పెట్టాడు.

తరువాత నిజనేతి పది సంవత్సరాలుమాత్రం జీవించాడు. ఈ పడేళ్ళూ తన ఈజిప్టు ఆరుదైలనే పెట్టుకొని పనిచేశాడు. అంతకంతకు ఏకాంతమే వరించాడు. ఎన్నో బొమ్మలు ధ్వంసం చేశాడు. బొమ్మల తయారణగానే ఘడియాలించి అవతల పారేసేవాడు. తన పిల్లలకు ఆడుకునేందుకు ఇచ్చేవాడు. బొమ్మవేలేదాకానే గాని ఆ తరువాత ఏ పొడదగ్గిలో కూచుని వేసిన బొమ్మ ఆ పొడదగ్గిలో వదిలేశేవాడు. చాల బొమ్మలు అతనిభార్య వీరి జాగరత్తచేసింది.

ఈ కళాభారంభంలోగాని నిజనేతి కృషి కళాలోకం గుర్తించలేదు. వాలర్న అనే బొమ్మలవాణిపారి ప్యారిసునుంచి నిజనేతి పెతుక్కుంటూవచ్చి అతను చిత్రించిన ప్రతిచిత్రం కొనే యవం ప్రారంభించాడు. దాంతో ఆ ప్రాంతంలో పెద్ద సంచలనం కలిగింది. ఎక్కడనుంచో వచ్చి ఒక బుద్ధిలేనివాడు ఎందుకూ పనికిరాడనుకునే నిజనేతి బొమ్మలన్నీ నిజంగా ఉట్టిచ్చి కొంటున్నాడనే సంబరంతో ఎన్నో చిత్రాలు భూమిలో పాతుకుపోయినవి పెల్లగించి తేచ్చారు తన ఊళ్ళోవాళ్లు.

మక్కు చిత్రకారుడు అప్పటికి ముసలివాడయి పోయాడు. తన్ను కళాలోకం అప్పటికి గుర్తించి చని సంతోషించాడు. కాని ఎంతోకాలం నిజనేతి ఆ తరువాత జీవించలేదు. ఒక కోణన వానలో తడు గూతే బొమ్మవేస్తుంటే జ్వరము తగిలి, దాంతో మరణించాడు.

వివిక్త కళాపథాన తనొక నిస్సహాయుడైన గాబునానిన అనేవాడు నిజనేతి. కాని అతని మార్గము రాజబాట అయింది. అనేకమైన ఎత్తుగడలు దిద్దుబాట్లతో ముత్రము ఒకచోట జేరిస్తే లూర్యపు చిత్రాల్లో ఉండే గొప్పతనమూ, అగునిక చిత్రాల్లో ఉండే నిర్మాణాత్మకమైన పరిణతి నిజనేతి చిత్రాల్లో హ్యేతమవుతాయి.

నిజనేతి చిత్రరచనా విధానము చాల విలక్షణమైనది. కొన్నివందల సిటింగులు తీసుకునేవాడు. అందుకనే అతనికి ఎవరూ మోడెల్లుగా కూర్చునేవారు కాదు. ప్రకృతి చిత్రాలు—ఎక్కువగా పళ్లుకాయలు, పూవులు చిత్రించాడు. కాని వాటిని చిత్రించినంత ఆసక్తితో ఏ చిత్రకారుడూ మనుష్యుల్ని చిత్రించిఉండడు. ఏ పడుచు చెక్కిళ్ళూ, నిజనేతి ఏమీలే పళ్ళు చిత్రించినంత అనురాగంతో చిత్రించబడి ఉండవు.

నిజానికి నిజనేతి ఆడవాళ్ళంటే భయం. చాళ్ళు పిల్లలవంటి వాళ్ళని అనేవాడు. స్త్రీరూపం చిత్రించాలనే అంతరక్షతో పళ్ళూ, కాయలు, పువ్వులూ చిత్రించేవాడు. తన భార్య రూపచిత్రము, తన అభిమాన విమర్శకుడైన జురె చిత్రము నిజనేతి

యాపచిత్రములలో ప్రసిద్ధమైతి. బొమ్మలవ్యాపారి వారిద్ద యాపచిత్రము వంద సిటింగలు తీసికొని చిత్రించాడు. అతని యాపచిత్రా లన్నిటిలోగీ గొప్పది స్వీయయాపచిత్రము. కొన్నివేల సిటింగులతో అతని ముఖము కరతలామలక మయింది. ఇది చూస్తే ఇతరులుకూడ కదలకుండా కూర్చుంటే ఎంత బాగా నిజనే చిత్రించగలడో తెలుస్తుంది. నిజనే

ఏది చిత్రించినా, రచనాప్రభవముతో స్థిరమైన విలువలు తన చిత్రాల్లో నిలుపుకున్నాడు. అందుకనే పికాసో మొదలైన ఆధునికులకు మార్గదర్శకుడయ్యాడు.

ఈవిధంగా ఈ ముగ్గురు క్రితము శతాబ్దం ఉత్తరార్ధంలో పాశ్చాత్యకళాలోకమును తారుమారు చేసిన వ్యక్తయుగకళా వ్యవస్థాపకులయ్యారు.

కల్పలతి కలు

శ్రీ దోగిపర్తి వెంకటరమణ

ఏకలగీతికామధుర హృన్నినదాశ్రయ జీవవత్ మధు
శ్రీకలయై నినర్గతకు—చీకటి వాకిట నిండిపోయి, య
ర్రాకట సీయుషకలల రాపిడులం దొరలింప బడ్డవో ?
లోకవిలోకనమ్ము నవరూపక స్రావకమై విడల్పెడిక

నీల శరన్ని శావళిసుధవ శారద మేఘమాల సీ
రాలస నిద్ర ముద్రల విహాయనరేఖల సాగున్నేచ్చ రా
గాలనరాగచంద్రికల కాంతిలి శ్యామల మోహనాభవ
ల్లాలకు దాటులిచ్చి కరుణా కిరణాంకితమై తరించెడిక

ఈ వీచి పవనాంకురశ్రమలకేయే నీడలందో ? ప్రశాం
తావృత్తుల్ పరువెత్తిపోవు బ్రతుకుందార్థ్యంపు భారాల; జీ
వావేగాల నరాగ సాగర పతాకాంతస్థులందేలి, యా
ప్రావృణ్ణీరద కేల కేలి మధుజీవశ్రీ ప్రవాసించుచుక
వినవినరేగు యావనప్రవృత్తి నశాశ్వత కాలకంఠపుం
గొనల వసంతరేఖ వనకుంజ గృహాల విలాసలాలనం
పునరవి సోగరాగముల పూరణగా నవమంగళంపు సాం
ధ్యనమయమై ప్రపంచమున దర్శనభాగ్య పవిత్రమాయెడిక

నడలిన తామసీ హృదయసంధుల సాగిన శ్రీవసంతపుం
గడలు మధుస్రవంతికల కాల్వలవారి అనంతగాన సం
దడుల మహాంతరీక్షతల ధామనిధానము లంటి రాగపుం
జడుల పసందులం బాదలి శాంతనిశాంత సమాంత మాయెడిక

“నా చర్మమును లక్ష్మీ టాయ్‌లెట్ సబ్బుతో
రక్షించుకొంటాను”

అం మాధురిదేవి చెప్పుచున్నది

మనోహరమైన సువాసనతోగూడిన

ఈ తెల్లటి శుద్ధ సబ్బుతో మీ

చర్మమును మనోహరముగా సుండుకొనండి!

సినీమా తారలకు సౌందర్యమునిచ్చు సబ్బు

L.T.S. 386-K80 TL

హిందుస్తాన్ కో - ఆపరేటివ్

ఇన్ స్యూరెన్సు సొసైటీ లిమిటెడ్.

(హైదరాబాద్ - కలకత్తా)

సమృద్ధమునకు, స్నేహపూర్వకమైన లావాదేవీలకు పేరొందిన కంపెనీ. గత 45 సం॥ ల ప్రజా

సేవలో సొసైటీ సంపాదించిన గొప్ప ప్రజాదరణకు యీ అంకెలే ప్రబల తార్కాణము.

1951 లో పూర్తి చేసిన

వ్యాపారం— రు. **16,28,00,000**

1951 లో అమలులో రు. **81,00,00,000**

పున్న మొత్తం భీమా **పైగా**

ఆంధ్ర జిల్లాలలో సొసైటీ యేజంట్లుగా పనిచేయడలచి సమర్థత గౌరవముగలవారు విజయవాడలోని సొసైటీ బ్రాంచి ఆఫీసుకు వ్రాయగోరవము.

హిందుస్తాన్ బిల్డింగ్సు, ★

ఐ. కె. రాయ్, బ్రాంచి మేనేజరు

పో. బా. నెం. 12, బకింగ్ హాంకేట, పోస్టు,

విజయవాడ

మీదనకామేశ్వర తేహాం

ఇది రక్తవృద్ధిని చేయు విలువ గల వస్తువులచే తయారు చేయబడినది. మేహములు, నిక్కాక నిస్సత్తుక, శుక్లనష్టము, అతిమాత్రము మొదలగు వాటిని ఖండించి, మంచి బలమును వీర్యవటృప్తి మును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది. అనేక సర్టిఫికేట్లు గలవు. 2 పబ్లిలు చాలును.

20 తులముల డబ్బీరు. 2/-

పోస్ట్ పేజీ ప్రత్యేకము

పి. సి. ఏ. ఆండ్ కంపెనీ

ఆయుర్వేద సమాజం

పెరిటేటి, (గొల్లూరు జిల్లా)

కుష్టు ★ బొల్లి

వగైరా మేహమచ్చలు, సెగ, నవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స, క్యాటలాగు ఉచితము.

జి. వి. రెడ్డి ఆండ్ కో

(కలకత్తా)

“భాస్కరాశ్రమము”

గోపాలపురం, తూ. గో. జిల్లా

నైతి చుక్క

శ్రీ మంథా వెంకటరమణరావు

జె.ను. ఆమెవి అరచాడుకన్నులు. ఆశ ఆ గెప్పల ప్రతి వంపులోనూ ప్రతిబింబిస్తోంది. నిరీక్షణ ఆమె కాటుకకన్నుల అండులూద చిందుగాడుతోంది. శనికోసమే వ్రతుకసాగాయా కళ్లు.

దూరంగా చూస్తున్నాయని. ఎంతదూరం? ఏమో? ఆ కొండలుదాటి ఇంకా దూరంగా—కాదు ఇంకా దూరదృష్టండా కళ్ళకి—ఆ కొండలు దాటాకా బయలు ప్రదేశం. తిరుగకొండలు, సెల యేళ్ళు, నదులు, సముద్రాలు, ఎడారులు ఇంకా ఎన్నెన్నో వాటి నన్నిటిని చూస్తున్నాయోయేమో!

ఆ ప్రమిదన్న నూర్చుడికాంతి ఆమె కనుకొల కులలో ప్రతిబింబించింది. ఎంత ఒరిగి ఆకళ్ళకి. తేగురుపూసుకున్నట్టున్నాయా గెప్పలు—జాను—ఘామిలోకి పాకుకుపోయే ఎఱ్ఱటిబింబం వాటి దృష్టి నాకర్పించింది. ఎఱ్ఱదనంలో అంత అందముందా? ఎఱ్ఱగా ఉండేనుంటని మాస్తే భయమేస్తుందే! కాగ పోసిన ఇనుములా ఉండే ఆ బింబం ఆ కళ్ళ నెందు కాకర్పిస్తోంది? ఆ బింబంలో దూగుదామని ఉండేము పాటికి—దూరే కాటిపోవూ? అది నివృచించిని మేనూరు దెప్పారే. దానికన్న ఎఱ్ఱగా ఉన్నట్టున్నాయా కళ్ళు—కాలకపోవచ్చు. అంత శ్రమవడి అక్కడకి నెళ్ళటంలో వాటి ఉద్దేశం? ప్రపంచాన్నంతా ఒక్కసారిగా కలియచూదామని ఆశేము. ఎంత ఆశ వాటికి! ఆశించడంగా తప్పేయింది? ఎంతమందలా ఆశించటంలేదు అనాగృహైన వాటి కోసం?

ఆ గెప్పలు కలసుగన్నాయి ఒక్కతగుం—ఊహించుగి తృప్తిపడుతున్నాయని—పాపం!

ఏంచేస్తాయి? అలాటి కోరికలు కోరుకుంటే ఎక్కడన్నా ఫలిస్తాయా?

గెప్పలువిడ్డాయి. మునుపటిలాలేవు. ఏదో మార్చొచ్చింది వాటిలో—నూర్చుడి ఒక ఎర్రటి కిరణం ఆమె కుడికను కొలకులో మెరసే నీటిచుక్కలోకి చూసుకుపోతోంది. మణిలా మెరసిపోతోందా చుక్క. రెండో కన్ను నెమ్మగిరింది. అంతే. వింతగా ఉంది!

బింబం పూర్తిగా పాతుకపోయింది.

ఒక నిట్టూర్పు విడిచి బరువైన కేరిరాన్ని తిప్పించామె. తలలో మెరసిన నెంట్రుకలు వెండి తీతలా మెరుస్తున్నాయి—కాని అమృతన్నా చిన్నగా కప్పిస్తోంది. అమృతన్నా ఎవరైనా చిన్నంటే నాకు చిన్నతనం, నే నొప్పనోను.

తన్ను పరీక్షగా చూస్తున్న నన్ను చూసి చిరువత్సవ వచ్చింది. రమ్మని చేపొజ్జచేసింది. నాకా శృర్యం వేసింది. ఆవిడతో అంతగా నే నెప్పదూ ముట్లాడలేదే. ఒకసారి కామానుషిధిలో ఐస్ క్రీమ్ తెస్తే కొని పిడిలో ఆడుకొంటున్న పిల్లలందరికీ పంచింది—ఆ గుంపులో నే నున్నాను. నా కందిస్తూ బుగ్గమీద మెల్లగా కొట్టి మధు పెట్టుగుంది. నాకు చాలా సిగ్గేసింది—మరోసారి బడినం డొన్డాఉంటే పిలచింది. నా పేరడిగింది. కొత్తవార్ళకి నా పేరు చెప్పడం వాకిష్టం లేదు. ఐనా నాకోసారి ఐస్ క్రీమ్ ఇచ్చింది కాబట్టి తప్పదన్నట్టు నమసుతూ చెప్పేడు. చెయ్యి పట్టుకుని ఇంట్లోకి తీసుకెళ్ళింది. చాలా బాగుందా ఇట్లు. ఎదురుగా ఉన్న ఆ ఇంటిని అన్నిటూ చూసినట్టు

చూచాను. కాని లోపల ఆంత అందంగా ఉంటుందని ఎప్పుడూ అనుకోలేదు. మెరుపున్న కళ్ళతోబిలుముందు కుప్పిలో కూర్చో చెట్టింది. అవిడేమీ చూటాడలేదు కాని నోరూనేటట్లు తియ్యతియ్యని పానాను లన్నీ తెచ్చుచిందొక పనిమనిషి. “తిను. నీ కోసమే” అంటావిడ. నాకు సిగ్గ, సిగ్గ తెప్పించి నందుకు కోపమూ, వచ్చేయి. ముఖం ఎర్ర చేసుకొని మానంగా కూర్చున్నాను. “అలా అయితే నే నాకు కోపమొస్తుంది” అంటూ నా అనుమతి లేకుండానే ప్లేటునుంచి-ఒకటి ఏమిటో తెలియ-తీసి నానోటి కంధించింది. ఉమ్మేదామనుకున్నాను. కాని నా నాలుక ఆ పని చేయనీయలేదు. చాలా రుచిగా ఉందా పదార్థం. మంచులా నోట్లో కరగిపోయింది. అలాటివి అమ్మ తన జన్మలో చేసిందా అనిపించింది-సిగ్గ పడుతూనే ప్లేట్లన్నీ భారీచేసేను. వీలున్నప్పుడల్లా నన్ను రమ్మని కోడ్లవరకు దిగచెట్టింది. ఆ రాత్రి అమ్మతో సంగతి చెప్పేను. ఎందుకో మా అమ్మ ముఖాన నెత్తురు లేకుండాపోయింది. “రామం లేవట్టిందీ ఈ ఇంట్లో భోం చెయ్యకు” అంది. పెద్దరాయి పడ్డట్టుంది. “ఏమమ్మా?” అన్నాను. “ఇంకో ప్రశ్న చెయ్యకు. ఈ ఇంటికి నీకూ సంమర్గం లేదు” అంది. నా కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి. “నే నేం తప్పు చేశానే” అన్నాను. మరి మాటాడలేదమ్మ. కోపం తగ్గాక మర్నాడుదయం అంది. “రెండోఫారం చదువుతున్నా నీకు లోకజ్ఞానం ఉన్నా. నీతో ఎలా ఏడవడమో నాకు తెలియకుండా ఉంది. నువ్వు చేసిన పనేమిటో తెలుసా. పోనీ నన్నుడగొద్దూ. ఆ ముండకైనా బుద్ధుండొద్దూ - తల్లిదండ్రులకు తెలియకుండా పిల్లని లోకానా పాడు చెయ్యటం?” నాకేమీ అర్థం కాలేదు. “ఏమే అమ్మా ఎందుకలా అవిధి తిడతావో?” అన్నాను. దానికి జవాబుగా నా పేరుమీద గట్టిగా అవిడచేతులు పడ్డాయి. “నెగనా దాని మాయలో పడ్డావు. నే నెలా చచ్చేది. తల్లిని పిల్లని ఇలాగేనా వేరు చెయ్యడం? ఆ రంకులాడికి జ్ఞానముండొద్దూ ఇలాగే మెల్లిగా మాయలుపన్ని దానివేపు లాక్కివడం” అంటూ పెంకు తెగిరేట్లు నోరుపెట్టింది. మరో ప్రశ్న చెయ్యడానికి నా ఒళ్ళు ఒప్పుకోలేదు.

అది అంతకుముందు జరిగిన విషయం

నా మానం చూసి మరోసారి సొంజ్జ చేసిందామె రమ్మన్నట్టుగా. నేను సందిగ్ధంలో పడ్డాను.

పాపం గెండుసార్లు చెయ్యాల్సింది రమ్మని. నాతో ఏదో ముఖ్యమైన పనుండకపోలే ఎందుకు రమ్మంటుంది? నే నెళ్ళకపోవడం వల్ల ఆమె కేసున్నా న్నదం కలుగుతుండేమో. అలా బ్రతిమాలుతూ ఉంటే వెళ్ళకపోవడం బాగుంటుందా. అవిడ ఏడుపు జ్ఞాపక మొచ్చింది. పాపం. ఏడ్చింది మా య్యి న్ని చూస్తూ. ఉత్తి నే ఏడుస్తుందా - ఎందుకేడ్చిందో మామా స్థారు కొడితే నే నేడుస్తాను. అంత పెద్దవిద్యైత రన్నా కొడతారా? కొడితే కొట్టొచ్చు - నాన్న కప్పుడన్నా కోపమొస్తే అమ్మని.....నాకే బలముంటే నాన్నని గిరగిర తిప్పి గాల్లో ఎగరేసుండే వాణ్ణి. నాన్నగారి వాళ్ళకూ ఆ వి డి ంట్లో లేక. స్నేహితులు ఒచ్చిపోతూంటారు. అందరూనవ్వుతూ ఆపెతో మాటాడతారు. కొత్తి కొత్త వాళ్ళొచ్చి నమస్కారాలు చెడుతూ ఉంటారు. వాళ్ళెప్పుడన్నా...? చా! చా! మరి? వెలిలే బాగుణ్ణు. అవిడ మంచిదికాదని అమ్మంది రెడ్డెల్ల కింద. ఏవేవో తిట్టింది. మంచావిడ కాపోలే రోజూ ఎందుకలా ఏడుస్తుంది మరి? అమ్మెప్పుడూ అబద్ధం చెప్పడే. అయినా అవిడదగ్గరకై బాగుణ్ణు!

ఇంకా మాస్తోందామె. వెళ్ళాలని నాకు బుద్ధి పుట్టింది. కాని అమ్మజ్ఞాపక మొచ్చింది.

అమ్మకి తెలిస్తే ప్రాణాలు తీసేదూ - రోజూ నేను స్కూలుకి వెళ్ళినపుడు వచ్చినపుడూ బయట నిల్చుంటుండే.

నిశ్చయించేను వెళ్ళకూడదని. రా నన్నట్టుగా తలూచేను. ఒక్క అరనిముచం తీక్షణంగా చూసిందామె నాకళ్ళలోకి. నా ఒళ్ళంతా వణికింది. మంచావిడకాదేమో అనిపించింది. కాకనే ఒస్తానని అలా మాస్తోందేమో. మరోమాటు తలూపాను అసమృథిమాచకంగా. నన్ను చూసి వింతగానవ్వి లోనికి పోయింది. నాపిరికితనాన్ని చూసి నవ్విందేమో అనిపించింది. నాకు అవమానంగా తోచింది.

నన్ను పిరికిపంద కిందకట్టిందేం, నా సంగతి తెలియకామోను. ఐతే మరి పిరిచేసరికి ఎందుకు వెళ్ళలేదు? అమ్మ.....అమ్మదగ్గర భయం లేకపోలే ఎలా? ఎరదిగ్గరన్నా బాధలేదుకాని-ఎలా

నవ్వించి నన్ను చూసి. ఛీ! ఎవరో పై ఆడది నన్ను చూసి నవ్వడమా—పై ఆడదా? ఒక్కసారి బిస్కెట్ మిచ్చింది. మరోసారి మితాయిచ్చింది. మంచి కబుర్లు చెప్పింది—పై ఆడ దెలాగయింది?

దీనికంటే కారణం అమ్మ అని నిర్ధారణపరచు గున్నాను. అమ్మచెళ్ళినీపోవడంతల్లే ఆ అవమానం నాకు జరిగిందనిపించింది.

ఆరాత్రి అమ్మని సమీపించేను. కంచాలు కడుగుతోంది. “అమ్మా” అన్నాను. వెనక్కి తిరిగి చూసింది ప్రశ్నార్థకంగా. “నీకు కోపం రాకపోతే” అని ననీగాను. “ఏమిటా” అంది విసుగ్గా. బంకు వేసింది. కాని బరువొడుల్చుకొన్నాను. “మరే. ఆవి డెందుకు మంచిదికాడమ్మా” అని! “ఎవరూ” అంది ఆశ్చర్యంగా నా ముఖంలోకి చూస్తూ— “ఆవిడేనే. ఆవేళ నాకు మితాయిచ్చింది”. వింతగా చూసింది “వావేవు”. “నీకు మరీకాని పోవోం దేమిటా? ఆడేదో మందు పెట్టినట్టుంది. ఇన్నార్లు లేనిది ఇవారే దానూనెందుకొచ్చింది?” రావో తున్నది తెలిసింది. కాని ధైర్యంచేసేను. “రోజూ సాయంకాలం ఎందుకో ఏడుస్తుండే. మంచిది కాపోతే ఏడుస్తుండే” అన్నాను. కోపంలో వ్యవధి లేకుండా అందమృ “తిన్నగా తిని కూర్చుండలేక, ఊళ్ళోఉన్న రంకుమొగుళ్ళు చాలక. ఎవడమ్మ న్నాడో ఆస్తి. ఇట్లా ఒదిలివచ్చేడు. ఇదిలా కులుకు తోంది. వచ్చేకాలమొచ్చినా....” ఆగిపోయి దొక్కసారి ముఖం ఎర్రది చేసుకుని తప్పచేసిన దానిలా. “ఏంటంటున్నావే” అన్నాను. “వెళ్ళి పడుక్కో” అని కనిపింది. వాలో ధైర్యంపోయింది. అంతే ఆవిడనంగ తెప్పడూ అమ్మదగ్గ చేతలేదు, మరి.

ఆ మరునాటి సాయంకాలం మాయింటి సావిట్ల నిలబడి చూశాను. రోజూలానే ఆ ఆవరణలో నిలబడి అస్తమిస్తున్న సూర్యుణ్ణి చూస్తోం దామె. కళ్లు మూసుకొని విప్పింది సంతృప్తిగా. కుడి కను కొలకులో నీటిచుక్క మణిలా మెరుసింది. సూర్యు డస్తమించేడు. నిట్టూర్చి తిరిగిందామె. నన్ను చూసింది. రమ్మని సౌంజ్జ చేస్తుండనున్నాను. విచారపు ఒక చిరునవ్వుతో చాలించిందామె. నా ఆశ్చర్యానికి మేరలేకపోయింది. ఎందుకు నీలవలే

దివారే, కోపంకానోస్తే నావేళుచూసి నవ్వుకుందా? ఎంతబాధ ఇమిడుండా నవ్వులో. కళ్ళంత నీరసంగా ఉన్నాయి. నే వెళ్ళలేదని బాధపడుతోండేము. అమ్మ వెళ్ళనివ్వటంలేదని తెలుసునేము—తెరిచైన వాళ్ళకి చెప్పబట్టకుండానే తెలుస్తాయని విన్నాను. అమ్మమీద కోప మొచ్చిఉంటుంది. కానీ—రావాలి. నన్ను వెళ్ళనిస్తే ఏంపోయింది అమ్మకి, ఆవి డలా ఏడుస్తూఉంటే? అమ్మది జాలిగుండె కాదు. నాన్నాసారి రక్తా లూచ్చేటట్టు నన్ను కొడుతూ ఉంటే బద్దనన్నా చెప్పిందికాదు. నాన్నదగ్గర భయ మేము. అయ్యంటుంది, అందుకే నన్ను వెళ్ళ నివ్వటంలేదు. నాన్న దీనికంటే కారణం.

నాన్నమీద కోప మొచ్చింది నాకు.

ఆవిడంటే నాన్నకెందుకు మరిష్టంలేదు? ఆవి డింటికి రానివ్వలేదేము. మంచుబట్టలు వేసుకొని అంతా వెళ్ళా ఉంటారు. నాన్నకి మంచుబట్టలు లేవు. అక్కడికి వెళ్ళడానికి అంతా మంచుబట్టలు వేసుకుంటారని ఆవిడమీద కోపం. మంచుబట్టలు వేసుకుంటే ఏంపోయింది. అలాటి బట్టల్లో ఎంతబా గుంటారు! అందుకే ఆవిడ బాగుంటుంది. అమ్మ కన్న చిన్నావి డెలాగుంటుంది. అన్ని మంచుబట్టలు, అంతపెట్టిస్తూ, తినడానికి మంచి తీపివస్తువులూ ఉంటాఉంటే ఆవి డెందుకలా ఎడుస్తుందా అని పించింది. పాపం. ఒక్కసారిపల్తే, వెళ్ళాలనిపించింది. వెళ్లి ఆవిడ ఏడుపుకి కారణం అడగా లనిపించింది. కాని అమ్మకి తెలికండా ఎలా వెళ్ళడం. లాభంలేనిపని.

ఎర్రటి కాంతిపోయింది. చీకటిపడింది.

ఆవిడవస్తూ ఉండేది రోజూ ఆవరణలోకి. చూస్తూఉండేది సూర్యుణ్ణి. నీటిచుక్క మెరుస్తూ ఉండేదామె కంటి కొలకులో. ఆమె విషాదపు నవ్వు నాకు దక్కేది. వెళ్ళాలని ముద్దిపుట్టేది నాకు. కాని. ఎలా?

అకస్మాత్తుగా ఒకనాడు నాకు ఆశ్చర్యం, ఆకాభంగం ఆత్మత కలిగాయి. ఆమె ఆవరణలోకి రావటం మానేసింది. అరమాద్దు కన్నులు, కను కొలకులో నీటిచుక్క, విషాదపు నవ్వు నాకు లేకపో యాయి. ఆశ్చితో కూడిన ఆ కన్నుల దృష్టి పడి కుండా బింబం అంతరించిపోయింది. సమ్మెటపోటు

తగిలినట్లుంది నాగుండెకి, ఆమెపాక కాలకృత్యంగా మారినదనుకున్న నా భావనకి ఆదర్శం, అది ఒక తప్పిపోని నిజంగా విర్రడిందినాకు. అప్రమించే నూర్వకు, ఆమె కొలకులాని నీటిమక్కలెంతెంతో నిజాలు నాకు. ఒకనాడొక్కటే లేకపోతే నానునంత కలవరపడకుండాని ఊహించనైనా లేదు నేను.

విమిటి కారణం? ఆమె రాకపోవడానికి? ఈ ప్రశ్న నన్ను ప్రతి నిమిషం బాధించసాగింది. విరమించుకుంటేమీ తన ఉద్యమం. మానసిక అవసరం తీరించేమీ. పాత నిన్నుకూడ విచారంగావుంది. నేను వెళ్ళలేదని కోపముచ్చించేమీ అనిపించింది అయ్యంటుంది. ఎన్నార్లనుంచో నన్ను రమ్మన్నట్టుగా నవ్వుతూన్నపుడు ఒక్కనాడన్నా ఆమె ఆకలి తీర్చలేకపోయాను. కోపం తెచ్చుకోవటంలో ఆమెది తప్పేముంది? వెళ్ళి దీనికంతకీ కారణమేమిటో అడగాలనిపించింది. కోపం తెచ్చుకోవడం చెప్పాలి. దీనికంతకీ తప్పంతా ఆమెదే. కాదు నాన్నదే. ఇంతకీ వెళ్ళవెమిటో? లాభంలేదు. నాకున్న చెయ్యగిల్లేయి. నేనెంత చెయ్యగలను! నా చేతుల్లో ఏముంది?

రోజులు గడుస్తున్నాయి. ఒకటి, రెండు, మూడు. అలా వారం రోజులు గడిచాయి. సావిత్రిని ఎదురు మానేవాణ్ణి ఆవరణలో ఆమెకోసం ప్రతిరోజు సాయంకాలాన్నీ. ఆమె జాడలేదు. నిరాశ, ఆత్మతీ ఎక్కువవ జొచ్చాయి నాలో రోజు రోజుకీ. వారం రోజు లయ్యేసరికి నాలో సహనం తగ్గింది. ఆత్మతీ పట్టలేకపోయాను. ఆమె రాకపోవడానికేదో తీవ్రమైన కారణం ఉండుండాని తోచింది. ఎవరొచ్చినా సరే ఆమెను కలుసుకోవాలి. కొడుకుల దమ్ము—నాన్నకూడానూ, కొట్టిన వెళ్తాను. సర్దితీరుతాను. ఏ మొచ్చిందో ఆమెకి. ఏం బాధపడుతుందో.

నిశ్చయించేను. కాని నిశ్చయానికి వచ్చిన రెండుదినాలవరకూ కాటలిన దైర్యం చిక్కలేదు. ఆఖరికి తెగించేను.

కాలేనింబం కనుపించలేదు. జేనురుంబం, తరువార చీకటి.

నాన్ని అర్థంలేదు. అమ్మ పెరట్లో వంటచేసుకుంటోంది. చదవేయకుండా యిల్లు వాటేను. మాయెల్లు వదలటం ఆమె ఇంటావరగా చేరటం ఒకేసారి జరిగాయి. 'కుక్క మొరిగింది. కుక్కలంటే నాకు భయమే. కాని అరచేకుక్కరకవంటారు. ఓ రెండు సార్లు అరచి ఊరుకుంటుంది. గదిలోని దీపపు కాంతి అద్దిపుతలుపులలోంచి స్పష్టమౌతోంది.

"ఎవరిది" అని లోనుండి స్త్రీకంఠం ప్రశ్నించింది. ఆమె పండుంటుంది నిశ్చయించుకున్నాను. ఆ కంఠం ప్రశ్నిస్తూ దగ్గరగా ఒచ్చింది. కాదు. ఈ రూపం లావుగాలేదు. ఆమెకాదు. నన్ను సమాపించిందా రూపం. నాకు పట్టంని కోపముచ్చింది. మొదటి ఒక ఆకాథం గం. పల్లెపల్లెగానే నవ్వుతూ ఆమె కానాస్తుం చనుకున్నాను. దగ్గరగా తీసుకొని బుగ్గలపైద వేళ్ళతో కొడుకూ మంచుమించి కబుర్లు వల్లగా చెప్తుందనుకున్నాను కాని ఎదురుగా ఆ రోజు మిలాయి తెచ్చిన పనిమని పూచ్చింది. చెప్పకవనం. ఇంతా తెగించి రావడం దీన్ని చూడగానే నా అనిపించింది. అమ్మమాట వినకండా చెప్పలు తినడానిక్కూడా సిద్ధపడొచ్చానే ఎవరూ అని ప్రశ్నిస్తూ ఎదురు రావడాని కిదివరకే. ఏం చేస్తే చెయ్యని జబా బివ్వకూడదని నిశ్చయించుకున్నాను. దాని గొంతుక బొంగురుపోలేదానీ. "ఎవరది" తిరుగ ప్రశ్నించింది. నేను మాట్లాడేను. "అడుగులే జబాబు చెప్పకుండా ఎవరది" అంది గట్టిగా. నేను చలించలేను. దగ్గరగా ముఖం కెట్టి పరికిలనగా చూసింది. ఎంత సిగ్గులేదు. యజమానురాలి మర్యాదా తీసిపోయింది. నేనయింది. సరిపోయింది. ఎవరన్నా కొత్తవాళ్ళయితే? ముఖాన్ని పిడికిలితో గద్దడా మని పించింది. మరింత దగ్గరగా ముఖం తెచ్చిచూసింది. ముఖం తిప్పుకున్నాన్నేను. ఒక్కకేక వేసింది. "అమ్మా చిన్నబాలుగా రొచ్చారమ్మా" అని. కేక వేస్తూనే నా చేతిని పట్టుకొని చీపురునీళ్ళినట్టు గొరగొరలా లాక్కొని పోయింది దింట్లోకి. ఎంత సాహసం! నా ఒంటపైద చెయ్యినయ్యడానికి దానికున్న మాక్కేమిటి? మనిషనుకుండా అటవస్తు వనుకుండా వస్తు. జెబ్బుకోప్పేగా కూడా ఉంది. నా కెంతో ఆవమానం జరిగినట్టుగా బాధపడ్డాను. పోగాల మొస్తే ఎరికైతా అలాటి బుద్ధులే వుండతాయి. ఈ

నిముషం బిధిలోకి గంటిం చేస్తాను ఆమెతో చెప్పి. ఎరిబునుకుందో కాని! “అమ్మా చిన్నబాబుగా రొచ్చారమ్మా” అంది పెంకు తెగిరేట్టు మరోసారి, దీపం వెలిగే గదిలోకి నన్ను లాక్కొని వెళ్తూ.

గది ప్రవేశించేసరికి నాకోపం హరించిపోయింది. ఆ గదిలోకి నేనెప్పుడూ వెళ్ళే అలకాళం కలగలేదు. అంత అందమైన గది నాజన్మలో చూడననిపించింది. అద్దాలూ ఉన్నాయి గోడలు. నేల నుంచి మూడడుగుల ఎత్తున మట్టా పాలరాయి ఆ గోడలకి. గదినిండా మెత్తని తివాసీ. నాలుగు దిక్కులా నిలువుట్రాలు. పెద్ద పెద్ద వార్మీసు బొమ్మలు. గోడలకి, ద్వారాలకి, కిటికీలకి రంగు రంగుల సిల్కునల్లలు. ఎంత బాగుందా గది. అడుగులు మెల్లగా వేసుకుంటూ ప్రవేశించేను. నా మట్టి కాళ్ళు పడి తివాసీ పొదుపుతుండేమానని భయం వేసింది. స్వర్గం లాగుంది. ఈ ఆలోచనల్లో పడి ఆమె మాటే మరిచాను. నా ఎదురుగా ఉన్న పెద్ద మంచాన్ని కూడా చూడలేదు. ఎంత పెద్ద మంచం! ఎలా మెరుస్తోంది! చుట్టూ తెల్లటి జల్లినట్టు. బాగుంది. మా అమ్మ, నల్లులమంచం జ్ఞాపక మొచ్చాయి. ఎల్లడూ నిద్రపట్టని సర్కార్లే అమ్మ. ఆ పొట్టి, కుక్కి, నల్లులమంచమీద ఎలా పడుతుంది? చిన్న మూలు గొకటి నా ఆలోచనల కంఠరాయం కలిగించింది. మరోసారి వివరచ్చింది మూలుగు. ఈసారి నేను పరధ్యానంలో పడలేదు. ఆ మూలుగు అనిపిస్తే. ఆ మంచంనుంచి వస్తోంది. వింతనిపించింది. ఆమె క్నొని జ్వరం రాలేదుకద! పనిమనిషి నా చెయ్యి దగ్గరే, గది చూస్తున్నంతసేపూ. రెండవసారి మూలుగు విన్నాక ఇందాకటిలాగే రెక్క పట్టుకొని మంచందగ్గరకు లాగుకపోయింది. “ఇదిగోనమ్మా— చిన్నబాబు గారు” అంటూ. ఎంత హక్కు అధికారం ఉన్నట్టు ప్రవరిస్తోంది. ఇంటికి పరుగెత్తి పారిపోతే నన్నుద్దు పెట్టేవాళ్లవలసివచ్చింది. దా సభికారం సంగతివ్వదు తేల్చింది. మంచంమీదేదో చలనం కలిగింది. ఒక ఒళ్ళు కదిలింది. వెంటనే పోల్చాను. ఆమెదే ఆ ఒళ్ళు. మంచి వాసన వస్తోంది. కప్పుకున్న దుప్పటినుంచి. ఒకసారి నేను దొంగిలించితెచ్చిన అకు సంపెంగకు కూడ అంతవాసన లేదు. ముఖంపై నన్ను కప్పు తొలగించింది పనిమనిషి. అనుకున్నట్లే

అయింది. ఆమె! ఎంత నీరసంగా ఉందా ముఖం కళ్ళు వాడిపోయాయి. మూతలుపడి విక్రాంతి తీసుకుంటున్నట్టున్నాయి. ఇదివరకు నే చూసిన వాటి కన్న ఎక్కువగా ఉన్నాయి నెరసిన వెండుకలామె తలచైన. అలా పడుకున్న ఆమెను చూస్తే నాకు భయమేసింది. తేలిగ్గా ఆమె తల నిమురుతూ లేపింది దానీది—“అమ్మా చిన్నబాబుగా రొచ్చారమ్మా” అంటూ. విసువన్నది లేకండా రోజూ సూర్యుణ్ణి చూడడంవల్లే బరువక్కుంటూ యామె కళ్ళు, ఎలా మూతలు పడ్డాయి. ఇంత నేగం అని విడతాయా అనిపించింది. నా కోసాకి భిన్నంగా అని తెరచుకున్నాయి. ఓర్మి, జౌదార్యం ఆ కళ్ళల్లో ఉట్టిపడుతున్నాయి. పరికిలగా చూడాలని నన్ను. “చిన్న బాబు గారమ్మా” అంది దానీది అమాంతంగా నన్నెత్తి మంచం మీద కుదేస్తూ. దానిమీద కొపమొచ్చి నా ఆలోచనకి వ్యతిరేకపోయింది. సంతృప్తితో చూస్తున్న యామె కళ్ళు. ఆమె పారిపోయిన పెదాలమీద ఒక విచారపు చిరునవ్వు వెలిసింది. ఎందుకలా ఉందామె. సంజవేళ పడుక్కొరడనే అమ్మమాట జ్ఞాపక మొచ్చింది. జ్వరమొత్తనే అలా పడుకుంటాను నేను—జ్వరమే పెచ్చిందామెకి, ఆమెమీద జారి వేసింది.

కప్పుకున్న దుప్పటిలోంచి వచ్చి నాపైన పడ్డా యామె చేతులు. నా కరీరాన్ని సున్నితంగా స్పృశించసాగాయి. నా కరీరాన్ని నా బుగ్గలనీ రాసిందామె నవ్వుతూ. సున్నితంగా, మెత్తగా ఉన్నాయా వేళ్ళు. దానీది జ్వరతీవచ్చి నాలో అణగారిన కోపం రసలుకొంది. దగ్గరగా తీసుకున్నా యామె చేతులు నన్ను. మంత్రమున్నదా లొంగిపోయాను వాటికి. నన్ను ముద్దెట్టుకున్నా యామె నీరసించన పెదాలు, నాకు సిగ్గువెయ్యక పోలేదు. కాని ఆ కళ్ళలోని నవ్వు దాన్ని చెదరకొట్టింది. నేనక్కడికి వెళ్ళదానిక్కారణం అప్పుడు గుర్తొచ్చింది. ఆమె రాకపోడానికి కారణం అడగాలి. మంచినమయం. నాలుక కొనదాకా వచ్చింది. కాని అడగలేకపోయాను. ఆ స్థితిలో ఆమెకి నేను మరింత బాధ కలిగించినవాడవుతానేమో అనిపించింది. గుండెల కడుముకుందామె నన్ను. అమ్మ

జ్ఞానమొచ్చుక ఒక్కనాడన్నా నన్నులా తీసుకున్న పాపానపాలేదు. ఒకసారి మేవపట్టుక వేళ్లాడితే “వెధనా గాడివలా పడేళ్లు నెత్తివచ్చినా” అంది. కాని ఈమె!

నిశ్చలమై ప్రకాంతమైన ఆమె ముఖం నన్ను కళ్ళపరచుకుంది. నా జాత్రులో కామ వేళ్ళు కల్లాయి. నాతల నిమిరిందామె. తృప్తిగా ఆమె కళ్ళు మూతలుపడ్డాయి. ఒక్క నిమిషం అలా సమాధిలో ఉంది. మా పుస్తకంలో వేసిన బోధిచ్చెట్టుక్రింది నన్ను బుద్ధిపతం జ్ఞాపకమొచ్చింది. మూతలుపడ్డా అరమెచ్చుగానే కనుపించాయా కళ్ళు. ఆమె కన్నులూ అరమెచ్చుకళ్ళే. విడ్డాయి తిడుగ అని. చెమ్మగిల్లాయి నాటి రెప్పలు. కాని చూసుకోవోయ్ నూర్యక్షిరణంతో మెరసే నీటిమక్కలేదు. దగ్గరగా, ఇంకా దగ్గరగా తీసుకుందామనన్ను. ఆమెకు లాంగిపోయాన్నేను. కాదు, ఆమె మనస్సుకు. ప్రేమమాపే ఆమె గుండెకి. నా కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి. కాదు నే నేడుస్తున్నాను.

ఇంటిముఖం పట్టేవరకు నాకీ ప్రపంచం జ్ఞాపకానికి రాలేదు. అమ్మ! నాన్న! ఇల్లు! ఆమె బాహువులలో ఎంతసేపు నిద్రపోయేను. ఎంత ప్రకాంతంగా గడిపానా తూటాలు. ఆమె ప్రేమ నీడల్లో బ్రతుకంతా గడుపుతే ననిపించింది. పది గంటల రాత్రిలా వుంది. చాల చీకటిగాఉంది. దానీది వెంటకస్తోంది. పొమ్మని కనిలేను. కడలేదని వెంట కస్తూనేఉంది. ఆమె కళ్ళలో ఏదో బాధుంది. నే నన్నంతసేపూ సంతోషించింది. మల్లా వెళ్తే— అమ్మా! ఏం చెయ్యడం ఇప్పుడు? ఇంటికలా వెళ్ళడం. కళ్ళల్లోనీళ్ళుతిరి గాయనాకు. ఏం తప్పచేకానని నన్ని లాగోడతారు అమ్మనాన్నా? ఆఖరుసారిగా గట్టిగా కనిలేను దానీ దాన్ని. కాని మాయింటి కేటాదాటి లోపలికి వెళ్ళేవరకు అది నన్ను వదలేదు. మెట్లెక్కెముందు నిలబడ్డానొక్కతీగం. ఇంట్లో ఎక్కడా చదిలేదు. అంతా పడుకున్నట్టున్నారు. వరందా మీద పడుకుంటే. బాగానే ఉంటుంది. తెల్ల చారుబామున చెయ్యాలన్నీ ఇంటిముఖం పడతాయన్న అబ్బులుగాడి మాటలు జ్ఞాపకానికొచ్చాయి. ఈ విధిగుండానే పోతాయని కూడా అన్నాడు,

కురుకల స్వభావం ఈ వీధి చివరనుండి కాబట్టి. నాలుగో ఉన్నదైత్యం కాస్తాపోయింది. చడిచెయ్యకండా మెట్లెక్కెను. ద్వారాన్ని సమీపించి చెవి తలుపు దగ్గరగా పెట్టి విన్నాను. ఏమి అలికిడిలేదు. తలుపు మెల్లగా తోళాను తీసుం దే మో అన్న ఆకతో, బర్రుమంటూ తెరచుకుంది. నామీద నాకే తోపమొచ్చింది. బండుల్లో ఆమడం పొయ్యాలని అనుకున్నాను. గది ప్రవేశించేను మెల్లగా అడుగులు వేసుకుంటూ. ఆ గదిలో నే పడుక్కొడానికి నిశ్చయించేను. అకస్మాత్తుగా ఏదోమీద పడింది గట్టిగా, అంతే. ఎవరో రక్క-పట్టుకకుమ్మకపోతున్నట్టునిపించింది. మరి నాకేమీ గుర్తలేదు. కళ్ళు విప్పేసరికి నాన్నా అమ్మదగ్గరగా కూర్చో నున్నారు. అంతా ఏమిటో వింతగా అనిపించింది. దీపం ఎర్రగా కాలిందే. కంది ఎర్రగా ఉందినాన్న ముఖం. అమ్మకళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరుగుతున్నాయి. నేను కళ్ళువిప్పక స్థూలమంచి లేచాను నాన్న. “ఒచ్చింది తెలిసి. రాకేం చేస్తుంది? అలా చావ లేకపోయాదూ వావ” అన్నాడు పశ్చిమించి, గోడవైపుతిరుగుతూ. ఏమిటో అర్థంకాలేదు నాకు, ఆలోచనకి బుర్రపరుగెత్తలేదు. “చచ్చే చచ్చాకు వగవ పోతే జైలుకపోదును. ఇంకో మొత్తము త్రివల సింది. అప్రతిష్ట తెచ్చినవ్వ” పిడుగులా గర్జిస్తున్నారు. “దొంగలా ఒచ్చి పడుకున్నావామనుకున్నాడు. నాదగ్గరా వీడిమాయలు” నారాకొసంకిటికిగుండా మాస్తాకూర్చున్నారని నామీద బరువుగా పడినది. అతని పిడికిలేనని నాకప్పుడర్థమైంది. అతని నోరాగలేదు. “ఛీ! ఎంత అప్రతిష్ట. నలుగురిలో ఎంత ననబోటు. దానికి వచ్చేఉండుగాక. డొట్లో తెలివితక్కువ చెప్పబడేతే పెద్దమనిషే అని పించుకొనుగాక. నాకు మాత్రం అది అప్పుడూ రంకులంతే చైకి పెద్దమనిషునేవారేకాని లోన ఎవరికి మాత్రం తెలిదు. మదివీళాచి, చచ్చేకాలమొచ్చినా. ఛీ! ఛీ! నావల్లే ఆమెకి మాటలన్నీ వస్తున్నాయని ఎంతో బాధపడ్డాను. నువ్వుండకపోతే బాబుణ్ణి పించింది. అమ్మ అడ్డొచ్చింది. “వాడిమందర రోకలుక్లేమి”టంటూ, “అంటానా మరి అంటానా, అందరి ముందూ అంటాను. మొగుడుచచ్చేక పెరిచేసుకో కూడదూ. ఒక్కసారి ముఖంకొల్పి ఊరుకుందురు. ఇప్పుడురోజూ కొల్పినా సిగ్గుకూడా లేదు దానికి,

కన్న కొడుకుకూడా వదిలిపోయేపంటే..." అతడూ ఎంతసేపు ముట్లాడాలో నాకు గుర్తలేదు. ఏమిటి ముట్లాడాలో అంతకన్నా వివరాలు కలల ప్రపంచంలోనికి పోయేను నేను.

నా కౌశ్యకి బంధాలు పడ్డాయా మర్నాటి నుండి సరిగా సమయానికి బడికి వెళ్లటం తిన్నగా ఇంటికి రావటం. ఇట్లే నా ఆటంకం అన్నీ ను. ఏమీ పనిలేపోలే అమ్మకి సాయం చెయ్యటం. అవిడింటి వైపు చూచేసేనా కూచుని ఆజ్ఞ. కానీ అమ్మవంట వాడనిదితో ఉన్నప్పుడూ, నాన్న ఇంట్లో లేనప్పుడూ చొంగతనంగా కిటికీని సమీపించి ఆతృతగా చూసేవాణ్ణి, ఆ ఇంటి ఆవరణలోకి. అవినుండేది. అదే చూపు. నిశ్చల ప్రతాపితమైన చూపు. ఆశ! నిరీక్షణ! నీకోసం? ఏమీ? కానీ నా కోరిక కిటికీలును. పూర్తయిన విశ్వాస చూపుతుంది తనలో. రోజూ అక్షమిస్తున్న మూర్ఖుడితో మెరుస్తూ, ఆగుతూ ఉండేది, ఆమె కనుకొలకులలో నీటిచుక్క. ఎర్రటి కాంతిలో దివ్యంగా ఉండే దామె మూర్తి. నా చూపు ఆమె కళ్ళలో లీనమయ్యేది. నా ఆత్మ ఆమెతో విడిగిరించింది. నే నామెలో ఒక్కడయ్యే నా దొడ్డి క్కణ్ణం.

రోజులు గడువసాగాయి. వారాని కొకసారో గండుసాగ్లో చూడాలి కదా కాకం చిక్కేది. అప్పుడే నా మనస్సుకు శాంతి దొరికేది. అమ్మ ఆమెను సమీపించేందుకు కనుమతి చే బాగుణిపించేది. అమ్మకి ప్రేమించడం తెలియదు. ప్రేమంటే నే నే తెలియదు. ఒక్క నాడు నాతో దయగా ముట్లాడి ఎరుగదు. నా కేసు పోయేది.

నిద్రపోతున్న నాకు మెలకువ కలిగింది దొక రాత్రి. ఏవో కబ్బమయినట్టనిపించింది. గది నాలుగు మూలలూ పరికించి చూశాను. గదిలోని దీపం, చదురులేక కాషాను అరిపోయింది. అంతా చీకటి, ఇంటా బయట. అంతా నిశ్శబ్దం. ఎందుకు తెలియొచ్చిందో అవగాహన కాలేదు. దూరంగా మాత్రం విధిమక్కలు మెరుగుతున్నాయి. గది నాలుగు మూలలూ తిరిగి కలియచూశాను ఆ చీకట్లో నే. ఏ కారణమూ లేకుండా తెలియవచ్చిందేమి. తల పక్కను తిప్పి కళ్ళు మూసాను. మగతగా నిద్ర

పట్టింది. ఉరికి పడి లేచాను. ఈసారి నేను పొర బడలేదు. అవిడింటినుంచే ఏవో కేకలు. చెవులొచ్చి విన్నాను. పురుషకంఠం. కొన్ని కేకలండ్లు పోయిన వెక్కిరింపు వినుస్తూ స్త్రీకంఠం. ఆత్మర్యం వేసింది. ఆమె ఇంటినుంచి వినుపు. తిరుగ బొంగురుగా పెద్ద కేకలు. ఎవరో ఆ కేక వేస్తున్నది. మంచం స్వయంత్య కండా దిగాను. చీకటిలో తడుముకుంటూ కిటికీని సమీపించేను. ఆత్మతతో ఆమె ఇంటి ఆవరణలోకి చూసాను. చీకటియినా నక్షత్రాల కాంతిలో తెల్లగా కనబడుతోందా ఇల్లు. బయటేమీ అరికిడి లేదు. లోనుండి కోరంగా పురుషకంఠం. స్త్రీకంఠం నుండి బాలికా విడుపు వివరమన్నాయి. ఆత్మర్యం ఎక్కువైంది నాలో. విడుస్తున్న దానితో అందుకు సందేహం లేదు. ఎవరదా బొంగురుగొంతుక కోపంతో కూడుకున్నట్లున్నాయా వచ్చే మాటలు. అదంతా ఒక వింతలా తోచింది. అవిడింటికి నశ్శాలి. ఎలా? సాగ్యమా? సాగ్యమైనా నల్ల నే నేనే చేస్తాను? ఏమిట చూసుకుంటేమి ఆమె నేను దగ్గరంటే, ఆలోచించేను. అంతకంటే ఏమీ చెయ్యలేకపోయాను. కిటికీ సంచలు పట్టుకొని నెరిగిగా చూస్తూ నిల్చున్నాను. అరగంట గడిచాక పెద్దశబ్దంతో ఆ ఇంటి తలుపు తెరచుకుంది. గదినుండి తెరవబడిన ద్వారం నుండా వచ్చే దీపపు కాంతిలో పొడుగాటి ఒక వ్యక్తి బయటకు రావటం చూశాను. పెద్ద అంగలు వేసుకుంటూ బూట్ల చప్పుతుతో చరచరా ఆవరణ చాలాడు. రోడ్డెక్కాక చీకట్లో కలిసిపోయాడు. కొంతసేపటిదాకా బూట్ల చప్పుడు వివచ్చింది. ఆఖరకలా అలా గాలిలో కలిసిపోయింది. ద్వారం నుండా ఆవరణలోకి వచ్చే దీపపు కాంతిలో చూడా ఆమె ఏడుపు చీకటిని చీల్చుకొని వివచ్చింది. ద్వార మూసే తెరచుకుంది. ఏడుపు తగ్గలేదాక ఘంట వరకు. ఆ చీకటిరాత్రి! ఆ నిశ్శబ్దం! దాన్ని చీల్చుకొని వచ్చే ఆమె ఏడుపు మరుపురాని స్మృతులుగా విర్రుడ్డాయి నా మనస్సులో. నెమ్మదిగా నిశ్శబ్దం అలా చూస్తూ నిల్చున్నాను. ఏడుపు తగ్గింది కొంత సేపటికి. మరికొంతసేపటి కామెలో అంతరించింది. నా కళ్ళు మూతలు పడ్డాయి. నిద్రపోయేను ఆ ఊదలను పట్టుకొనే నాకు తెలియకుండా.

మర్నాడు లేచేసరికి బాగా తెల్లవారింది. ఎందుకో నా మనస్సు కలవరపడింది. అప్పుడు

జ్ఞప్తికి వచ్చింది రాత్రి జరిగిన సంఘటన. ఆశ్చర్యం నన్ను వదలేదు. సావిత్రికి పరుగున వెళ్ళి ఆమె ఇంట్లోకి చూశాను ప్రక్కార్థకంగా. రోజులాగే ఉన్నా ఆ ఇల్లు నాకు విచారంగా కనుపించింది. ఆవరణలోని పువ్వుల చెట్లు రక్తంలేని ముఖాలలా కనుపించాయి. ఆ ఇంటి వేపు అనుకు నయ్యడానికి భయమేసింది. స్కూలుకి వెళ్ళేను. తిరిగి వచ్చేను. రెండుసార్లు ఇంటిని చూశాను. నల్లాలని బుద్ధి పుట్టింది. కాని ఎందుకో, చీకటి, బూట్లదప్పుడు, ఏనుపు జ్ఞాపక మొచ్చి భయమేసింది. సాయంత్రాన ఆ ఇంటి ఆవరణలోకి చూశాను. ఆమె లేదు. నా కళ్ళల్లో నీళ్లు తిరిగాయి. నా మనస్సులో భయానికి తప్ప లేనీకే దావు లేపోయింది.

రోజులు గడుస్తున్నాయి. ఆమె ఆవరణలోకి రావడం మానేసింది. ఆ బొంబుగుంతుక మాత్రం నన్ను వదలేదు. ప్రతినిమిషం నా మనస్సులో ప్రతి గ్వనించసాగిందది. ఆ అర్ధరాత్రి ఆమెపట్ల అంత నిర్ణయగా ప్రవర్తించిన వ్యక్తి ఎవరు? ఆ వ్యక్తికి ఆమెకి ఉన్న సంబంధం ఏమిటి? అతని ప్రవర్తనకి ఆమె అసహాయపు ఏనుపుకే కారణం? నాకేమీ తోచలేదు. ఎన్నో ఆలోచనలు నా మనస్సులో దొర్లాయి. ఏదీ సబబుగా తోచలేదు. ఆమెను సమాపించడానికి ప్రయించడానికి సాహసంలేక పోయింది. ఆ ఇంటిని చూస్తే భయమేసింది.

ఒక నాడుదయం నిద్రలేచేసరికి అమ్మెందుకో చూడావిడిగా తిరుగుతోంది సావిత్రికి ఇంట్లోకిను. స్కూలుకి వెళ్ళు. తెలివొచ్చినా మంచం దిగడానికి బద్ధకం వేసింది. కిటికీండా అకాశం ప్రళయతంగా, నీలంగా, భీకరంగా కానాస్తోంది. ఎంతో తృప్తి నిచ్చించాప్రాద్దు. లేవటానికి మనసాపవలేదు. కళ్లు మూసుకున్నాను.

పొరుగింటావివ వచ్చినట్లుంది. అంత ఉదయాన్నే ఏం మునిగిపోయిందనోచేసింది. ఇద్దరూ ఏవో గుడగున బాడుకుంటున్నారు. బద్ధకంగా లేచాను. నే రావటం కనిపెట్టి మాటలు కట్టిపెట్టారు వాల్లిద్దరూ. అమ్మ నావేపు నవ్వుతూ చూసింది. అమ్మ నాతో ఇంత చనువుగా ప్రవర్తించడం నా ఎదుకలో చాలా తక్కువసాద్దు. వింతనిపించింది కాదు. వేపపుల్లకోసం పెరట్లోకి వెళ్ళేను.

అమ్మ గొంతుక వినవచ్చింది.

“కని విరగడైపోయింది. లేకుంటే ఎంత ఆవ్రతిష్ట, ఎంతప్రతిష్ట.”

“కాదుటమ్మా మరి, ఒక పిగంటూ ఉంది మర్యాదగా నాలుగు కుటుంబాలంటూ ఉన్నాక మగ్గని గచ్చ చెట్టులాగ ఆవ్రతిష్ట కాదుటమ్మా—” పొరుగింటావివ గొంతుక వికేభవిస్తూ కాస్త విపుల పరచింది.

“దేముడంటూ ఒకగున్నాడు. ఏనాటికన్నా ఒక కన్ను వేసి ఉంచుతాడు” అమ్మ చాలించింది వేపపుల్ల విరుచుకొని ఇల్లు ప్రవేశించగానే సంభాషణ ఆగింది.

అమ్మంది. “రానుం పెరట్లో తోముకో ఈ వేళకి పళ్ళు” అని.

“పిగిలో చిల్లిటిగాలి వేస్తుందమ్మా” అన్నాను.

“పెరట్లోనూ వస్తోంది. కళ్లు” అంది.

“ఏమే పిగిలో తోముకుంటే” అన్నాను.

“నాతో అనవుడరంగా వాదించకు. చెప్పిన మాట నిను” అంది విసుగ్గా.

“ఏమే” అన్నాను జాలిగామాస్తూ.

పొరుగింటావివ నా సహాయానికి వచ్చింది.

“చిన్న పిల్లాడివి నాయనా నువ్వు. నీకు తెలిసు. మనింటి కెదురుగా ఒకావిడికి రేవుకు తీసు కెళ్తున్నాడు. చిన్న పిల్లలు చూడకుడను” అంది.

“ఏం చేముకు” అన్నాను అర్థంకాక.

“నీతో బలేచిక్కులాగే వుంది. నీకు చేనికది వివమర్చి చెప్పాల్సిఉంది. ఎదురుకుండా ఉన్న ఆ ముంప చచ్చింది. దాన్నీ శుభ్రకుపోయాక శువ్వు పిడెక్కొచ్చు.” అంది అమ్మ పెద్ద గొంతుక చేసు కుంటూ.

ఆత్మరసాలో విజృంభించింది.

“ఎవరే” అన్నాను.

“పెరట్లోకి నడూ.” అని ఒకటే ఒక అజ్ఞ అమ్మ నుంచి.

చేనివల్ల ప్రేరేపించబడో నాకు తెలిదు. ఎందుకో, ఎలా ప్రవర్తించానో నాకు తెలిదు, విధి

గుమ్మంలోకి పరుగెత్తివెళ్ళేను. ఆమె ఇల్లు నన్ను పిందొక్కనిమనం. ఇంటిముందర ఇరవైమందిలా ఉన్నారు. గవవివగా లోనికి, బైటికి వెళ్ళివస్తున్నారు. ఒక్క పగురుగా ఆ ఇంటి ఆవరణ ప్రవేశించాను. ఏడుగ్రా పని మనిషి బడుటకొచ్చింది. నన్ను చూసి బోరుబోరుచుంది. “ఇంకేముంది అమ్మ గాని మరి మనకి లేరు చిన్న బాలుగాయా” అంటూ.

నాకు స్పృహలేదు. అందరినీ తోసుకుంటూ లోనికి వెళ్ళేను. పని మనిషి నాకెదుకనే వచ్చింది. ఆమెగది ఆమెమంచం కళ్ళకు కట్టివట్టే ఉన్నాయి. అడున్న వాళ్ళందరినీ తోసుక లోనికి పోయేను. ఆమె గది ఆనాటిరాత్రిలాగనే అందంగా ఉంది. ఆమె మంచం చెక్క చెదిర్చేను. ప్రభంగా పరిచున్న దుప్పటి. ఆ రాత్రిలానే ముఖునిండా కప్పుకొనుండామె. నాకాళ్ళబంధాలు విడ్డా యామెఉనికిని గుర్తించగానే, సరుగెత్తివెళ్ళి ఆమె ఒడిలో వాలేను. అంతే ఏమి జరిగిందో నాకు గుర్తలేదు. తెలివొచ్చే సరికి ఆమె చుట్టూ నలుగురైదుగురే ఉన్నారు. పని మనిషి నావిడ చెయ్యివేసి కూర్చుంది. ఆమెలో చలనంలేదు. ఆనాటిలా ఆమె చేతులు దుప్పటి కప్పులోంచి నన్ను దగ్గరగా తీసుకు వెండుకు రాలేదు. ప్రశాంతమైన ఆమె మాపులే గుప్పటి ముఖాన్ను కప్పేసుందికనుక, ముఖానున్న కప్పు తొలగించేందుకు చేతిని జాచాను. నెనుక నుండే చరో పట్టుకున్నాడు గట్టిగా.

“తిప్ప” అని మందలించినాక బొంగురు గొంతుక.

ఎవరిదో అని చూసేందుకు కూడా శక్తిలేక పోయింది. తిరుగ ఆమె ఒంట్లో వాలేను.

“ఈ ఊరికీ తీరని నష్టం. ప్రాచీనభావాలు, సాంప్రదాయాలు జీర్నించుకున్న ఈ ఊరికి ఇప్పుటి నవీనప్రపంచంలో పడేందుకు ఒక విప్లవానికి దారి తీసిన వ్యక్తమే. ఆమె మన మధ్యనుండే భాగ్యం మనకు లేదు.” అన్నానొక పురుషకంకరీతిగా.

“నాకోక స్నేహితురాలు పోయింది. నాలో ఎన్నోవిధ భావాలు రేకెత్తించిందామె” అందిరాకొక పురుషకంకరీతిగా.

“నాకోక దిగ్గర బంధువు పోయినట్లుంది. మా ఇద్దరికీ పరిచయమై చాల తక్కువ కాలమైనా మా

భావాలు హృదయాలు ఏకీభవించాయి. మా ఇద్దరి మనస్తత్వాలూ ఒకటే” అంటూ సంతాపాన్ని నలిబుచ్చింది కొక కంఠం.

చాలా విచారంగా అందొక గొంతుక వలుకుకూ దుఃఖంవల్ల.

“ఔను. నాకూ ఆమెకూ అంత చెప్పుకోదగ్గ పరిచయముండేది కాదు. కాని ఒకనా ఉంతట ఏదో పసుండి ఆమె మా స్కూలుకి రావటం తటస్థించింది మాటల సందర్భాన మా ఇద్దరి భావాలు ఒకేవిధయం మీద ఏకీభవించాయి. ఆమె నన్ను ఆ ఆదివారం నాడు రాత్రి ఇంటికి విందుకు రమ్మంది. నాకోసమే ప్రశ్నకంగా ఏర్పరచింది. వద్దన్నా వివలేదు. విందు పూర్తయేసరికి నవీరాత్రి దాటింది. చాల చీకటిగా ఉంది. ఇంటికి పోయేందుకు తయారుపడ్డాను. “మీకోం మతిపోయిందా. ఈ చీకట్లో ఎలా వెళ్ళతాను, పైగా చాల రాత్రియిపోయింది. ఇక్కడ పడుకోని రేపుదముం వెళ్ళండి. గొంతుక అన్నీ ఏర్పాటు చేయించేను. కాదంటే మరి లాభంలేదు” అని బలవంతం చేసింది దావిడ. అది మా పరిచయానికి మొదటి మెట్టు. ఎంత మర్యాద ఎంత పెద్దమనిషి తరహా” దుఃఖం ఆ కంఠా న్నింపింది.

“కాఫీ తాగినాస్తే బావుట్టా. పదండి వెళ్ళి పది నిమిషాల్లో ఒచ్చేదాం” అని ఆజ్ఞాపించింది మొదటి కంఠం. మెలిగా గది వదలి వెళ్ళారంతా. పనిమనిషి లేచి సావిట్రికి వెళ్ళింది. నేనూ ఆమె గదిలో. ప్రశాంతంగా, నిశ్శబ్దంగా ఉంది గది. ఆమె ఒడిలోంచి లేచాను. ఆమె ముఖం చూడాలని గట్టిగా కోరిక పుట్టింది. కాని జంకు కలిగింది. చుట్టెగారి వీస్తోంది కిటికీనుండా. ఆకాశం ఉదయమంత నిలంగా లేదు. కొంచెం బూడిదరం గొచ్చింది దానికి. నా మెదకు ఖాళీగా ఉంది. ఖాళీగానే కిటికీనుండా మాస్యం లోకి చూసేను. విదునిముసాలు గడిచాయి. నాకళ్ళు చెక్కుగిల్లాయి.

లేవగెవ చప్పుకు నా మనసు నాకర్పించింది. కిటికీ కెదురుగాఉన్న సేవలవిదానున్న ఒక నోటు పుస్తకపు పేజీల నెగర వేస్తోంది తన బలంతో గారి. చేత్తో తిప్పిపట్టు పేజీలు తిరుగుతున్నాయి. అక స్యాత్తుగా అందు నుండొక చిన్న ఫోటో గారి కిగిరి

నేలపడింది. వెళ్లి ఆత్మత్యాగిణి దాన్ని తీసివేశాను. పదిహేనేళ్ల కయ్యుల్లో నన్ను ఒక్కమర్రాడిఫాటో. ముఖం అందంగా ఉంది. కళ్లనుండి చూపులు పడు నుగా ఉన్నాయి. నురుటిమీద పెద్ద మచ్చ. ఫోటో వెనుకభాగం తిప్పాను. 'గోపాల్' అని పెద్దక్షరాలలో రాసుంది. అన్ని ఫోటోలూగే వుంది. అందులో ప్రత్యేకత మరేమీ నాకు కనిపించలేదు. ఆ పుస్తకంలో ఆ ఫోటో ఉండడానికి కారణమేమిటో అని అనుమానం వుట్టింది. పుస్తకాన్ని తీశాను. బాగా నరిగిన దైర్ఘ్య పుస్తకం అది. పేజీలు తిరగేశాను. అస్పష్టంగా పెన్నిలలో రాసుంది, అక్కడక్కడ. ఒకచోటండి - "నీకోసం రోజూ ఎదురుచూస్తాను." మరొకచోట - "నాతప్పలుంటే క్షమించి రావూ" అని. ఏవో అస్పష్టంగా రాసున్నాయి. ఆఖరు పుట తిప్పాను. సిరాతో రాసుంది. ఆత్మతగా చదివాను.

"గోపాలం—నా తండ్రి—మనం మానవులం అలాగే ఉండగలం మనం. ఏమీ రనోనడాలు ప్రతి ఒక్కరిలోను ఉంటాయి. అందుకే మానవులమయం మనం. లేకపోతే దేవతలమే. వాటినుండి విముక్తి సాధ్యం కాదు తండ్రి. వాటికి లొంగిపోయేం మనం. కాబట్టి అందులో ఏ నడనానికి లొంగినా అది మానవ నైజం.

ఈ ఇల్లు వదిలిన్నాడు నువ్వు నా కుడికంటి మీద కొట్టినదెబ్బ తియ్యని స్మృతిగా రోజూ తలచు గుంటూంటాను. నువ్వు నన్ను వదిలిన వాటినుంచి ప్రతిదినం నీ కారకోసం ఎదురుచూస్తున్నాను.

రావూ గోపాలం! ఏ ఆశాచేకండా అంతరించి

పోయే నా హృదయానికి మెరుపుని కావూ?

నువ్వులు వదలదాని! నేనే కారణమన్నావు. కానుతో కాలే మంటనన్నావు. నిజమే. వాటి నన్నింటికీ తలవంచుకున్నాను నీ పాదాలనుంచు. నన్ను తల్లిగా చూడు. తల్లిగా అర్థంచేసుకో. కళ్లం రహితంగా వెలిగే తల్లిప్రేమకి నీ హృదయంలో చోటు నియ్యి. రావూ గోపాల్."

అట్లమీద రాసుంది పెన్నిలలో—

"నా నిరీక్షణ ఫలించింది. నువ్వు వచ్చావు. అంతే నాకు చాలు. కొట్టినా బిట్టినా నేను బాధ పడలేదు. అవి నాకు ఆనందాన్నిచ్చాయి. కాని ఆ అర్థరాత్రే నన్ను వదిలీవు. నేనింక బ్రతకలేను. ఇది నా జీవితంలో ఆఖరిపుటం"

పుస్తకం నాచేతినుండి జారింది. ఆమె మంచం వైపు చూశాను. ప్రకాంతంగా అక్కడే ఉందామె. ఆమెను సమీపించాను. రెండు చేతులతోను ఆమె ముఖాన్ని కప్పవద్దుపుటి తొలగించాను. నాలుగి భయం ఏనాడో పోయింది. ఆ ముఖం నా కళ్ళార్యం కలిగించింది. జీవం ఉట్టిపడుతోందా ముఖంలో. కళ్లకళ్లూడుతూ ఎంత ప్రకాంతంగా ఎంత గంభీరంగా ఉందా ముఖం! తంగి ఆమె నుదుటిని ముద్దు పెట్టుకున్నాను. నూర్చుకుని మీదకొచ్చాడు. బంగారు తీతూ అతని ఒక కిరణం ఆమె ముఖంమీద పడింది. ఒక్కసారి వెనక్కు తిగాను. రోజూ ఆమె కళ్లలో అస్తమించే కిరణం ఈవేళ ఉదయించింది. లేత బంగారుకాంతిలో చూసుకుపోతోంది, ఆమె కుడి కనుకొలకులోకి. మణిలూ మెరసింది "నీటిచుక్క" ఆ కంటికొలకులో.

ఏమంటావ్, శ్రీనివాసరావ్!

★

శ్రీ అయాచితుల హమమచ్చాప్తి

ఏమంటావ్
శ్రీనివాసరావ్
ఏమో యేమో
సేవేమైనాఅను
పులకించిన
ప్రకృతిపై
చివురించిన
కొమ్మలలో
కూర్చుండిన
చిలుకలజంట
మా కన్నుల
కొకపంట-
కాదంటావా?
ఏమంటావు
శ్రీనివాసరావు ?
గలగల మ్రోతల
జలజలపారే
సెలయేలులపై
తెరలియాడే
చిరుకెరటాల
మురుపులు, హరుపులు
లేవంటావు, కావంటావు
అందమయిన
చందమయిన
చిన్నదాని
వన్నెలాడి

కన్నునన్నలు
సున్నంటావు.
ఏటి యొడ్డుల
నరసు నరనల
తోటచివరల
నీటుగా బైతాయించి
దీటుగా మిన్నవంక
చూచినప్పడు,
కానవచ్చే తారకల
మిలమిలలు,
జలజలలు
మిన్నుమిన్నులు
లేనేలేవంటావు
శ్రీనివాసరావు!
నాజాకుగాళ్లం
సుదతిచూపులే
ఓవలేం
సే పోటుమాటలు
సే యీ ఔపోటులు
ఎట్టా, ఎట్టా-
అమ్మయ్యా! యెట్టా
భరించటం, వరించటం!
ఏరు వదలి
నరసు వదలి
తోట వదలి
ముఖమల్

పచ్చిక వదలి
జీవితపు
కరకుబాటపై
పయనిస్తూ

రవేలున
తాకే ఎదురుదెబ్బలకు
పలవిస్తూ, పలవిస్తూ
పలవిస్తూ, పలవిస్తూ
బుర్రుమని, తుర్రుమని
సాగిపోయేకారు
క్రూరంగా, ఘోరంగా
మా మొగాలపై -

లాల్చివేసి
కందువా తాల్చి
కళ్ళపై జోడు సవరిస్తూ
మొడరిక్కిస్తూ

దిక్కులు పరికిస్తూ
సాగిపోయే
తూగిపోయే
మా మొగాలపై -

ఇంత దుమ్ముగులాం
పోసిపోయినప్పుడు
ఉక్కిరి బిక్కిరి
ఊపిరి, చిక్కబట్టుకోలేక

కందువా అడ్డం పెట్టుకొని
యంత్రయుగాన్ని
తిట్టుమంట్రాలతో
దీవించినపుడు, భావించినపుడు —
దొరగారి వాకిట్లో
కరవబోయే

కుక్కపిల్లను
తప్పించికొని
మెల్లిగా, చల్లగా
ముసిముసి నవ్వులతో
ముకుళిత హస్తాలతో
నేచికొని కాచికొని
అడిగే ప్రశ్నలదుమారంలో
చదువుదీపం, ఆరిపోయి
చిన్నతనం నములుకుంటూ
నీలెలిని, ఇంతేనా అన్నట్టు
చూసే అధికారి చూపులకు
అహంభావం, వ్యక్తిత్వం
అన్నీ చచ్చి, అన్నీ ఉడిగి.
లఘుత్వం, భజస్తూ
భజస్తూ

దొరిగారి గేటువాకిలి
నుండి బైటపడినపుడు -
“ఔను నిజం, ఔను నిజం
ఔను నిజం, నీవన్నది

నీవన్నది, నీవన్నది
నీవన్నది నిజం, నిజం”
అంటాము మేం లోలోపల.
తంటాలేమీ లేకుండా

అనుకుంటాము మేం లోలోపల.
ఏమంటావ్, ఏమంటావ్
ఔనంటావ్, ఔనే నంటావ్?
శ్రీనివాసరావ్, శ్రీనివాసరావ్ !!

[‘శ్రీ శ్రీ రచించిన మహాప్రస్థానం
చదివినమీదట ఉచిత స్వచ్ఛందకృతి]

రుధిరజ్యోతి - ఒక ప్రస్తావన

శ్రీ రోణంకి అప్పలస్వామి

ప్రభునిక కవిత్వము, భావ, వాస్తవిక కవిత్వాలని రెండువిధాలుగా విభజించి మనం చెప్పుకొన వచ్చును. భావకవులలో రాయప్రోలు, చేవులపల్లి మున్నగు కవులు శిష్టులు. ద్వితీయ వర్గమునకు చెందిన కవులలో శ్రీశ్రీ ప్రభృతులు విశిష్టులు. ఇట్టి విశిష్టులలో శ్రీశ్రీరంగం నారాయణబాబు ఒకరు. తెలుగు నాట, కవిగా బ్రతుకుతూ, ఖ్యాతి నార్జించిన వాస్తవికుడు. ఆయన రచించిన గీతాలకు, రుధిరజ్యోతి అని నామకరణం చేసుకున్నాడు.

శ్రీశ్రీ పేరు వినగానే, నారాయణబాబు, నారాయణబాబు పేరు వింటే శ్రీశ్రీ మనకు చటుక్కున స్ఫురిస్తారు. దీనికి కారణం ఏమియినా, పీరి కవిత్యపు పోకడలుమాత్రం వేరేవు. స్వీకరించిన కవిత్వరూపు ఒక్కొక్కచో, ఒకటే కావచ్చును. కాని వారు దానిని దర్శించే పద్ధతులు, వ్యక్తీకరించే రీతులు మాత్రం విభిన్నములు. ఇందులో ఇరువురికి ఏమాత్రం పోలికలు కనిపించవు. ఉద్దేశజనితాలయిన శస్త్రాలు, స్వీకరించిన దృక్పథం, అభిన్నాలు. పరిగ్రహించిన అలంకారాలలో, శబ్దప్రయోగంలో ఎవరి ప్రోవ వారిది; ఎవరి పోకడ వారిది. శ్రీశ్రీ మూల దృష్టికినూ దొరుకుతాడు. నారాయణబాబు కొన్ని తావులలో గూత్తుదృష్టికి వినా, స్పష్టం కాదు. నోటికి పట్టే చంగస్సులలో శ్రీశ్రీ పరుగులు తీస్తాడు. తన లయొన్ని. ప్రత్యక్షపద్ధతిని వ్యక్తంచేస్తాడు. నారాయణబాబు పరుగులో శ్రీశ్రీకిగల ఉద్దేశం లేదు అనినది పరోక్షపద్ధతి. ఇద్దరూ పాశ్చాత్య కవిత్వా సంప్రదాయాలను మననం చేసుకొనినవారే; కాని భారత సంప్రదాయం, నారాయణబాబుకవితలో చక్కగా జాలువారుతూ వుంటుంది.

పాశ్చాత్యదేశాలలో, పారిశ్రామిక విప్లవానంతరం, కవిత్వరంగంలో కొన్ని విస్తృతపరిణామాల

జనించాయి. ఈ ప్రభావం, ఆంగ్లసాహిత్యంపై ప్రసరించకపోలేదు. అంతటితో, వస్తువునకు గల ఇతరపూర్వమున్న విలువలు తారుమారుకొచ్చాయి. వ్యక్తిప్రధానమైనవాద మొకవంకను, సంఘప్రధానమైనవాదము మరివొకప్రక్కను నిరంతర సంఘర్షణతో, అపూర్వ కావ్యసృష్టికి కారణభూతియై లయాయి. సామాన్య మానవుని అనునిత్యం వేధిస్తున్న ఆకలి, నిరుద్యోగం, అకాలమరణం మొదలుగాగల సమస్యల కొక వ్యక్తీకరణ అవసరమొచ్చింది. ఈ దృష్ట్యా, వ్యక్తి ప్రధానవాదులు మానవునకు సంతృప్తి నీయలేకపోయారు. వాస్తవిక పరిస్థితులనుంచి తిప్పించుకు తిరుగుతూ, జీవితాని కఠీతంగా, ఇసుకలో తలదూర్చిన ఉచ్చృష్టులకు మళ్లే, కవితాగానం చేస్తారని, ఆ పద్ధతి పరిత్యాజ్యమని, వాస్తవికవాదుల మతం. ఎవరు ఏమి చెప్పినా 'ఆత్మాశ్రయకవుల'లో ఒక విశిష్టత లేకపోలేదు. మానవజీవితాన్ని అనేక దృక్కోణాలనుంచి దర్శించవచ్చును. అందులో భావకవుల పద్ధతి ఒకటి. ప్రకృతిలోగల రామణీయకతను, ప్రణయమాధుర్యమును, ప్రేమమహత్తును, భావ కవిత్యం రసమయంచేస్తుంది. అయితే ఇది పాశ్చీకమైనదే, కాని సమగ్రమైనదేకాదు. జీవితం ఒక గనిమంటిదే అయితే, అందులో ఒకమూలనుమాత్రమే ఇది స్పృశిస్తున్నది. కాని అదే సర్వస్వమునకుని, జీవితపరిశోధన ముగించుకోవడం, అనాదరణీయం. కావ్యరూపులలో నైవిగ్యంలేకపోవడం, వున్నది పునరుద్ధిష్టమనకు నురికావడం, విముఖతను కలిగిస్తుంది; విసుగునుపుట్టిస్తుంది. ఈ విముఖతపట్ల విముఖతాఫలితమే వాస్తవికవాద జననం. భావకవిత కిది ప్రతిచర్య. ఇంతటివోమాత్రమే అగిపోక, సమాజంలోని క్రూర్యం, కాటల్యం, వ్యగ్రత, జీవితంలోని, అనునిత్య సమస్యలను వాస్తవికవాదులు గ్రహించగలిగారు. మానవుణ్ణి కలవరపెట్టే ప్రతి విషయము,

వారి కవిత్వములు కావాలనే తపతప జనించింది. అయితే ఇది మాత్రం పాక్షిక దృష్టికాదా అని ఎవరైన ప్రశ్నిస్తే, 'అవును' నే సమాధానం.

ఒకే వస్తువును సందర్శించిన, భావకవులొక పద్ధతిని, వాస్తవికులు మరి ఒక పద్ధతిని, అవలంబించి, తమ భావాల వర్ణింపుకం చేస్తారు. దీనికి తెలుగుకవిత నుంచి ఒక ఉదాహరణ విస్తూన్నాను. రాత్రి, ఆకాశంలో మెరసే నక్షత్రాలు కృష్ణశాస్త్రీగారి కొక రీతిగను, నారాయణబాబుకు మరి ఒక రీతిని స్ఫురించాయి. అందుకే శ్రీశాస్త్రీగారు :

"నింగిమూలల

నీలిపంజరవైచి

ఎంత చిరుమల్లెతోట

నేయించినాను"

అనేటపుడు వారి భావన సముజ్వలమే. మరి దీనినే నారాయణబాబు ఉత్పేక్షించిన విధం గమనించండి :

"నల్లనిత్రాచుకోరలు

తెల్లని మహాచికుండలు

గగనమృగముకలు"

లోకంలో ఎటుపరికించినా, భీభత్సమే కనిపిస్తున్నకవికి, ఆకాశంలో చుక్కలు ఆనందాన్నియిచ్చు. నక్షత్రాల లాకేసారి త్రాచుకోరలవలె, మహాచికుండలవలె భయంకరంగా గోచరించడం కవికి సహజం. లోకంలో విశ్వమానవకల్యాణం, విశ్వకాంతి నెలకొల్పబడాలని, జీవితం ముంగళిప్రదం కావాలని అతి ప్రాచీనకాలంనుంచీ, కవులంతా వాంఛిస్తూనే వున్నారు. కావ్యాలలోని వస్తువులను ముంగళిప్రదాలుగా భావించి, ముంగళాంతం చేసి నంతమాత్రాన ఇది సిద్ధించదు. కంటికి కనిపించే దంతా, బాగానేవున్నదనుకొని, అందులోని చెడుగును తలపెట్టక, మంచినీమాత్రమే, అభివర్ణించితే అది దోషమే. చెడుగునుగ్రహించి, దానిని ఎదిర్చి, చూపాలి. జీవితంలో కాశ్యపమును బయటపెడుతున్నపుడు, భీభత్సమును స్ఫురింపించే వైశిష్ట్యం కంటిని రవియింపక తప్పదు. మలినాన్ని కప్పి పుచ్చుకోవడంతో, అది మటుమాయంకాదు. దానిని బహిర్గతం కావించాలి. వస్తువును సామాజిక విమర్శనాదృష్టితో తరచి తరచి చూడవలసివుంటుంది.

సమాజాన్ని ఎక్కడికక్కడ విమర్శించడం, వాస్తవిక వాదలక్షణం.

ఈ లక్షణం నారాయణబాబుకవిత్వంలో ప్రస్ఫుటం. భావకవిత్వం పై తిరుగుబాటు, వస్తువాగ్ధి కరణలతో ఆగక, విప్లవపథాలను పడుతుంది. రీతిలోను, వస్తువులోను సరికొత్తదనం కనిపిస్తుంది. ఎవరూ చెప్పని పద్ధతిని చెప్పడం అతనికి సరదా. 'ఇమేజిస్టు' కవితకు ఇతడు ప్రాణంపోస్తాడు. శబ్దారాలతో, కుదించి, సాగనైన విగ్రహాలను నిర్మించే శిల్పి. క్లుప్తత ఇతనిపద్ధతి. ఒక మాటలో చెప్పవలసినది, పదిమాటలలో చెప్పడు. పదిమాటలలో చెప్పవలసినది ఒక మాటలో చెబుతాడు. ఈ శిల్పం సాధారణులకు అలవడేదికాదు. పరిపూర్ణాకృతితో అతని వర్త్యమాన వస్తువులు కనులపెరుట ముసులుతాయి. 'దేశమాత' అనే గీతిలో—

"ఎండాకాలం

ఎండాకాలం

పగళ్లు నెగళ్లు

మండేకోర్లు

పన్నెండుగుంటలు

కాలం

కాలిన గుడ్డిపీల్చె

ఘోరిరెగినది"

గ్రీష్మర్తు తీక్షణత 'పగళ్ళను నెగళ్లు' గా కవి చెప్పడంలో బలంగా వ్యక్తమవుతున్నది. కాలం కాలినగుడ్డిపీల్చె ఘోరిరెగడంతో, వర్షనక్షత్రాల వంతం, అలాగే—

"కరవే రూపందాల్చి

కడుచే చెరువై ఏడ్చు"

అనే చోట బిచ్చగతై దీనావస్థ తెనుగు నుడికారంతో ప్రతిబింబితం. ఎండ ప్రపంచంగా కాస్తున్నపుడు, తిలపులు విగించుమని భవంతులమధ్య నివసిస్తున్నవారి కీ దీనాలాపం వినిపించదు. ఎండకు మాడి, పాపం ఆమె.

"అనువులు వీడి

చచ్చిన నేకమాతయై

చాపచుట్టగ

నేలకు చాటింది"

కాని ఆశ్చర్యవారు తీర్చవారు కనిపించరు. తమ బాటికి చెందిన బిచ్చగతైన మానీ మానవులకే బాటకలుగని సాంఘిక వాతావరణ మేర్పడింది. 'విధి కాలువ, బురదనీటిలో విశ్రమించినశ్వనాగు డొకడు' మాత్రం విట్టూర్పుతో నాపోతాడు. అలాగే ఋషిపక్షి, గాడిద కరుణను ప్రకటిస్తాయి. ఇక్కడ 'శ్వనాగు' శబ్దప్రయోగం సాధిప్రాయం. మనుష్యులచే నీడంగా చూడబడే మక్క, మనిషి చనిపోయి పడి వున్న పురుగు సంతప్రహృదయంతో వుండటం. అందుకే గౌరవవాచకమైన 'శ్వనాగు' ప్రయోగం. ఇలాగే మరొకచోట 'గార్భభిష్వామి' అనే ప్రయోగం కని పిస్తుంది. సామాన్యురాలైన బిచ్చగతైన కవి దేశ మతగ దర్శిస్తాడు. 'ఆకలి దీర్చుని మానం కప్పని దేశంకోసం, మట్టిప్రమిదలో వత్తెకారిందీ, మానిని ఈనాడు' అని సాధారణీకృతి కావిస్తాడు. కవితో పాటు, మనం కూడా విట్టూర్పుతాము. తెలుగువారి సంప్రదాయాలను, ఆచారాలను, ప్రకృతి సహజ దృశ్యాలను చూస్తూ, వాటితో కృష్టం చేస్తాడు. తెలుగునాట కనిపించే సేదవారి గుడ్డిలిని 'తెనుగు రాత్రి'లో వర్ణిస్తున్నాడు.

"సేదనాని కడుపుమంట
కాలి చేలి పోవు కోర్కె
గగనమృత మక్కె"

వలె కవికి స్ఫూరించింది. చిన్నతనంలో నే, గర్భిణిఅయి, శక్తి సన్నగిల్లిన తెలుగుపడుచు 'చేలి గాను' వలె 'నెలవంక' కనిపించింది. "శస్త్రమృతం, బిలుకుమార్పు, మాసిపోని గాఢముక్క నెలవంక, సంఘంవంక!" సంఘంకేసి చూడడమేకాక, పగ తీర్చుకునే శస్త్రంవలె కనిపిస్తున్నది. సమాజంలో ఎంతటి తీవ్రాంధోళన చెలరేగినా, శాలవిరంతువుల గుడ్డిలి నేటికీ కూడా మారలేదు. ఈ దురన్యాయ సాంఘిక విధానాన్నే పురస్కరించుకుని కవి "పసి తనమున పెండ్లి, భర్త పరమపదముచేర, విధవ మనక మసక యవ్వనమున కుసుమించే తల్లితలపు, సుండెల్లో పాలపాట, ఆకాశపు పాలబాట"గా పాడిన ఈ చరణాలు తెలుగుకవిత కొక పాలబాట. నారాయణ బాబు కవనం, మన్నునుండి మానవులను సృష్టిస్తుంది. ఈ వింత సృష్టికీ, భారతీయ పౌరాణికదృష్టికవికి బలమిచ్చింది. పౌరాణిక ఇతివృత్తాలతో సంప్రదా

యపు మెలకువలను ఆకలిచుకుని, పరితప కవితను ఆస్వాదయోగ్యం కావిస్తాడు. ఒక్కొక్కసారి శరీరం జలదరింపనేసే మెరుపులు కురిసిస్తాడు. శబ్దం కొత్త పలుకుబడితో ధ్వనిస్తుంది. ఈ దృష్టితో రచించిన అతని 'గేయావలిలో 'కపాలమోక్షం' ఎన్నడని నది. భగవద్వింగ్ దేశభక్తుడు; వీరుడు. అతనిని ఉరి తీసే ఘట్టం భారతీయ చరిత్రలో మరుగ్గామన్నా మరు పురు రాలింది. ఈ దుస్వప్నం కవని కలవరపెట్టింది. విషాద సంఘటనను వీరరస ప్రధానం గాంచి వి భగ వ్వింగ్ ను పౌరాణిక వీరుల కులపతిగా కీర్తిస్తాడు. అడుగిడుగునా ఆవేశం, తొణకిసలాడుతుంది. అది శంకరుడు తపస్సుమాధినుంచి వైతన్య్యావస్థను పొందు తాడు. తిరిపెవెక్తుకునేందు కతనికి కపాలం కావ లసి వచ్చింది. 'పాలాక్షుని' హస్తాలలో పడేభాగ్యం నే కపాలానికి పస్తుంది ?

"కైరీస్తవుల సమాగులలోన
గురకల గోరిలంకు
హిందూ సృశానవాటుల
పుణికెలు పులకరించినవి
వికావిక నవ్వివ
కపాలములు
కంకాళములు
ఘల్లుఘల్లుచు
ప్రసాగినవి."

కాని శివుని హస్తస్పర్శ భగవ్వింగ్ కపాలానికి తప్ప, ఇతరముల కలా లభిస్తుంది? దేశభక్తుని కపాలం త్రినేత్రుని హస్తయుగలిని చేరుతుంది. అప్పుడు

"శేషుని ఛదాలమెత్తనిశియ్య, పుడమి ఒలిలి
గించింది
ఎదారిపుష్పించింది, అండపిండబ్రహ్మాండమంతయు
తాండవనృత్యంచేసింది; ఎందరు పుట్టలేదు
ఇంకెందరు గిట్టలేదు, అందరికీ లభియిస్తుందా
హాలాహల మంటిన హస్తమనస్పర్శ
పెదవులచుంబనము !

కపాలమోక్షం, కపాలమోక్షం !"

భగవ్వింగ్ వంటి మోధానుమోధుల జీవితం ఉదాత్తం చేస్తున్నట్లు దీ పద్ధతి పౌరాణిక సంప్ర దాయం కవికి అత్యవసరం. ఇతని రీతి విచిత్ర

మైనది. దేనినీ వాచ్యం చేయడు; ధ్వనిస్తాడు. శ్లోగ్యవైధివోపేతమైన పంక్తులన్నీ అమృత కేళలమే. పూర్వగానలను భావంలో పొందుకుతూ, వాటి ఛాయలనుగ్ధ రసోదయం కావిస్తాడు. ఆ సౌరాణిక కళలను అవగాహన చేసుకుని, వానిని కవి, తన ఇతివృత్తానికొక అన్వయించుకుంటున్నాడో గ్రహించిన పాశకునికి నారాయణబాబు గీతం మరీ హృదయంగమపాతుంది. 'గడ్డిపరక' అనే గీతంలో ఈ సూత్రరచన అంతటా కనిపిస్తుంది. సమాజంలో పరిశుద్ధ పక్షివున్న పేదలకు ప్రతినిధిగా 'గడ్డిపరక' గొంతును వినిపిస్తుంది. పేదలు, వారి జీవితాలపై సాగిపోతున్న ధనికులు, కీరీ సంఘర్షణల మధురంగా చిలిస్తాడు. నిత్యం మన కాలృక్రిందపడి నరిగి పోతున్న 'గడ్డిపరక' వినుంటుందో చూపండి :

“పల్లకి దిగినట్టి
పెండ్లికొడుకులు మీరు
పట్టు లివాసీని నేను
నడవండి నడవండి

నావొంచి నడవండి” అంటూ తాను 'పసుపుల నోటికి పాయసాన్ని'ని చెప్పకుంటుంది; కాని నిజానికి తన ఆత్మకే క్షిణి అది గ్రహించుకుంటుంది. “మాతృవర్గంనాడు, మా అన్న పన్నగముల చతులు త్రరించిన మిన్న” అని—

గరుత్మంతుని కథాకథనం కావిస్తుంది. పేన్నగాల కనులు త్రరించిన విధంగా మిక్కిలి లూడబెరుకుతానని ధ్వని. అంతమాత్రంతో ఊరుకోక, 'మీకు ఉత్తమగతులు కల్పిస్తున్నానని' కూడా చాటుకుంటుంది. ఇంతటితో మానవు డూరుకొనవచ్చుకదా! ఇంకా గడ్డిపరకను కాలృక్రింద అణచిపెడుతున్నాడు.

“నేటికి మీపితృకార్యంనాడు
పారగమిద
మీచేతిమీద
మరకర
అంగుళీకన్య”

ఇంత సగర్వంగా ఆత్మభిమానాన్ని ప్రకటించుకుంటున్నా మనిషి ఊరుకోడు. కనుక నే 'మిన్ను విప్పిన రక్తపతాకం' గడ్డిపరకవుటైన మన్ను సత్తుక

తలపగా, 'కాకానుకునికళ్ళజ్జి ప్రికి రాగా, ఆగండి ఆగండి' అని హెచ్చరిస్తుంది. సాధారణమైన గడ్డిపరకనుచూసి వర్గ సంఘర్షణ నూహించడమేకాక, గరుత్మంతునికథ, కాకానుకునికథ, పారగమిద పితృకార్యంనాటి సంప్రదాయము, భావించి, వానిని కవి వాడుకుంటున్న విధం ఎంతో గొప్పగావుంది. సంప్రదాయాన్ని మరచిన రచనను నారాయణబాబు చేపట్టడు. ఈ సురుణమే కవితకు క్లాసికల్ స్వభావాన్ని ప్రసాదిస్తుంది.

భీభత్స, వీరరసప్రధానాలయిన రచనలనేకాక, కొన్ని గీతాలలో హాస్యాద్రి, చురుక్కొలుతులతో కవి, వస్తువును విస్తరిస్తాడు.

కవిత్యాన్ని సంఘాన్ని విమర్శిస్తూ తన కవితా పటిమను ప్రదర్శిస్తాడు. ఈ ప్రదర్శనలో గ్రహించి, అంగ సంప్రదాయాల ప్రభావం కనిపిస్తుంది. “ఊరవతల” అనే కావ్యం ఇంచుకుదాహరణ. భావకవిత్వపు బోకడలరీనాడు, ఘానస్థమిది ఇది ఒక ఎరుగుదాడి.

“కలల పొదిరిళ్ళపై
సౌఖ్యంపు నిదురలో
కనిపించి ఒక తిన్వి
మేనక నా పేరు
మేఘాలకు జనుకప్రక్క
మా ఊరని, మాయమయ్యె
చిరునామా తెలిసికూడ
చేసే జీవితక
ఊహాగానం చేయగ
ఊరవతల కల్పాను”

ప్రకృతిలో స్థూలదక్షిణలకు కనిపించే రమణీయ దృశ్యాలు ఈ కవికి సౌందర్యాన్నందీయవు. అందరకు మల్లే సౌందర్యగానం చేయడు. అతని దృష్టి వేరొకదిగదా! ఉదయసంధ్యతో కూడిన ఆకాశం, నోరు తెరచిన కాకిపిల్లి. ఎమూలలనుంచో అరచే కాకిపిల్లి ఆకలి అరుపులు, ఆకాశం ఘోషిస్తున్నట్లే కవి భావిస్తాడు. ఈ పదలి రచనను పాశ్చాత్యులు 'ఇమేజిస్టు పాయింట్రి'గా పేర్కొంటారు. ఈ కృతి అట్టి బోకడరచనకు తలమానికం. ఇందులో కవి భావించినవన్నీ దుక్కుకునారే. ఇన్నోదయం

పాముకాటుగాను, భూమికి శివజ్వరం, ఎదుట నీడ నీయలేని మోడుమ్రాసులజంట, వెంటనే మృత్యువును జ్ఞప్తికి తెస్తూ, యముని దింపివచ్చిన ఎనువోతు, ఇతన్నీ కనిభావనలు. మరొక అడుగువేయగా, కని పించేనేకాక, వినిపించేది సహితం దుశ్శకునాలే.

“ప్రేతలతో ఇల్లట్టుల
బూరుగు వృక్షంమీద
కళ్ళజోడు పెట్టుకున్న
గరుడపురాణ బ్రాహ్మణ
కంఠమెత్తే ఘోరము”

నునిపి మరణించగా, వాణ్ణి పశువార్తం గరుడ పురాణ పశవం కావించడం హైందవ సంప్రదాయం. అలాగే కవి!

“కాటకంపు తాటకిలా

ఉరుబయలు మిల్లు” కనిపించి ‘విశ్వకర్త హృదయంలో దుస్వప్నంలా భుగభుగమను పొగ గొట్టం’ పొగలుచియుతున్నది. ఈ దుస్వప్న ఫలితమే ప్రకృతి కవికి దుశ్శకునాల ముఠంగా కనిపించడానికి హేతువు. మిల్లులలో ఉత్పత్తిపొగుతున్నా, ఆ సంపద ప్రజలపరం కాలేదు; సరికదా, ఆకలికి, నిద్రాస్థిగానికీ కారకమై, మానవులను యంత్రాల పగి దిగమారుస్తున్నది. ఈ యంత్రిక స్వభావం, జీవితంలోని రక్తం పీల్చి పిప్పిచేసి అవతలకు పెట్టివేస్తున్నది. అందుకే కాబోలును, మిల్లుదరి నున్న ఎంపిన నెల యేరును కవి ఉత్పేక్షిస్తున్నాడు.

“జీవనమృతీనీ నారు
జలమంతా మిల్లుకెత్త
పాడలేని గులకరాళ్ళ
పాతవడ్డ నెలయేరు”

ఈ నెలయేరు ఒకప్పుడు గలగల నవ్వేది. ఆ నవ్వు ‘జలమంతా మిల్లుకెత్తిన’ కారణంగా ఇంకి పోతుంది.

“పోయిన యా ఏటివస్య
పుక్కిట నెమరేసుకుంటు
గండలిల నీడలోన
కనుమోడ్చిన
గార్తభస్మాదు”

గతించిన వైభవమంతా నేడు మానవుడు

తలచుకుని కనుమోడ్చిన గార్తభంబరే భరిస్తున్నావే కాని, కారణాల నన్నేషించుకొనడు. సంఘాని కంతో ఉపకారహేతువత్తును గార్తభం మానవ దృష్టిలో అతి చురుకైన. కాని ఈ చురుకైన తమిస్తున్న దాని సహనశక్తి స్థానికదావమైన దేవునిగుండే పిర్వవంటిది. కనుకనే మామూలు ‘గార్తభం’ గార్తభ స్వామిగా కవికి గోచరించింది. పుక్కిట నెమరు వేసుకునే గుణం దానికి సహజసిద్ధమైనది కాదు. కాని పాతలంపులను తిరగపోసుకునే స్వభావాన్ని కోపించి, దాని నోటినురగను, పాతవడ్డ నెల యేటి నవ్వు నురగతో కవి ఉపమిస్తున్నాడు. మీద నుదాహృతమైన గీతం ఇమేజిస్టు కవిత కొక అలంకరణ. అధునికాంధ్రసాహిత్యాని కొక శిఖరం. పాశ్చాత్యకవుల రీతి పోకడల పోహరించిన రచనను కనుల కద్దుకుంటారు.

“బ్రహ్మచేయుడు కంచెమధ్య
పూర్ణిమసంధ్యల్లోన
గడియేనా ఉదయాద్రిని
రుధిరజ్యోతిరై వెలిగే జాబిల్లి
మృతశరీరయాత్రమణ
ఘటాకాశయరణారణ
రక్తసిక్త మోముతోడ
‘మా అమ్మే చంపింది
మా అమ్మే చంపిందా’ను
మానముగ
గాజాకళ్ళ
పురిటిపిల్ల”

చాతాత్మక కనిపించే, ప్రోవను నడిచేవారిని నిలచెట్టి ఆశ్చర్యపరుస్తుంది; శరీరం జలదరింప చేస్తుంది. ఆకాశంలో అపుడే ఉదయించే చంద్రుని ఎర్రని మోమువలె, కుండలో నితేపించబడిన శిశువు మోము పారిపోయి కనిపిస్తుంది. కవికి దారి పొదుగునా, తన నీడ, వెంటనే మృత్యువులరే భయంకర మవుతుంది. ఈ గీతం కాలజ్ఞానులకు కల్పింపదును వంటిది. జీవితం సుఖమయం కావాలని మానవుని ఈషింత; జీవితంలో చెడుగు లేదనుకుని, స్వర్గత్ర మోదాన్నే భావించి కీర్తింపడంబట్టి ఈ మనోధృఢం సఫలీకృతం కాదు. ఉన్న భేదాన్ని ఉన్నదని అంగీకరించి, ఎదుర్కొని, బయటకు పెట్టి, జీవితం మోద

మయం చేసుకోవారి. ఇతే వాస్తవిక దృష్టి. వస్తువులూ చెడుగును పరిహరించి, మంచిని నిర్మించేవారిని విలియమ్ జేమ్స్ అనే ఆమెరికన్ మేధావి 'Twice born' అని పేర్కొన్నాడు.

మానవుడనేక రాగద్వేష సహితుడు. జీవిక, భారీక మానసికవాంఛలు పెరవేరనిదే సంతృప్తిలేదు. ఈ వాంఛలనేకం. ఆకలి ఒకటే కాక, అది కాస్త తీరగానే సుఖమైన నిద్ర కావాలి.

నిద్రనుంచి లేవగానే, ఆనందమిచ్చే వస్తుసముదాయ ముకనరం. ప్రేమ, దుఃఖం, కామప్రేరేకం ఇవన్నీ సహజాలే. ప్రకృతి పుట్టినదాదిగా ప్రాణి జీవితంలో ఈరైంగిక సంబంధాలు మరింత బలపడుతూవచ్చాయి. మతంలో, మగోత్సవాలలో, కేవల యుల శిల్పాలలో, సిండికంబలలో, దీని ప్రభావం ప్రతిబింబితమవుతున్నది. ఈ కామేచ్ఛను మొగ్గలోనే క్రుంచి, అణచిపెట్టడం మానసికాలోగ్యాన్ని చెడగొడుతుంది. ప్రబలమైన ఈశక్తిని ఇతర మార్గాలలోనికి మల్లించివుడు జీవిత సౌధం చక్కగా నిర్మింపబడుతుంది. నిగ్రహం నిగ్రహం కోసమే నని దీనిని అణచబూనడం ప్రమాదం. ప్రయోజనంతో ఇతర కార్యాలలో దీనిని వ్యక్తం చేయాలి. అప్పుడే అట్టి నిగ్రహం ఆర్థికమవుతుంది. ఈ దృష్టి లోపించిన వారికి, కవి ప్రకృతి అంతా పెద్దమయంగా గోచరింపచేస్తున్నాడు. 'లెండోయ్ ఋషులు' అనే గీతం మెరపుయ్యడం వంటిది.

“కనురెప్పల సెజ్జవిడ
కళ్ళతోడుముక్కుతోడ
వ్యభిచరించె
నట్టింట్లో నిల్లపడిన
మజ్జిగకుండ, కవ్యం
చీకటి తప్పే చేరాయి”

ఈరైంగికేచ్ఛ ఇంతప్రబలంగా పెనవేసుకుపోతున్నపుడు, అట్టిది సహజంకాదని చూపులకు మడిగట్టుకోవడం వాస్తవికతకు దూరమేకదా!

“వర్ణిపోయిన కూరగాయలు
కునికిపాటు పడుతుంటే
టూటాపండు మాంసం ముక్క

కలసి అఖండ

సంధ్యారాజ్యం చేస్తున్నాయి”

అనేది కూడా కామకోరేని ఎదురుదెబ్బ. ప్రకృతిలో రైంగిక సంబంధాలు ఆసహజ వాంఛలకు హేతువులనీ, వాటిని పరిత్యజించడమే ధర్మమని బోధించేవారిని

“ఈ సముద్రంతీసి అవతల పారపోయండి
ఆపోసనం పట్టండి

పత్రిగింజలు చుక్కలు, గోళ్ళతో నొక్కండి
సురవిలాసవతులు చూచుకునే

అద్దం, చంద్రుని బ్రద్దలుకొట్టండి”

అని హాస్యం చేస్తున్నాడు. వైవస్నీ ఎంత పిలుకానివో, పెద్దను అవాదం కూడా అట్టిదేనని కవి తాత్పర్యం.

ఇతను రచించిన గీతాలలో, ‘విశాఖపట్టణం’ అనేది పేర్కొనదగినది. వచనంలా కాక, వచన ధోరణిలో వడచిన గీతం. ఇమేజిజము, సామాజిక విమర్శనతోపాటు ప్రస్ఫుటమవుతుంది.

“ప్రేమకు ప్రాణాలిచ్చే స్త్రీలు
ఉరికొయ్యలాటి మగాళ్లు

...

సమాప్తాలతా గుల్లగాళ్లు

బీదవాళ్ళ నెత్తురు

బీరులా త్రాగేస్తారు.

...

ధర్మాన్ని పశువునుచేసి

పట్టపగలు కొద్దలో

వధచేసి, సాయంత్రం

సురాపానంలో చప్పరించి

నంచుకుంద్రు!”

అనే ఈ పంక్తుల మాధుర్యం ఎవరేనది. ఇది ఒక ఆధునిక స్థలపురాణం.

వగ్గుంగా స్త్రీ స్నానం చేసేటపుడు
ఎదురుగుండా పరాయి మగాడు
విరాడ కొండ.

ఆరిబాబా అద్రి!!”

సామ్యత్వగీతంలోని ఆధునికత వారాయణ బాబు పుణిశ్రువుకున్నాడు. దీనికి మన సంప్ర

చాయం రంగరించుకున్నాడు. నివృత్తపాత దృష్టితో విమర్శించేవారికి ఈ కవిత్వం అక్షాంశం కలిగించక మానదు. శివాడంబరంకోసం వెతికేవారికి ఈ కవనం తృప్తినియ్యదు. కవిత్వంలో రెటరిక్కు పుండడం సల్లక్షణమని అంగ్లేయ విమర్శకు లంగీకరించదు, బైరన్ లో రిటరిక్కు అనే దోషం వున్నదని వారంటారు. సంస్కృతాది హైందవ భాషలలోను, లాటిన్, తత్సంబంధ భాషలలోను ఈ రిటరిక్కును తప్పించుకుని కవనమల్లడం కష్టం. సభాపేదకలవిదనుంచి వినిపించే ఉపన్యాసభోరణి కవిత్వం చెప్పేవారికి విసర్జనీయం. ఉపన్యాస విన్యాసం నుంచి కవిత్వ పద్ధతికాదు. అందుకే ఒక అంగ్లేయవిమర్శకుడు "Poetry is overheard" అని వచించాడు. కవిగా నారాయణబాబులో వక్తృత్వ భోరణి కనిపించదు; మరి వ్యక్తిగా అతను ఉపన్యాసకుడే. అతని కవిత చదివినపుడు సవ్యఃస్వరణ కలుగదు. తరచినకొద్దీ అమృతాన్ని చిలుకుతుంది..

“బుద్ధి హృదయం

ధ్యానబుద్ధులై

నిమిలత సేత్రాలతో నిద్రిస్తే

శబ్దకౌవ్యక్తంలోనుంచి

వెలుగుబాటలు చూపించే, నీ వెవరే !”

అంటూ కవి తన కవితాపద్ధతికి సూత్రంగా రచించుకున్న సిద్ధాంతాన్ని విశమరచిన పతితకు, అతని గేయాలు సుబోధకాలపుతాయి జ్ఞానంకోసం హృదయంలోనుంచి మానసికావస్థను పొందినపుడు అతని కవిత ఆనందజనకమవుతుంది. చీరమడతలు విప్పి కొలిచినట్లు, కవిత్వానికి దండాస్వయం

చెప్పడం సులభంకాదు; అవ్యక్త మధురభావాలను వ్యక్తంచేస్తూ, రసస్ఫూర్తి కలిగించడమే అతని లక్ష్యం.

“హాయిగ అర్ధరాత్రి, అడమగ

తడిమిన తెలియని

తాండ్ర పాపారాయుడు తమస్సు”

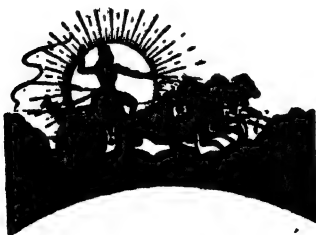
ఇక్కడ కవిప్రయుక్తమై ‘తాండ్ర పాపారాయుడు’ ‘తమస్సు’ అనేవి విశేషణ విశేష్యములా అని విమర్శించి ప్రయోజనంలేదు. దండాస్వయం, వ్యాకరణ పరిధుల సధిగమించి భావం మనస్సులలో కొన్ని ‘ఈవకేషన్స్’ను రేపుతున్నది.

“ధూమిపూతచుట్ట, నిశ్శబ్ద పురాణ సంపుటముల దొంతి”

న్యాయానికి అతని కవిత్వమే నిశ్శబ్ద పురాణ సంపుటాలదొంతి. భావ మొక పూతరేకు. కొన్ని నిరూఢ రచాస్థాయిలు అతని కవితలో తొంగిచూస్తాయి. శిల్పం రచాస్థయంగా వుండిపోతుంది. ఇంద్రియాలు గ్రహించిన అనుభూతులను ఆయా ఇంద్రియాలతో గాక, నానిని భిన్నభిన్న యింద్రియ సంపాదితములుగా పేర్కొనడం ఒక శిల్పరచాస్థయం. ‘తెల్లని రుచి’ ‘రజతరవ సంగీతం’ అనే ఇతనిప్రయోగాలు ఇలాటివి. అతిదైర్యంగా ఇతను చేసిన ‘విరావతపు పంది అర్థ చంద్రుడు’ అనే ప్రయోగాలు నావంటి రసోన్మాదులను మరీ పిచ్చెత్తిస్తున్నవి.

“రుధిరజ్యోతిర్ లలనాప్రియుండ

విప్లవ ఋషిని, విద్రోహకవిని” అని గుండె నిబ్బరంతో చాటుకున్న ఈ కవి ధన్యుడు.

ప్రేరణ కోరిక

‘హిత శ్రీ’

(ప్ర) హరిగోడ గేటుచాటి అర ఫర్లాంసు దూరం నడిచి బంగాళా మెట్లెక్కుతున్న ఉమ

రమ అదృష్టాన్ని లోలోపల కనీసం నూత్ సారి అభినందించుకుంది. వచ్చిన వ్యక్తిని చూసి సీమ కుక్క లోక ముడిచి ఇంట్లోకి వారితిస్తూ తల వెనక్కి తిప్పి జా జాచుంది. “నేల విడకూచుని ఆకాశం చెల్లెడూస్తూ పరాకు చిత్తగిస్తున్న ముసలి నాకరు రామయ్య ఉలిక్కిపడి ఉమనిచూసి, ఊరుకో మన్నట్టుగా “మోతీ” అని చిరాగ్గా కేకేశాడు. తదు పరిసింహద్వారం కర్టెన్ తొలగించుకుని ఓ పాతికేళ్ల గుండర వదనారవిందం బయటికి తొంగిచూసింది.

“నువ్వేవా, ఉమా! ఎవరో అనుకున్నాను.”

“రమాదేవిగారు బలే కుక్కని సంపాదించారే!”

“ఏం?”

“ఏంలేదులే. చాలా అందంగా ఉంది.”

“ఈమధ్యే కొన్నాను. అన్నట్టు దాన్నికొన్న తరవాత నువ్వైరావటం ఇదేగావును మొదలు.”

“ఊ. మన రామయ్యేవా కొనుక్కొచ్చింది?”

“ఊ ఇంకెవరు?”

అప్పుడే అనుకున్నానే”

రామయ్య ఆమెవైపుకొంచెం అనుచూసా పుదంగా చూశాడు.

“ఏం, అలా అంటున్నావు.”

“రామయ్య గెలక్షన్ కావట్టే అంతర్దైర్యంగా వెక్కిరిస్తోంది.” ఉమ మునీసునిగా నవ్వుతూ అంది. రామయ్యకి కొంచెం ఉక్రోశం వచ్చింది. ఉమ ఏదో అనటం, రామయ్యకి ఉక్రోశం రావటం, తప్పనిసరిగా కనీసం నూరోసారి అది.

“తమర్ని చూసి అదిపారిపోతోందేమవుతున్నా రెట్టా?”

“అబ్బే, నే నొచ్చావని మీ ఆమ్మగారితో చెప్పటానికి పోతోంది.”

“నిజం మాట్లాడారు. మీరు నమ్మినా, నమ్మక పోయినా నూటికి నూరుపాళ్లు అంతే.” అన్నాడు రామయ్య దృఢంగా.

సరే రామయ్య, నీతో నాకు పోట్లాట ఎందుకు? నీ గెలక్షన్ మంచిదీ, అయితే నాకో సందేహం పట్టుకుంది.”

“సరే, లోపలికొచ్చి కుంచుంచూ.” అంది రమ. కానీ ఉమ ఆమె మాటలు వినిపించుకోలేదు.

“ఇంట్లో ఎవరూ లేనప్పుడు ఏదొంగో వచ్చినా, అమ్మగారితో సంపర్కం పెట్టకు పోదుగదా, ఈ బాచ్చుకుక్క?”

“తమరు మరి సిత్రంగా మాట్లాడతారే.”

“మరి నేను దొంగని కానని ఈ కుక్కకెలా తెలుసు?”

“తమర్ని చూస్తే తెలిస్తేట్లా.”

“తెలుసుకెట్లా?” నవ్వుతుంటూ అంది ఉమ.

“ఓకదగా మెరిసే ఆ వజ్రాల సెక్స్ ము చూసి వచ్చిందెవరో పసికట్టేసింది మా రాజాకుక్క.”

ఉమ ఒక్కసారిగా నవ్వేసింది. రమ కూడా ఓసారి ఉమ సెక్స్ ము వైపుచూసి కృతి కలిపింది.

“అయితే మీ కుక్క భీతగా బోల్తాపడ్డదిలే ఇది ఇమిటేషన్ వజ్రాల సెక్స్ ము. దొంగలూ, దొరలూ కూడా కొనగలరు.” అనేది లోపలికి వెళ్లి పోయింది ఉమ రమతోసహా.

ఆమె వైపు కొంచెం ఆశ్చర్యంగా చూసి, “ఒకే సరదాగా మాట్లాడుద్ది మా తల్లి.” అనుకుని మర్నీ నేలమీద చుట్టిలబడి ఏదో ఆలోచనలలో పడిపోయాడు రామయ్య. అది ఇమిటేషన్ వజ్రాల సెక్స్ ము అవటం అతనికి మహాశ్చర్యంగా ఉంది. కానీ మరు నిమిషంలో అతని సంగతి పూర్తిగా మర్చిపోయి ఇతర విషయాల్ని గురించి ఆలోచించసాగాడు. రమ ఈ విషయం అంత సులభంగా మర్చిపోలేక పోయింది. ఆమె ఇమిటేషన్ వజ్రాల్ని గురించి విన్నది, కానీ అవి గుర్తుతెలియకుండా అసలు వజ్రాలని చిలామణి కాగలవని ఆమెకి అదివరదాకా తెలియదు. తెలిసింది తరవాత అది ఆమెకి చాలా తమాషగా కనిపించింది. ఉమ సెక్స్ ము వైపు ఆమె చాలాసార్లు సంభాషణ సాగుతున్నంతవరకూ అదో రకమైన విస్మయంతో, కుతూహలంతో చూసింది.

ఉమ వెలింతరవాత, ఉండబట్టలేక రామయ్యతో అంది రమ.

“చూశావా, రామయ్య! ఉమ చేవిగారిది ఇమిటేషన్ వజ్రాల సెక్స్ ము. తమాషగా లేదా?”

“తమాషా ఏముందమ్మా? ఈ రోజుల్లో అన్నీ తమాషలే, ఏవికావు.”

“మాడటానికి బాగానే ఉంది. చెబితే గాని తెలీదు.”

“బౌను.”

“ఇమా అసలు వజ్రాలకి విలువ ఏముంటుంది?”

“అదేం మాటమ్మా?”

“లేదా తెలిస్తే నేనా విలువ?”

“ఎందుకు తెలవదు? తమలాంటివల్లు పెట్టుకుంటే అసలు వజ్రాలు. తక్కువోళ్లు పెట్టుకుంటే నకిలీవి.” చాలా నూత్నమైన అన్నట్టుగా నవ్వేవాడతను. కానీ పట్టిదాకా రమ మాట్లాడలేదు. తరవాత అంది.

“మరి, డబ్బున్నవాళ్ళు కూడా అవే పెట్టుకుంటే?”

రామయ్య కొంచెం చిక్కులోపడ్డవాడేలా ముఖంపెట్టి, మర్నీ ఏదో స్ఫూరించగా నవ్వేసి అన్నాడు.

“ఎందుకు పెట్టుకుంటారమ్మా డబ్బున్న మా రాజులు? ఎవరో పీనాసోళ్ళుంటే ఏమోగాని...”

“ఊరికే, తమాషాకి...”

“ఎవరన్నా తమాషాకి పెట్టుకుంటారా ఏమిటమ్మా? నడమంత్రపుసిరి పట్టుకొని కర్నూ పెట్టలేక దామను చేవాళ్ళు ఆ మాటనాలగని బయటికి...”

రమ కాసేపు ఊరుకుని అంది.

“నాలంటివాళ్ళు పెట్టుకుంటే...?”

“తమలాంటివాళ్ళు అసలు వాటివైపే చూడరు గదమ్మా!”

రమ మళ్ళీ కాసేపు నిశ్శబ్దం గా ఉండి తరవార అంది. “మీ బాబుగార్ని తమాషా చేస్తే...?”

ఈసారి రామయ్య ఆమె ముఖంలోకి భావ యుక్తంగా చూసి నవ్వుతూ అన్నాడు.

“ఈ మసలోడ్ని అడించినట్టు బాబుగార్ని అడిందగలరండమ్మా!”

“చూస్తే?”

“బాబుగారి విషయం నాకు బాగా తెలుసు. ఏమీ లాభంలే” దన్నట్టుగా తల అడించాడు రామయ్య.

“చూడాలి.”

“అయితే ఆ అమ్మగారింటి కెళ్లిరమ్మన్నారా?”

“ఎందుకు?”

“మరి యాడనించి వస్తది? మనం కొనం గదా!”

“ఏం?” చిన్నగా నవ్వింది రమ.

“ఏం అడిస్తారండమ్మా! తమరి సంగతి నాకు తెలివనట్టు మాట్లాడతారు. తరవార పెట్టుకునే వాళ్ళయితే కొంటారు గాని... సిత్రంగా మాట్లాడతారు.”

“పెట్టుకుంటే గాని కొనగూడదా ఏమిటి?”

రామయ్య ఆమెవైపు అదోమాదిరిగా చూశాడు.

“ఏమైనా మనం నకిలీ వస్తువులు కొనం గదమ్మా. అవి డబ్బు లేనోళ్ళు, పీనాసోళ్ళు కొనుక్కునేవి. ఇయాల అమ్మగారు నన్ను అడిస్తున్నారు”

రమ ఈసారి గట్టిగా నవ్వింది.

“తమాషాగా అన్నానులే.”

“ఆ అమ్మగారింటి కెళ్లిరానా?”

“ఇప్పుడు కాదులే. తరవార చెబుతాను.”

రామయ్య ముసిముసిగా నవ్వుకున్నాడు. రమ అతనివైపు అలాగే కాసేపు చూసి చిన్నగా నవ్వి వెళ్లిపోయింది.

* * * *

బిజినెస్ మాగ్నెట్ రామకృష్ణ సుపరిచితమైన కారు దుకాణంముందు ఆగగానే సేర్ రాజారాం ఉల్లాసంగా ఎదురువెళ్లి రామకృష్ణనీ, రమాదేవినీ ఆహ్వానించాడు. “జైమండీ సెక్రేటులు చూపించండి.” రామకృష్ణ తీవ్రగా జేబురుమాలతో ముఖం తుడుచుకుంటూ ఆర్డరిచ్చాడు. షో కేసుల్లోంచి కళ్ళు చెదిరేట్టుగా వశ్రాలపోరాలూ, ఉంగరాలూ మొదలై నవి కనిపిస్తున్నాయి. అందులో సరిగా ఉమాదేవి సెక్లెస్ లాంటిదే ఒకటి కనిపించగా రమ దాన్ని చూపించమంది. సేర్ ఒక త్రిణం తెల్లపోయి “అది ఇమిలేవన్ వశ్రాల సెక్లెస్ అండీ.” అన్నాడు. ఆ మాట విని ఆమె రామకృష్ణవైపు చూసింది. అతని ముఖం కొంచెం చిన్నబోవటం ఆమె కనిపెట్టక పోలేదు. ఒక్కతణం తొట్టుపడి అతనన్నాడు.

“ఆ నమూనా చాలా బావుంది. అటుకంటిదే మంచి వశ్రాల సెక్లెస్ లేదా?”

“ఎందుకు లేదు?” సేర్ స్వయంగా వెళ్ళి ఒక చిన్న పాకెట్ తీసుకొచ్చి సెక్లెస్ చూపించాడు. రామ కృష్ణ ‘ప్యాస్’ చేశాడు.

రమ కూడా ఒప్పుకుంది.

“పదివేలు” అన్నాడు సేర్.

“దానికీ, దీనికీ లేదా ఏమిటి?” రెంటినీ చూపించి అడిగింది రమ.

సేర్ నవ్వి “రెన్నుపెట్టి చూపిస్తాను” అన్నాడు.

రామకృష్ణ నిర్లక్ష్యంగా “మీమాట చాలదా?” అన్నాడు.

రమ నవ్వుతూ “రెండూ తీసుకుంటే!” అంది.

రామకృష్ణ - అత్యాశ్చర్యంగా ఆమెవైపు చూసి అన్నాడు.

“అదెందుకు, నకిలీదీ?”

రమణి ఏనుమటానికీ తోచలేదు. నవ్వింది.
“ఏం?” అన్నాడతను.

“ఊరికే అన్నాను” అందామె.

రామకృష్ణ ఊపిరి కొంచెం స్వచ్ఛగా పీల్చాడు.

మర్రి రమ చిరునవ్వుతో అంది.

“జైమండే! సెక్లస్ కొంటే ఒక ఇమిలేషన్ జైమండే! సెక్లస్ ఊరికే ఇవ్వాలండి సేర్ గారూ”

“హ...హ...త మ లాంటి వాళ్ళ అలా అంటే!”

“హి...హి...” పెద్దగా నవ్వాడు రామకృష్ణ.

“ఇస్తే చిత్రం, తమరేం చేసుకుంటారు?”

“ఏ పని చేసే వాళ్ళకో ఇవ్వొచ్చుగా” రామ కృష్ణవైపు చూస్తూ అందామె.

సేర్ పెద్దగా నవ్వాడు.

“పని చేసేవాళ్ళకి సెక్లసు లెందుకండీ?”

“బాగా చెప్పారు” అన్నాడు రామకృష్ణ.

“ఊరికే ఇచ్చినా, పేరేగాని, దీని ఖర్చు కూడా దాంట్లోనే తీసుకుంటా రనుకోండి.”

“అంతమాట!” అన్నాడు సేర్ సందర్భం సరిగా అర్థంకాక.

“సరే, ఇహపోదాం” అన్నాడు రామకృష్ణ.

డబ్బు ఇచ్చేసి, కారులో స్టీరింగ్ దగ్గర కూచుని పక్కన కూచున్న రమవైపు చూసి అన్నాడు రామకృష్ణ.

“హాదీరి చచ్చాననుకో. ఆ నకిలీది నిజంగా కొంటావేమో ననుకున్నాను.”

“అంత హడలెందుకు?” రమ కొంచెం చిన్న బుచ్చుకున్నట్టుగా మూతిముడిచి అంది.

“నువ్వు హాస్యాని కన్నావని నాకేం తెలుసు?”

“నా సంగతి మీకు తెలీదా?” వెంటనే అందామె.

“ఎందుకు తెలియదు? అతలవా డెక్కడ మీన్ మెంటాలిటీ అనుకుంటాడో నని నా భయం. నీ హాస్యం సంగతి వాడికేం తెలుసు?”

రమ ఏమీ అనలేదు.

“అయినా నువ్వు ఆ నకిలీ దాన్ని గురించి గుచ్చి గుచ్చి అడగటం అంత బావుండలేదు రమా.”

రమ ఒకసారి అతని కళ్ళలోకి చూసి చూచా ట్టుగా గట్టిగా నవ్వేసి, “నిజంగా, నేనది కొంటా నకీ మీరనుకున్నారా ఏమిటి?” అంది. రామకృష్ణ కూడా నవ్వి “ఛ...ఛ...” అన్నాడు.

రాత్రి ఎనిమిదిగంటలవేళ విద్యుద్దీపకాంతిలో ఉను వజ్రాలహారం పరికిరిస్తూఉంటే, ఆమె కడు రుగా లేచిపో ఇరతల రమకూచుని ఉను ఇమిలేషన్ వజ్రాల సెక్లసు వైపు తిర్రకంగా చూస్తోంది. ఉను పరీక్షిస్తూ రేచేసి ఆ సెక్లస్ ని బల్లమీద ఉంచింది.

“ఎలా ఉంది?”

“వేరే అడగటమందుకు? చాలా బావుంది.”

“నీ సెక్లస్ కీ, దీనికి స్థూలంగా జూర్తీ భేదం ఏమీ లేదు.”

“స్థూలమేమిటి, బాగా తెలిసినా శృంగార భేదం కనపడదు.”

ఉను తన సెక్లసుతీసి బల్లమీద రమ సెక్లసు కదురుగా ఉంచి బొల్పిచూడసాగింది.

“నేను కూడా అటువంటిదే కొంటే ఎలా ఉండేది?”

“అదేమిటి? నీకేం కర్తం? కొనలేని నా లాంటి వాళ్ళకేగాని నీలాంటి పిల్లజమిందారిణుల కిలాంటి వెండుకు? కొన్నా నలుగురూ నవ్వుతారు.”

“భేదం కనపడనప్పడే చిత్రేణం?”

“బావుంది. డబ్బు ఖర్చుపెట్టుకుని అనుభవం చటం కోసం కాదూ? మనల్ని మనం మోసగించు కుంటూ ఇతరర మోసగించటంలో ఆనందిం ఏముంటుంది?”

రమ ఆమెవైపు కొంచెం పరీక్షగా చూసింది.

“ఏమిటి నవ్వు నేది?”

ఉను కొద్దిగా ముఖం ముకురించుకుని అంది.

“నలుగురూ మంచిత్రజాల సెక్లస్ అనుకోవాలనేగా ఇది పెట్టుకోటం.”

ఆమె స్వరంలోని అసంతృప్తిని స్పష్టంగా గమనించింది రమ.

“అంతేనా?”

“కాక?”

రమ ఏమీ అనలేదు. ఆమె పెదవులు నవ్వుటానికీ ప్రయత్నించాయి.

“ఒక్కొక్కప్పుడు మనుషుల ఇష్టాయిష్టాలు చిత్రంగా ఉంటాయికదూ?”

రమవైపు ఒసారిచూసి “ఏం?” అంది ఉను.

“ఏం లేదులే. చూస్తే నీకు జైమండే సెక్లస్ మీద మనసు పారించలేక ఉంది.”

“మనసుల కేం! ఇష్టంవచ్చినట్టు పోతూనే ఉంటాయి. ధనమూల మీద జగత్. అది లేనిదే ఏం లాభం?”

“డబ్బుంటే అన్ని కోరికలూ తీరతాయా?”

“డబ్బుతో సంబంధించినవన్నీ అని నా అభిప్రాయం.”

రమ సమాధానం చెప్పకుండా తనలో తన

నవ్వుకున్నట్లుగా పెదవులు కొద్దిగా విస్తరింప చేసింది. ఆమె అంది మర్రి, తన ప్రకటనకి సవరణ ప్రతిపాదిస్తూ.

“అయితే కొంతమంది డబ్బున్నా ముఖపడలేదు!”

“ఎవరిసంగతి నువ్వు మాట్లాడేది?”

“మన రాజ్యంలేదూ! గజపేడ్ ఆఫీసర్ భార్యకదా! పెగా ఎకరాలు అటూ, ఇటూ కూడా తెగకలిశాయా! నిన్నకాక మొన్న ఇమిలేదనడమండే సేక్స్ కొంది...”

రమ ఒకక్షణం ఉను కళ్ళలోకి చూసింది. ఆమె చూపులో విస్మయం, మరేవో భావంతో మిళితమై తాండవమాడింది.

“నీకు కూడా ఆశ్చర్యంగా ఉందా? దాన్ని పీనాసిలేత మనాలో, కొంచెపు మనస్తత్వ మనాలో నాకు తెలియటంలేదు.”

రమ ముఖంలో కొంచెం కాంతి తగిలింది. నెమ్మదిగా అంది. “చుట్టూఉన్న సంఘం అద్దంలాంటిది.” ఉను తన ధోరణిలో అంది. “రాజ్యానికి ఆలోచన తక్కువ. బాల్మిక ఆలోచించదు. నలుగురిలో తిరుగుతున్నప్పుడు, తన్నిగురించి నమ్మగదూ ఏమనుకుంటారో దానికి అక్కడేదు. డబ్బు కూడ చెడితే సరి...”

ఉను విసుగగా “పోనీదూ” అంది. మరుక్షణంలో లైటు ఆరిపోయింది.

“ఎలెక్ట్రిసిటీ ఫెయిలయింది. ఇప్పుడే పొస్తుందిలే, చూచుకో.” అంది రమ కంగారుపడుతున్న ఉనుతో. రెండు నిమిషాలు గడిచాయి.

“దొంగలకి పగలంపై భయం, దొంగవజ్రాలకి రాత్రి అంటే భయం.” ఉనునవ్వుతూ అంది. రమ యధాలపంగా ‘ఉహ్’ అంది.

బయట దగ్గు వినిపించింది.

“అడుగు మీముసలి నాకరూ పీకారుంచి ఇంటికి చేరుకున్నాడు.”

“కోణా సాయంత్రం మోతీని బయట తిప్పమన్నానలే.”

రమ జవాబు పూర్తయేలోలేమోతీ ‘కుంయి’ మంటూ ఆ అస్పష్టకాంతిలో తన యజమానురాలిని గుర్తించటానికి ప్రయత్నించి, ఉను కుర్చీలోకి ఒక్క దూకు దూకింది. ఉను ఉలిక్కి పడి గభాలున ఆ కుక్క పిల్లని బల్లమీదికి విసిరేసింది. ఆ ఉప్పుతో మోతీబల్లమీది రెండు సెకనులలో సహారమ ఒళ్ళపడిపోయే ముకుకుమంది. రమ కుక్క పిల్లని నిమిర బల్లమీద ఉంచింది. ఆమె ఒళ్ళో, చీకటిలో కాంతిని ప్రసారంచేస్తూ, దొంగని పట్టుకోటానికి వేసిన నెట్టిలైటులాగా వెలుగుతోంది డైమండ్

సెక్స్సు. పక్కనే, రహస్యం బయటపడిన దొంగలాగా వెలువల పోతూ ఇమిలేదనడమండే సెక్స్ మనుకుమనుకుంటోంది. రమ చూపుడయంలో అనిర్వచనీయమైన అభిమానం—తప్ప ఒప్పుకుని అసహాయంగా దిక్కులు చూసే సెర్పెంటైన్ చూస్తే కలికే జాలిలాంటిది—విదో కలిగింది. ఆ రెండిటివైపు ఆమె అలాగే చూడసాగింది...

లైటు వెలిగాయి.

“అమృత్యు, ఇహ వెడతాను.” ఉను లేచి నుంచుంది. రమ ఆమెచేతికి సెక్స్సు అందించింది. సెక్స్సు అందుకుంటూన్న సమయంలో రమ చెయ్యి తగిలి, కొంచెం ఆశ్చర్యంతో అంది ఉను.

“ఇంత చేతిగా ఉంది—జ్వరం తగిలించా ఏమిటి?”

“ఉహూ...ఏం లేదు.” రమ వణిగింది.

“అదేమిటి, కొంచెం వొణుకుతున్నావు కూడా. డాక్టరుకి కలుగుచెయ్యి.”

“అబ్బ, ఏం లేకులే.” కొంచెం విసుగగా అంది రమ. రామయ్య, డ్రైవర్ ని త్వరగా కారు తీసుకు రమ్మను. అమ్మగారు నడుతుందిట.

ఉను సెక్స్సు పెట్టుకుని బయలుదేరింది. అదేక్షణాన మర్రి లైటు ఆరిపోయాయి. తన కంకలలో కాంతివంతంగా వెలిగే సెక్స్సువైపు ఆశ్చర్యంగా చూసి ఉను వెనక్కి తిరిగిపోయే సమయంలో హఠాత్తుగా మర్రి లైటు వెలిగాయి. ఆమె వెనక్కి తిరిగి చూసింది. రమ కుక్క పిల్లని ‘ఫీయి’ చేయిస్తోంది.

ఆమె ఇదేం గమనించినట్లులేదు.

“రమా, మన సెక్స్సులు సరిగా ఉన్నాయా?”

“ఎందుకుండవు, చూడస్తం. పద, పోదాం.”

“చూడవడలేదుగదా!”

“ఎందుకు పడతాయో? ఒకవేళ పడితేమాత్రం, ఇందులో పోయేందుకు లక్ష రేసున్నాయి?”

“అబ్బ, ఎంత నిర్లక్ష్యం? ఇదంతా నా దగ్గరే. ఎలాగూ పోదని ధైర్యం?”

“సరే, అడుగు డ్రైవర్ పొన్నాడు, పద.”

ముందుకుపోయే బద్దులు ఉను వెనక్కి వచ్చి, స్లిప్ చేసింది. లైటుఆరిపోయింది. ఉను నవ్వి అంది. “ఇప్పుడు తెలిసిందా?” ఆమె నవ్వుతో పాలు లైటు కూడా నలిగింది. “అసలు పారపాలు చేశాను. కొట్టేసి ఉండాలిసింది. తెలివితక్కువదాన్ని.”

“నువ్వు తెలివగలదానివని ఎవరనుకున్నారే!” రమ ముఖంమీద కొట్టివట్టుగా ఇలా అనటం మొదటిసారి కాకపోయినా, తనవారి నవ్వుతూ అలా అనక అతి విసుగగా అనటం స్పష్టంగా గమనించిన ఉను, రమవైపు ఒకక్షణం తేలిపార చూసింది.

పదములు - శృంగారము

శ్రీ తిమ్మావఱ్ఱుల కోదండరామయ్య

ప్రేమరుకక వే ఏకః స్తోకః ప్రబంధకతాయశే
అని ప్రాచీనుల ప్రస్తుతి. రససిద్ధి సంపాద
నంలః శృంగారసర్వస్వం అనదగిన అమరుక
కావ్యంలోని ఒక్కొక్క స్తోకమూ ఒక్క ప్రబం
ధమే యేమి నూలు ప్రబంధములకు సమానము కాగల
దని ప్రాచీనాలంకారికుల విశ్వాసం. సంస్కృత
భాషా వాఙ్మయంలో అమరుక మెట్టివో ప్రాకృత
భాషా వాఙ్మయంలో చోళుని గాధా సప్తకతి అట్టిది.
రెంటను ప్రతిపాద్యము శృంగారమే అయినా గాధా
సప్తకతి కల్లకపటము తెలుగని పల్లెపడుచువలె దైనం
దిన జీవితములోని మధురపుట్టుములను నిరర్థంచనం గా
నగ్నం గా ప్రదర్శిస్తూ సహజ సౌందర్యంతో ప్రతి
భాసిస్తున్నది. అమరుకము, గాధాసప్తకతి, ఆర్యా
సప్తకతి, గీతగోవిందము అనునవి శృంగార రసోత్త
రము లయిన మధుర రచనములు. సాహితీ రసజ్ఞుల కివి
అమృతోప మానములు. తెలుగున వీనిని మించిన
అనందాను భూతిని రసజ్ఞుకోటికి పదసాహిత్యం
ప్రసాదించినది. తెలుగులో శృంగార కావ్యములు
బహుళముగా నే కలవు. కాని పదసాహిత్యము కలి
గించిన రసానుభూతిని కలిగించడంలో అవి సమర్థ
ములు కావన్న విషయం సర్వదూరం కాదు.

ఆంధ్ర సాహిత్యోద్భావనంలో పాగరు మిగిలిన
కోయిలలు స్వచ్ఛంద సుందరం గా మధుర గానాలాప
ములు చేసిన మనోజ్ఞ కాలం అది! మానవజీవితంలో
యాతనవలె ఆంధ్ర సాహితీజీవనంలో పరుమనుకు
గరుమను వెలసిన కాలం అది! యాతనోన్మాదం
కన్నుల కెగడజ్జినవుకు ప్రపంచములోని సర్వమూ
సుందరముగా తోచినట్లు ఆ కాలంలో కవిశ్యరులకు
కవితాజగత్తు అంతా సౌందర్య మహితం గా ప్రతిభా
సిందింది. వారి సుందర సుమధుర దృశ్యపు ఫలితమే
తెలుగున వెలసిన పదసాహిత్యం. చాది దొక అపూర్వ

దృష్టి! అది ఒక అపూర్వసృష్టి! తెలుగువారు పండిం
చుకొన్న క్రొత్తపంట అది. తెలుగుసాహితీ చేయిం
చుకొన్న క్రొత్తసామ్య అది. అది సాహిత్యసిద్ధిలో
నెలసిన సుందర నందనోద్భావనం!

తెలుగులో యీ పదసాహిత్యం యేనాగు అవ
తరించిందో సరిగా చెప్పదగిన ఆధారాలు మనకు
లభింపలేదు. తెలుగులో తొలిసారిగా పద్యకవిత్యం
నలయడానికి పూర్వమే కేయాత్మకమయిన యీ పద
కవిత్యం వున్నట్లున్నది. క్రీస్తుశకం పండ్రెండవ
శతాబ్దివాడయిన పాలకుతోకి సోమనాథుడు తుమ్మెద
పదములు, ప్రభాతపదములు, పర్యతపదములు,
ఆనందపదములు, శంకర పదములు, నివారి
పదములు, వారేకు పదములు, గొబ్బి పదములు, చెన్న
లపదములు మొదలయిన పద రచనా ప్రభేదములను
చేర్చొనినాడు. అతని కింకా పూర్వంలోనే
సామాజిక జీవనానికి సంబంధించిన పదరచన లనేక
ములు బహుళ ప్రచారములో నున్నట్లు తెలియవస్తు
న్నది. ఇలా సామాజిక జీవన వర్ణనాత్మకము లయిన
పదరచనములను తరువాతి కొందఱు భక్తాగ్రసరులు
భక్తివ్యక్తికి సాధనాలుగా వుపయోగించుకున్నారు.
ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుని కాలంలో ఓరుగంటికి
సమీపప్రాంతాలలో నివసిస్తూవుండిన కృష్ణమూ
చార్యులు మహాభక్తాగ్రసరులు. అతడు సింహాద్రి
సరసింహస్వామి భక్తుడు. అతడు తాళగంధి వదన
ములను రచించి భగవంతుని కీర్తించినాడు. అతని
తరువాత సుప్రసిద్ధి సంతర్ప నాచార్యులు తాళిపాక
వారు భక్తివ్యక్తికి వరమ సాధనం గా యీ పదరచన
లను వినియోగించుకున్నారు. ఇంతదాకా భక్తి
మయము లయిన కేయాత్మక రచనను రివి తాళిపాక
అన్నమయ్య కాలంలో శృంగార సంతర్పనములను
స్వరూపాంతరమున పరిగ్రహించినవి. భగవంతుడు

వేంకటేశ్వరస్వామి నాయకుడు. భక్తుడు నాయక.
వేంకటేశ్వరుడు తా నొక్కడు పురుషుడు. మానవ
కోటి స్త్రీ. ఈ స్త్రీ పురుషుల అనంత శృంగార
లీలయే విశ్వము. ఇట్టి అరాకిక మధురభావము అన్న
మయ్య శృంగార సంకీర్తనములకు బీజమయినది.
ఏకదాష్టా న్సూర్తితో అన్నమయ్య శ్రీ వేంకటేశ్వర
లీలలను అనంతముగా శృంగార సంకీర్తనములలో
కీర్తించినాడు. అతడు రచించిన యథ్యాత్మ సంకీర్త
నల సంఖ్యకన్న శృంగార సంకీర్తనల సంఖ్య యధిక
ముగా నున్నది. ఇందుచే నీయరాకిక శృంగార
భావము అన్నమయ్యలో యెంత రూఢముగా వేటా
నుకొని చిలవలు పలవలు వేసినదో ఊహింపవచ్చును.

‘శ్రుతులై శాస్త్రములై
పురాణకథలై సుజ్ఞానసారంబులై
యతిలో కాగమబీధులై
వివిధ మంత్రార్థంబులైనీతులై
కృతులై వేంకటశైలవల్లభ
రతిన్ దారహస్యంబులై
సుతులై తాకులపాకయన్నయ
వచోనూత్మక్రియల్ చెన్నగున్.’

అన్నమయ్య శృంగార సంకీర్తనములు ‘వేంక
టశైల వల్లభరతి క్రిదారహస్యముల’ వెల్లడించునవి.
అవి పదసంజ్ఞ చాల్చినవి. అధ్యాత్మ సంబంధములగు
సంకీర్తనములను పదరచనములే యయినప్పటికిని
శృంగార సంకీర్తనముల యావిర్భూతితో నవి పద
సంజ్ఞను కోలుపోయి కేవల సంకీర్తన సంజ్ఞను
మాత్రము తాల్చినవి. నాటినుండి పదసంజ్ఞ శృంగార
సంకీర్తనములయందు రూఢమై పోయినది. భగవద్గుణ
సంకీర్తన నాత్మకములయిన పదరచనములకు సంకీర్త
నములని, శృంగార సంకీర్తనములకు పదములని వ్యవ
హారము నాటినుండి యేర్పడినది. తాళ్ళపాక
చిన్నన్న సంకీర్తన లక్షణంలో యీ రెండువిధము
లయిన రచనలకు లక్షణం నిరూపించినాడు.

‘వైరాగ్య వృద్ధికరగం
భీరపదశ్రేణి పాపఁగఁ చెనుపుచు నగ్రా
మ్యురమ్య విష్ణుచరితో
దారములైయున్న జాలుధరణిఁ వెలయున్.
దేహశ్లేశ విదేహి
త్వాహంబును లోక వేదగర్హణర్యా

ద్యూహోపాహంబులఁ గల
యాహరిసంకీర్తనంబు లధ్యాత్మంబుల్.’

అధ్యాత్మ సంకీర్తనములు వైరాగ్యవృద్ధి కరగం
భీర పదశ్రేణి కలిగి యగ్రామ్యములు, విష్ణుచరితో
దారములు వయి వెలువార వలయును. శృంగార
ప్రధానము లయిన పదములలో గ్రామ్యాత్మ లుండ
వచ్చును.

‘పదములు శృంగారవభూ
మృగుమధురమనోజ్ఞ వాక్యమిత్రములైనన్
విదితార్థ గ్రామ్యాత్మలు
పదిలముగాబొంక మెఱింగిపలుకగవలయున్,
పల్లవనారీ మేచ్చా
ద్యుల్లాసమనోజ్ఞ బంధురొత్తులచవియై
చెల్లునుగ్రామ్యము లయినను
హల్లిసకముఖ్య నాటకాదిక ఫణిర్తి.’

‘శృంగార ఏక ఏకారసః’ అని భోజదేవుని
అభిప్రాయము. ఇతరము లాతనికి రసములు కావు.
మానవునకు స్వభావనీధిమైన హృదయస్పందము
రాగమయము. ఆరాగము స్పష్టము కానపుడు అది
హాపాంతరములలో గోచరించును. స్పష్టము కాగా
రాగము రాగమే యై శృంగారములో పర్యవసం
చును. ఇది సాధారణముగా భోజదేవుని భావము.
తక్కిన రసములు చరమావస్థయందే మనోహరము
లగుచుండగా శృంగార మాద్యంత మధురమగు
చున్నది. అన్యరసవిషయమున కావ్యగతిమయిన
గుణగణనీయత లోకమున నుండదు. ఉద్భవములయిన
వీర రాద్రధయానక బీభత్సాదులు అసాధారణములు.
ఆనంద జనకతరు అవి సద్యశ్శక్తములు కావు. శృంగా
రరసస్థాయి భావము రతి. రతీతరములయిన రసస్థా
యులకు శృంగారమున కున్నంత చురుకుగాని శుద్ధి
గాని లేవు. అందుచేతనే శృంగారమునకు ఉజ్వల,
శుచియను నామాంతరములు కలిగినవి. సుష్టిరహస్య
మంతయు నిమగ్నమొన్న యీ శృంగారము తరతర
ముల దేశదేశముల సారస్యతోపాసకుల నుజ్జూత
లూగించినది. తెలుగు కవులలో ననేకులు శృంగారము
నారాధించినవారే!

అన్నమయ్య శృంగార సంకీర్తనములలోని
శృంగారము దివ్యశృంగారము. అతని శృంగార

విషయక సంకీర్తనములను జనువునవును మరచుక
నెట్టి వికారమును జనింపదు. అది యొక యతాకికా
నందమును జేపూర్వపుతో పర్యవసన్న మగును.
అన్నయ్యకు తరువాత శృంగారమును తన పదము
లలో ముంచెత్తి జేసినవాడు పదవితాసార్యుఁ
ముడు శ్రేత్రయ్య. అతడు మాపినమార్గము నందుకొని
యతని తరువాతివారు వంగల సీతయ్య, సారంగపాణి,
కనూరి రంగకవి, సభాపతియ్య మొదలగువారు
శృంగార రసోత్తరములయిన పదములను విరచించి
మించినారు. శ్రేత్రయ్య నాటినుండి తెలుగున వెలసిన
పదరచనము లన్నీ శృంగార రసగుళికలు! ఆలంకారి
కులు తమ యలంకార కాస్త్రగ్రంథములలో నానా
విధ శృంగారభావములకు లక్షణముల నిరూపించి
లక్ష్యముల నొసగిరి. ఆ లక్ష్యములు శృంగారమును
నూచించున నే యయినను నందలి కామతంత్రము
అస్పష్టము, అశ్లేయమునై దూర్ఘర మయినది.
తెలుగు పదసాహిత్యములో నది ఆదూరమయిన
తంత్రము! అమరు శతకలలోని శృంగారము కామినీ
కాముకుల గాఢ ప్రణయమును భావించజేయుంది. అను
కుకనేవు డొక్కడే నాయకుడు. నాయిక ఒక్కతె
కాదు. అ నేకలు. అ నేకరీతులవారు. నానా నాయి
కల తృప్తి సంతృప్తులు, బాధాద్యులు, ఎడమోములు,
పెడమోములు నందున్నవి. కాని తెలుగు పదరచన
ములలో వున్న రమ్యత అందులో లేదు. అందు
ముఖ్యముగా శ్రేత్రయ్యపదములలో అట్టి రమ్యత
హృదయగోచరం కాగలదు. ఆ రమ్యత సహృద
యుని మనస్సులో గిరిగింతలు పెట్టగల సామర్థ్యం
కలది. ఇది అన్నయ్య శృంగారపదములకు,
తిక్కన పదరచయితల శృంగారపదములకు వున్న
ప్రధానమయిన భేదం. అన్నయ్య శృంగారపదము
లలో వర్ణితమయిన దివ్యశృంగారం పలుచబాణి
శ్రేత్రయ్య రచనములో లౌకిక శృంగారముగా పరిణ
మించినది. శ్రేత్రయ్య మాపిన మార్గమును తరువాతిపద
రచయితలు అనుసరించినారు. కాగా శ్రేత్రయ్యనాటి
నుండి పదరచనలలో విశేషంగా లౌకిక శృంగారమే
ప్రతిపాద్యమయింది.

భానుదత్తుడు రసమంజరిలో నాయికా లక్షణ
ములను ప్రస్తరించి నిరూపించినాడు. భోజకేతుడు
శృంగార ప్రకాశములోను, కారదా తనయుడు భావ

ప్రకాశములోను నాయికల విశేషముల నింక నెన్ని
టినో చూపినారు. ఆయాభేదములన్నీ తెలుగుపద
రచనలలో గోచరించును. ఆలంకారికులు కాంచిన
బహువిధ నాయికాభేద నిర్వచనములు చాలవన్నట్టుగా
ఈ పదరచనములలో ఒక్కొక్క పదములోను,
ఒక్కొక్కనాయిక విలక్షణ హావభావములతో
ప్రత్యక్షం అవుతూవుంటుంది. నేడు ఉపలబ్ధ మవు
తున్న శ్రేత్రయ్య పదములలో నే దాదాపు పదశతము
స్వీయ నాయికలకు లక్ష్యములు. సుమారు అణువది
పదములకు పైగా పరకీయాలక్ష్యములు. ఇంచు
మించుగా అన్నిపదములే సామాన్యాలక్ష్యములు.
తెలుగులో వెలసిన తిక్కన పదరచనలను కూడ యీ
రీతిగానే వర్గీకరిస్తే వివిధనాయికలకు లక్ష్యములు
ఎన్నో మనకు లభింపగలవు.

వివిధనాయికల అనుభవములను నిరూపించే
యీ పదరచనలు నాయికా ప్రధానకములు. నాయకు
డొక్కడు. మువ్వగోపాలపదములలో అతడు మువ్వ
గోపాలుడు. మన్నారంగుని పదములలో అతడు
మన్నారంగుడు. సారంగపాణిపదములలో అతడు
జేణుగోపాలుడు. సభాపతియ్య పదములలో అతడు
రాజగోపాలుడు. నామభేదమే కాని ఆ పదముల
లోని నాయికలకు నాయకుడు భగవానుడు. అతడు
అనంతరూపప్రకర్త! ప్రేమవివశలయిన నానా
విధనాయికలు వివిధావస్థలలో, వివిధమనోభావము
లతో మన కీమక్రకపదరచనలలో సాక్షాత్కరిస్తారు.
ఆయానాయికల మనోభావములు, మాటలు, చేతలు,
విలాసములు, విలాపములు అన్నీ యిందులో వున్నవి.
ఇందులో లేనివి లేవు!

శృంగారము ఆయోగము, సంయోగము, వియో
గమునని మూడువిధములు. ఇవి ఆనంతభేదభిన్న
ములు. కాని కవులకు వియోగశృంగారమే పరమ
ప్రియ మయినది. వియోగమునందు ఎంతో ప్రతి
పాద్య మున్నది. సంయోగమునందును, ఆయోగము
నందును నది అంతకు తక్కువ. విప్రలంభములేక
సంయోగమునకు పుష్టిలేదు. తెలుగు పదరచనములలో
విప్రలంభ శృంగారము విశేషముగా వర్ణింపబడినది.
వియోగభేదములు అగిలాపాదులు అన్నీ వాటిలో
తాదాగ్రుంతో నిండుకొన్నవి.

పదములలో కొన్నిట నాయక కథనము, కొన్నిట నాయకా కథనము, కొన్నిట దూతీకథనము కలదు. విశ్రంభాత్మక పదములలో నాయకా కథనమే విశేషముగా వర్తితము. ఏకకథనములో కొని పరిపూర్ణ శృంగారసాముగ్ని వుండడం గమనార్హమయిన విషయం! శృంగారరసం యిత విభులంగా యే కావ్యాలలో కూడా పోషింపబడలేదు! పద సాహిత్యానికి ఇది ఒక అసాధారణమయిన యోగ్యత!

స్త్రీపురుషుల యన్యోన్యసాంధ్యభవకాంత రతి. అది సుస్థిరమయినప్పుడు స్థాయిభావం అవుతుంది. నాయకుడు ఒక్కడు భగవానుడు. అతని విషయమై ఆయా పదములలోని నాయకుడు అనురాగమున్నది. ఆ సమయమునందు ఆ నాయకమనసులో అన్య రాగము లేదు. విరుద్ధ భావావేశమును నామకప్పట్లే లేదు. ఆ నాయకయందు నాయకుడు రతిచిత్తము కలవాడు. అందుచే నా నాయకనాయకుల రతి వీరము. అది స్థాయిశృంగారమును. భావము నుద్దీపింప జేసే సాముగ్ని ప్రతిపదములోను ప్రవృత్తముగా వున్నది. నాయకునికి నాయక, నాయకుడు నాయకుడు ఆలంబనము. ఆయా నాయకుల హావభావాది శృంగార విలాసాలు అనుభవములు. నాయక స్థాయి రతిసాగరములో అనూయాదులు, శంకాదులు, ఉత్సాహదులు అలీనములై అనితరకథనములు వున్నవి. ప్రేయసందర్శనాదులచే వివశయయిన నాయక సాత్వికస్థితి యుండలేదున్నది. 'విధవాను భావకవ్యభిచారి సంయోగాత్ రసనిష్పత్తి' అని కదా భరతుని వాక్యము. ఆ సంపద వీటిలో నున్నది. విభావాదులసంయోగమువలన రతిస్థాయి శృంగార రసమే ప్రతిపదమునను సహృదయులకు చర్వితమాగు మగుచున్నది!

ఈపదములలోని నాయకులలో సీతలు, ఆన నూయలు, రుక్మిణులు, సర్వభాములు మొదలయిన పురాణనాయకులు ఆయాగుణవిశేషములతో అందఱు నున్నారు. మఱొకవిధముగా నిందిత నాయకులు కన్యలు, ముగ్ధులు, మధురలు, ప్రాధలు, ధీరలు, అధీరలు, ధీరాధీరలు, జ్యేష్ఠులు, కనిష్ఠులు, స్వాధీనవతి కాదులు, బాలికలు, రజనర్పలు, పరకీయలు, సామాన్యులు, సర్వరూపలు. ఇందలి యాయానాయకుల యనురాగములు నిత్యము, నైమిత్తికము, ప్రకృతము, ప్రచ్ఛన్నము, సహజము, కృత్రిమము, సామాన్యము, విశేషము ననువివిధభేదములతో నొప్పుతున్నవి.

తే.త్రయ్య - ఒక్కతే.త్రయ్యయే యేమి పదకరలంబలు లోకవృత్తమును చక్కగా పరికిరించిన వాడు. కాంతల చిత్తవృత్తులు వారికి తెలిసినట్లు ఇత

రులకు తెలియ వనవచ్చును. ఏయే అవస్థలలో, ఏయే సమయాలలో స్త్రీజనం ఎలా మాటాడుతుందో వారికి బాగా తెలుసు. మాటలే కావు. వివిధ సమయాలలో వారు మామూలుగా ఎలా ప్రవర్తిస్తారో, ఏం చేస్తారో కూడా వారికి బాగా తెలుసు. లోకంలో వివిధరూపాలతో వున్న శృంగారవృత్తము సర్వమూ వారికి కరతలామలకం! లోకశృంగారము సంతా వాదులమనములలో మూసపోసినాడు. ఆలంకారికుల లక్షణాల కన్నీటికి మనకి పదాలలో లక్ష్యము సులభంగా లభిస్తుంది. లక్షణాస్త్రం దగ్గఱ పెట్టుకొని అందులోని లక్షణాలకు అనుగుణంగా రచింపబడిన లక్ష్యము కావు ఇవి. భావుకులయిన ఆయా పదకరల విశిష్టపరికిలనమే, లోకవృత్తసంగ్రహశైలుత్రయమే ఆలంబి లక్ష్యాలరచనకు తోడ్పడివుంటుంది. అజ్ఞాతభావుకు డొకడు తే.త్రయ్య పదాలను భాను దత్తుని రసమంజరిలోని నాయకాది లక్షణాలకు లక్ష్యముగా దర్శించినాడు. రసమంజరికే కాదు ఏ అలంకార కాస్తానికైనా తెలుగు పదసాహిత్యం లక్ష్యకోశంగా చెలయగలదు.

'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం' అని విశ్వనాథుడు. 'రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శ్లేష కావ్యం' అని జగన్నాథ పండితుడు. ఇందులో ఎవరి అభిప్రాయంతో ఏకీభించినా తెలుగు పదసాహిత్యంలో వెలసిన ప్రతిపదమూ ఒక్క కావ్యమే అవుతుంది! రసహావము, అర్థపుష్టి, భావాసాందర్యము—యీ మూడూ పద్యసాహిత్యంలోకానూ పదసాహిత్యంలో విశిష్టభావంతో వెలుగొండటం అనుభవరసితలకు తెలియని విషయం కాదు.

అ మ రు క ము శృంగార స్వనికావ్యము! అందులో స్తోకములలోని నాయక నాయకుల ప్రణయభావ భావనమువలన మనకు శృంగార రసానుభవం కలుగుతుంది. పదము లలా కాదు. అంతకంటే యెక్కువ రసానుభూతిని ఇవి చేకూర్చగలవు. అమరుకము ఒక్క భావనముకల్ల మాత్రమే రసానుభూతిని కలిగిస్తే పదములు భావనము, శ్రవణము, దర్శనము అనే యీ మూటివల్లా రసానుభవం చేకూరుస్తవి. ఈ పదాలలో ఒక్కొక్క పదమును ఒక్కొక్క ఖండ కావ్యంగా చదువుకొని ఆనందింపవచ్చును. రాగ తాళయంత్రంగా, శ్రావ్యమగుర కంఠంతో యెకరైనా పాడితే అంతకంటే ఆనందం అనుభవించవచ్చును. సంగీతంతోపాటు ఆంగిక, వాచిక, ఆహార్య అభినయాలతో చక్కని నట్యవక్త్రై అభినయిస్తూ వుంటే యిక రసానుభవం సంగతి వేరే! చెప్పాలా? మనసుకు, చెవులకు, కండ్లకు కడుపు

నిండుగ పెట్టిన భోజనం అది! ఇతర భాషలలో ఇటువంటి సంపదలేదు. తెలుగులో పదసాహిత్యం, కవిత్వం, సంగీతం, నాట్యం అనే మూడు కళలను పాదుగులొని పుష్పించెడిన అద్భుత కళాస్పతి! ఆంగ్ల

సాహితీ జీవనంలో పదసాహిత్యం ఒక మధుర సన్నివేశం! కృంగారరసధుని పదసాహిత్యం! లలిత కళలకు లోకంలో గౌరవం వున్నంతకాలం పదసాహిత్యానికి వినాశం లేదు.

నా చదువు

శ్రీ పులివర్తి శరభాచార్యులు

గోచి గొడవలేక, గోనంబు విడగాక
జలుగు వలువ మడత చెరగనీక;
బ్రతుకుబాట బట్టి పయనంబు సాగించి
చూచుకొంటి నొక్క చుట్టగోడ.

భవనగృహము కట్టి రవిచంద్ర తారకా
నకల దీపరాజి సంతరించి
ప్రాణికోట్లు గల ద్విపాద చతుష్పాద
చిత్రశాల నన్ను జేర్చగంటి.

జీవ వితతికెల్ల శిక్షణాలశుముగా
జన్మశతము లిందు చదువ వలసె
పవలురేలు పెక్కు పాఠాలు గరపగా
పదవి కెక్కిమాదు పంతులయ్య

ఎపుడు తెరచినాడో ఈ పాఠశాలను
ఎపుడు చేర్చినాడో ఇతని; నన్ని
పాఠితోపీకములు పంచియున్నాడో నా
వీపుమీద ఎన్ని పెట్టినాడో

మూడు గొనములనిడి ముప్పరి త్రాళ్లతో
ఆట బయలునెల్ల ఆయకట్టి
అరలు గిరులు గీసి గిరికీలు పెట్టింది
త్రిప్ప వీని మదిని తెలియరాదు.

ఆడు మగల వలపు లన్యోన్య భేదాలు
నేలనీళ్ల పంపిణీల తగవు
లోకటి రెండు కాదు నకల సంకులమైన
గొట్టు పొత్తమంట గట్టినాడు.

పర ధనాపహరణ పాఠాలు బాగుగా
పెల్లెవేయ 'వంట' బట్టిపోయె
కామకళలలో జగాజెట్టిన కొట్ట
కొన పరీక్షకొఱకు కూరుచుంటి.

గంట మొరయవచ్చి గబగబా అధికారి
ప్రశ్న పత్త్రములను పంచి యిచ్చి
పోయె; అర్థకామపురుషార్థముల రెంటు
ప్రశ్న మొక్కపైన రాకపోయె.

'ధర్మ' 'మోక్ష' ఖండ దండన్వయాదుల
లేకభావమేని లేని కతన
తెల్లపోయి ఉత్త తెల్లకాగితములే
ఇచ్చి నచ్చినాడ నింటికడకు.

విశ్వ విద్యాలయమున ప్రవేశమై ప్ర
ధాన పాఠ్య ప్రణాళిక మానివేసి
ఆయువంతయు విత్తమోహముల గరచి
దుర్గతి బోవవలయు వ్యర్థుండనైతి.

లల్లయోగీశ్వరి

శ్రీ నేల : తల శ్రీకృష్ణమూర్తి

క్రి. శ. 1850-1400 కాలమున 'లల్ల'యను గృహిణీమణి కాశ్మీరరాజ్యమున జరిగెను పుట్టిన యూరు తెలియదు. మెట్టినయూరు పాంఠిజీవధాన్యము, శ్రీ నగరప్రాంత గ్రామము. గృహిణీ ధర్మముల నెల్ల వినయముతో నిర్వర్తించినను, అత్తగారిని మెప్పించలేకపోయెను. భర్త మాతృవిధేయుడై లల్లను సుఖపెట్టలేకపోయెను. అత్త లల్లను బహుకష్టములు పెట్టెను. సతీసత్కుబాయి, రాణి మీరాబాయి, భక్తత్యాగబ్రహ్మయవలె లల్లకుహడ గృహపీడిన మెక్కువగ నుండెను. కడకు లల్లకు కడుపునిండుటయు దుర్బుటయ్యెను. లల్లకు పరులబలితోపాటు భోజనము వడ్డించునప్పుడు రాక్షసియగు అత్త, పల్లెరములో పెద్దరాతిని బెట్టి, దానిపై వరియన్నము కప్పి వడ్డించుచుండెను. ఈ బాధలుగాక అత్త తన కుమారునితో లల్లనపరి దారితి ప్పెననియు దుర్బోధనము చేసెను. భర్త లల్ల నెంబడిపోయి ఆమెను ప్రార్థించుటను మాచెను. కాని అన్యధీనుడగు వ్యర్థుడగుటచే, భార్యను యుంటినుండి వెడలగొట్టెను.

అప్పటినుండి లల్ల, యోగినియై పూర్వజన్మ సుకృతముచే, విరాగియై, కేయములు పాడుచు, ఆడుచు, ఊరారు తిరిగి బోధలు చేయుచుండెను. ఆమె పాడిన గీతములు స్వృతులై ఈనాటికిని, వైదిక, ఇస్లాము మతస్థు లందరినీటను పలకబడుచున్నవి. ఈ భక్తురాలు శివయోగ తత్త్వచేత్రి. ఈమె ఇట్లు తిరుగుచు ఆశువుగా చెప్పిన కేయములలో, స్వీయ చరిత్రము స్థూలముగ నూచింపబడినది.

తన్ను అత్తపెట్టిన బాధలగుర్చి చెప్పిన దుగ్ధము:—

“హోండ్ మరాన్ కిసర్
నీల్ పుటూ కాలి నజ్జా.”
వారు పెద్దగొట్టెనుచుపినా, చిన్నదానిని చంపిన నొక్కడే. (లాల్) లల్లకు తినుటకు రాళ్లే.

1. శ్లో. “దాతుర్ మనఃకృప్యతి నైవ రాజ్యం
దత్త్యా గ్రహితుశ్చ తన్ వివ లభ్యా
జీవోఽపిహోభేష న మృత్యు మెతి
మృతిస్య నైవాస్మి జాతు మృత్యుః.”
రాజానక భాస్కరుని సంస్కృతికరణము.

2 ఈ నూత్ని పురస్కరించుకొని, శ్రీ శ్రీ పరివ్రాజకులు శివశంకరస్వామివారు నొక కాశ్మీర చక్రవర్తి జీవితమును ‘సుదీర్ఘకావ్యముగా’ రచించుచున్నాడు.

ఇట్లు తిరుగుచు నైవయోగతత్త్వప్రచార స్థాపకుడగు ‘వాసుగుప్తుని’ శిష్యు పరంపరలోని ‘సద్ బాయ్’ (సద్ అనగా సిద్ధుడు) శిష్యురాలై, యోగినియై విలసిల్లెను. విరాగియగుటచే, వివస్త్రయై కూడ పర్యటన సల్పుచుండెను. ఆమెయే:

“గోరక్ బొక్ ఉనమ్ కున్యావత్సున్
నెబరాద్ బాప్ నమ్ అందర్ అత్సన్
న్యూగ్గావ్ లాలి మేవాత్తవత్సున్
తివేమే హ్యేతుం నన్ గే నత్సుమ్.”

నా గురువు నా బొక్కవాక్యమే బోధించెను.

“బాహ్యమునుండి, అంతఃకరణము నశ్వేషింపుము” ఈ నూత్ని నా కాదర్శమై, యనుభవము నకు వచ్చెను. అప్పటినుండి, నగ్ననై, ఆడుచుంటిని”

అట్టి నగ్నాకారమును చూచి, గృహిణులు కొందఱు పకముగా ప్రశ్నింప, యామె ప్రత్యుత్తరము చినుత్కారయుత్తమేగాక తత్త్వబోధనాయుక్తి ముగించెప్పెను. “పురుషులశరణవారు, భగవంతునికి భయపడవారు, అట్టివారు ఈ కాశ్మీరమున అరుదు.”

దేహభిమానముల కతీతిమైన జ్ఞానసంపత్తి బహు సివ దివ్య సంఘాతరాలి లల్లయోగీశ్వరి.

“మోర్ పంచధూర్తే తే హంఢే
చేతున్ ధాన్ నా ఖుర్ దిత్
జానహపరమోపద్యన్ రంఢే
ఖశేఖుర్ హి ఖోఖర్ క్కై”.

ధూతములగు అజపంచకమును యోగాభ్యాసమున నశభవముచేతను, ధ్యానమున ధాన్యముతో పెంచి, వాటిని బలి యివ్వుము. అట్లు ధూతలయము చేసినగాని ఫలముమైన జ్ఞానోదయము కల్గును.

జ్ఞానార్జనమునకు ముందు తృప్త ము పోగొట్టుకొనవలెను లోభ మున్నంతికాలము మనుజుడు పరమసోపానములపైకి పోవేరడు.

1 “హితా కర్తా రాజ్యఫరినా
దేతాకర్తా తృప్తినామన్
విన్ లోభా జాన్ మరినా
జానన్దోయ్ మరితా సోయే జ్ఞాన్”

రాజ్యప్రాప్తి తృప్తిని గూర్చును. మఱి యొక రాజ్యసమీకరణమును లోభమును పుట్టించును. కాని లోభభక్తుల నణచిన జీవి నవ్వము చెందడు. బ్రతికి యుండి లోభమును చంపుకొనిన నిజమైన జ్ఞానము ప్రాప్తించును. 2

ఈమె శివయోగమును అనుష్ఠించినట్లు స్ఫుటముగ తెలియబడుచున్నది.

3 ఏనుడు నుతి తీమయే యను

శ్యామగలాచి యారిన్ కుట్టాన్

విహాయ భిన్నా భేన్ చితామి

చూచన్ స్యామి భువయే సూతూన్."

“నీలకంఠా నీవు యగుణులున్నవి. (అంత ర్యామిత్వము ఇత్యాది) నాలుగు ఆరు గుణములున్నవి (అరివడ్డ్యము). కాని నేను పాపపంకిల మందున్నాను. మన ఇద్దరకును భేదము యొక్క టియే, నీవు యగుణదేవతవు. నేను అరివడ్డ్యముచే పెరిచారిన పోవుచున్నదాను.

ఇందు కవయిత్రి చూపిన భక్తమార్గము సహజపాండిత్యమునకు వన్నె తెచ్చుచున్నది. అల్ల యోగాభ్యాస మనుష్ఠించినది స్పష్టము.

“జానిచో నా డీదలమన్, రట్టి

చట్టి, పట్టి, నట్టి కల్లె

జానిచా అర్ధరసాయన్, ఘట్టి

శివయోగా కహోచిన్ ఉపకే."

నా మనస్సుచే, నా నాశులను ప్యాధీనము తెచ్చుకొనుటకు తెలిసికొనినది, ఎట్లు తెగగట్ట వలయునో, కట్టవలయునో, తెలిసి, గుణమును అణచియుంచును. అట్లు చేయుచో, శివమగును.

తరువాత క్రమముగా :—

“భాన్ గలా నుప్రకాశా జోని

చక్రగలా నామతో చిత్

చిత్ గలా తాకిం చూనాజోని

గన్ భవాని సర్వనకే!"

8. రా. భాస్కరుని సంస్కృతీకరణము.

“యక్ వివ చట్టువ్ తే దేవ

తక్ వివ చ మమ ప్రభో

నియో కతు ని మోజ్య హం

తస్య స్థితి ఆవయో ర్హిదా."

4 రా. భాస్కరుని సంస్కృతీకరణము.

“భానానాన్వే కాసతే చంద్రిం 2వ

తస్మిన్ సన్వే కాసతే చిత్రయేవ

చిత్రే సన్వే దృశ్యబాంధవ్యే సేవ

పునెవ్యాదీదం గచ్చతి కాస్మి సర్వం."

5 రా. భా. : సంస్కృతీకరణము.

“నాథ! నత్వం నచత్ మపి జ్ఞాతో దేహభిమానతం స్వప్రైయం చిత్తయ తేనక ఆవాప్ ఇతిసంశయాః"

6 రా. భా. సంస్కృతీకరణము.

“ఆత్మపరోధినం రాత్రియస్య సర్వమ్ ఇదసమం భాతివ అదైవ మసన్వేన దృష్టా మకేశ్వరా!"

మార్గము పోగా సోమదు వచ్చును. చంద్రుడుపోయిన మనస్సు నిల్చును. ఆత్మపర మాత్మపై లగ్నమైన, మనస్సు కూడి లయించును. అప్పుడు సర్వగుణములును నశించును అప్పుడే పరమపదము చేందుట.

యోగాభ్యాసమున ఎన్ని కష్టముల కోర్కె వలెనో లభింపవలెనను చక్క గ నున్నది.

“లూల్ ధ్వాద్రాణేనీ కపనివోషే నేను స్థియే

కోడతదూన్ మరుగమ్ యుష్టిమేలన్

తా యేమేలి భారేమన్ జోయి కేతాయే

శేవారి వానగయేమ్ అలోనలాత్."

దోబియేలి చోవునన్, దోబిక నే కేరయే

సజోతిసాలన్ ప్రిన్మమ్ యుక్తుయ్యా

సత్తియేలి ఫీర్ ఉంపంసానికొమ్ములు

అద లారి మే ప్రావుమ్ పరమగత్

“నేను రమ్యమున పత్తిపుష్పమువలె ప్రకాశింప నుంటిని. కాని, నన్ను చెట్టునుండి రాలి, గులిపి, కొట్టిరి. తరువాత స్త్రీలు రాలిచుచే రిప్పి, దారిలు తీసిరి తరువాత, ఎంపెబెటి, కొట్టి పోగులు దిసిరి. ఆపై, మగ్గున బంధించి నేసిరి.

ధావకుడు నన్ను బంపలపై రిడిపి దంగి ఉతికెను. అంతయొగాక, మట్టితో, చెవుకతో కలిపెను. తరువాత నూచీపల్లవుక, ముక్కలుగా కత్తిరించి, పుట్టెను.

ఆపై నల్ల సన్మార్గమును చెందెను.

అదైతిరిప్పి చేందుటకుగల ఆటంకములు తెల్పుచు:—

5 “నాథా పానా నాపర్ణానా

సాధితే బాధిత్ విహతుదేహ

చిథ్త మామిమిలో నాజానా

చూకు భుక్తియిం సన్వేహ"

“సామి, ‘శివు’ అనుటతప్ప మరి ఒకరి నెరుంగలేను” అని మేడు మీరేహమునే నమ్మి యుంటిని. ‘అహం బ్రహ్మాస్మియని,’ ‘తత్త్వమసి’ యని నెరుంగలేకపోతిని. ‘నే నెవరని? నీ నెవరని?’ ప్రశ్నించుట, తప్ప. స్యామి నేను నీకు భిన్నమగు దాన ననుటకొంటి అపరాధము. ఈ ద్రుమ దేహభిమానమున జనించినది.

తత్త్వమసి.

పరమసిద్ధిని పొందినగాని:—

6 “పరతోయవాన్ యేమహోమ్ మన్

యేమహ్యాత్ మన్ దిన్ కోగ్గిం

యేమనీ ఆగ్గుమన్ పోహ

త్యామి త్యాట్టాసురా - గురునాథ్."

“తనను, మరియొకరిని సమభావమున ఒక్కరి యని తలంచినవానికి, పగులు (మగము) రాత్రి

(కష్టము) ఒక్కటే. ద్వైతభావము విడిచివేసి, పర బ్రహ్మపాత్ర కల్పము."

మన త్యాగరాజు "ఎవరని నిర్ణయించేదిరా" యని ప్రశ్నార్థముగా, పరబ్రహ్మ ఒక్కడేనని నిరూపించెను. లల్ల :—

"79వ వా కేళవ జన వాకములకే
నాథానాథ ధారినయి యామో
సోమి అబలకామి తన భవరుజ్
సో వాసో వాసో వాసో."

పరమేశ్వరుడు, శివుడు కాని, కేశవుడు కాని, జనకేశుడు కాని, పద్మధవుడు కాని, సంసారపీడన మనుభవించు నబలనగు నన్ను బాప్యరహితగా చేయునుగాక, అతడు, అతడగుగాక, మరొకడగుగాక, మరి మరొక్కడగుగాక."

లల్ల నమస్కరించి, ధ్యానించినది ఓంకారము. ఈ ప్రణవోపాసనమే యామెను తరింప చేసినది.

ఓమ్కార్ యేలయే ఓనుమ,
పురికొరుమ్ పనునపాన్
షెవోట్ ప్రోవిత్ తనత్ మార్గోతుమ్
తేలిల్లోల్లో వోత్తున్ పుకాపేస్తాన్.

ప్రణమమును ధ్యానించి, నా దేవాయును ఎర్రని మంటవలె చేసితిని. ఆరు చక్రమార్గముల దాటి నిజత దాని చేరుకుంటిని. ఈ లల్ల ఇట్లు సుప్రకాశిస్తానను చేరుకొన్నది.

"నడే బాయి శిష్యురాలె, యజ్ఞవల్క్యునివలె, గురువును మించిన జ్ఞానార్జనము చేసెను. ఒకనాడు గురువు ఎగుట సంవాదమొకటి జరిగెను. అందు ఈ ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పవలసివచ్చెను.

అన్నిటికన్న ప్రకాశించు నెలుకులేది?

యాత్రలన్నిట ప్రసిద్ధిచెందిన నేది?

బంధువర్తమున ఉత్తము లెవ్వరు?

సౌఖ్యమిచ్చుననేది?

ఇందులకు లల్లజవాబు, "సోబోయి, ఆత్మేపదా, మరల లల్ల ప్రత్యుత్తరము గీతమున గలవు.

"శిశిన్ య్యాయో న ప్రకాష్మకు నే

గంగియ్యాయో న తీర్థకాః"

7. రా. భా. సంస్కృతీకరణము.

శివో వా కేశవోవాసి జనోవా దృహిణోఽపివా
సంసార రాగేణ క్రాంతామ్ అబలామ్

మాంచిత్యుతుం

8 శ్రీ అభినవగుప్త పాదాచార్యుని 'ఈశ్వర ప్రత్యాభిజ్ఞ విమర్శిని'కి భాస్కరియని వ్యాఖ్యానము చేసిన 18 వ శతాబ్దమునాటి పండితులు (?)

బోయినయ్యాయో న బానదమ్ కు నే
రాణీయ్యాయో న సుఖకాః"

నూర్యునిమించిన ప్రకాష్మేదిలేదు.

గంగమించిన తీర్థములేదు.

తోబుట్టువునుమించిన బాంధవులేదు.

భార్యనుమించి సుఖమిచ్చువారు లేరు.

దేశికుని ఆత్మేపదా:—

అచ్చెన్ య్యాయో న ప్రకాష్మకు నే

కొవ్వెన్ య్యాయో న తీర్థకాః

చనదన్ య్యాయో న బాన్దవ్ హ్యు నే

భాని య్యాయో న సుఖకాః ?

కన్నులమించిన జ్యోతిలేదు.

పద్మాసనము మించిన తీర్థయాత్రలేదు.

స్వశక్తివంటి బంధువులేదు.

కంబలిని మించి మరెవ్వని సుఖమివ్వరు.

ఇందులకు లల్ల ఈ దిగువ జవాబుచ్చెను.

మాయియ్యాయో న ప్రకాష్మకు నే

లయ్యాయ్యాయో న తీర్థకాః

దయేన్ య్యాయో న బాన్దవ్ హ్యు నే

తేనున్ య్యాయో న సుఖకాః

పరమజ్ఞానము మించిన నెలకులేదు

నిష్కల్యమ ప్రేమకుమించిన తీర్థములేదు.

దేవునిమించిన బంధువులేదు

తెరణాగతిని మించిన సౌఖ్యములేదు.

ఈమెయగు ప్రహ్లాదుని భక్తి, పోతరాణి సమాజపాండిత్యము, సనకసనదుల జ్ఞానము శుకుని నైరాగ్య సంపత్తి మా ద్రిధివించియుండెను. అనుభవమున అద్వైతసిద్ధి చెందిన పరమ పవిత్రురాలు. భారత సంస్కార సదనమున ఈమెను ఇలవేల్పుగా కొలువవలయును.

ఈ శేషములను 1896. డాక్టరు. స్టీన్ పండిత శేఖరులు, సేకరించి నాగరికీయందు వ్రాయించి యున్నారు కొన్ని శేషములను 8 రాజానకి భాస్కరుడు సంస్కృతీకరించెను. బార్మిగ్రీర్ సన్ యల్ డి బాస్కారువారిచే 1920 సం॥ ఆంగ్లీకరింః బడినవి వీరు ఆంగ్ల భారతికి సేవచేసిరి. 1924 లిచ్చర్ల "కార్నర్ టెంపుల్ లల్ల పలుకని" ఆంగ్లము: వ్యాఖ్యానము వ్రాసెను.

భారత ప్రదికజ్ఞానము పూర్వముగ వ్యక్తమై గొప్పవదనములలో లల్ల వాక్యావళి ఎన్నుతిగినది.

వీటిని ఆంధ్రీకరించుట తెనుగులోకి సే చేయుట.

గ్రంథవిమర్శనము

శాకుంతల విమర్శనము

సందూరి బంగారయ్య. ప్రతులకు : సందూరి బంగారయ్య, అడ్వోకేటు, రాజమహేంద్రవరము. వల : రి రూపాయలు.

ఇది సర్వాంగీకృతమైన శాకుంతలవిమర్శనము. కాలిదాసుని నాటకరచనా పరిణామము, నిర్మాణ శిల్పము, రసవిచారము, పద్యరచనము, ఆశ్రయ శిల్పము, శాకుంతలము-శకుంతలోపాఖ్యానము మొదలయిన శీర్షికలలో విమర్శకులగు గూ విమర్శకులు కూలంకషంగా చర్చించారు.

వేదాన్వీయరు మొదలయిన పాశ్చాత్యకవులతో పోల్చినపుడు ఇంతవరకు కాలిదాసుమీద వచ్చిన విమర్శన చాలా స్వల్పమే. అరవింద, రవీంద్ర ద్విజేంద్రు లింతకుపూర్వం తలస్పర్శి అయిన కాలిదాసు విమర్శ రచించారు.

వీరు ముగ్గురు, నిర్మాణశిల్పము, పోత్రోచిత భాష, పద్యరచనము, ఆశ్రయ శిల్పము, శాకుంతలము—శకుంతలోపాఖ్యానము మొదలైన విషయాలు స్పృశించిన లేదని చెప్పవచ్చును.

బంగారయ్యగారి రీతి విషయాలమీద నెలకొనించిన అభిప్రాయాలు వీరి నిజత విమర్శక శక్తికి తార్కాణంగా ఉన్నాయి.

అయితే 'అదర్శకరణమునందలి యనర్థములు—విశ్వాసరాహిత్యము' అనే నీర్విక క్రింది వీరు వ్రాసిన విషయాలలో ఒకచోట వీరు మూలం అన్యథా అవగాహన చేసుకున్నారేమో ననిపిస్తుంది. ఈ ఘట్టం ఇది.

“మాతానాం చిరనిర్గతాపి

కలితా బద్ధాతి సస్వంరబః

సన్నద్ధం యదపిన్ధితం

కురతకం తిక్తైరకావధాయా

13

కంశేషు స్థలితం గతేపి శిశి

పుంసోక్తిలానాం దురం

శంకే సంహరతిస్మగోపి చక్రః

కూడాధ కృష్ణం శరం

ఈవిధంగా ప్రకృతి ప్రంభించిపోయినట్లు వర్ణించడం విశ్వాసజనకంగా లేదని విమర్శకులు వ్రాశారు.

ఇది కంచుకి వాక్యము. ఇతడు తన ప్రభువు మీద అదనం చేసిన భక్తి విశ్వాసాలున్న వాడు. ఈ సందర్భంలో శిశిరము గతించినా ఇంకా వసంత లక్షణాలు పాడదూషకపోవడం ప్రభుభయం వల్లనే జరిగి ఉండవచ్చునని కంచుకి ఉత్ప్రేక్షిస్తున్నాడు; అవిధంగా తన ఎడటివారిని భావించలేస్తున్నాడు. అంతేగాని వాస్తవంగా వసంత ప్రాదుర్భావం కాకుండా శిశిరం ప్రంభించి పోయిందని కంచుకి అభిప్రాయం కాదు. ఈ స్లోకంలో 'శంకే' అనే పదం దీనికి తార్కాణంగా ఉన్నది. ఇది ఈవిధంగా ఉత్ప్రేక్షా ప్రధానమైన శిశిర వసంత సంధివర్ణనలా ఉన్నది గాని బంగారయ్యగారు భావించిన క్లిది వాస్తవికవర్ణనలా కనబడదు.

ఇక “మేముం కేవలి దిండుపాండు తరుణా మాంగళ్యమువిమర్శితం”, అనే స్లోకం కూడా విశ్వాసజనకంగా లేదని విమర్శకులు వ్రాశారు. నిజాని కిది వారు వ్రాసికట్టు వాస్తవిక వర్ణనమే. అయితే అభిజ్ఞాన శాకుంతలం కేవల వాస్తవిక దృశ్యభంగంలో నడిచే రూపకం కానేకాదు. విమర్శకులు కూడా దీనితో ఏకీభవిస్తూ రనుకుంటారు.

ఈ రూపకంలోనే శకుంతలాంతర్ధానాదులైన అద్భుతాలనేకం కనిపిస్తున్నాయి. ఇవన్నీ సహృదయులకు సంభాషణములైనపుడు—ఈ స్లోకం అంతి అభూతకల్పనగా ఎందుకు భాసింపాలో పోధ పడడంలేదు.

ఇక "సహజం కిల యద్వినిందితం" అనే శ్లోకం వలెవాడు మట్టాడినట్లు లేదని కూడా విమర్శకులన్నారు. మనం మనదేశంలో పాటకజనం నోటిలో వించి కూడా తత్వైలు అన్నీ వింటూంటాము. ఆవిధంగా మానవత్వము పాటకుల కిది అసహజంగా కనబడలేదు!

ఇక కాకుంఠలము — కాకుంఠలము శకుంఠలో పాఖ్యానము అనే ఘట్టంలో వీరు కాకుంఠల నాటకము సంస్కృతభారతంలోని శకుంఠలో పాఖ్యానంతో సరిపోల్చి నాటక పాత్ర పోషణాదు శకుంఠలో పాఖ్యానానికి లావుగా ఉన్నవని విప్రులంగా విమర్శించారు.

ఇది కూడా అభిప్రాయభేదానికి తావిచ్చే విషయమే. పేర్కొనియేరు కాళిదాసులను కొందరు సరిపోలుస్తున్నారనీ, ఇది సరియైన విమర్శనాపద్ధతి కాదనీ, ఈ ఇద్దరు కవుల దృక్పథాలు చాలా విభిన్నంగా ఉన్నాయనీ అందుచేత వీరిద్దరినీ సరిపోల్పడమే అసలు సరియైన పద్ధతి కాదనీ విమర్శకులు వ్రాశారు.

జీవా అదేమిటామాట!

సంతానం కుళ్లి కృషిస్తూ ఉంటే

తల్లికి క్షోభకాదు?

భారతీ - భారతాంబ తన

కుష్టు, బొల్లి సంతానం

కోసం ఎంతని చిచారిస్తుఉండో?

ఇదుగోమా 32 సంవత్సరముల

అనుభవంతో ఇస్తుఉన్న అభయం

మాకు నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,

గోపాలపురం. (ట్రాన్స్ జి.)

వ్యాస కాళిదాసులను సరిపోల్పడంలో కూడా ఇలాంటి చిక్క వస్తుంది. ఈ ఇద్దరు కవుల రచనా దృక్పథాలు చాలా విభిన్నమైనవి. వ్యాసునిది ఇతిహాస పద్ధతి. కాళిదాసునిది రసప్రధానమైన రూపక పద్ధతి. ఈవిధంగా ఇద్దరి దృక్పథాలు వేరు వేరుగా ఉన్నప్పుడు వీరిద్దరికీ తారతమ్య పరీక్ష చెయ్యడం ఎలాగో తెలియడంలేదు. ఇంతేకాక అరవిందులు కాళిదాస విమర్శనలో ఒకచోట వార్షికిని నీతి ప్రధానమయిన దృక్పథమనీ వ్యాసునిది మేథా (Intellect) ప్రధానమయిన దృక్పథమనీ కాళిదాసకవిని రస ప్రధానమయిన దృక్పథమనీ వీరు ముగ్గురు ఈ మాడుమార్గాలకు ప్రతినిధులనీ వ్రాశారు. ఇది చాలా నిశితమయిన సూక్తి. ఈవిధంగా మానవత్వము ఈ మహాకవుల దృక్పథాలు మాడు మాడు విధాలుగా ఉంటాయి. అలాంటప్పుడు ఇతివృత్తాదులు మలచడంలోను, రసనిర్వహణలోను, కావ్యలక్ష్యసాధనలోను చాలా విభేదాలు వస్తాయి. వీరి ముగ్గురిలోను అనుస్మృతమయిన భారతీయ సంప్రదాయం ఒకటే కావచ్చును. అంతమాత్రం చేత తారతమ్యపరీక్షలోకి దిగడం వ్యాయంకౌదనుకుంటాను.

అందుచేత అసలు తారతమ్య పరీక్షల మేకుదిరదు. ఒక వేళ విమర్శకుల లెవరయినా ఇలాంటి పరీక్షలలోకి దిగినా ఆయా విమర్శకుల దృక్పథాలనుబట్టి వారి విమర్శనలు మారిపోతూంటాయి.

ఇలాంటి మహాకవులను విమర్శించేటప్పుడు వారి వారి రచనాస్వభావాలు వివరించి ఆ స్వభావాల దృష్ట్యా వారంతవరకు కృత్యాత్మకతయ్యారో విమర్శించవచ్చును. అంతేగానీ కేవలం విభిన్నమయిన కవుల తారతమ్య పరీక్ష చెయ్యడం మొదలు పెడితే విమర్శకుల అభిరుచులే బయటపడిపోతాయి గాని ఆయాకవుల సహజలక్షణాలు తెరమరుగునై ఉండిపోతాయి. అందులోను ఈ తారతమ్య పరీక్ష చెయ్యవలసినవారు మహాకవులైనప్పుడు ఈ సమస్య మరింతక్లిష్టమైపోతుందేమో అనిపిస్తుంది.

బంగారయ్యగారి విమర్శగ్రంథానికి కాకుంఠల విమర్శనమునీ పేరుపెట్టారుగాని నిజానికి వారిందులో కాళిదాసరూపకాలన్నీ చాలా చక్కగా విమర్శించారు. తెలుగులో కాళిదాస రూపకాల

విద ఇంతవరకు ఇంత సమగ్రమయిన విమర్శన గ్రంథం వెలువడలేదు.

ఈ వ్యాసాలలో కొన్ని ఇదివరకు భారతిలో వెలువడినవే. అయితే వీరింకా కొన్ని వ్యాసాలు చేర్చి ఈ పుస్తకం సర్వాంగసుందరంగా వెలువరించారు. ఈ పుస్తకంలో రచన గ్రాంథికమే. అయితే గ్రాంథికరచనపై అభిమానం సన్నగిలిపోతూన్న ఈ కోస్తాలో కూడా ఇది తిరిగి గ్రాంథికరచనపై అభిమానం లేక తిరిగిచేట్టుంది.

కావీదాన రూపకాభిమానులందరు ఇది తప్పక పరిశీలించవలసిన అమూల్య విమర్శనగ్రంథము.

నిరంకుశోపాఖ్యానము

కందుకూరి. దుడ్రకి. ఆంధ్రశిల్పకళాపరిషత్తు. ప్రచురించి. గుంటూరుజిల్లా. వెల : అయిదురూపాయలు.

కందుకూరి దుడ్రకి ఆంధ్రప్రబంధ కర్తలలో పేరెన్నిక గన్నవాడు.

అయితే ఇతని ప్రబంధ ఇంతవరకు వ్యాఖ్యానాదికాలు లేకుండా సామాన్య ధోరణిలోనే అచ్చు పడిందిగాని అంతకంటే విశేష ప్రసిద్ధికి నోచుకోలేదు. ఆంధ్రశిల్ప కళాపరిషత్తువారి ప్రయత్నంతో ఆలోచింపబడినది. ఈ సంపుటిలో స్వర్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవి విరచిత విపుల ప్రతిపద్యా వ్యాఖ్యానము, కొందూరు వీరరాఘవాచార్యులుగారి కావ్య వివాహం, వ్యాఖ్యాత వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతము, పూర్వముద్రణకొక సవరణలు పండితాభిప్రాయాలు మొదలైన విశేషాలన్నీ ఉన్నాయి.

వ్యాఖ్యాత తమ ఉపోద్ఘాతంలో కవి కాలాదులను గురించి విపులంగా చెప్పించారు. నిరంకుశోపాఖ్యాన కథకు, పాంశురంగ మాహాత్మ్య కళా పూర్ణోదయ కథలకు దగ్గర పోలికలున్నాయి. అందుచేత ఎవరో ఒకరు తదితరకవుల కావ్యాలు కొంచెం కాకపోతే కొంచెమైనా పరిశీలించి ఉంటారని చెప్పక తప్పదు. ఈ వివాదం స్పష్టమైన కవికాల నిర్ణయం దొరికినప్పటి సరిగా పరిష్కారం అవుతుంది.

ఈ కవికృతమని చెప్పబడిన సంస్కృత రాష్ట్రాధికార మహాకావ్యంలో కవీ వ్రాసిన 'శాశ్త్ర భాగి శరాద్ధి ధూపరిమితే సంవత్సరే దుర్యోధనే మాసే చాక్రయంతే నీతి ప్రతిపది' అనే శ్లోకం ఒక్కటి నిర్భుతమైన కాలనిర్ణయానికి ఉపయోగపడుతున్నది. దీనికి సరియైన క్రీస్తు శకం 1583 అయింది. ఇది ఒక్కటే కొంచెం విశ్వసనీయమయిన కాలనిర్ణయంగా కనబడుతుంది. అయితే వ్యాఖ్యాత రిచ్చిన మంగలికొండోటి కథ, తాతాచార్యుల చాటుపద్యకథలు కవికాలంలో మల్లీ కొంత గంపరగోళం కలిగిస్తూనే ఉన్నాయి.

ఇక పాంశురంగమాహాత్మ్యంలోని "వీర బావయ్యకా, నీరాకల్ మదిగోరు చంద్రపానుపున నీరాకరంబుంబలెన" అన్న పాదాలకు, నిరంకుశోపాఖ్యానంలోని

"నందమ నిన్ను గనుంగొను

నందమకును నెగురుమాచు నకటనముద్రం

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R. S. సుగంద ముక్కుపాడి

అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తయారుచేయువాడు:—

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,

ఆర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

విందునవలె జనకుం

విందునకా నీ మహత్వ వేమున నేర్చుక.

అన్న పద్యానికి భావంలోనే భావము వేసుకొని పోలికలున్నాయి కందుకూరి దుర్రకవి రామకృష్ణకవి అంతటి ఉత్తమకవి కాకపోవచ్చును. అంతమాత్రంచేత కందుకూరి కవి రామకృష్ణుని అనుభవించాడని చెప్పలేము. ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక కవి శైలిబాదుగా అన్న భావమే తీసుకుని మరొకకవిలాకా కాని ఉత్తమిన ఘట్టాలనేకం నాజ్ఞయంలో కొని వేస్తూయి అందుచేత కవిత్వంలో, పోలికలనుబట్టి మేదా ఈ సమస్య పరిష్కారం కాదు. ఇక ఈ ఇద్దరికవుల కాలాలు స్పష్టంగా నిర్ధారించడానికి తగిన ముఖ్యాధారాలు దొరికేదాకా ఈ సమస్యను ఇలాగ వదిలివేయడమే మంచిది. బహుశః ముంగు ముందింకా ప్రజల ప్రమాదాలు దొరికే దీని కొక మార్గం కనబడితే కనబడవచ్చును.

గుర్రదివి ప్రబంధ కవులలో పరిగణింపదగిన

కవి
ఈ కవి కావ్యానికి ఇంత సర్వాంగగోందరమైన ముద్రణ ఇంతవరకు జరగలేదు. ఆంధ్ర కవిత్వాభిమానులందరికీ ఇది అవశ్యకమనియైన గ్రంథము

త త్వ నం దే శ ము

[కీర్తనలు]

శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా కవి. (పరులకు : శ్రీ ఉమర్ ఆలీషాకవిగ్రంథమండలి. పిగాపురము, తూర్పుగోదావరి జిల్లా. సం : 1-8-0.

ఇవి వేదాంతపరమైన గీతికలు. ఉమరాలీషా కవిగారి గీతికలలో మహమ్మదీయ తాత్విక విషయాలు వివరించి ఉండవచ్చునని పాఠకు లూహించి ఉండవచ్చును. కాని ఇవి స్వచ్ఛమైన హైందవతత్వ పర్యయాలైన గీతికలు. ఉమరాలీషా కవిగారికి పల్లె వర్ణములలో పాడబడితే తత్వాల ఫణితి చాలా చక్కగా వర్ణింపబడింది. ఇంతేగాక వీరి గీతికలలో హృదయంగమమైన విజ్ఞానాతీ, భక్తిభావము ప్రస్ఫుటంగా కనబడుతాయి

ఇటీవలి ఆధునిక కవులలో ఇటువంటి గీతికలు వ్రాసినవారు చాలా అరుదుగా ఉన్నారు. ఉమ

రాలీషా కవిగారు ఆంధ్రదేశంలో ఒక ముద్రసిద్ధాధ్యక్షునిక సంఘానికి ఆచార్యులుగా ఉండేవారని (గ్రంథ గీతికలో ఉదాహరించిన వారి జీవితచరిత్రల నుండి) పడుతున్నది. ఈ గీతికలో కొన్ని భిష్ణులు ప్రార్థనాదికాలలో పాడేవారని తెలుస్తున్నది. ఈ క్రింది గీతిక స్వచ్ఛమయిన బాసపదతాత్విక గీతిక ఉదాహరణంగా తీసుకోవచ్చును.

1

“వల్లులై తిరిగిదరు జమలార !
నిజ మింత దెలియక
వల్లులై తిరిగిదరు జమలార !
మట్టి కిరువదియెదు కొమ్మలు
వల్లులారయ కొమ్మ గున్నవి
వల్లు వల్లున తిరుగు పక్షి
గుల్లు మని పోనేను విశ్వ.

2

ఏను కొంటు చుటి మంపరి
పాడుచున్న పువనవాదకు
చోడనే మనసెగు చేటిక
అగుచున్నది శీతవాటిక.

3

పంచకోశము లనుసరించి
పంద వాయువులను నటించి
పంద విషయములను కలంచి
సందరించెను హంస నెగుగక—

4

గుందరంబు సరసు లోపల
మందిరం బొక్క న్న దిదిగో!
అందులోపల వెలుగు దీపము
మందు నిలిచిన చక్ర నాయక.

5

ఒక్క మాపున గాంచిలేను
ఒక్క మాటన తెలిసిలేను
ఒక్క జ్యోతిని నిలిచిలేను
నిక్కముగ తిను దెలియగలరు !”

ఈవిధంగా ఈ పాట హైందవ తాత్విక భరి భావంతో తాత్వికరహస్యాలు వ్యాఖ్యానిస్తూ సరళంగా సాగిపోతుంది.

ఉమరాలీషాకవిగారి రచనా వివిధాన్ని శీత ప్రధాన చక్కని తార్కాణ.

శ్రీ మద్భగవద్గీత

వ్యాఖ్యాత: శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు

ఆరవ ముద్రణము

సంస్కృతమూలము, తెలుగునట్లు టీకాతాత్పర్య విశేషార్థ

విచరణములు గల 400 పుటల గ్రంథము. గీతాధ్యయన

పరులకు మిక్కిలి ఉపయుక్తమైనది.

ఖద్గరు బైండు

వెల రూ 4-0-0 లు.

తపాలాఖర్చు రు. 0-10-0

గాంధీమహాత్ముని

ఆత్మకథ

ప్రథమ, ద్వితీయ సంపుటములు

[చతుర్థ ముద్రణము]

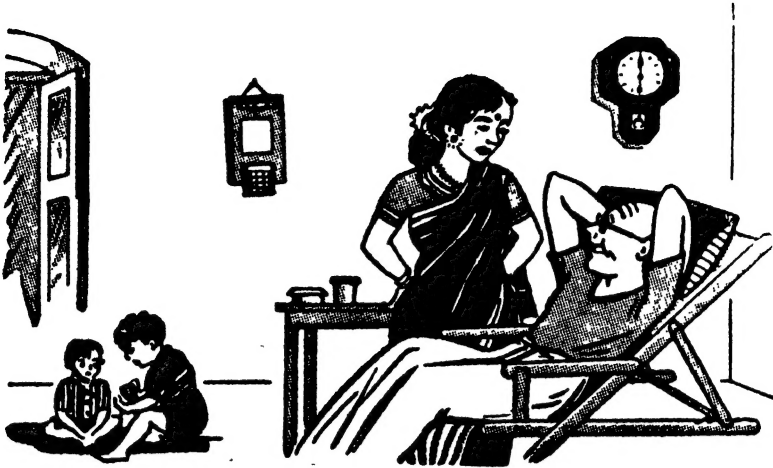
శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారి అనువాదము

ఖద్గరు బైండు :

ప్రతి సంపుటము పోస్టేజితో సహా వెల రు. 5-9-0

ఒకేసారి 2 సంపుటములు పోస్టేజితో రు. 12-10-0

ఆంధ్ర గ్రంథమాల, పోస్టుబాక్సు నెం. 212 మదరాసు.

ఆనందమయమైన గృహజీవనం

అతని ముఖం ఆనందముతో ప్రకాశిస్తున్నది. అమె ప్రేమతో తయారు చేసిన 'టీ' ఒక గ్లాసు త్రాగడం అప్పుడే ముగించాడు. వగలల్లా అప్రేమతో పనివల్ల వచ్చిన అంశుల పూర్తిగా అదృశ్యమైపోయినది. ఇక ఇప్పుడు అతడు చేయవలసినది బుర్రాపాగా దార్యతో కబుర్లు చెప్పడం, ఏల్లారతో ఆడుకోవడం.

ప్రతిసాయంత్రమూ ఒక గ్లాసు 'టీ' తో తర్జను అహ్వనించి అతనిని అమె పేద తీరుస్తుంది. ముఖమయమైన సంసార జీవనం గడవడానికి అతనికి అంతకంటే ఏం కావాలి? ఉల్లాసాన్నిచ్చే మంచి 'టీ' తయారు చేయడం ఎంత ముఖ్యం! ఇక ఇప్పుడు విషయమూ ఎవరూ స్వల్పం. వ్యవధికూడ ఎక్కువ అక్కరలేదు.

పేద తీర్చే రుచికరమైన 'టీ' ఏ ప్రతి రోజూ త్రాగండి.

మంత్ర శక్తి నిచ్చే పానీయం
"టీ" త్రాగండి

పెల్లెట "టీ" వర్తమానం ప్రచురించబడింది.

110 11

